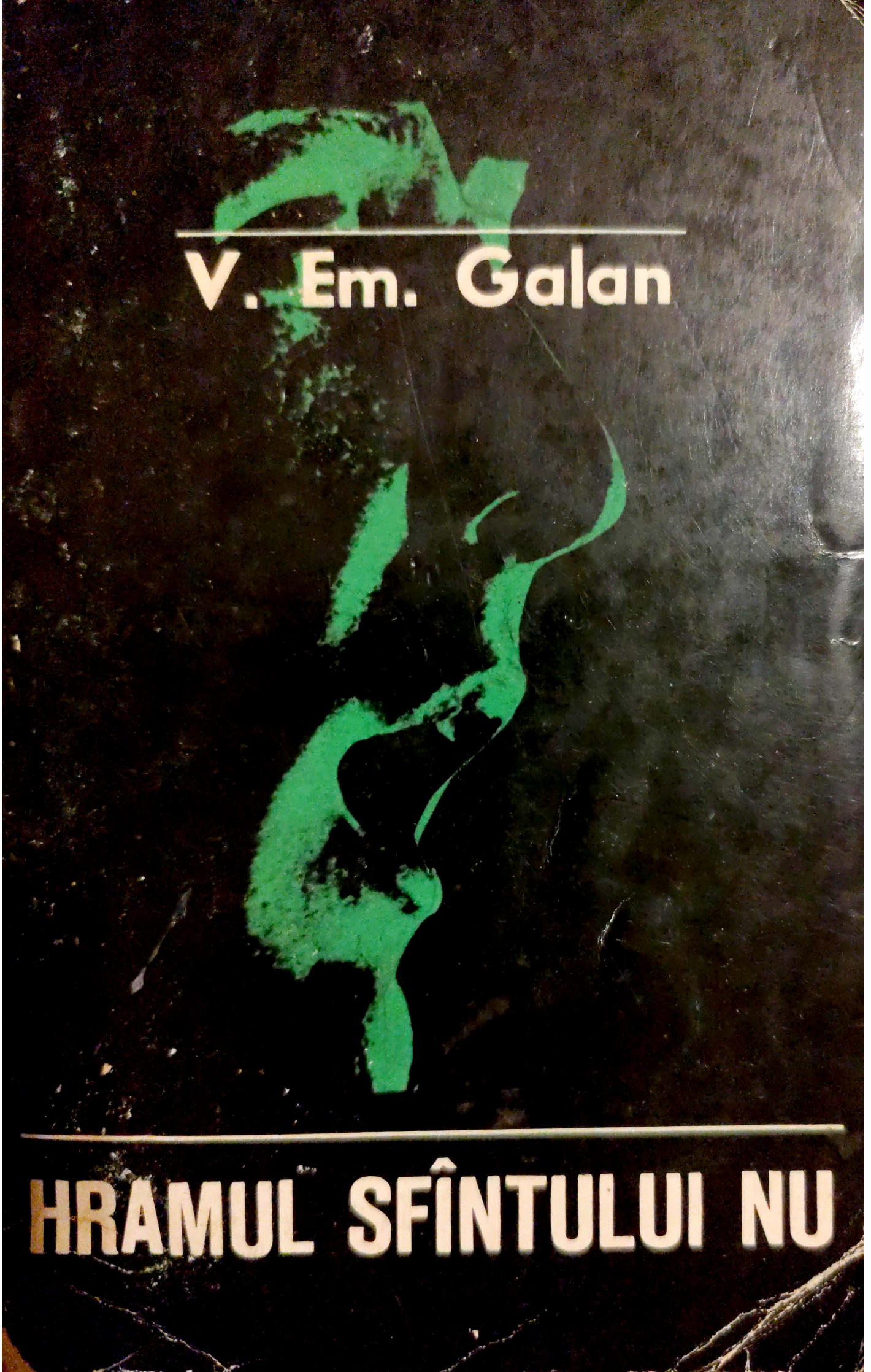
V. Em. Galan
HRAMUL SFÎNTULUI NU

V. Em. Galan

HRAMUL SFÎNTULUI NU

(SCRISORI DIN IULIE PENTRU DR. B. A.)

Se acordă premiul III
elevei Bujor Ruișoara
clasa a VI-a pentru
rezultatele bune obținute
la învățătură.

Diriginte,
Dragomir Virginia,

1969
Editura pentru literatură

Scanned with OKEN Scanner

Tovarășă doctor,

mă pregăteam să dau buzna peste d-ta, cu multiple și varii răspunsuri, dinainte de a-ți primi epistola, întrebările. Aș fi făcut-o prin viu grai, nu în scris, abătîndu-mă cîteva ore pe la Lunca-Horodița.

Slujba, o hoardă de viruși vremelnic tăbărîți în gîtul unicului meu Griguț-junior din lume, niște ezitări și nu mai știu ce sau cine mi-au furnizat pretextele : proiectul și-a amînat realizarea. Har Domnului ! Acuma, grație scrisorii d-tale — ori, să-i zicem *circulară-chestionar* — totul se simplifică : misiunea îmi va fi înlesnită sub mult mai multe aspecte decît poți bănui. Mă tem că și decît pot bănui eu însămi.

Judecînd după mîzgăliturile-punctaj pe care le-am intercalat în chestionarul d-tale, cred că voi fi obligată să-ți scriu nu o scrisoare, ci treisprezece sau paisprezece ; în același plic. Dispun, cu toate aprobările legale, de întreg timpul economisit prin nedeplasarea la Lunca. Deci, încerc : de la a, pînă la, mi se pare, m sau r — și, la nevoie, z.

Scanned with OKEN Scanner

Voi începe arătîndu-ţi ce fel de beţe în roate m-ar fi pîndit dacă, în loc să scriu, mă prezentam acolo ; printre altele, văzînd cu cine ai a face, vei aprecia apoi singură natura precauţiilor necesare faţă de răspunsurile mele.

Iată cum cred că s-ar fi petrecut lucrurile.

Odată acolo, aş fi trecut întîi pe la vechiul meu prieten Teo — pacientul care, spitalizat în secţia d-tale sub numele lui biblico-subrural întreg întreguţ, Teofil Cătună, îţi ridică, bineînţeles, probleme neobişnuite. Şi dacă el, în anii de cînd nu l-am văzut, n-a devenit altcineva decît îl ştiu, atunci întîlnirea cu dînsul mi-ar fi dat peste cap orice intenţii, oricît de bune şi nobile.

Care intenţii ? Ai fi fost implicată în toate, aşa că ţi le înşir pe puncte.

Unu : să dau piept cu d-ta.

Doi : să exploatez fără scrupule, punînd eventual în bătaie oricîtă recuzită melodramatică, faptul că am fost cîndva elevă la un liceu prin care ai trecut şi d-ta.

Trei : să exploatez în acelaşi chip tot ce voi izbuti să aflu despre slăbiciunile d-tale. Pentru asta, ar fi urmat să smulg informaţii complementare şi suplimentare, indiferent mijloacele, de la o rudă a mea horodiţenizată, Viorel Ţambrea, recent remarcat de d-ta dintre muritorii obişnuiţi pentru distinsa lui spondiloză precoce şi, pare-se, pentru alte splendide osteopatii.

Patru : cucerindu-te prin tertipuri tactico-strategice irezistibile, să canalizez implacabil spre Teo întreaga milosîrdie depistată în sufletul d-tale, plus cea pe care aş fi izbutit să ţi-o insuflu prin transfer din preaplinul sufletului meu.

Scanned with OKEN Scanner

Cinci şi ultim, un punct cu obscurităţi dezolante : salvarea lui Teo prin d-ta, ajutată necondiţionat de mine, de Viorel Ţambrea, de toţi cîţi ne vor mai îmbrăţişa cauza — fie că Teo însuşi va binevoi ori nu să ni se alăture.

La capitolul obscurităţilor e nevoie de cîteva lămuriri. Nu ştiu dacă ţi-ai format o părere definitivă asupra cazului Teofil Cătună. Probabil că nu definitivă — altfel circulara d-tale n-ar avea rost. Judecînd după întrebările pe care le pui, am impresia că socoţi de datoria d-tale — profesională şi omenească — să barezi deocamdată asaltul brutal declanşat de neurologia horodiţeană împotriva lui.

Din toată încurcătura, eu cunosc doar liniile mari, aşa cum mi le-a înfăţişat Viorel Ţambrea, pe fugă, între două trenuri, două şedinţe ale lui şi două ale mele. D-ta, bineînţeles, cunoşti tot felul de amănunte. În schimb, eu îl cunosc ceva mai bine pe Teo ; sau, oricum, l-am cunoscut bine cîndva. Dîndu-ţi — de pe aceste poziţii — versiunea mea asupra unor fapte mult mai amănunţit cunoscute d-tale, încep de fapt să-ţi răspund, anticipînd, la întrebările ce-mi pui în legătură cu el şi părerile mele despre dînsul.

Pot înţelege lucrurile doar aşa :

De doi ani şi mai bine, acestui nou concetăţean al d-tale îi pare cum nu se poate mai normal să-şi vînture între Lunca şi Horodiţa opiniile, năstruşnice care mai de care. Pentru dînsul, de cînd îl ştiu, paradoxul — obişnuit cu motivări reale, uneori numai aparente — e mod de viaţă, de afirmare a existenţei. O trăsătură înnăscută, apoi şi cultivată. Totul, fără pic de ostentaţie, fără pic de agresivitate : la modul blîndeţii evanghelice ; cu timidităţi înduioşătoare ; cu autoironie profund sinceră ; şi, mai ales, după mine, în subsidiar cu sălbatice complexe de inferio-

rîtate, ţinute în şah — poate nu conştient — printr-o extraordinară capacitate de resemnare la insucces ; capacitate manifestată concret, pe tărîmul carierei, al coşniţei, al polemicii, al raporturilor cu gura lumii, sub forma celui mai senin tembelism imaginabil.

Cineva ţinea odată să mă convingă, despre Teo, că nu-i decît un palavragiu picat din lună. De acord : picat, din orice corp ceresc pe care nu-l respectăm pentru că nu-l cunoaştem. Însă palavragiu ? Deloc.

Nu sînt sigură că în antichitate ar fi ajuns neapărat să ţină şcoală sub vreun portic, cu ucenici şi pomenire prin manualele de peste două milenii. Însă ştiu bine că, acum vreo cincisprezece ani, cîţiva tineri, unii zănatici, alţii de o seriozitate cumplită, am constituit spontan un fel de asociaţie instinctiv secretă, cu statutul — pact mutual — din două articole : unu, să-l susţinem pe Teo în penibilele-i peregrinări prin hîrtoapele vieţii zilnice ; doi, drept supremă răsplată, să-i ascultăm din cînd în cînd, pentru noi şoptite, fragmente din neîntreruptul lui monolog interior, comentar pe marginea a tot ce-l înconjura şi ne înconjura — oameni, fapte, idei, cărţi, gîngănii, peisaje, lighioane, climă.

O remarcă : neprovocat, nesîcîit, lăsat în apele lui, Teo era — şi, fără îndoială, este — un om tăcut. Nu are vocaţia polemicii.

Încă o remarcă : judecat de la oarecare distanţă, exclusiv după fapte, nu se reliefează prin nimic anormal dintre milioanele de oameni care, la fel, muncesc onest opt ore iar restul timpului trăiesc fără a deranja pe nimeni.

În Lunca-Horodiţa n-a avut cum ajunge cu alte trăsături : un foarte mărunt slujbaş al Documentării Tehnice, răbduriu, politicos, străin de orice invidii sau ambiţii carieristice.

Scanned with OKEN Scanner

La uzinele Horodița, Documentarea Tehnică cuprinde doi salariați : Teo și șeful lui. Înainte fusese numai șeful, fără subalterni.

Despre șeful lui Teo, mi-a spus cîte ceva Țambrea. I-am uitat numele — îi voi spune *tov.* X. Posibil ca d-ta să-l cunoști personal : un bătrînel simpatic, zice-se, practicînd cu rîvnă bonomă două virtuți — sociabilitatea și serviabilitatea. La baza bazei, e, oarecum, inginer de poduri și șosele : cu diploma achiziționată acum vreo patru decenii, undeva prin Occident, sub mențiunea „Bon pour l'Orient". În orientul românesc antebelic, tov. X s-a descurcat fără a-și folosi diploma ori cunoștințele inginerești. S-a încadrat în cîmpul muncii abia prin 1955 sau 1956 : a lucrat în contabilitatea unui S.M.T., a fost operator de cinema, a mai fost nu știu cîte, a ajuns sindicalist ; remarcat în activitatea sindicală, a fost primit în partid ; acum vreo patru ani, uzinele Horodița l-au angajat la Documentarea Tehnică — pentru că omul avea un pospai de studii și o caricatură de diplomă, iar postul nu ispitea nici un contracandidat ; așa, la vîrsta de șase decenii bătute, tov. X. continuă să adune sîrguincios ani serviți cu serviabilitate, spre rotunjirea viitoarei pensii.

Prin urmare, Teo a fost primit în noua slujbă cu o bunăvoință mai mult decît paternă și fraternă, de un șef hotărît să nu ridice bariere de ordin ierarhic ori altfel între dînsul și unicul subaltern. Tov. X. i-a vorbit de la bun început amical ; cu alte cuvinte, fără a-și da seamă, l-a sîcîit, l-a provocat, l-a incitat spre discuție.

Și, inevitabil : ascultînd comentariile lui Teo, bietul tov. X. a identificat cu groază la amicul său o stare ciudată, aducînd a permanentă răzmeriță mai mult sau mai puțin ideologică ; o stare de natură să introducă în atmosfera tihnită a Documentării Tehnice germenul unor neliniști aberante și primejdioase. Această concluzie — pe

plan, să zicem, pur teoretic. Pe plan practic, ceva mai grav : a bănuit la Teo niște oribile tendințe, foarte subtil manifestate, de a-i minimaliza personalitatea, de a-i surpa încrederea în sine, de a-i compromite prestigiul și autoritatea, poate chiar de a-l critica — în sfîrșit, ceva amenințîndu-i nedefinit locul pe schema de salarii, așadar nivelul viitoarei pensii. În concluzie, moșulică și-a dublat serviabilitatea față de Teo : turnînd, cu nevinovăție, gaz peste foc. Iar Teo, senin, a intrat în mare dialog cu el — pînă peste urechi, zi de zi.

Cu vremea, firește, tov. X. a ajuns la concluzia că totuși subordonatul său Cătună Teofil are și exprimă opinii atît de personale în chip indiscutabil dezinteresat, fără mobiluri carieristice și chiar, pesemne, fără nici un mobil demn de acest nume. Prin urmare, încredințîndu-se bunului său simț și logicii sale, tov. X. a mai străbătut un pas : Teo — concluzie din concluzie — nu poate fi decît, pur și simplu, dement. Opinie comunicată imediat lui Teo însuși, cu menajamentele de rigoare și sfatul să se îngrijească pînă-i timp.

Teo, firește, a reacționat la modul său. El, s-ar zice, își limitează complexele și inhibițiile la raporturile cu sine însuși. Cu lumea din afară, nu acceptă relații grevate de banalele complexe-inhibiții curente, cocoloșite sub curentele compromisuri-convenințe. Domnia sa întreține exclusiv relații sociale deschise vraiște ; sau, dacă nu așa, preferă nimic — rupere, amendată doar aparent, prin semnale sonore ca de la robot la robot, în cadrul strict al serviciului.

Deci, din respect neprefăcut pentru opiniile semenului, Teo a acceptat pe loc opinia emisă de tov. X. în legătură cu demența. A acceptat-o ca bază de cercetări și discuții ; ca pe o ipoteză de fermecător lucru deconectant în timpul liber ; și, evident, cu primele considerații situate

Scanned with OKEN Scanner

pe tărîmul semanticii, spre a se vedea lămurit dacă cele două părți, el și tov. X., nu atribuie cumva noțiunii *nebunie* conținuturi diferite. Iar de aici înainte — mare monolog Teo.

Practic, asta înseamnă că, de cel puțin un an, Teo își consacră senin timpul liber, inclusiv jumătatea de ceas pentru prînz, inclusiv drumul cu autobuzul între casă și uzină, cizelînd oral, cu tov. X. pe post de onorat auditoriu, un epocal eseu, ori studiu, ori discurs în manieră antică, menit — de exemplu — să clarifice cîndva mapamondul asupra rolului profund pozitiv și nemaipomenit de fertil al anumitor forme de nebunie, în gîndirea oricărui cetățean cu scaun la cap. Nu ceva ce Teo își propune să scrie, ci să citească sub semnătura cuiva competent.

Practic, asta mai înseamnă și că, de cel puțin un an, gogoloiul își urmează rostogolirea triumfală prin zăpezile opiniei publice luncano-horoditene : ca să ajungă astăzi diamai caz și pretext de savantă gîlceavă intermedicală, la spital ; cu Teo, candoarea însăși, instalat, grație unei hibe oarecare, la osteologia d-tale, dar asediat de neurologul spitalului — dr. Cornea ori Corneanu, dacă am reținut bine relatările lui Țambrea. Alarmat de nu se știe cine și cînd, neurologul îl pîndește, îl studiază fățiș sau pe furiș, îi adulmecă simptomele, îi pregătește transferul în secția lui, pentru îndelungi observații — poate pregătește și cămașă de forță, insulină pentru șocuri, burghie și ferăstraie pentru trepanație.

Probabil că eu mai și exagerez. Dar, oricît m-aș căzni să dibui dimensiunea evenimentelor reale, rămîn convinsă, ca și Viorel Țambrea — și, pare-mi-se, ca și d-ta — că povestea, chiar fără trepanații, tinde să degenereze în ceva monstruos, cu desăvîrșire nejustificabil și inadmisibil.

Scanned with OKEN Scanner

Primul lucru pe care aș vrea să-l știu este : cine a alarmat neurologia ? Să cred că a făcut-o tov. X., poate din filotimie sinceră, chiar dacă neghioabă ? Să cred să altcineva, căruia existența lui Teo îi încurcă știe Dumnezeu ce socoteli — și a ales această cale pentru a se debarasa de el măcar pe cîteva luni ? Acum cinci-șase ani, ziarele au relatat pe larg un asemenea caz — petrecut, mi se pare, undeva în Banat, la C.F.R. Să cred că e la mijloc numai vreun exces de zel al neurologului ? E în criză de pacienți, e ahtiat după activitate — și a tăbărît asupra lui Teo călăuzit de zvonuri-bîrfă ?

Fapt este că, ajunsă în Lunca, nu m-aș fi dus la Teo doar ca să-i depun la căpătîi omagiile mele. Aș fi urmărit să aflu ce știe despre toate acestea el însuși.

Dar, pentru că nu-l cunosc numai pe Teo, ci oarecît și pe mine, mi-e dinainte clar : odată în zona lui de influență, praf și pulbere s-ar fi ales din hotărîrile, planurile și intențiile mele atît de lucid înșirate acasă pe puncte.

M-ar fi primit cu aerul că mă aștepta ; că ne-am văzut ultima oară ieri-alaltăieri, nu ani în urmă. Și, fără îndoială, cu aerul că ar ști foarte bine de ce veneam : ca să fiu pusă la curent cu cele mai recente opinii ale lui — poate chiar cele pe tema formelor optime de nebunie fertilă. Și ar fi făcut-o : aproape fără introducere, pe larg, sclipitor, zîmbind timid, ca totdeauna. Iar eu l-aș fi ascultat cu gura căscată, uitînd, fără remușcări, că venisem să-l salvez.

Asta, în primul rînd pentru că relațiile mele cu dînsul cam atîta sînt de cînd ne știm : el spune, eu ascult sau, cel mult, din cînd în cînd, întreb. Și, tot în primul rînd, pentru că, deschizînd ușa salonului ori camerei unde stă, zărindu-l, mi-aș fi dat seamă dintr-o dată : nu sînt și nu voi fi pînă-i lumea capabilă să-i spun lui Teo că un neurolog îl consideră dement și luptă să-l interneze ; și nici

Scanned with OKEN Scanner

să-i spun că eu, pentru a-l apăra, pentru a-l salva, trebuie să aflu tot ce știe el, Teo, despre modul cum a ajuns în mintea neurologului, dinainte de a-l cunoaște, certitudinea că are a face cu un dement.

Mai departe, prevăd clar : ascultîndu-l, mi-aș fi spus curînd că alarma mea fusese neîntemeiată, ridicolă — la mijloc fiind probabil o farsă scornită de Viorel Țambrea și de nevastă-sa ; un mod de a mă obliga să-mi țin cuvîntul, în repetate rînduri călcat, de a-i vizita la Horodița. Cine, medic neurolog fiind, poate fi atît de nebun încît să-l ia drept nebun pe Teo ? !

L-aș fi ascultat cu inima ușoară, pînă m-ar fi luat la zor vreo soră, vreun doctor, poate chiar d-ta, amintindu-mi că, la spitale, vizitele au totuși durată limitată.

Aș fi plecat fără griji în privința soartei lui Teo. Direct la gară, hotărîtă să iau primul tren spre București.

Pe la familia Țambrea n-aș fi trecut. Cel mult, le-aș fi lăsat o ilustrată, adresată „loco" și cu text cam așa : „Invitațiile sub formă de farsă se resping" — semnătura, punct.

Nici pe d-ta nu te-aș fi căutat : din moment ce problema salvării lui Teo s-a dovedit a nu fi problemă, de ce să-ți răpesc timpul numai pentru a-ți aminti că acum un deceniu ori două am fost elevele aceluiași liceu ?

Sau, poate, întîmplarea ar fi vrut să dai d-ta peste mine, să mă evacuezi chiar d-ta. Și, poate, aflînd cine sînt, m-ai fi poftit în cabinetul d-tale, dorind să obții răspuns la întrebările pe care abia mi le adresaseși, scris, la București. Dar eu nu te-aș fi priceput : într-o superbă, inflexibilă euforie, m-aș fi grăbit să-ți împărtășesc uimitoarele cugetări abia împărtășite mie de Teo — și aș fi făcut-o atît de încîlcit încît, dacă nu ești Răbdarea întruchipată, m-ai fi evacuat a doua oară, acuma definitiv.

Scanned with OKEN Scanner

Iar la București m-ar fi așteptat scrisoarea d-tale. Și două foste colege de liceu mi-ar fi telefonat, semnalîndu-mi niște scrisori asemănătoare primite de ele. M-aș fi trezit, m-aș fi recules, mi-aș fi adunat mințile, m-aș fi rușinat retrospectiv — aș fi înțeles. Și ar fi urmat să-ți răspund în noile condiții date : handicapată de obligația ca mai întîi să-mi torn cuvenitele cenuși în cap, spre a te convinge că imaginea d-tale despre mine, așa cum ți-o întipărisem la spital, nu-i valabilă ; că sînt totuși, mă rog, o ființă normală, demnă de credit și atenție, chiar dacă uneori se întîmplă să par a o fi luat razna ; dar asta nu din pricina lui Teo, care e așijderi perfect normal — așa mai departe. Vezi bine, mi-ar fi venit tare greu ; pe cînd acuma, așa, sper să meargă totul incomparabil mai simplu.

Acestea mărturisite, trec la răspunsurile propriu-zise — chibzuite cît mă țin balamalele și formulate la rece.

b CLIMAT 1952 : LUDOVIC AL XIV-lea, TEO ȘI EU

Mai întîi, țin să trec în revistă anumite aspecte din ceea ce d-ta numești „penibila anecdotică cenaclistă, mai mult sau mai puțin istorică" ; scrii că ți-a fost cîndva relatată pe săturatelea și-ți amintești totul destul de bine. Eu am îndoieli.

Pe cît știu, în realitate lucrurile stau așa :

D-ta erai cu două clase în urma mea : ai apărut într-a șasea, cînd eu eram într-a opta ; după doi ani, te-ai mutat din București. La cenaclul casei tineretului ai început să vii cu două sau trei luni înainte de mutare. Eu eram dintamai membră fondatoare : aproape trei anișori vechime. Atunci ne-am și cunoscut — sau, oricum, ne-am văzut ceva

Scanned with OKEN Scanner

mai des și mai de aproape — dat fiind că, locuind lîngă sediul cenaclului, aveam oficial înalta sarcină să pun la curent cenacliștii recomandați de școala noastră cu necontenitele modificări calendaristice din programul ședințelor.

Urmează că pe Teo nu l-ai cunoscut : el rupsese orice legătură cu cenaclul de luni întregi. Așadar deții „penibila anecdotică" din auzite.

Dar, raportați la amintirea lui Teo, cenacliștii noștri erau împărțiți în trei categorii. Una, a neutrilor, nu interesează aici. Cealaltă, a adversarilor : îl evocau cu dispreț sau ură, ca pe un fioros duh răufăcător lichidat eroic de Aneta Mindirigiu, responsabila cenaclului ; caracteristic pentru ei era, între altele, faptul că îl numeau folosindu-i în derîdere numele întreg, Teofil Cătună. A treia categorie — prietenii și cîțiva devotați — îl pomeneau doar fără martori, ca sectanții, și îl numeau Teo, cum eu continui să-l numesc și astăzi. Ori, d-ta îi folosești mereu numele întreg : Teofil Cătună. De *Teo*, nici n-ai auzit. Rezultă că deții „penibila anecdotică" din izvoare aparținînd categoriei doi : a adversarilor, care — anticip — de lege, nu l-au cunoscut decît tot din auzite.

Probabil, deci, acuma, cînd l-ai luat în primire ca pacient, ți-ai adus aminte că un personaj cu același inubliabil nume ți-a fost cîndva descris ca mare corupător al tineretului, întruchiparea descompunerii morale, escroc literar notoriu, cabotin fără scrupule, poate agent al vreunei puteri imperialiste, așa mai departe. I-ai aruncat o întrebare-capcană și, din felul cum a evitat să-ți răspundă, te-ai lămurit : îți era dat să tratezi femurul eroului din „penibila anecdotică" ; pe fostul plagiator, corupător, agent, balaur ! Ceea ce ai și făcut, nutrindu-i, redeșteptată, antipatia inoculată d-tale acum cincisprezece ani la cenaclu. Totuși : pe măsură ce l-ai cunoscut, ai ajuns să te întrebi tot mai stăruitor dacă un asemenea om a putut săvîrși

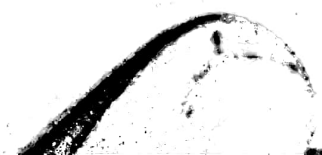

vreodată acte atît de flagrant incompatibile cu dînsul. Apoi au intervenit și asalturile neurologiei, și încercările lui Viorel Țambrea de a le contracara. Atunci, între ciocan și nicovală, ai pornit să cauți capetele, să te lămurești asupra adevărului. Teo, deși între timp — fără a ști, fără a o urmări — ridicase în stima d-tale niște substanțiale trepte, s-a dovedit opac la orice „anecdotică" privindu-i trecutul, fie ea „penibilă", fie dimpotrivă. Asta îi stă în fire : nici eu nu știu mai nimic despre dînsul de la el ; cunosc doar ce am trăit direct, fiindu-i în preajmă, sau ce mi-au povestit prieteni comuni. În ultimă instanță, ai hotărît să recurgi la scrisoarea-circulară adresată cîtorva bănuiți de d-ta în măsură să-ți furnizeze lămuriri. Așa, ai ajuns și la mine.

Iar eu, iată, cu atît mai mult, țin să răspund întîi la ceea ce nu numai că nu mă întrebi, dar parcă, precizînd că știi pe săturatelea, și arătîndu-te gata să zvîrli totul în groapa evenimentelor istorice indescifrabile, îmi sugerezi să uităm cumva împreună. Am în vedere „penibila anecdotică" : confruntînd-o cu Teo, înclini să nu-i mai acorzi credit — și îmi propui să-ți vorbesc despre ideile lui Teo scutindu-te de „anecdotică".

Într-un fel, te înțeleg, te aprob. Dar, după mine, raportate la Teo, lucrurile se schimbă : sub anecdotica inspirată de el stau fapte și atitudini fără nimic penibil pentru dînsul.

Cînd l-am cunoscut, am spus, eram cenaclistă veche cît cenaclul. La festivitatea de inaugurare luasem parte ca pioneră. Între timp devenisem utemistă. Anul exact, 1952.

Scanned with OKEN Scanner

Nu pot afirma că activitatea cenaclului mă pasiona peste măsură ; totuşi mă atrăgea — pe motive bine întemeiate. E necesar să ţi le arăt.

Primo : Gustam acolo satisfacţiile celebrităţii. Unii vorbitori mă pomeneau în stilul promovat de responsabila noastră, Mindirigiu Aneta — adică eram indicată printr-o discretă reverenţă şi numită Autoarea Poemului *Jurământul.*

Poemul meu capodoperă începea cu „O !", era scăriţat în manieră conştient neomaiakovskiană, ritmat lăutăreşte, rimat cu bunăvoinţă certă şi, mai ales, se preta la recitări pline ochi de ceva numit atunci la noi în cenaclu *patos.* Datorită acestor elemente proprii, caracteristice, semăna perfect cu toate celelalte capodopere cenacliste omologate, şi, imperceptibil mai puţin perfect, cu modelele inspiratoare, din presă.

Lăsînd deoparte modestia, transcriu ce-mi amintesc :

O, voi
părinţi eroi
ce-aţi clădit
pentru noi
din roşu granit
Libertatea, Fericirea şi Pacea !

Vă jurăm
să păstrăm
titana făclie
neabătut vie.
Prin cicloni şi lavă
prin nopţi fără rouă
prin temniţi şi chin
prin cruntul război
aţi adus-o
iată
spre-a ne-o preda nouă,
călăuz spre slavă
în avînt deplin.

Scanned with OKEN Scanner

Noi jurăm
s-o purtăm
însutită
spre zarea-nnoită
de ampla serbare
a celor ce vin.
Ea-i noua lumină
și stea
făurită,
far lumii muncitoare,
de Farul-Om aprinsă
pe bolta viitoare
în visu-I construită.

Fiind sincer convinsă de infailibilitatea Anetei Mindirigiu pe tărîmul selectării productelor literare din cenaclul nostru sau din restul lumii, acceptam postura de clasic în viață cu același firesc cu care o acceptam pe cea de elevă. De altfel, aproape fiecare cenaclist vechi era desemnat din cînd în cînd ca Autorul Capodoperei Sale.

Uneori îmi ridica nedumeriri faptul că nu eram în stare să mă depășesc : toate poemele de după *Jurămîntul* se dovedeau „reușite parțiale" — pline de influențe nefaste ; în dezbaterea publică erau făcute harcea-parcea. Mă deprinsesem cu gîndul că îmi era dat să figurez în poezia mondială ca autoarea unui singur poem, și, pe parcursul ultimilor doi ani cenacliști, am tot refăcut-cîrpit o schiță : proză — domeniu unde, neavînd prestigii de compromis, primeam reproșurile, sugestiile și criticile, cu împăcarea ucenicului păgubos, resemnat sub puhoiul inerentelor scatoalce pedagogice. Altfel, rămîneam totuși, *aere perennius*, Autoarea Poemului *Jurămîntul*. Și cum așa ceva puteam fi numai la cenaclu, cenaclul mă atrăgea irezistibil. Poate că la fel se întîmpla cu mulți. Dar mă atrăgeau și dezbaterile.

Scanned with OKEN Scanner

Partea afirmativ-laudativă a intervenţiilor o expediam repede, înşirînd formulele considerate de Aneta Mindirigiu obligatorii : prin ele, ne lepădam de individualism şi treceam pe poziţiile obiectivităţii ştiinţifice. Practic, asiguram colegul în discuţie de credinţa noastră nestrămutată în forţa talentului său ; idem de stima noastră, invariabil „multă". Pe urmă treceam la partea „observaţii-sugestii" sau „ajutor critic tovărăşesc". Şi, pentru că străbăteam toţi, săptămînal, după prescripţiile Anetei Mindirigiu, hectare întregi de reviste literare, broşuri, presă curentă, detectam pe loc în orice poezioară sau schiţă nouă, necapodoperizată, oricîte influenţe scandaloase, inadmisibile. Ţin minte şi azi cîteva : formalism, decadentism, apolitism, modernism, naturalism, intimism, simbolism, hieratism, erotism, avangardism, negativism, expresionism, senzualism, ermetism, cosmopolitism, paseism, estetism, impresionism, futurism, bizantinism, împăciuitorism, parnasianism, spontaneism, individualism, suprarealism, abstracţionism, dadaism, nihilism, misticism, comportamentism, filistinism, existenţialism, sectarism şi sertarism, alunecări spre vers liber sau alb — cîte şi mai cîte, cu subîmpărţiri şi alianţe în număr astronomic.

Idealul era să împuşti mai mulţi iepuri dintr-o dată, nimicind împreună cu abaterea autorului discutat şi o parte din izvoarele ei, cîteva isme. Iar idealul idealurilor — să-ţi rotunjeşti hecatomba exterminînd tangent, dar pe nume, măcar unul din perfidele duhuri literare acţionînd izolat, ori pe grupuri mici, la modul franctirorilor : duhuri condamnate din oficiu la exterminare perpetuă, şedinţă de şedinţă, sub comanda neobosită, neşovăitoare, neînfricată şi necruţătoare a tovarăşei Mindirigiu Aneta.

Pomelnicul duhurilor dedate la practici anarho-franctiroristice avea în cap o pereche de nume : Zoscenko şi Ahmatova ; duo pe vecie cetluit în mintea mea cu un acelaşi

lanț — precum, la capitole mai senine ale memoriei, tot pe vecie mi-au rămas împreună Matei Basarab și Vasile Lupu, conținutul și forma, Tigrul și Eufratul, sodiul și potasiul, Romeo și Julieta, pupa și prora.

Îndată după Zoscenko-Ahmatova, venea o imundă cîrdășie familială : frații Serapion, probabil orfani, deoarece cu tatăl sau cu mama lor n-aveam nimic.

După, ori lîngă Serapioni, figurau cîteva misterioase duhuri constituite într-o bandă prea mică pentru a fi socotită ism, în schimb cu doi de r : marriștii. Peste ceata marriștilor trona fioros, adevărat Belzebut în miniatură, placidul domn helvet Ferdinand de Saussure — al cărui nume, pescuit de comandanta cenaclului într-un text tradus din rusă cu fidelitate excesivă, îl pronunțam după transcrierea românească a traducătorului : Sosiura. De unde, la noi, certitudinea că dăunătorul duh cu a în coada numelui era sau femeie, sau, ca Mazepa, ucrainean. Iar cînd izvoare sigure au informat-o pe Aneta noastră că marriștii se botează astfel după un al lor Scaraoțki adjunct zis Marr, am stabilit pe loc și proveniența noului duh sortit execuției : olandez ori belg flamand get-beget.

Sub Marr-Sosiura-marriști, urmau, și mai afurisiți, singuraticii : alde Joyce, Kafka și Proust integral, iar Shakespeare, Balzac, Dostoievski, Esenin *et comp.* numai parțial, prin anumite opere conținînd anumite greșeli.

După isme, după duhurile totale și cele doar parțial duhuri, pe lista neagră urma secțiunea largcuprinzătoare a limitaților, în cap cu Taine și Sainte-Beuve, în coadă cu ciracii tainobeuveeni din fosta Românie burghezo-moșierească : oameni nutrind zadarnic bune intenții — autoanulați datorită gîndirii lor limitate. Pe dînșii nu era cazul să-i exterminăm ; le deplîngeam aproape amabil limitele, extrăgînd din ofurile noastre învățăminte prețioase și îndemnuri mobilizatoare. Clar ca lumina zilei : talentele lor, ne-

Scanned with OKEN Scanner

avînd suportul unei gîndiri de acuitatea gîndirii noastre, a cenacliştilor, nu putuseră străpunge limitele străpunse abia de noi, îi lăsaseră de căruţă, sărmanii — definitiv şi pentru totdeauna depăşiţi, în afara condamnării, ca şi a iertării, reabilitării, uitării sau aducerii aminte.

În fine, coada listei cuprindea un spaţiu gol, la nevoie extensibil. Şi era ades nevoie de extinderi : aici, mîna nicicînd tremurătoare a Anetei înscria altfel de nume ; şi, de regulă, tot ea le ştergea, după perioade mai lungi ori mai scurte. Aici, clientela de bază o alcătuiau persoane şi personalităţi cunoscute nouă măcar din auzite : oameni nu total sau dintotdeauna răi, dar antrenaţi peste noapte în erezii şi matrapazlîcuri literar-filozofice orientate cu ţîfnă pigmee împotriva socialismului, împotriva societăţii, împotriva ştiinţei, împotriva realismului socialist, împotriva istoriei şi legilor ei obiective — pe scurt, împotriva cenaclului nostru. Antrenaţi, fără doar şi poate, de ismele, duhurile şi limitaţii activînd îndeobşte sub formă de rămăşiţe interne sau influenţe externe. Rolul nostru era să stabilim de la caz la caz, prin vigilente dezbateri obiective, cu ce a contribuit la coruperea delicventului fiecare *ism*, *duh* sau *limitat*.

Amendament important : pe banda rulantă a acuzării figurînd de astă dată oameni concreţi, deci foste şi poate viitoare părţi integrante ale celui mai preţios capital, abaterile lor ne erau dezvăluite numai pentru a-i mustra, blama, ridiculiza, da cu capetele de pereţi şi, astfel, reeduca-recupera. Iar cînd deznodămîntul nu era lăsat să fie recuperarea, ne alegeam barem cu propria educaţie călită în focul discuţiilor demascatoare. Se vede că această zonă finală din lista neagră îndeplinea, la cenaclul nostru, rolul revenind în cetăţile medievale stîlpului infamiei.

Ca importanţă şi pondere relativă, coada listei nu stătea prin nimic mai prejos, în stima cenaclului, decît prima sec-

Scanned with OKEN Scanner

țiune. Dimpotrivă. Aici, mai întîi, recuperabilii noștri infami aveau acces la stîlp fără restricții birocratice : nu numai literați, ci și pictori, biologi, compozitori, fizicieni, actori — oricine, cu simpla condiție de a fi susținut vreodată public, în scris, oral sau prin vreun gest, opinii neconforme cu dreapta linie trasată umanității de noi, sub orientarea Anetei Mindirigiu. Și asta, varietatea delictelor, deschidea personalității fiecăruia dintre cenacliști cîmpuri de manifestare cuasi nelimitate.

Apoi, spre deosebire de secțiunile precedente, aici cota dominantă revenea autohtonilor. Numai cînd și cînd apăreau meteoric nume exotice — Picasso, Stravinski, Honegger, Sartre, Țițin, Șostakovici, Schönberg, Camus ori americani prinși cu vrăjitorii cibernetice. Dar grosul, baza, erau autohtonii.

Caz tipic : după o viață de strădanii fără cusur, pomenite uneori de însăși Aneta ca pozitive, omul, hodoronc-tronc, o lua prin porumbi cu opinii ori purtări străine atît nouă cît și lui. Ca să-i combați abaterea, era destul să citești ce a scris ori să afli ce a spus în săptămîna precedentă delictului : îți găseai argumentele înșiruite fără cusur, ca de tine însuți.

În asemenea condiții, ne îndeplineam menirea cu multă pasiune și dezinvoltură. Și cu maxime satisfacții, pentru că, în sfîrșit, ajutorul nostru critic viza indiscutabil oameni în carne și oase. Oameni cărora am fi vrut din toată inima ca înțeleptele noastre spuse din cenaclu să le parvină întregi-întregulețe, să-i ajute, să-i readucă pe unica linie de plutire posibilă. Drept urmare — lăsînd deoparte sinistrele excepții — intervențiile pe marginea acestei părți a listei erau sincer patetice, și, nu o dată, vorbitorii înfruntau eroic riscul de a-și vedea propriile nume la stîlpul infamiei, sub culpa gravă a împăciuitorismului.

Scanned with OKEN Scanner

Poate şi de asta consideram sfîrşitul listei atît de important : aici figuram periodic noi înşine — ca delicvenţi recuperabili. Fapt cu o latură net pozitivă : prin analogii nu totdeauna conştient elaborate, ne întăream convingerea că, prin urmare, necunoscuţii noştri condamnaţi din zonele obscure ale listei existau pe adevăratelea, ca noi. Dar era şi o latură mai greu de apreciat : în calitate de acuzaţi, degustam, cu tăinuite voluptăţi perverse, ceva din farmecul Golgotei interzise.

Astfel, chiar fără succesul *Jurămîntului,* dezbaterile din cenaclu tot m-ar fi atras. Însă mai erau pauzele, erau şi aşteptările.

A ş t e p t ă r i, pentru că Aneta noastră întîrzia la şedinţe cam două ceasuri : avea totdeauna treburi importante altundeva.

Pauze, pentru că după două ore de necurmate dezbateri e obligator să răsufli pălăvrăgind într-un cadru mai puţin protocolar.

Din nou aşteptări, pentru că în timpul pauzelor Aneta era chemată ori pleca singură — şedinţe, comitete, mitinguri — şi revenea după alte două-trei ore.

Aparent, timpi morţi. În fapt, dezbateri neorganizate, anarhice, infernale — supliment spontan al dezbaterilor de dincolo, acelea totdeauna organizate, riguros ierarhizate, relativ paradisiace.

Aici, mai toate ismele, duhurile, fiinţele şi infamiile condamnate dincolo ne apăreau într-altă lumină. Aici descopeream că, totuşi, în procesul definitiv încheiat dincolo, ultimul cuvînt nu fusese spus. Aici dosarele se îngroşau prăpăstios, incluzînd nenumărate mărturii pro şi contra, dincolo nedepuse.

Scanned with OKEN Scanner

De aici, Aneta Mîndirigiu lipsea cu tot cu stilul ei preferat — şi reverenţa introductivă de dincolo devenea frecvent un simplu înhăţat de rever ori de cot ; iar talentului mult stimat dincolo îi părea firesc să fie abordat dincoace, de aceiaşi preopinenţi, prin vreun „Bă plăvane !", „Alo, tu, gîscă afonă !", ori chiar şi mai vulgar-ireverenţios.

Aici, la procesele redeschise, anumite duhuri şi nume, dincolo unanim stigmatizate, beneficiau de asistenţa unor apărători voluntari frenetici ; şi beneficiau de adversitatea onestă a unor procurori care, necunoscînd dinainte sentinţa asteilalte instanţe, căutau cu egală frenezie să argumenteze, să convingă.

Confruntări strînse, crîncene, între incompetenţe egale; cu lacune de informare şi de cuprindere uneori mai rău decît abisale ; cu argumente lipsite uneori de orice logică ; dar, totdeauna, de o sinceritate răscolitoare şi contagioasă.

La faza sentinţelor definitive nu ajungeam — probabil mai ales din lipsa unui preşedinte interesat în precipitarea lucrurilor spre asemenea fază. Aici eram, toţi, fie apărători, fie acuzatori. Obişnuit, eram ba acuzare, ba apărare, pe rînd : probe ori argumente noi determinau mereu convertiri în masă — şi fenomenul era admis ca normal, de la sine înţeles. Anormal, inadmisibil şi de neînţeles era pentru noi, aici, numai statul deoparte — nepăsarea, nehotărîrea, teama de a opta, alege, reopta şi realege. Dincolo mergea oarecum invers.

Totul, aici, era altfel decît dincolo. Fără Aneta, rămîneam faţă în faţă cu imensa harababură a grădinii lui Dumnezeu — a lumii, care, înainte de a ni se încredinţa spre rînduire ştiinţifică definitivă, îngăduise scribilor burgheziei s-o burduşească de isme, duhuri şi infamii contradictorii ; şi — culmea ! — acestea încercau să-şi prelungească precarul provizorat, în pofida apariţiei noastre

Scanned with OKEN Scanner

organizate pe Terra ; ba, unele pretindeau chiar drept la existență cu aprobarea noastră neorganizată.

Dincolo, ultimul cuvînt în materie de rînduit trecutul, prezentul și viitorul universului îl avea Aneta ; fie sănătoasă ! Aici eram gata toți, și mai ales fiecare în parte, să ne asumăm pe loc întreaga răspundere.

Îndoieli asupra succesului nu ne dădeau ghes : eram utemiști, eram așadar marxiști, curînd urma să devenim comuniști ; pentru noi, societatea și istoria ei viitoare, cu legile lor obiective de dezvoltare, n-aveau secrete ; sau, dacă poate mai aveau vreunul, nu le era dat să-l păstreze multă vreme.

Singurul domeniu care ne ridica obstacole imprevizibile și ne dădea bătaie de cap era prezentul. Asta, mai ales datorită faptului că fiecare dintre noi simțea imperios nevoia să-i convingă pe ceilalți de justețea interpretărilor sau concluziilor lui, iar ceilalți pretindeau același lucru fiecăruia. Haos, drept vorbind, ceasuri de-a rîndul.

Cînd se ivea Aneta, treceam buluc dincolo — frînți, epuizați și, undeva, în adîncul necontrolat al sufletului, gîdilați de o bucurie mălăiață : dincolo, cel puțin, știam dinainte cine pe cine va convinge.

Odată acolo, începeam prin a ne însuși, drept convingeri intime definitive, toată gama sentințelor, maximelor, interjecțiilor și zîmbetelor Anetei — unele previzibile, grosul de mult cunoscute. După care, luînd sau nu parte activă la dezbateri, căutam febril cuvîntul magic menit să ne motiveze convingerile însușite. Îl căutam în noi, îl adulmecam în intervențiile celorlalți, îl așteptam de la Aneta. Credeam mereu că atotizbăvitorul cuvînt plutea undeva aproape — și cînd, luîndu-ne inima în dinți, trînteam vreo blamabilă intervenție împăciuitoristă, sau cînd, dimpotrivă, reluam cu vorbe proprii cugetările Anetei, nu făceam în fond decît să provocăm, să zădărîm, ori să cer-

Scanned with OKEN Scanner

şim cuvîntului aceluia dezvăluirea. Şi nu se întîmpla nimic niciodată : cu promptitudine ireproşabilă, Aneta declanşa aprobări şi blamuri, dezbaterea se schimba în pauză, pauza se schimba în dezbatere etcetera.

Totuşi rămîne sigur : chiar dacă *Jurămîntului* meu şi mie nu ni se decernau lauri, chiar dacă la dezbateri m-aş fi plictisit de moarte, cenaclul tot irezistibil m-ar fi atras — datorită atmosferei din pauze.

Probabil, într-adevăr, hiba noastră fundamentală provenea din ignorarea semnificaţiilor unui cunoscut moment istoric ori, să zicem, colaps psihologic. Ivit, momentul colaps, în etapa de vîrf a centralismului feudal. Meritul de a-l fi definit şi ilustrat revine lui Ludovic al XIV-lea, carele, precum se atestă în manuale, a buchisit sîrguincios întreg purcoiul teoriilor despre stat adunate pînă la el, osebit inovaţiile de sorginte mai mult sau mai puţin raţionalistă şi umanistă ; le-a asimilat sincer pe toate, apoi, la fel de sincer, le-a completat cu vestita precizare-deviză — „Statul sînt eu !“

Primul om pe care l-am auzit vorbind despre posibile infiltrări ale acestui adagiu spre contemporaneitatea mea socialistă — infiltrări în plan psihologic şi social, cu implicaţii de ordinul comicului, al tragicului, tragi-comicului şi grotescului — a fost Teo.

Mai mult. Urmărind monologul lui Teo, am avut revelaţia adevăratului meu rost şi rol în pauzele de la casa tineretului. Simplă viziune de o clipă : mă lăfăiam pe tronul versaillez al Rigii Soare, ca să proclam ortacilor cenaclişti, spre ştiinţă, esenţialul despre tot ce aveam mai scump şi mai sfînt — certitudinile *mele* privind societatea, istoria, arta, legile obiective care le guvernează, ştiinţa *mea* garantînd lumii treptata lor luare în stăpînire. Ori.

Scanned with OKEN Scanner

esențialul *meu* suna : „Înțelegeți, tovarăși, și vă plecați, căci societatea este cu mine — eu sînt societatea ! Și istoria tot eu ! Și arta iarăși eu ! Pentru că legile obiective ale dezvoltării lor se înmănunchează în buricul degetului mic al meu ; sau nicăieri — amin !“ Mă vedeam strigînd, știam ce strig, dar vocea nu mi-o auzeam : jur-împrejur, cocoțați pe tronuri identice, ortacii urlau același lucru despre dînșii — și clipa cînd urma să ne zdrobim unii altora țestele, cu ajutorul tronului multiplicat, se apropia împinsă ferm de cine știe ce lege obiectivă de a doua mînă, nesupusă controalelor științifice. Și abia atunci, așa, am văzut prima dată cu ochii însuși sensul Anetei Mindirigiu la cenaclu — legic și el, pînă una alta, în cadrul oferit ei de noi : zărind-o, ne-am domolit precum la ședințele aievea ; sincer bucuroși că evitam măcelul între colegi și tovarăși de idei, am lăsat tronurile să se adune într-unul singur — dovedit a fi, obiectiv, scaunul ei „Comlemn“, cu număr de inventar *S.P.C.-025.124* ștanțat pe o tinicheluță bătută în dosul spătarului.

Astăzi îmi spun că adevăratul, hotărîtorul meu examen de maturitate, atunci l-am dat : atunci, cînd, acestea înțelese, a trebuit să trag o linie sub tot ce apucasem a trăi și gîndi, să aleg, să adun, să scad, să păstrez, să arunc — să decid ce iau cu mine mai departe și ce nu.

Și, îmi spun, dacă n-am procedat la modul celor ce se autodistrug din bezmetică ciudă ori sete de răzbunare, dacă nu m-am lăsat în voia decepțiilor și mîniilor momentului, dacă n-am abandonat nimic de care apoi să-mi pară rău, datorez asta în mare măsură lui Teo ; chiar dacă poate el n-o știe, n-ar recunoaște-o. Monologul lui, deși se desfășura mai degrabă paralel nouă decît adresîndu-se cuiva anume, puncta, în deruta mea, ecouri generatoare de calm, de organizare, de luciditate, de nouă încredere în lumea reală și în realitatea mea. Generatoare și de umor dese-

Scanned with OKEN Scanner

ori ; pentru că, se vede, fiind la mijloc o desprindere de un trecut, altă cale mai scurtă spre izbăvire nu era, nu este.

c COMETA MISTERIOASĂ „C.M."

Ţi-am înfăţişat imaginea cenaclului aşa cum o păstrez eu. Probabil, diferă de a d-tale în multe privinţi. Diferă, cred, mai ales din cauză că d-ta ai ajuns să judeci şi să înţelegi în alte împrejurări, la altă vîrstă, lucruri asupra cărora Teo, în bună măsură nedeliberat, mi-a deschis ochii încă atunci : cînd n-aveam decît vreo cincisprezece ani şi porneam orbeşte spre meschina mea constelaţie de gogoşi, luate drept viitor, ştiinţă, revoluţie, viaţă ; orbeşte, cu Aneta Mindirigiu stea polară şi titlul de Autoarea Poemului *Jurămîntul*, literă de şapte stînjeni, la prora corăbiei inexistente.

Îţi voi povesti amănunţit cum l-am cunoscut.

Trebuie şi-ţi reaminteşti neapărat, pentru asta, casa tineretului — cu uşi cu tot ; sau cel puţin cu patru dintre ele.

Ansamblul, hardughia, greu să-l fi uitat ; de prin 1958—59, poate ştii, a ajuns depozit — mare gros, mobile ; atunci, oricum, era palatul nostru, al tinerimii raionale progresiste ; ridicat dintr-un morman de moloz, schije şi, dedesubt, oase omeneşti ; cu fiecare cărămidă stropită de sudoarea noastră voluntară, entuziastă — numai că îngrozitor de necalificată ; ceea ce nu înseamnă că, dacă ni s-ar fi oferit în schimb regescul palat al pionierilor, am fi acceptat tîrgul. Pentru d-ta, îmi închipui, venită mai tîrziu, n-a avut cum fi decît un lăcaş utemist oarecare.

Scanned with OKEN Scanner

Prin ușa 1 intrai în coridorul zis foaier, ziua cu opt mese de ping-pong veșnic tăcănite. În fund, pe stînga, sala de festivități și spectacole — cu orchestrele, călușarii, Tipăteștii și Astrovii înlănțuindu-și repetițiile pe scenă, după ecranul pe care cei din sală urmăreau filme. În fund la dreapta, administrația. Vizavi de ușa 1, ușa 2 dădea în camera ședințelor restrînse ; acolo se aduna canaclul, joile, baricadat spre restul lumii printr-un cartonaș dreptunghiular spînzurat la vedere un ceas înainte de a ne aduna noi. L-ai cunoscut și dumneata : *„Cenaclul școlar LEVNIC TOLSTOI — accesul neinvitaților strict oprit — rugăm nu ne tulburați"*.

Ușa 3 dădea din cenaclu într-un al doilea coridor, aproape cît foaierul de mare, folosit ca bibliotecă și sală de lectură. O ușă, aceasta, foarte importantă pentru cele ce am eu a-ți spune ; d-ta ai găsit-o lăcătuită pe ambele părți, cu gura cheii chituită etanș ; în vremea la care mă refer, încă nu fusese blocată. În fine, ușa 4 era principala cale de acces spre bibliotecă, folosită ori de cîte ori în sala ședințelor restrînse se lucra : răspundea direct în curtea din spatele clădirii, unde, joile, fără excepții, delegați ai echipei de dansuri naționale, trași la sorți, învinețeau cămăși-itari sub pretextul că ar spăla.

Ușile numerotate 1, 2, 3, 4 stăteau oricum — care închisă, care deschisă — dar bunăvoința lor era condiționată : dacă deschideai una, celelalte, cîte mai erau închise, săreau din clampe cît colo. Aneta Mindirigiu opina că abaterea își avea izvorul în lipsurile și deficiențele administrației. Administrația constata, lua măsuri și, în ultimă instanță, trecea întreaga răspundere pe seama curentului. Iar ușa noastră 3, cea dintre cenaclu și bibliotecă, scîrțîia cît ditamai coloana de care scite — așa că de multe ori ne resemnam, atît literații cît și cititorii : o lăsam să-și facă mendrele, deschisă cît hotăra ea, numai să tacă. În momen-

Scanned with OKEN Scanner

tele de reculegere din cenaclu — să zicem, cunoscuta pioşenie colectivă dinaintea înscrierilor la cuvînt — auzeam foşnetul paginilor răsfoite de clientela bibliotecii ; în restul timpului, biblioteca era invadată de patosul vandal caracteristic lecturilor şi dezbaterilor noastre.

In acest cadru, o şedinţă oarecare. Un băiat de la altă şcoală anunţase o dramă istorică închinată fraţilor Buzeşti şi epocii lui Mihai Viteazul ; dar, în ultimul moment, dăduse bir cu fugiţii. Anunţîndu-ne situaţia, Aneta n-a uitat să evoce elementarul nostru adevăr conform căruia subiectele istorice erau paseism, expresie obiectivă a păcatului subiectiv denumit refugiere în trecut. Drept urmare, îl condamnaserăm pe dramaturg, în contumacie, la o temeinică meditaţie autocritică ; pe Buzeşti şi pe Mihai Viteazul îi exterminaserăm pur şi simplu, pentru a cine ştie cîta oară, ca boieri şi exploatatori notorii — zvîrlindu-le rămăşiţele, mai definitiv ca totdeauna, din literatură în istorie ; iar programul l-am umplut cu poezie.

Poezii, aşadar, citite una după alta, pentru a fi dezbătute în bloc, datorită temei comune : se apropia festivalul mondial al tineretului, hotărît în proxima vară la Bucureşti. Poezii cu „O, tu, solemnă reuniune", cu „O, voi, eroi, venind la noi", „O, Capitală a tinereţii lumii", „O, rase strîns unite-n luptă", „O, tremuraţi duşmani ai păcii" — aşa mai departe.

Atmosferă creatoare, de lucru, toate normale, fiecare la post ; picioarele înfipte zdravăn în pămîntul nostru cenaclist, aşa cum îl ştiam sterilizat, stabilizat, definitiv consolidat, imuabil, pe veci la adăpost de isme şi seisme. Moral colectiv şi individual ridicat, stare de spirit excelentă, propice atît concentrării asupra lecturilor în curs, cît

Scanned with OKEN Scanner

și asupra unor eventuale preocupări de perspectivă mai îndepărtată.

Eu, de exemplu, mă concentrasem asupra pereților. Altfel nu-mi pot explica de unde cunosc orice mișcare.

Mișcările :

Cineva a deschis ușa 2 : poate un întîrziat, poate careva rătăcit pe sală, poate vreunul dintr-ai noștri, plecat sau trimis încotrova. Am înregistrat evenimentul după replica ușii 3 : cu toate că întredeschisă de mult, s-a mai căscat cîțiva centimetri, slobozind obișnuita scîrțîială. Atît — nimic deosebit ; apoi, din nou, pereții.

După un timp — nu pot spune cît — în crăpătura ușii 3 a răsărit o mutră necunoscută mie. De aceea mi-a și atras atenția : în sfîrșit, ceva, un element necunoscut ; tainele pereților le descifrasem de mult — din țînțar în țînțar, din crăpătură în crăpătură.

O mutră oarecum deosebită, meritîndu-mi cu prisosință atenția : chică de bărbat, îngrijit tunsă, bine pieptănată, iar dedesubt față de babă sadea — acrită, strepezită, pungită fără milă sub o pereche de ochelari cu ramă groasă ; ochelarii înșeuați pe nas tocmai către vîrf, jos ; din pricina asta, lentilele tremurau ca niște ventuze puse prost pe pomeții obrajilor.

Gesturi zăpăcite, de paiață încurcă-lume. Dincolo, se vede, citise așezat pe vreun scaun, ținînd cartea în poale și ochelarii potriviți pentru această poziție ; ajuns dincoace, fie că nu nimerea clampa, fie că îi trebuia neapărat îngăduința cuiva înainte de a închide ușa, ținea să se orienteze, să vadă cu cine avea a face ; și, probabil inerțial, voia să privească tot prin ochelari. Firește, oricine, în locul lui, ar fi ridicat mîna, și-ar fi strecurat-o dincoace și și-ar fi ridicat ochelarii. El, ca Tîndală : căuta să potrivească ochii după lentile — adică își dădea căznit capul pe spate, tot mai pe spate, cu Dumnezeu știe ce stîngace mișcări păsă-

Scanned with OKEN Scanner

reşti. Fără pic de noimă : cînd şi-a găsit rîvnitul azimut, lentilele, de prezbiţie, de citit, i-au retezat vederea cu desăvîrşire. Dezorientat, a întins gîtul — lung, numai tendoane — ca să-şi poată îndesa capul în piept ; sau, de fapt, bărbia, oblu, în marginea uşii. Urmărite de pe scaunul meu, mişcările lui evocau un cap de barză senilă, furioasă că nu poate înghiţi broasca rămasă de-a curmezişul beregatei. Totuşi acuma, de bine, de rău, peste ochelari privind, ne-a descoperit.

Nu ştiu ce soi de monştri se aştepta să vadă. Cert este că mozaicul capetelor noastre a reprezentat pentru dînsul o colosală, o incredibilă surpriză : brusc, faţa i s-a destins într-un zîmbet sfios, plin de încîntate mirări.

Alt om, acuma : un tînăr, aproape un băiat — doi-trei ani mai mare ca noi.

Ochi căprui, banali şi buni. Cîteva clipe, luminaţi de surpriză ; pe urmă retraşi oarecum, sub un fel de ceaţă, de oboseală — ceva greu să definesc, deşi văd deseori, la mulţi oameni.

Dar numai la oameni maturi : aşadar, nici babă, nici băiat ; om în toată firea. Un om oarecare, venit să închidă o uşă oarecare. După cinci minute, sau după trei, uşa se va redeschide. Nimic deosebit ; înapoi la pereţi !

Din nou, cu pereţii. Aşteptînd, subconştient, scîrţîitul uşii închise, scrîşnetul clampei. Şi agasată, din ce în ce mai conştient, pentru că zgomotele necesare întîrziau — şi întîrzierea lor introducea în atmosfera mea de lucru ceva străin, ostil : ca orice previzibil prevăzut cînd îţi contrariază prevederile. Am abandonat din nou pereţii.

Firește : nu numai eu eram intrigată de privirile acelea zîmbitoare, timide, nerușinat de insistent înțepenite la ușa noastră 3 ; atenţia cenaclului întreg se scursese dinspre poetul recitator către intrus.

Îl văzuse şi Aneta. Era intrigată şi ea.

Scanned with OKEN Scanner

El încă n-o descoperise. Ochelarii îi dispăruseră, şi-i scosese. Clătina uşor din cap : ai fi zis că, oscilînd între mustrări şi laude, ne distribuia în gînd, fiecăruia, de amîndouă.

Ne privea aşa, cu stăruinţa lui egală, timidă, înceţoşată — şi, ţin minte, îmi venea să rîd prosteşte : mă închipuiam apăsîndu-i nasul ca pe un buton de sonerie, împingîndu-l dincolo, la bibliotecă, şi, înainte de a trînti uşa, arătîndu-i limba.

Poate chiar am rîs : am avut impresia că m-a văzut, a înţeles că rîsul meu îl privea într-un chip nu tocmai măgulitor, dar nu s-a supărat ; mi-a răspuns în treacăt, resemnat, amuzat şi el.

Mie, una, aşa mi s-a părut : sesizase ceva — dar poemul recitat s-a sfîrşit chiar atunci, şi Aneta, expediind autorului, de mîntuială, obligatorul „Mulţumesc !“, şi-a semnalat existenţa, locul, rangul.

Se ştiau măcar din vedere : el i-a zîmbit ca unei cunoştinţe ; iar mirarea ei înalt-reprobatoare s-a diluat, sub zîmbetul lui, cu un dram de cordialitate.

Noi tăceam, aşteptam. Pînă atunci, doi ani şi mai bine, intruşii ne stingheriseră numai pe uşa dinspre foaier. Aneta, fie că-i erau cunoscuţi, fie că nu, îi lua din scurt : „Tovarăşul ? !“ Şi, orice ar fi vrut să spună tovarăşul, ea îi tăia vorba după trei cuvinte : „Adresaţi-vă administraţiei ! Şi citiţi pe uşă, înainte de a intra undeva !“

Aceeaşi întrebare-atac şi acuma : „Tovarăşul ?“

Tovarăşul şi-a păstrat zîmbetul — prea timid, se vede, ca să mai poată fi intimidat. A scos la iveală o mînă ; între degete, o batistă ; în batistă, ochelarii. Deci : cît ne privise, îşi ştergea lentilele — după uşă, pe dibuitelea. Deci : clătinatul lui din cap nu distribuise nimănui nimic, nici mustrări, nici laude ; era consecinţa mişcărilor de dincolo, nevăzute nouă. Deci : partea dintr-însul rămasă după uşă,

trupul fără cap și gît, se agitase, poate se agita și acuma, ca într-o prohibită imagine literară colcăind de isme ; ca un struț, să zicem, intrat cu pliscul într-o capcană de lupi montată vertical pe un zid, și zbîtîndu-se domol, stîngaci, fără convingere — formal și formalist. Din ce în ce mai frumos : pînă la ușă — struț, dincoace de ușă — barză !

Iarăși mi-a venit să rîd — dar n-am apucat : de sub batistă, de sub ochelari, mîna lui vorbise scurt, lămurit, printr-un gest peste măsură uimitor privirilor noastre — și rănindu-le, și rănindu-ne.

Nu pot spune clar în ce a constat gestul. Mai nimic : două-trei legănări abia schițate — atît. Cert este că am înțeles toți. Și am înghețat pe scaune.

Gest nimănui adresat, ritmînd, vădit, un gînd pe care n-avea deloc intenția să-l deslușească și prin viu grai. Nici n-ar fi fost în stare, judecîndu-l după mutra aiurită, după zîmbetul timid. Întîi fusese o zvîcnire spre Aneta : „Asta să mă scutească !“ Pe urmă spre noi, învăluitor : „E vorba de ăștia !“

Vedeam întîia oară pe cineva bombănind de unul singur prin gesturi — și a trebuit să mă descotorosesc de o întrebare idioată : cum fac muții cînd le vine să vorbească singuri ?

N-am îndrăznit să mă uit spre Aneta. Nici spre ușa 3 n-am mai privit. Mă tem că am închis ochii. Sau, dacă nu i-am închis, am încetat să văd. Act al voinței : refuz de a fi martoră la umilirea cea crudă și nedreaptă a responsabilei noastre, a mentorei, a celei care mă formase ca poetă, mă ridicase, îmi promovase *Jurămîntul*. Eram sigură : Aneta nu-l va scuti de nimic ; ea nu era o „asta“ ; ea era Cineva, și în această calitate îl va spulbera, îl va lichida, îl va nimici, îl va evacua — apoi tăcerea noastră înghețată va lua sfîrșit, dezbaterile vor continua, toate

Scanned with OKEN Scanner

vor fi din nou cum fuseseră, cum trebuia să fie, sigure, stabile, fără intruși, fără ochelari, fără pumni impertinenți sub batiste și fără gesturi atotprofanatoare sub zîmbete perfid angelice.

În realitate a fost altfel, altceva. Cu desăvîrșire imprevizibil pentru noi :

Și ce liniște se-așterne !
Și cum sufletul se-aude
scuturînd aripe ude
peste brumele eterne !

Versuri. De el spuse, de intrus : vocea lui, picurînd șoptit, egal, cuvînt lîngă cuvînt. Alb, fără accente perceptibile, fără pic de ceea ce se chema la noi patos. Rostite, parcă, pînă și fără participarea lui ; sau, mai ciudat, cu participare ironică, de spectator dinainte resemnat la mediocritatea recitării.

Pentru mine, copleșitor de nou totul : versurile ca dintr-altă lume, împrejurarea în care le auzeam, felul cum erau rostite, spaimele confuze din sufletul meu.

Peste toate, vocea Anetei :

— Dar, tovarășe, nu văd cum se...

Nouă pentru mine și vocea Anetei. De nerecunoscut : derută, ciudă, sfială, parcă și ceva semănînd a bunăvoință rușinată.

Desigur că acuma Dumnezeu
a coborît din cer cu sfîntul Petru
și, speriat de cîini, se lasă greu
pe piatra albă-a unui kilometru.

Tot el fusese, tot vocea lui : reluase, continuase, ca și cum n-ar fi auzit-o pe Aneta.

În mintea mea, o idee fixă lupta în dăznădejde, sufocată de o imagine vie, mobilă, nesuferit de plastică. Ideea : misticism ! misticism ! misticism ! Imaginea : încercuit de javre obraznice, un Dumnezeu apatic și rotofei, descins

Scanned with OKEN Scanner

din cer pe verticală, ca un helicopter, își aduna stingherit poalele cămășii de noapte, lăsîndu-se greoi, tremurător precum piftia, pe cunoscuta piatră albă, pătrată, a drumurilor ; dosul i se revărsa abundent jur-împrejurul scaunului improvizat, dolofanul începea să semene a pernă abandonată pe un țăruș — iar amărîta de mine se căznea zadarnic să identifice Dumnezeul ăsta nenorocit cu celălalt Dumnezeu, al poeților căzuți în capcana misticismului, al fariseilor, al exploatatorilor, al opiului pentru popor.

Nu știu cum aș fi scos-o la capete. M-a salvat vocea Anetei :

— Tovarășe, versurile dumitale poate că...

Vocea lui, peste :

— Co-pi-ii...

Șoaptă, ca un apel de taină adresat direct nouă. Probabil și mie. Am ridicat privirile : mîna lui, cu batista, cu ochelarii, se înălța lent, într-un gest de o solemnitate depășindu-l și pe el, și pe noi, și pe Aneta.

Copiii au pornit
să spargă-n pietricele din prăștii
plămînul păsărilor.

Versuri ? Albe ? ! Proză ? Vorbe pur și simplu ? Intrusul ne reproșa ceva ? Cum „plămînul", care „păsări", de unde „prăștii" ? Și de ce agramat, bojocul, și nu măcar gramatical, corect — *„plămînii* păsărilor" ?

Șoptise, șoptea, cu zîmbetul acela timid, încăpățînat — și n-aveam timp să ne gîndim, să judecăm, să înțelegem.

Nici Aneta n-avea timp, nu era în stare să-l încadreze, să se decidă cum trebuia luat.

— Poate că, tovarășe, totuși...

Abia acuma, privindu-i, mi-am dat seamă : el nu-i luase vorba din gură ; nici nu se prefăcuse a n-o auzi. Auzea, își întorcea spre dînsa zîmbetul naiv, dezarmat — și o zăpăcea : Aneta ridica din umeri, lăsa fraza baltă la jumătate

Scanned with OKEN Scanner

Iar el continua, de fiecare dată parcă din alt capăt, nu de unde rămăsese :

Senină-n imitarea-i eternă, rece, goală
şi silitoare, iarna, ca un şcolar supus,
aplică-ntotdeauna, strict, regula de sus,
cuminte, mulţumită de-a fi gramaticală.

În spatele meu, cineva a pufnit în rîs. Undeva, un „Sssst !". În ceafa mea, bolovan criptic : „...mulţumită de-a fi *gramaticală" ? !*

Aneta :

— Nu te supăra, tovarăşe, însă...

Gîndul că el s-ar putea supăra vreodată pe cineva i-a accentuat, în zîmbet, cota de autoironie.

Sînt pravile şi doyme şi, fără de-ndoială
nu ţi-e iertat să fluieri din buze, fără şcoală.
Orice privighetoare şi mierlă recunoască-l —
cum l-am primit să cînte pe insul fără dascăl,
fără hîrtii semnate, cu număr, an şi zile,
de pricepuţii noştri la rubrici şi ştampile.

Aneta :

— Te rog, tovarăşe, vă rog să...

De dincolo răzbătînd, din bibliotecă, o şoaptă, o alarmă — cred că bibliotecara :

— Gata, zău, destul ! Termină !

A terminat :

Mă doare liniştea crescută-n mine,
mă doare întunericul crescut
ca o mocirlă-n care dorm pe vine
bivolii negri de necunoscut.

O umbră parcă mi-a fugit din trup,
şi-n seara asta mi-e atît de bine,
că parc-aş vrea cu mîinile să rup
urzicile care-au crescut pe mine.

Scanned with OKEN Scanner

Știți, de fapt pentru ușă : venisem s-o închid...

Dacă a mai spus ceva, nu s-a auzit : trecuse dincolo.

Ușa 3 — închisă ca de cînd lumea.

Tăcere grea, rece.

A spart gheața Aneta noastră cea de toate zilele, reînviată din propria-i cenușă :

— Își citește poemul tovarășul Cutare, se pregătește tovarășul Altcutare.

Tovarășul nostru Cutare a trebuit să înfrunte dificultăți mari : pînă a regăsit textul, pînă și-a limpezit bîlbîielile, pînă a izbutit — folosesc expresia consacrată în pauze — să-și regleze sonorul de patos.

Pentru noi, pentru mine, principalul era că totuși, în fond, apreciind foarte, foarte obiectiv, partida fusese cîștigată de Aneta. Ca și cîștigată : pietroi, ism, meteorit divin, duh sau ce va fi fost, se dusese la fund, cu versuri și zîmbete cu tot ; valurile stîrnite se domoleau ; stropii, dacă ne-au împroșcat, se uscau ; chipurile noastre își recăpătau expresiile și culorile dintotdeauna ; fața oceanului nostru fără limite era din nou ideal-lucie — nava cenaclului își urma implacabil croaziera, fără tangaj, fără deplasare sensibilă..

Optimism exagerat, totuși. Cînd cineva a deschis ușa dinspre foaier, ușa 2, am tresărit toți, lunecîndu-ne privirile, ca la comandă, spre ușa 3. Inclusiv Aneta, inclusiv recitatorul.

Surpriză : de astă dată, ușa 3 s-a desolidarizat, a rămas închisă. Probabil, dincolo, cineva îi legase clămpile ori o proptise cu un scaun.

Am înțeles deplin exclamația responsabilei noastre. Aducea a chiot de bucurie :

— Pauză, tovarăși !

Scanned with OKEN Scanner

De lege, la comanda „pauză !", noi făceam stînga-mprejur şi treceam în foaier ; Aneta făcea la stînga şi trecea în bibliotecă, de unde, după ce dădea cîteva telefoane, pleca prin curtea din spate.

Ai noştri, majoritatea, aşa au procedat şi acuma. Am rămas locului numai cîţiva. Eram curioşi să cunoaştem reacţia uşii 3 cînd Aneta va da s-o deschidă. Ţineam să ştim dacă, trecînd prin bibliotecă, Aneta va avea ori nu vreo descuţie cu omul acela. Nu digerasem încă şoaptele lui, versurile lui : primele, singurele versuri ajunse sub tavanul cenaclului nostru şi rămase nedezbătute, neîncadrate nicăieri — ca hărăzite unei dubioase, neliniştitoare veşnicii oarecum extraliterare.

Decepţie : Aneta n-a pornit spre bibliotecă, ci spre foaier.

În viaţa cenaclului — prima pauză cu Aneta printre noi : n-am fost la largul nostru. Ne-am dispersat în grupuri şi grupuleţe mai mult sau mai puţin conspirative.

Noutăţi : cinci băieţi intrepizi înconjuraseră clădirea prin curte, fuseseră la bibliotecă ; dar el, poetul, nu era nicăieri. Au supus-o unui interogator pe bibliotecară : s-au ales cu informaţia că acolo veneau şi plecau mereu tot felul de oameni, unii închideau uşa spre cenaclu, alţii nu, dar, deocamdată, evidenţa scriptică a acestei mişcări lipsea : deci, intrepizii noştri au fost nevoiţi să accepte invitaţia de a dispare, deoarece, după opinia bibliotecarei, deranjau cititorii. Aduseseră un singur lucru valabil : porecla *Steaua fără nume*, modificată pe drum în *Cometa Misterioasă*, apoi redusă la iniţialele C.M. — primul nume prin care l-am desemnat şi eu pe Teo.

Scanned with OKEN Scanner

Acord unanim : fără îndoială , C.M. era poet. Nu ca noi, ci poet propriu-zis, unul dintre poeţii foarte mari şi foarte cunoscuţi.

Sondaj : cîţi poeţi foarte mari şi foarte cunoscuţi cunoaştem ?

Rezultat : o duzină şi jumătate, plus cîţiva supleanţi ; dar C.M. nu corespundea nici pozei vreunuia, nici facturii versurilor.

Ipoteză : poate sînt şi poeţi foarte mari necunoscuţi nouă ca atare, uitaţi de Aneta în zona mijlocaşilor ?

Munca grea : din mijlocăşimea pedestră a versificatorilor păstoriţi de Polimnia, Caliope şi Erato — în fapt de primele două, Erato fiind incarcerată de noi pe viaţă, pentru grave abateri şi uneltiri erotico-intimiste — cunoşteam peste o sută de nume.

Şaradă : care dintre mijlocaşi este C.M. ?

Dezlegare : în tuspatru ungherele foaierului, patru cenaclişti susţineau paralel, cu egală convingere, că îl cunoşteau pe C.M. de mult, îl văzuseră citind versuri la nenumărate seri de poezie. S-a ivit şi un al cincilea rebusist emerit, o fată ai cărei părinţi erau prieteni buni cu C.M., un poet, într-adevăr, destul de cunoscut.

Confruntare : cei cinci atribuiau lui C.M. nume de egală semiglorie publică, dar total diferite. Prin urmare, patru minţeau indiscutabil ; de unde rezulta că, aproape sigur, minţea şi al cincilea ; deci i-am convins pe tuscinci să termine cu prostiile şi, mai departe, ne-am plictisit împreună.

Judecînd după aparenţe, a fost, comparativ, cea mai liniştită pauză din istoria cenaclului.

Aneta n-a aderat nici la preocupările, nici la tăcerile noastre. S-a plimbat jumătate de ceas cu mîinile la spate — slalom printre mesele de ping-pong — apoi ne-a poftit în sală.

Scanned with OKEN Scanner

Începutul, confuz. Aneta a dat cuvîntul unuia ; altul a protestat, semnalînd că, înainte de pauză, cel anunţat să se pregătească fusese el ; noi nu ne aminteam nimic, Aneta nu-şi putea descifra propriile însemnări, colectivul pus să ţină cuvenitul proces-verbal căscase gura, nu notase nimic ; iar un al treilea ins ne explica, foarte revoltat, că înainte de pauză citise el, dar fusese întrerupt la jumătatea poemului — fapt de asemenea ieşit din memoria cenaclului, sau poate nici măcar intrat.

Pînă la urmă s-a citit, au fost şi dezbateri, au fost şi concluzii : toate brambura, urmîndu-şi cursul în baza obişnuinţei.

Cînd reveniserăm din foaier, uşa 3 ne aştepta întredeschisă ; dar nu s-a mai ivit nimeni ; doar, ca de obicei, la opt şi zece minute, bibliotecara a încuiat pe dincolo. Aşadar, biblioteca s-a închis ; aşadar, de la pauză trecuseră cam două ceasuri. E singurul lucru reţinut de mine, şi poate de noi toţi, în legătură cu partea a doua a şedinţei.

d AGENŢIA SPH şi ESPEHAŞURILE SALE

La întrunirea următoare a cenaclului, C. M. s-a ivit din nou. Tot la uşa 3, acelaşi, doar că, de la bun început, fără ochelari. Rămînîndu-ne mai departe necunoscut : cei care, venind, trecuseră anume prin bibliotecă, nu-l zăriseră ; la pauză, iarăşi, nici urmă de C.M. ; bibliotecara, consecventă — n-aude, n-avede, nu ştie, nu cunoaşte.

Trei-patru şedinţe — emisiuni fragmentate de Aneta cu aceleaşi jumătăţi de frază, din ce în ce mai nehotărîte, mai poticnite, mai palide, mai resemnate,

Scanned with OKEN Scanner

Pentru noi — sau, oricum, pentru marea noastră majoritate — momentul C.M. a devenit curînd un fel de mirifică oază. Dezbaterile propriu-zise, și la fel pauzele — acuma totdeauna cu Aneta în foaier — rămîneau drumul arid, dus-întors, către versurile acelea de două ori uluitoare : o dată prin ele însele, a doua oară pentru că nu ne obliga nimeni să le dezbatem.

După trei-patru ședințe, s-a deprins și Aneta. Un fel de acord mutual : cînd îl vedea apărînd, ridica din umeri — contrariată parcă mai mult de pasivitatea ei fără leac decît de apariția lui. Își proptea privirile într-un punct preferat al dușumelei, tăcea, și, crispată, aștepta.

Cu timpul, crisparea i-a dispărut : lua notă de apariția lui C.M. cu o surprindere mimată poate voit umoristică. Un fel de : „A, da, era să uit. Zi-i, poftim, n-avem ce face, asta-i situația !“ Îl asculta neclintită ; bărbia în piept, ochii închiși ; fața — relaxată într-un mod vădind mai degrabă oboseală și tristețe decît odihnă. Cînd C.M. termina și închidea ușa, Aneta ridica pleoapele ; pe gînduri, strivind în colțul gurii un surîs nedumerit, șoptea la noroc „mulțumesc“-ul decernat oricăror participanți la dezbaterile cenaclului, apoi, brusc, trăgea aer în piept și își reintra în pielea de toate zilele :

— Citește tovarășul Cutare, se pregătește tovarășul Altcutare !

Cruțat de intervențiile ei, C. M a început să ne șoptească fragmente mai lungi, uneori poezii întregi, cîte patru, cîte cinci de fiecare dată, cu scurte pauze între ele ; fără titluri.

Dacă scriptele cenaclului s-ar regăsi, cred că m-ar confirma : apariția lui Teo a coincis cu o bruscă și substanțială ridicare pe diagrama frecvenței ; și nivelul participării s-a menținut aproape șapte luni, deci întreaga pe-

Scanned with OKEN Scanner

rioadă cît, cu o singură excepție, ședințele noastre au avut ca supliment, joie după joie, momentul poetic C. M.; pe urmă, cădere bruscă sub nivelul dinainte, reorganizări formale, dezertări cu nemiluita.

Ori, d-ta ai nimerit la cenaclu în plinul refluxului. Sînt convinsă : după trei luni, mutîndu-te, n-ai luat în bagaj, dintre amintirile cenacliste, decît una singură — amintirea amintirilor cuiva în legătură cu numele Teofil Cătună.

Curînd după aceea a dispărut și Aneta ; am dezertat și eu, rupînd-o cu beletristica definitiv — deși, mi-e teamă, dezinvoltura cu care mă avînt în această corespondență fluviu zvîrle peste *definitivul* meu un semn de întrebare dubios, cotonog și, har Domnului, tîrziu.

Dacă după aceea, cu alte generații școlare și în alt climat, cenaclul va fi prins iarăși viață, nu știu. Probabil că da. Nu m-am interesat — n-am vrut să mă interesez.

Cu asta, revin : povestindu-ți avatarurile agenției SPH, răspund unei bune părți din întrebările d-tale — cele privind atitudinea mea și a cunoscuților comuni față de „eventualele originalități" ale lui Teo.

La început, ca și marea majoritate a cenacliștilor, am fost doar un devotat spectator pasiv. Așteptam momentul C.M. topită de pioșenii indefinibile, dar, mai departe, nimic : eram convinsă că atitudinea cenaclului, inclusiv a mea, trebuia să-și aibă obîrșia într-un imbold primit de la Aneta Mindirigiu. Neprimind imboldul, nu m-am amestecat printre cei care-l pîndeau pe Teo la bibliotecă, n-am făcut-o pe detectiva, n-am încercat să smulg confidențe bibliotecarei sau altcuiva. Aneta nu discuta cu noi despre C.M. și versurile lui. Nu știu cum, prin ce mijloace extraverbale, ne-a învățat să nu-l pomenim în prezența ei, iar la dezbateri nici să ne treacă prin cap că i-am putea cita

Scanned with OKEN Scanner

versurile. Cenaclul era una, momentul C.M. era alta — între ele nici o legătură. Tot ce se referea cît de cît la C.M. era discutat în pauze, pe şoptite, departe de Aneta. Şi reluat, tot pe şoptite, în grupuri, la şcolile unde învăţam. Era, cred, şi un joc de-a conspiraţia, cu farmecele lui : multă vreme, nici acasă n-am povestit despre C.M.

Au fost însă unele excepţii. Altfel n-am fi avut material informativ de şoptit.

Un băiat — Mircea Domuscian, dintr-altă şcoală, nu ştiu ce a ajuns, unde o fi acuma — se trăgea dintr-o dinastie de stenodactilografi : lustruiseră sub coate, din generaţie în generaţie, toată hîrţogăria parlamentară românească de după unirea principatelor.

Dactilobeizadeaua Mircea venea la cenaclu trimis numai formal de şcoală. În fapt, îl trimitea vocaţia dinastică : dezbaterile îl ajutau să exerseze, cu blocnotestul pe genunchi, profesia strămoşească. Nu lua cuvîntul niciodată. Producţii literare de citit n-a adus. Îl interesau numai vorbitorii cu debit verbal ridicat, indiferent ce spuneau, indiferent dacă recitau sau comentau. Pe cei cu vorbire domoală îi ignora : cît aveau cuvîntul, el desena liniştit, cu aplicaţie reală, fantasmagorice împletiri de liane exotice, oameni scheletici, fructe pîntecoase, zeităţi înaripate şi fiare dormind. Foile desenate le rupea din notes, le clădea sub el, pe scaun ; cînd pleca, le abandona — pentru colecţionarii amatori.

Mai tîrziu am auzit că părinţii îi publicaseră cîndva, fără ştirea lui, două poezii a cîte şapte versuri şi o schiţă de şapte fraze — ei atrăgîndu-şi rîvnitele elogii, el simţindu-se teribil de jignit.

În perioada pauzelor noastre fără Aneta, acest Domuscian izbutea să răstoarne cursul dezbaterilor şi al pasiunilor

Scanned with OKEN Scanner

din trei cuvinte aruncate abia-abia — dar rămînînd pe tuşă, nelăsîndu-se antrenat propriu-zis în polemicile noastre.

Retrospectiv, pot presupune multe despre el. Atunci îl observam cu vigilenţă răuvoitoare, ca pe o încarnare a izolării individualiste.

Teo nu l-a cunoscut. Totuşi acest băiat i-a fost, la cenaclu, primul prieten declarat : nu în vorbe.

Simplu. La a doua noastră şedinţă cu moment poetic C.M., taciturnul Mircea Domuscian a distribuit vecinilor întîmplători cinci foi bătute la maşină — versurile şoptite din uşa bibliotecii joia cealaltă. Îşi ieşise din obicei, notase şoapta lentă a lui Teo ; şi hotărîse să dea cenaclului ceea ce credea că e al cenaclului. A făcut asta şedinţă după şedinţă, întreaga perioadă cît au durat momentele C.M. Niciodată mai mult ori mai puţin decît cinci exemplare-copie. Oferite pe tăcute, fără preferinţe, cui i se nimerea aproape.

Ocuparea locurilor din preajma lui Domuscian a prilejuit cîtva timp adevărate busculade. A restabilit singur ordinea : ajungea în sală după începerea şedinţei.

Hebdomadarul său cu cinci exemplare tiraj a primit întîi numele *Domuscian Review*. Nu ştiu de ce englezeşte : poate pentru că, printr-o asociaţie de idei obscură şi nu prea, ne evoca răposatul *Intelligence Service*, năzbîtii cu spionaj. Ulterior, pare-se chiar din iniţiativa proprietarului, organul emitent a devenit anonim : *agenţia S.P.H.* ; pronunţat *Espehaş* — adică, dezlegînd iniţialele, agenţia Scîrţa-scîrţa Pe Hîrtie.

Cele cinci SPH-uri săptămînale erau apoi multiplicate — copiate, recopiate, răscopiate. Uneori, cu interpolări datorate copiştilor : mai mult, mai puţin sau deloc inspirate.

SPH-uri : simple foi, cu versuri fără titlu, fără semnătură ; au cunoscut o largă răspîndire în toate şcolile re-

prezentate la cenaclul nostru patronat de *LEVNIC TOLSTOI* pe ușă și de Mindirigiu Aneta pe catedră.

Eu, una, mi-am fixat în memorie șoaptele lui Teo abia copiind foile acestea pentru a le oferi cîtorva colegi-colege. Mai tîrziu, am găsit versurile și tipărite : obișnuit, ediții vechi ; alteori, imprimate întîia oară la ani după ce le auzisem — probabil, pentru că erau, *existau* și așteptaseră bunăvoința tiparului circulînd grație altor misterioase agenții, la care noi am avut acces așa, prin Teo și Domuscian.

Fără SPH-uri, n-aș fi izbutit să reconstitui azi pentru d-ta, sper chiar vers de vers, prima apariție a lui Teo.

Pentru a termina cu Mircea Domuscian. I-am mai datorat ceva : ideea că versurile atît de pașnic și timid șoptite de C.M. puteau avea legături directe cu versurile și dezbaterile noastre. Exemplific pe loc.

Momentul poetic C.M. numărul — aproximativ — 8 căzuse într-o ședință cu caracter festiv : o revistă sensibilă la stăruințele Anetei publicase capodopera absolută a cenaclului. Autorul, coleg de școală și de clasă cu mine — Napoleon Tomescu ; nu cred că d-ta ți-l aduci aminte. Azi aș spune : epigonism maiakovskian de nuanță birjăresc-demagogică — spre a-l diferenția de epigonismul capodoperei mele relative *Jurămîntul*, care era neomaiakovskian, sau mai degrabă, dacă se poate zice, pre — ori paleomaiakovskian, de nuanță gîsculițist-demagogică.

Poemul apoteozat ne fusese citit în forma nouă, tipărită. Patos maxim — cu sublinierea modificărilor redacționale, hăt mai mult decît numeroase. Transcriu partea cea mai reușită, începutul :

O, cum geme pămîntul chemîndu-ne la revoluție !
Zău, băieți, lăsați dracului

dar atunci
gîndurile molii
la viața burgheză, cu nevastă, amor, giugiuleli, casă,
copii, soacre, tot felul de momîi —
sub pat papuci
în cap nimic
iar idealul ghicit ca-n ghioc în buric.
Noi n-avem altă soluție :
lăsați naibii aceste infecte prostii !
Sîntem epòcii acesteia fii ?
Atunci
toți
drum drept :
luăm istoria de piept
din cincinal în cincinal !
Noi n-avem loc de alt ideal !
O, cum geme pămîntul chemîndu-ne la revoluție !

La următoarea ședință a cenaclului, SPH-ul 8 a fost distribuit la liber în numai patru exemplare. Pe al cincilea, Mircea Domuscian l-a împăturit, a scris drept adresă numele lui Napoleon Tomescu și l-a expediat din mînă în mînă.

Îți reproduc întregul SPH no.8 — șoaptele lui Teo din precedenta noastră ședință festivă închinată versurilor lui Tomescu.

Și totuși doruri și iubiri
apar pe zid ca elefanții,
cînd pun formule și zidiri
pe tiriziile balanții
deasupra bietei omeniri.

*

Cimpoiul veșted luncii, sau fluierul în drum
Durerea divizată o sună-ncet, mai tare...
Dar piatra-n rugăciune, a humei despuiare
Și unda logodită sub cer, vor spune — cum ?
Ar trebui un cîntec încăpător, precum
Foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare ;

Scanned with OKEN Scanner

Ori lauda grădinii de îngeri, cînd răsare
Din coasta bărbătească al Evei trunchi de fum.

*

De cînd mi-ai pus capul pe genunchi, mi-e bine.
Nu știam că mă voi vindeca de mine cu tine.
Vorbele, gîndurile, împletirile crezusem că-mi ajung.
Nu știam. Au zvîcnit umerii, au crescut brațele : fusesem ciung.

Scînteie, pentru mine, revelație : peste capodopera capodoperelor noastre se șoptise un „nu !", în numele dragostei simple dintre bărbat și femeie. Un „nu !" la care eu, înainte de a fi capabilă să ader cu mintea, ba chiar în ciuda convingerilor mele, în ciuda aplauzelor mele la adresa eroilor asexuați slăviți de Tomescu, aderam instinctiv, ca femeie, ori viitoare femeie, jignită, nu știu cum, fără a-mi da seamă clar de ce anume.

N-am habar dacă Napoleon Tomescu a înțeles ceva. Poate că da, însă a reacționat mai tîrziu. Au înțeles totuși destui, destule — și curînd s-a înscăunat printre noi o practică de la sine grăitoare : îți citeai poezia, primeai laude și observații ca de obicei, apoi îți parveneau din mînă în mînă bilete anonime citînd, după SPH-uri, versuri șoptite cîndva, cu alte prilejuri, de Teo.

Ultima mea opinteală poetică supusă dezbaterilor s-a chemat *Toamna noastră nouă*. Mostră :

O, toamnă, unde-or fi tristețile
ce-ți voalau aldată tonul ?
Azi văd numai tractoarele
cum umplu diminețile
și inimile, și hambarele —
căci pretutindeni rîde, liber, Omul.

Bilanțul dezbaterii publice : reușită parțială, bazată pe justețea ideii și simțul ritmului ; influențe simboliste strecurate de-a-ndoaselea ; rime imperfecte ; licență vul-

Scanned with OKEN Scanner

gar apoetică la „aldată" ; o virgulă antiacademică în versul cinci ; atmosferă generală insuficient combativă ; rădăcina tuturor acestora, într-o anumită alunecare spre formalism ; firește, lipsuri remediabile prin muncă asupra textului, sprijinită de întregul nostru colectiv, care, așa cum dovedise și dezbaterile, avea încredere în talentul meu și mă stima mult.

Pînă la sfîrșitul ședinței am primit unsprezece bilete anonime. Cel mai greu mi-a fost să nu mă las tulburată de următorul :

Crescut între mîini ca de apă,
ce lucru al tainei cercai ?
Sub tomnaticul lumilor plai
arai o lumină mioapă.

Era, neapărat, comentar pe marginea *Toamnei* mele ? Blam ? Omagiu ? Aici, în dezbaterea noastră secundă, purtată prin imagini, simboluri și parabole SPH, aveam, printre altele, avantajul că nimic nu ne obliga neapărat să înțelegem. Fie, așadar, aratul în lumina mioapă, un bizar salut amical. Iar în cazul concret era și o schimbare : vorba „tomnaticul" fusese în SPH-ul respectiv „verdele".

Cu puțină bunăvoință, puteam citi aproape orice bilet ca salut amical : grație *Toamnei* mele, colegii își aduseseră aminte că în SPH-uri existau preocupări autumnale de alt soi ; și mi le semnalau prietenește.

Cînd totuși expeditorul anonim adăuga vreun titlu, versurile deveneau mai totdeauna deschis și incisiv polemice.

Am colecționat cu mai multe prilejuri asemenea bilețele. Mă căzneam să nu le înțeleg. Ipocrizie față de mine însămi — organizată, sinceră, foarte convingătoare : refuzam să înțeleg că totuși înțelesesem cîte ceva.

Scanned with OKEN Scanner

Dovada că refuzam : chiar poezia *Toamna* — și întreaga mea participare de după aceea la neschimbata viață publică a cenaclului.

Dovada că înțelesesem : cînd era vorba să trimit bilete, nu să primesc, mînuiam SPH-urile în deplină cunoștință de cauză.

Un băiat citise o poezie care mi-a plăcut mult. Am susținut-o totuși pe Aneta : ținîndu-se seamă de observațiile și sugestiile colectivului, reușita parțială va deveni reușită deplină. Băiatul a ținut seamă, a schimbat conform sfaturilor noastre. La ședința următoare, lectură nouă. N-a mai putut face nimeni nici o observație, nici o sugestie : reușita era totală — dar poezia nu mai avea pic de viață într-însa.

Am fost multă vreme mîndră de biletul pe care i l-am trimis. Citam din comunicatele agenției SPH, sesizînd pînă și nuanța autocritică :

Pe butură, nebunul tău cu scufă
ochi inegali grozav de triști rotea
și mîna ți-a sucit, cum storci o rufă,
și-a rupt și gîtul păsării, care bătea.

Mai tîrziu m-am gîndit că ar fi trebuit să pun titlul : *Noi, nebunii tăi cu scufă*. Și nu m-am îngrozit : eram într-altă fază.

Lui Napoleon Tomescu i-am trimis odată un bilet intitulat *Maiakovski despre tine*. Scărițat ad-hoc :

Vetrele
ni-s
peste drum :
eu fac jar,
el
scoate
fum.

Scanned with OKEN Scanner

O fată a citit o poezie, *Ceas violet*, foarte frumoasă. La dezbateri — blam unanim, pentru intimism. Am tăcut, n-am îndrăznit să-i iau apărarea. I-am trimis un vechi fragment SPH :

Mătanie adîncă,
îndoită încă
norului violaceu,

fumat lung, de soare,
la ziua-n revărsare,
cînd pipăie sufletul meu.

Tot fata cu *Ceas violet* rămăsese într-o zi pe gînduri, departe de toate — și îi stătea bine ; eu, deși urmăream dezbaterile cu atenție, am simțit nevoia să-i trimit un semn, dovada unei anonime adeziuni la starea ei :

Prin aer, timpu-i despărțit de ore
ca de mireasma lor niște garoafe.

O fată cam balcîză, cam redusă, nu mai știu de la ce școală, s-a trezit într-o dimineață fată de tată numit într-un post cu mașină personală. Apărea la cenaclu în *Volgă* neagră, ceea ce în 1952 putea însemna mai mult decît *Mercedes* peste vreo zece ani ; și își adăugase, la lipsa celorlalte virtuți, aroganța. Cît fusese fata unui tată oarecare, ne citise trei-patru poezii : semănau a opere preșcolare parodiind candid distihurile de scandat la manifestații. Ca fată de tată cu Volgă, ne-a citit o singură poezie, prin nimic mai brează decît celelalte. Dar venise cu suită : două doamne, dintre care una, fiind probabil mămica, era tovarășă ; în spatele doamnelor, șoferul ; la trotuar, *Volga*. Am ascultat, ne-am încruntat, la cuvînt nu s-a înscris nimeni. Aneta s-a descurcat de una singură : a făcut elogiul progresului în general, s-a repezit și a închis ușa bibliotecii, sărită din clampă, apoi, tot în general, a făcut și elogiul perspectivelor. Șoferul s-a scobit în nas, doamnele au

adaptat generalităţile la cazul particular, pupîndu-şi poeta — circul s-a terminat, au plecat. Şedinţa a mai ţinut vreun ceas — momentul ruşinii a rămas oficial îngropat, între paranteze de veci. Paralel dezbaterilor, sub dezbateri — furtună de bilete anonime.

Am primit atunci versuri despre care, nici cînd le şoptise C. M., nici cînd le citisem în buletinul agenţiei SPH, nu-mi trecuse prin cap că pot avea atîta înţeles — că mă voi înţelege, pe mine, în ele.

Un bilet suna incendiar — şi în latura critică şi în cea autocritică :

E temniţa în ars, nedemn pămînt.
De ziuă, fînul razelor înşală ;
dar capetele noastre, dacă sînt,
ovaluri stau, de var, ca o greşală.

Altcineva, haz de necaz :

Pentru desagi şi măgari
uşile-s făcute mari,
căptuşite sus cu vată
la ureche să nu-i bată.

Un bilet punea pe un singur vers titlul *Urăsc :*

Rotundul, scund în palmă, duh simplu-n chip de nap.

Eu am expediat în cîteva exemplare un catren. Drept titlu — data, cu precizarea minutelor cît durase circul.

O şchiopătare de vulturi căzuţi din stele
prin oţătitul întuneric tare ;
o răstignire fără cruci şi fără schele.
O Golgotă şeasă, fără altare.

Dumneata mă întrebi dacă pe vremea cenaclului am observat în gîndirea sau comportarea lui Teo lunecări spre anormal. Se pare, presupui că noi şi Aneta ne situam în plinul normalului. Dar, bineînţeles, presupunerea se infirmă. Despre Teo pot spune, cel mult, că luneca oare-

Scanned with OKEN Scanner

cum misterios după ușa 3, această comportare asigurîndu-i în ochii noștri o aură vag fantomatică ; atît.

După mine : cînd ai a face cu lunecați în mlaștină și vrei să-i ajuți, primul lucru pe care îl faci, înaintea oricărui plan precis, e că te apropii de ei cît poți, te lași să luneci tu însuți pe urma lor. Iar Teo asta a făcut. Cînd se deschidea ușa 3, ne auzea lecturile, dezbaterile. Îl incitau la ceea ce am numit *monologul* sau *comentariul* său interior — termenii fiind probabil, ambii, destul de aproximativi. Iar cînd a dat ochii cu noi, i-a fost peste puteri să tacă. Spontană, alunecarea lui : cît să ne poată zvîrli la îndemînă versuri, poezie, omenie — catalige și colaci de salvare. Pe unii, asta i-a ajutat într-adevăr să pornească spre mal. Eu, cred, am intrat în această categorie norocoasă. Cîți n-au vrut ori n-au fost în stare să-l înțeleagă au rămas pe poziții : după niște ani, au primit ajutor organizat din partea echipelor oficial sau oficios însărcinate cu asanarea locului.

Dar concluziile mele au în vedere și fapte pe care d-tale încă nu ți le-am spus ; am trecut în revistă pînă la capăt filonul SPH-urilor, reliefîndu-l arbitrar din contextul altor împrejurări.

Trebuie să revin.

e TOMESCU BONAPARTE, cu N DE LA GULIE

Cînd C. M. s-a ivit la cenaclu a treia sau a patra oară, știam toți : era profesor ; anume, profesor de liceu, proaspăt mutat în București ; pînă nu de mult, sau, în orice caz, pe vremea războiului, avusese catedră în părțile Lugojului, la un liceu ținînd de ceva numit *fundația Calistru*

Mogoș ori *Silvestru Motaș*; numele fundației circula în două versiuni, dar fundația însăși era sigură.

Nu știu cine a adus informația : o fată sau un băiat care, probabil, între timp abandonase cenaclul.

Nu era o raritate : unii dispăreau pentru că participarea la cenaclu îi convingea că n-au talent literar ; alții, amenințați de corijențe imediate, își amînau pe mai tîrziu realizarea ca literați ; în plus, una din școli, fiind planificată — ca și celelalte — să furnizeze cenaclului o cotă precisă de tinere talente, se achita de obligație trimițînd la corvoadă poetică un lot constant numericește, dar cu membrii componenți înlocuiți din lună în lună, prin rotație.

În esență : informatorul a dispărut, informațiile au rămas. De aici, fantezii biografice mai mult sau mai puțin plauzibile. Personal, m-am numărat printre partizanii următoarei versiuni : profesor acolo, în provincie ; și-a scris poeziile fără să publice nimic în presa centrală ; a strîns, așa, un volum ; a trimis manuscrisul la București, editura a fost uluită, o copie s-a depus imediat la Comitetul Central, volumul a intrat sub tipar, autorul a fost transferat în București, cărții urma să i se decearnă premiul de stat — așa mai departe.

Cîteva săptămîni mai tîrziu a trebuit să abandonez minunata variantă. Un coleg al meu — Napoleon Tomescu, autorul poemului pledoarie pentru revoluționarii asexuați — intrase în acțiune ca detectiv amator. Și ne-a comunicat rezultatele anchetei lui înainte să apară Aneta. Pe stradă : atunci mai pîndeam sosirea lui Mircea Domuscian, mai vînam pe această cale SPH-urile princeps.

Scanned with OKEN Scanner

El, Tomescu, îl filase pe C. M. sistematic. Îi lua urma la bibliotecă, unde, aproape zi de zi, fie că era şedinţă de cenaclu, fie că nu era, C. M. se ivea în jurul orei cinci.

Descoperirile :

C. M. al nostru se numea în realitate Cătună Teofil. Nici pomeneală de profesor : orice va fi fost înainte, acuma lucra la o revistă de tehnică, *Energia* — ceva pentru specialişti, numai cifrărie şi formule. Locuia într-o dărăpănătură infectă din comuna Militari : singur, cu chirie, într-o vizuină de maximum doi metri pe trei; drept fereastră, geam la uşă, cu lipituri de hîrtie ; pentru luminat, gazorniţă ; o masă şchioapă, două scaune cu spătarele rupte, pat mai mult de rugină decît de fier ; toată garderoba, lenjeria inclusiv, spînzurată în trei piroane ; biblioteca şi cămara, într-un geamantan ros de şoareci ; nişte scoarţe aiurite, cu desene mai rău decît abstracţioniste ; soba, de tuci, bucşită cu paie şi cîrpe — să nu intre vîntul, pe hogeag, în cameră.

El, Tomescu, cercetase locul de mai multe ori : şi de departe, cînd Cătună era acasă, şi de aproape, cînd, ştiindu-l plecat, se prefăcea a-l căuta. Intrase în curte, privise prin fereastra uşii. Ne-a spus numele străzii, ne-a dat şi numărul.

Proprietarul casei unde-şi găsise Teofil Cătună bîrlog — colector ambulant de sticle şi borcane. Idem proprietăreasa, idem copiii lor. Analfabeţi cu toţii. Vecinul din casa cu număr imediat superior — hingher emerit, beţiv notoriu, huligan cu trei condamnări. Dincolo, la casa cu numărul imediat precedent — familia unui învăţător pensionar fără pensie, alungat din satul lui pentru merite şi realizări acumulate în calitate de chiabur. Acesta era mediul în care se complăcea mult admiratul nostru poet-cometă Cătună Teofil, promotorul erotismului şi intimis-

mului, inamicul poeziei militante, mobilizatoare, al realismului socialist !

Sub diverse pretexte, el, Tomescu, stătuse de vorbă pe-ndelete cu aproape toţi locuitorii din strada lui Teofil Cătună ; luptase cu toţi cîinii şi cu doi berbeci sau poate chiar ţapi ; străbătuse un mare număr de băltoace şi un mocirloi adînc de minimum cinci palme. Nimeni nu-l ştia pe Teofil Cătună de poet, de profesor sau măcar de tehnician. Din informaţii date de însuşi Cătună vecinilor, rezulta că la revista *Energia* era simplu corector ; dar cifrele şi formulele nu-i spuneau mai multe decît pisicii calendarul ; lucrul lui se mărginea la paragrafele scrise în proză curentă — unde, cînd i se aproba, scotea ori adăuga două-trei virgule, două-trei puncte. Pe urmă, odată măreţele-i sarcini îndeplinite, domnul Teofil Cătună venea glonţ la casa tineretului. Iar frumoasa noastră tovarăşă Dumitrescu, bibliotecara, îl primea cu frumoasele ei braţe larg deschise : dat fiind că individul era, pur şi simplu, *gagicul* ei !

Ascuns după un salcîm, el, Tomescu, o văzuse de mai multe ori pe bibliotecară intrînd serile acolo, în Militari, braţ la braţ cu Teofil Cătună.

În problema relaţiilor imorale dintre bibliotecară şi amantul ei, detectivul amator Napoleon Tomescu sesizase încă două aspecte importante. Mai întîi, bibliotecara îi deprinsese pe toţi să-i spună „tovarăşa Ana“ sau „tovarăşa Dumitrescu“. În realitate, pe actele ei scria *Alfa* Dumitrescu, nu *Ana ;* aşadar, individa trăia sub nume fals, ascundea ceva, încerca să şteargă nişte urme.

El, Tomescu, era prieten cu un băiat al cărui văr fusese coleg, ca student, cu bibliotecara noastră. Cercetase, controlase : individa era foarte suspectă. Luase două licenţe, engleză şi germană, ajunsese profesoară de română şi istorie în provincie, părăsise imediat postul pentru a se

Scanned with OKEN Scanner

strecura în Capitală ca transfugă, iar acuma o făcea pe bibliotecara progresistă după-amiezile, dimineţile o făcea pe studenta mironosiţă la fizică, serile făcea amor în comuna Militari cu Teofil Cătună — iar în restul timpului ce punea la cale ? De altfel, stătea şi ea prin Militari, pe o stradă nu departe de a concubinului.

Al doilea aspect era, după Tomescu, şi mai senzaţional : înainte să fi devenit prin căsătorie Dumitrescu, pe mama Alfei o chemase Irène Ghica-Solacolu. Deci, limpede ca lumina zilei : după originea socială, moşierime reacţionară franţuzită. Iar Dumitrescu-tatăl fusese blănar de mare lux, patron în pasajul Creţulescu, exploatînd sîngeros doi ucenici şi trei calfe. Iată în ce mîini încăpuse biblioteca tineretului raional !

El, Tomescu, era deplin edificat şi în privinţa lui Teofil Cătună : cînd te cheamă Teofil şi eşti fiul lui Cătună, pe tată-tău nu l-a putut chema decît Vesalon, Timotei ori altfel într-acelaşi gen — baci cu turme proprietate individuală, domn-stăpîn pe o cătună unde a exploatat pînă la 23 August întreg satul muncitor sub pretextul că-i sînt toţi fini şi cumetri. Aşadar, Teofil Cătună era ca origine socială chiabur.

Pentru a fi şi mai limpede : individul avea rude în America — şi recunoscuse faptul de faţă cu martori.

Descoperirea cea mai importantă : chiaburul venea la bibliotecă deoarece moşiereasa îi procura anumite cărţi. Nu cărţi progresiste din bibliotecă, ci dimpotrivă : prin complici neprincipiali, gură-cască sau duşmani de clasă, moşierița sustrăgea din depozitele anticariatului de stat, cu titlul de împrumut, cărţi reacţionare. Şi dacă nătărăii care-l căutaseră pe Teofil Cătună în bibliotecă nu-l zăriseră niciodată, explicaţia era : moşiereasa ascundea chiaburul în cămăruţa de sub scara podului, unde, ilegal, vîrîse un cuier pentru impermiabilul ei şi un scaun pentru

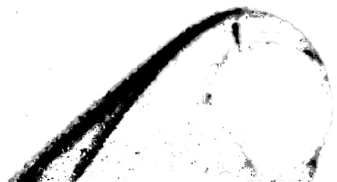

Cătună. Act mai rău decît ilegal, dat fiind că, normal, cămăruța aceea ar fi trebuit să stea lăcătuită cu maximă vigilență, acolo fiind depozitate cărți și reviste scoase din circuitul bibliotecii — cu tot felul de confuzii, greșeli, înjurături și pornografii.

Ca încheiere și culminație, Tomescu nu s-a putut abține să ne dezvăluie și taina tainelor : el intrase în acțiune numai după ce o mătușă a lui — reacționară fanatică pe bază de inconștiență, deoarece ca avere și origine socială era în perfectă ordine — o asemenea mătușă, găsindu-i pe masă niște SPH-uri, se topise de fericire. Din ce, fericirea ei ? Din trei versuri.

Două :

Ce noapte groasă, ce noapte grea !
A bătut în fundul lumii cineva.

Al treilea vers :

Gorunule din margine de codru...

Mătușa făcuse mărturisiri complete : aceste versuri îi erau cunoscute dinainte de război ; le citise personal și le auzise recitate la festivități burghezo-moșierești. Mărturisiri care pe el, pe Tomescu, l-au indignat îngrozitor, dar nu l-au mirat peste măsură : în focul luptei de clasă te poți aștepta, din partea dușmanului, la absolut orice. Iar mătușa, luată din scurt, a pronunțat și numele autorilor : firește, nici vorbă de vreun Teofil Cătună. Mult mai grav !

Două nume a căror simplă pronunțare constituia culpă la cer strigătoare atît în cenaclu cît și la școală. Două nume figurînd atunci, pentru noi, doar într-un context precis — cu prealabile delimitări-lepădări și, apoi, cu violente vestejiri-ostracizări. Două nume încarnînd tot ce scornise reacțiunea mai dușmănos pentru derutarea cenacliștilor. Tomescu le-a șoptit abia-abia, cei aflați foarte

Scanned with OKEN Scanner

aproape l-au auzit, șoapta a trecut din ureche în ureche : Arghezi, Blaga.

Îmbujorat de fericirea datoriei îndeplinite, poate și de ciudă că ne dezvăluise prematur ceea ce, în interesul cercetărilor, ar fi vrut să păstreze deocamdată numai pentru el, Tomescu ne-a implorat să ne ținem gura : pista lui se dovedea formidabilă, în curînd va descoperi totul, va trece la demascări. Dar era de pe acum clar : versurile prin care chiaburul Cătună Teofil, în complicitate cu moșiereasa Alfa Solacolu-Ghica, metresa lui, încercase să submineze poemul publicat de dînsul, de Tomescu — „O, cum geme pămîntul chemîndu-ne la revoluție !“ — versurile acelea ale chiaburului, împănate de iubiri pe tirizii, hume despuiate, îngeri urlători, Eve afumate și ciungi muieratici, versurile acelea reprezentau o provocare reacționară tipică, pusă la cale organizat de agentura imperialistă slujită în Republica Populară Română de ultimele moșierese și ultimii chiaburi travestiți în piei de oaie, ca lupii. Așa că pînă la urmă se vor lămuri toate : el, Tomescu, își luase angajamentul — față de sine însuși ! Noi însă, deocamdată — mucles !

În capul străzii se ivise Aneta.

Mircea Domuscian venise de cine știe cînd, neluat în seamă de nimeni.

Am pornit grămadă spre ușă. Eu, cu picioarele tăiate de emoție — de apăsarea unor vinovății nelămurite, de presimțiri negre privindu-mă parcă, nu știu cum, personal.

Probabil și alții simțeau ceva apropiat : am trecut pragul într-o tăcere de spital, auzindu-ne doar pașii, răsuflările.

Scanned with OKEN Scanner

Dincolo, în timp ce traversam coridorul printre ping-ponggiști — vocea lui Mircea Domuscian : îl avertiza blajin pe poetul detectiv că, probabil, va intra la apă de cel puțin trei ori. O dată, dacă alibiul cu mătușa nu va prinde; atunci va trebui să-i explice Anetei, și nu numai Anetei, cînd, unde și cum își procura el, Tomescu, autori interzișii cenacliștilor ; și să explice convingător scopul în care tocise interzișii de le recunoștea versurile chiar trunchiat recitate. Al doilea intrat la apă : Aneta, și nu numai Aneta, va observa imediat că, de fapt, el, cu anchetele lui secrete, țintea mai ales altceva — s-o înfunde pe responsabila cenaclului, acuzînd-o că tolerase recitări reacționare fără a lua poziție ; și să înfunde forurile superioare care o toleraseră pe Aneta ca responsabilă, fără a lua poziție față de pasivitatea ei. Iar al treilea intrat la apă, cel mai afurisit, va surveni dacă, totuși, cu prilejul cercetărilor, el, Tomescu, va fi poftit să explice inexplicabilul : prin ce sînt reacționare, la urma urmei, versurile recitate de Teofil Cătună ? Și prin ce e progresist, la urma urmei, ghiveciul călugăresc scărițat, servit — pentru uzul altora — de un oarecare Tomescu Bonaparte, cu N de la Gulie ? Și cineva poate va întreba chiar, verde, prin ce se deosebește, la urma urmei, un om, fie și mai nătărău, de un carierist parșiv, oricît de șmecher sau eventual oricît de inteligent ? Însă, nici o grijă : calitatea de expert în literatura interzisă cenacliștilor conștienți îl va băga la apă destul de adînc — nimeni nu va izbuti să-l mai ajungă cu a doua sau a treia întrebare. Totuși, de la sine înțeles, Tomescu rămînea liber să ancheteze, să spioneze, să inventeze : capul face, capul trage — nu numai păsările pier pe limba lor.

Tomescu mergea cu un pas înaintea lui Domuscian. S-a tot întors, a vrut să riposteze, a tot amînat. În cele din urmă, peste chica blajinului sfetnic a zărit-o pe

Scanned with OKEN Scanner

Aneta : ne ajunsese din urmă și, conform noului obicei, intra pe aceeași ușă cu noi. Tomescu a salutat-o primul. Ne-am grămădit lateral, deschizînd un mic coridor — și Aneta a intrat în sală trecînd printre Tomescu și Domuscian.

Ședință aparent normală.

După vreun ceas — momentul poetic șoptit din ușa bibliotecii.

Cîteva versuri — mie îmi vuia capul, n-am auzit nimic — apoi mica pauză obișnuită. Și, aici, vocea lui Tomescu, sec, foarte încet, foarte deslușit : „Scîrț !"

Aneta a tresărit, a deschis ochii. Era, vădit, indignată ; nu-i venea a-și crede urechilor. Am înțeles-o — mi-a venit oarecum inima la loc : prin urmare, Aneta era de partea unde aș fi dorit să fiu eu însămi ; fără ea, probabil n-aș fi cutezat să fiu în clipa aceea, măcar cu aspirațiile, niciunde.

La ușa bibliotecii — calm imperturbabil. Zîmbetul lui Teofil Cătună a plutit în întîmpinarea interjecției, capul s-a înclinat ușor — sens limpede : „Evident, poți lua lucrurile și așa". Apoi versurile șoptite au continuat ; Aneta, liniștită, a coborît din nou pleoapele.

Eram atentă, circumspectă și vigilentă de-mi plesnea țeasta. Cred că niciodată n-am gîndit cu mai mare, mai desperată viteză decît atunci : disecare din mers a fiecărui cuvînt șoptit. Mă aflam poate, totuși, acum avertizată, sub focul atotcorupător al poeziei dușmanului de clasă — foc încă necunoscut mie așa, direct, concret, ci numai sub forma ismelor și numelor abstracte.

Uimire — să urli : n-am izbutit, n-am descoperit în versurile lui Teofil Cătună nimic reacționar. Nimic ! Și nici pe fața Anetei n-am surprins vreo tresărire care

Scanned with OKEN Scanner

să-mi zdruncine cît de cît impresia. Prin urmare Tomescu mințea ? Mințise anume ? Nu se pricepea, nu înțelegea ? Umbla doar să se răzbune ?

Încet-încet, am reușit să mă adun, să ascult.

După ce ușa s-a închis — obișnuita tăcere, prelungită poate peste norma obișnuită.

Suspinul Anetei, obișnuit și el : „Mulțumesc..."

Și, din nou, vocea lui Tomescu : „Teofil" — pauză — „Cătună !". Spus de parcă ar fi scuipat, cu bis.

Aneta, la datorie :

— Disciplina, tovarăși ! Cine are ceva de spus, să se înscrie la cuvînt : va vorbi cînd îi vine rîndul. Aștept !

Iarăși, tăcere. N-am îndrăznit să privesc nici încotro.

Vocea lui Mircea Domuscian, alene :

— Cineva, cică, s-a specializat într-o literatură puțin mai...

Aneta :

— Ce literatură, tovarăși ? Vorbiți organizat !

Domuscian :

— Sigur : să se înscrie, să spună...

— Cine, tovarăși ?

— El ! Să nu mîrîie, să nu scîrțîie ; să se înscrie la cuvînt !

Aneta, logica însăși :

— Exact, tovarăși : aștept... Se înscrie cineva ?

A așteptat degeaba.

Final operativ :

— Atunci, tovarăși, continuăm disciplinat : citește tovarășul Cutare, se pregătește tovarășul Altcutare.

Am continuat. Mă simțeam obosită și mîndră ca după o mare, decisivă victorie personală ; așadar, aiurelile despre caracterul dușmănos al versurilor lui C. M. căzuseră — pe o ureche îmi intraseră, pe alta ieșiseră. Rămînea doar numele, prea puțin poetic, Teofil Cătună ; dar

Scanned with OKEN Scanner

asta nu mă deranja. Îl tot priveam pe Napoleon Tomescu — și nu-mi era milă : pe fața lui, obișnuit senină și rotundă precum luna, bîntuiau chinurile capitulării. Își frămînta între degete bărbia — puternice degetele, groase, scundace, păroase — contemplîndu-și probabil, în sine, lașitățile, lăcomiile, neputințele.

Nu mi-a fost milă : plagiind, compilînd, i-am trimis un bilet întitulat *Ecce scîrba.* Vers unic, iarăși scărițat ad-hoc :

Rotundul
scund în palmă
duh simplu-n chip de nap-
oleon To-
mescu.

Simțeam, știam că nu voi fi în stare să mai vorbesc vreodată cu dînsul. Și chiar n-am vorbit — deși, probabil, el a terminat liceul fără să bage de seamă nimic.

Biletul a fost despăturit pe drum de cenzura amicală — și, la pauză, porecla, cizelată prin contribuții colective, intrase în patrimoniul folcloric local : *Bonapartescu Nap, cu N de la Gulie.*

Stop ! Sînt părtinitoare, subiectivă. D-ta, prin urmare, va trebui să-i trimiți și lui Tomescu o scrisoare-chestionar în genul celei trimise mie. Vei cunoaște un punct de vedere mult diferit de al meu. Știu că era, și cred că mai este, director la ceva ce se cheamă *TBUH,* Timișoara. Nu cred să fie nevoie de alte precizări pe adresă.

Faptele : pe tot restul perioadei momentelor poetice cu Teo, Nap s-a baricadat în sine. Poate se simțea oarecum boicotat. În pauze vorbea numai cu doi-trei inși, totdeauna aceiași. Poate avea impresia că el ne boicota pe noi. Am auzit spunîndu-se că nu și-ar fi abandonat anchetele, ci numai comunicarea rezultatelor. Am auzit spunîndu-se că o bombarda pe Aneta cu lungi proze ano-

Scanned with OKEN Scanner

nime : litere tăiate din ziare și lipite. Nu știu dacă a fost așa ; Aneta n-a semnalat niciodată, nimic, nimănui ; cred că detesta anonimatul epistolar — din instinct și din convingere.

f PARANTEZĂ CU ANETA

Poate, probabil, printre acțiunile cenacliste privindu-l pe Teo a existat și un filon Mindirigiu Aneta. Poate că Aneta a intuit și a apărat mai multe decît îmi închipui eu. Astăzi caut zadarnic în memorie material ca s-o reconstitui sub formă de zbir clasic, unitar, monolitic.

Nu-i lipseau, cred, nici sensibilitatea, nici inteligența. Îi lipsea numai încrederea în ele — pentru că avea încredere împinsă pînă la mistică în virtuțile absolute ale disciplinei absolute. Era îngrozitor de incultă și unilaterală — din pură disciplină liber consimțită ; nu deschidea o publicație necunoscută decît după ce se asigura că mențiunea „Proletari din toate țările uniți-vă !“ era la locul ei ; nu lua în mînă decît cărți-broșuri recomandate în publicații sigure, sub semnături sigure. Avea o memorie fidelă și promptă : nu lua atitudini personale față de nimic — cita disciplinat, cu profundă, implacabilă convingere, atitudini trasate, trasîndu-ni-le întocmai.

Totuși : ar fi prea simplist să mai cred, astăzi, că pasivitatea ei binevoitoare față de aparițiile lui Teo poate fi explicată numai prin absența unei atitudini gata trasate undeva cu privire la ce se cădea ori nu se cădea să apară în ușa 3 a cenaclului nostru.

Avea șapte-opt ani mai mult ca noi ; totuși, în multe domenii, cunoștințele ei erau mai sărace și mai nesiste-

Scanned with OKEN Scanner

matizate decît ale cenacliștilor oricît de tineri. Cînd n-avea nici vîrsta noastră, fusese torturată la Siguranță, ca să spună unde i se ascundea tatăl, comunist ; și ea n-a spus nimic, deși știa că tatăl ei era mort de doi ani. În 1944, avînd vîrsta noastră, cărase formațiilor patriotice cîteva tone de muniții, într-un cărucior de copil, gonind zi-noapte, uneori sub gloanțe, între Pipera și pădurea Băneasa. Lucrase în brigăzile tineretului din ziua înființării — și lăsase undeva două degete zdrobite. Fără o zi concediu, absolvise cinstit Facultatea Muncitorească : baza cunoștințelor liceale înghițită în nici doi ani. Dusese muncă de lămurire printr-o mulțime de sate, pentru colectivizare ; în două gospodării colective era pomenită ca un fel de nașă nărăvașă, nesuferită, cumplită, dar pînă la urmă uluitor de eficientă ; într-o altă gospodărie era pomenită numai pentru că fusese opărită prin somn de o babă și scoasă din sat în comă ; poartă probabil și astăzi gulere înalte, mîneci lungi ; pielea ei, de la gît pînă la talie, nu arată mai frumos decît a supraviețuitorilor Hiroșimei ; de asta, îmbătrînea nemăritată. Și, subliniez : acestea nu de la ea le știu ; n-am auzit-o lăudîndu-se niciodată.

Cotitura nenorocită : cînd a ieșit din spital cu pielea cîrpită, i s-a propus — ca o muncă ușoară, de convalescență — conducerea unui cenaclu literar, urmînd să primească apoi, treptat, și alte sarcini-atribuții, la comitetul nostru raional U.T.M. Deși n-a cerut, i s-a dat timp de gîndire, cîteva zile : în munca de cadre se răspîndeau practici noi. Aneta s-a gîndit sistematic, disciplinat, colindînd toate cenaclele existente în București.

Răspunsul ei : nu va face față, nu cunoaște linia în problemele respective, nu are pregătire ideologică de nivelul necesar.

Scanned with OKEN Scanner

Răspuns la răspunsul ei : i se va da un cenaclu ușor, de elevi ; pregătirea ideologică specifică și linia corespunzătoare îi vor fi predate în cadrul unui curs special, douăsprezece zile — curs unde, așteptîndu-i-se răspunsul, fusese repartizată ; la absolvire, pentru a i se înlesni adîncirea problemelor pe parcurs, din mers, prin studiu individual, va primi și o listă bibliografică în trei părți, una obligatorie, alta facultativă, și a treia, tot obligatorie, cu publicațiile periodice pe care va trebui să le studieze ca instructaje operative mereu împrospătate.

Asta a fost tot. Și asta am aflat-o din gura Anetei : era profund convinsă că, odată ce străbătuse cu exemplară disciplină zilele de curs, respectase și respecta întru totul prescripțiile listei bibliografice, nu putea fi decît pregătită, înarmată, aptă să ne traseze fără cusur orice i s-ar fi trasat, să rezolve, să facă față la cel mai înalt nivel. Șovăielile — anticipat respinse : ar fi denotat neîncredere în încrederea celor care o numiseră, iar neîncrederea ar fi fost act de indisciplină.

Cam așa ceva era cu Aneta noastră. Plus, totuși, vreun subtil altceva, latent, benign, manifestat poate numai în legătură cu Teo. Oricum, printr-o întreagă suită de acțiuni și pasivități, fie deliberate, fie doar automatisme servind o cauză necunoscută ei, a contribuit hotărîtor la dăinuirea momentului poetic din ușa 3.

I-am pierdut urma de mult. Și mi se întîmplă întîia oară acum, cînd îți scriu d-tale, să mă gîndesc la Mindirigiu Aneta nu în epitetele devenite între timp tradiționale, oarecum prefabricate ; caut s-o dezaprob înțelegînd-o.

Știu sigur un lucru : pe Teo îl cunoștea din vedere, de la bibliotecă — ei n-au schimbat măcar o vorbă peste ce am auzit noi în cenaclu.

Scanned with OKEN Scanner

g TOT CLIMAT 1952 :
CU PIONIERUL MISTIC DAN PITARU

Cine şi de ce a organizat primul pelerinaj cu flori la Teo ? Poate nimeni anume : împrejurările.

Era, cred, chiar în săptămîna de după dezvăluirile, atacul şi capitularea lui Nap Tomescu.

Două-trei luni în urmă, unei fete, colegă cu mine, îi murise bunica. Pe fată o chema Nuţa Pitaru ; d-ta n-ai apucat-o în şcoală. Avea un frate mai mic, Dan, tot la şcoala noastră : un piticuţ vioi şi hîtru — scornea năzbîtii peste năzbîtii.

În recreaţia mare, la zece, pe Dan îl apuca dorul de soră-sa ; în fapt, venea să-şi facă de cap printre noi, colegele Nuţei ; zicea că-i sîntem cumnate de şcoală şi ne spunea la toate „cumnato". Despre băieţi, colegii noştri, declara ferm că nu-i suportă : cît n-avea pumni cinstiţi, să-i pună la punct, mai bine lipsă de cumnăţia lor ! Avea zece sau unsprezece ani şi nu accepta să fie luat drept copil : el era pionier.

Noi — utemiste, adică oameni serioşi : prin urmare, Dan ne oferea prilejul să dăm în mintea copiilor cu aerul că o făceam numai şi numai de dragul lui. Îl porecleam, ca toată şcoala, Dănilă Prepeleac ; alintat, Dăniluş ; la supărare, nu ştiu de ce, Danga-Banga. Învăţau bine, şi el şi Nuţa.

La moartea bunică-si, Dănilă al nostru a reacţionat oarecum neobişnuit. Întîi, aparent, totul normal : ochi roşii, apatie — probabil plîngea pe ascuns. Ca şi Nuţa. Îşi iubiseră mult bunica. După vreo săptămînă şi-au revenit, dar între dînşii rămăsese ceva nou şi rău, parcă mocnea o duşmănie surdă.

Cauza a ieşit la iveală curînd.

Varianta Nuței : pe frate-său îl apucase misticismul ! Dănilă o ținea una și bună cu teorii neghioabe despre sufletul bunicii : se lăuda că îl simțea plutind în preajma lui, că vorbea cu el. Ea, Nuța, degeaba îi explicase științificește procesul morții și legile materiei vii ; degeaba îl poftea să n-o facă pe caraghiosul ! Îl sfătuise cu vorba bună, ca de la sora mai mare la frățiorul mic și nătărău ; Dan i-a arătat limba, de-un cot. Nuța, atunci, a strămutat discuția pe tărîm oarecum politic : l-a luat ca de la utemist la pionier. Totuși Dan nu voia să priceapă — Nuța nu izbutea nicicum să-i scoată din scăfîrlie gărgăunii misticismului.

Varianta lui Dănilă : soră-sa era o toantă. Lui, doar, chiar bunica, înainte să moară, îi spusese tot : cum pe dînsa, cînd o veni ceasul, or s-o ducă la cimitir, cum or s-o înmormînteze, cum el o să fie trist și o să plîngă — astea așa se întîmplau pe pămînt de cînd lumea. Însă ea, bunica, n-avea să moară cu totul ; va rămîne fără trup. Ceea ce, dacă te gîndeai, era tare bine : de trup, la bătrînețe, cînd slăbănogește, ți-e și lehamite. Fără trup, e cu totul altceva : te afli unde vrei, vezi ce fac toți, știi ce gîndesc — nu împovărezi pe nimeni, nu te doare nimic, mîncare nu-ți trebuie, nici pat, nici căldură, nici cîte oblojeli, nimic. Mult, mult mai bine să fii fără trup, decît cu trup de babă neputincioasă ! Așa că el, Dan, să nu lungească de pomană jelaniile : ea o să fie, bine-sănătoasă, zglobie, în preajma lui. Chiar mai ceva ca înainte : o să-l urmeze și la școală, și la sănius, peste tot ; pentru că sufletele, dacă vor, umblă cam ca gîndurile oamenilor, ori ca visele ; și ea o să aibă mare bucurie dacă el, Dan, s-o purta cum se cade. Firește, s-ar putea ca Dan să n-o vadă. A sufletelor, asta este : dacă n-au trupuri, nu prea le vezi; destul că le simți. Avusese și ea, bunica, o bunică. Pe atunci, fiind va să zică ea însăși nepoata bunicii ei, bunica

Scanned with OKEN Scanner

era cam cît Dan ; și după ce bunica bunicii a murit, bunica lui Dan a simțit-o ani de-a rîndul lîngă dînsa, oriunde s-ar fi dus. Și îi cădea tare bine. Iar acuma, tot așa : ea, bunica, se va ține mereu aproape de Dan — el să ia aminte la asta dinainte. Zi-noapte va fi lîngă dînsul : măcar pînă l-o vedea om în casa lui, cu doi-trei copii ca el acuma. Pe urmă, o mai chibzui ea, bunica : dacă dinspre Dan și-o lua de grijă, poate să se apuce de altele, cine știe — că, pesemne, or avea destule pe cap și sufletele, acolo, ele în de ele.

Asta era tot, în varianta lui Dan. Și n-avea cum fi decît așa : el o simțea foarte bine pe bunica — iar Nuța n-avea decît să fie savantă pîn-o plesni ; nici doi bani chiori nu-i plăteau prostiile, oricît de științificește s-ar înfoia ea să le gogoneze. Plus că Nuța, pe lîngă toate, mai și scornea. Scornea de îngheța apele ! Poftim, na, chiar despre vorbitul cu bunica : a spus el, Dan, așa ceva ? A spus o singură dată : ca să-i facă în ciudă Nuței, nu pe adevăratelea. Pentru că Nuța se apucase să-l sîcîie cu asta : „Care suflet ? Unde ? Suflete nu există : cine-i mort, bun mort ! Ce, ai văzut tu vreun suflet ? Ai vorbit cu vreun suflet ?“ Cînd te sîcîie așa toată ziulica, sigur că i-o trînțești : „Am văzut, da, sufletul bunicii ; și îl văd cînd am chef ; și am vorbit cu dumneaei de m-am săturat ; ca să știi !“ Iar acuma, tot Nuța îi scoate ochii : zice că el a spus c-a vorbit ! Foarte bine : nu, n-a vorbit. Și ce ? El, Dan, o simte pe bunica ; iar Nuța, dacă-i toantă, dacă are de gînd să rămînă așa pîn-o muri, e liberă să se descompuie, atunci, cît de științificește o vrea, să fie moartă-bună-moartă cît îi place.

Disputa lor pornise în doi, acasă. Degenerase repede în înfruntare pătimașă. Părinții, oameni ocupați amîndoi, au instituit un fel de stare de asediu : în casă, fără bunica, era greu și așa ; copiii aveau acuma destule treburi,

mai aveau şi lecţiile ; prin urmare, nici o sfadă, nici o cîrîială, nici un pufnet — altfel va fi vai şi amar de cureaua tatii !

În familia Pitaru, cureau tatii era o instituţie respectată, niciclnd citată demagogic : copiii ţineau foarte mult să nu fie vai de ea.

Şi dezbaterea înăbuşită acasă a izbucnit cu atît mai violent la şcoală.

Noi, colegele Nuţei, am crezut întîi că Dănilă scornise o năzbîtie nouă ca să ne atragă atenţia asupra lui. Pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, i-am explicat da capo, ca şi, înaintea noastră, Nuţa : materia, viaţa, descompunerea şi moartea, Lavoisier, materialism, idealism — aşa mai departe ; biblioteca şcolii avea multe broşuri pe această temă.

Dănilă, profund dezamăgit, a constatat că, prin urmare, şi noi eram toante : doar nu-i vorba de broşuri, ci de bunica lui. Bunicile, adică, sînt materie ? Halal, grozav : româna, geografia, bunica şi alte materii vîndute cu metrul la magazin. El, Dan Pitaru, cît i-a trăit bunica, a fost materialist ; acuma, dacă bunica a murit, vin toantele, în cap cu Nuţa, şi-l scot idealist ; cînd el le spune că bunica n-a murit chiar cum cred ele, că lucrurile nu s-au schimbat cu totul, atunci toantele spun că tocmai de aia e idealist. Foarte frumos ! Moară, dar atunci, orice materie! Afară de aia care zic ele că-i cea mai afurisită, trigonometria — să aibă Nuţa cu ce fi materialistă.

Un timp am rîs, pe urmă am procedat tot ca soră-sa : muncă de lămurire la toartă, în calitate de utemiste, cu pionierul Dan Pitaru, dizident din inconştienţă.

Mai departe, ca pe roate : gălăgia noastră a atras în dezbatere toată clasa, curînd şi toată şcoala. Dănilă a ajuns

cazul Pitaru Dan. Conducerea organizației U.T.M. s-a sesizat, conducerea pionierilor s-a mobilizat, corpul didactic s-a alarmat. Cînd ne-am dat seamă și noi ce furtuni atrăseserăm asupra lui Dănilă, era prea tîrziu : ostracizat de opinia publică a școlii, abandonat de prieteni, ocolit de colegi, blamat de soră-sa, nesprijinit de nimeni, compătimit poate numai în taină, Dănilă se înverșuna să apere imortalitatea bunicii lui. Exersat în polemică grație nouă, răspundea cu fruntea sus oricăror și oricîtor interogatorii.

Final dramatic, și absurd, și obtuz, în cadru solemn. Toată lumea — careu pe terenul sportiv din spatele școlii : trei laturi — noi, elevii ; a patra latură — profesorimea, conducerea organizațiilor școlare obștești și cîțiva străini ; la mijlocul careului — Dănilă, minuscul, vînăt, cu pumnii strînși ; mușchii pulpelor îi erau din cînd în cînd înfiorați de-un tremur.

Dinspre latura celor mari, cîteva discursuri : despre misticism ; despre libertatea credinței, în socialism, pentru credincioși ; despre incompatibilitatea calității de comunist, utemist sau pionier cu ideile și atitudinile mistice ; despre reacționarii care puneau la cale minuni cu petrol împroșcat pe geamuri, ca să ia oamenii muncii de la lucru sub pretextul că ferestrele s-au umplut de sfinți ; despre pionierul Pitaru Dan, care, și el, propagînd misticismul în incinta școlii, refuzînd să-și privească autocritic abaterea săvîrșită, înșelase încrederea ce i s-a acordat cînd primise cravata roșie pionierească — făcuse, obiectiv, jocul reacțiunii.

După discursurile de pe latura mai marilor, s-a dat cuvîntul și cîtorva elevi. Din partea clasei noastre a citit dintr-o fițuică Nap Tomescu ; el a venit cel dintîi cu propunerea ca Pitaru Dan să fie exclus din rîndurile pionieri-

lor — „zvîrlit ca o măsea stricată". Cîţi au mai vorbit s-au declarat de acord cu Nap : incompatibil, incalificabil, nedemn să mai poarte cravata roşie.

După ultimul vorbitor elev, din latura mai marilor a înaintat cîţiva paşi secretarul U.T.M. El deschisese adunarea, el o conducea.

Pe secretarul organizaţiei noastre U.T.M., cei din clasa mea nu-l prea cunoşteau. Venise de curînd, preda ceva la cursul elementar — îl văzuserăm numai prin cîteva şedinţe. Scund, îndesat, prea gras pentru vîrsta lui ; cu prea multe originalităţi lexical-gramaticale pentru un corp didactic ; şi cu respiraţie grea, zgomotoasă, parcă ar fi sforăit cu ochii deschişi. În expectativă, îl porecliserăm, provizoriu, Fîsîilă. După numele adevărat şi întreg — George Eufrosin Şt. Nacu. N-a fîsîit multă vreme pe la noi : cînd ai venit d-ta, dispăruse fără pomenire.

Pînă să deschidă gura Fîsîilă, i-a luat-o înainte directorul şcolii : l-a ajuns din urmă, l-a tras de mînecă, i-a făcut semn să mai aştepte. Fîsîilă a trecut la loc, a scos batista, a vrut să-şi sufle nasul, dar pe urmă s-a răzgîndit, a preferat să tuşească.

Directorul voia să afle dacă nu cumva băiatul avea şi el ceva de spus.

Îi vorbise prietenește, frumos, ca de la om la om. Dan s-a luminat, s-a înroşit. I-am auzit şi vocea — stridentă, ţipăt :

— Tovarăş' director ! Nu-s reacţionar, nu-s mistic, degeaba ! Zău ! Pe cuvîntul meu de pionier !

Fîsîilă apăruse ca din pămînt lîngă director. Arăta către Dan cu degetul, foarte pornit :

— Să vorbească despre nemurirea sufletului, tovarăşe director ! Asta-i problema ! Fără „zău" ! Fără a terfeli cuvîntul de pionier !

Scanned with OKEN Scanner

Directorul s-a uitat la Fîsîilă, s-a uitat la Dan — a ridicat din umeri.

A ridicat şi Dan din umeri.

Directorul s-a întors la locul lui dinainte. În careu, lîngă Dan, a rămas numai Fîsîilă. Iarăşi, degetul ca o suliţă :

— Pitaru Dan ! Aici, de faţă cu toţi : îţi faci ori nu-ţi faci autocritica ? Retragi ce-ai propagat despre sufletul bunică-ti ? Da, sau ba ?

— Nu. Zău, pe cuvîntul meu de pionier : ce să retrag, dacă dumneaei...

— Destul !

Dan a tăcut.

Fîsîilă s-a întors către latura mai marilor, arătîndu-l iarăşi pe Dan cu degetul :

— Dacă ne întrecem cu-ngăduinţa, tovarăşi, aşa se-ntîmplă : dăm tribună, în adunările noastre, propagandei duşmănoase ! Şi pe urmă ne-ntrebăm de unde le vin idei !

Directorul — tare abătut. Dan arborase o mutră nepăsătoare, ironică, sfidătoare ; dar pumnii i se înălbiseră de încleştaţi ce erau ; tremurul pulpelor nu şi-l mai stăpînea.

Fîsîilă, către întreg careul : acuma totul devenise limpede ca lumina zilei, demascarea era deplină. Propunerea ca Pitaru Dan să fie exclus din rîndul pionierilor va fi supusă votului întregii şcoli.

Mîna secretarului nostru U.T.M. s-a înălţat brusc :

— Cine este pentru, tovarăşi ?

Ţin minte cu ce ochi se uita Dănilă al nostru la pădurea de mîini, care, dintr-odată, parcă ridicase careul dimprejurul lui pe nu ştiu ce trepte — sau îl coborîse pe el, pe Dan.

O ţin minte şi pe Nuţa : cu mîna sus, ca şi mine, îşi muşca degetele celeilalte mîini. Ochi deschişi nemăsurat — groază. Cu mîna liberă, am dat să-i mîngîi umărul — şi

cînd i-am simțit plînsul lăuntric, abia înăbușit, s-au încețoșat toate : mă podidise și pe mine plînsul, desperarea, groaza ei.

— Mulțumesc, tovarăși ! Este cineva contra ? Se abține cineva ? În unanimitate, Pitaru Dan este...

— Cu un vot contra !

— Și două abțineri !

Votul contra fusese al directorului. Abținerile, nu mai știu ale cui, tot pe latura mai marilor. Fîsîilă nu văzuse, nu privise într-acolo. Nici eu, de altfel ; poate nimeni. S-a luat notă, cu surprindere mărturisită :

— O să întreb, tovarăși ; nu-i sigur că voturile tovarășilor invitați, peste vîrsta U.T.M., se socotesc.

Către careu :

— Pitaru Dan, tovarăși, este exclus din rîndurile pionierilor, prin vot deschis, de către toți utemiștii, toți pionierii și toți ceilalți elevi ai școlii noastre, în unanimitate, cu un vot contra și două abțineri, provizoriu, la tovarăși depășind vîrsta noastră U.T.M.

Către Dan :

— Pitaru Dan, cravata !

Lui Dan îi albise și fața, nu numai pumnii. Fîsîilă ajunsese lîngă dînsul ; vîrîse degetele în cravata lui, desfăcea nodul. Îi sufla în creștet, în față — se auzea pînă la noi.

Peste puterile Nuței : un hohot — un singur hohot — parcă horcăit.

Privirile tuturor din careu — spre noi.

S-a uitat și Dan ; a înțeles.

S-a uitat și Fîsîilă. N-a înțeles nimic. A crezut, îmi închipui, că zgomotul acela n-avea cum fi decît expresia indignării noastre batjocoritoare, deplin îndreptățite, la adresa exclusului. Ne-a zîmbit încurajator, cu gura pînă la urechi ; apoi, păstrîndu-și zîmbetul, aplecîndu-și-l către Dan, a continuat să-i deznoade cravata. A reușit, i-a tras-o

Scanned with OKEN Scanner

de după gît — și în clipa aceea Dănilus al nostru s-a repezit : mică sălbăticiune înnebunită de tortura insuportabil prelungită. I-am văzut zvîcnetul pumnilor ; l-am văzut sărind, plonjînd invers, cu țeasta în burta lui Fîsîilă — și respins elastic pe locul vechi, în picioare ; cravata roșie era acuma la el — și Dănilus gonea, încercînd zadarnic să strîngă ghem, în pumn, cravata fîlfîitoare ; latura celor mari lăsa într-amîndouă părțile cîte o poartă — și Dănilus trecea, trecuse, depășise careul.

Îi auzeam strigătul, urletul. Abia în dreptul clădirii cenușii a școlii își regăsise glasul. Un „Aaaa !“ prelung, sacadat din pricina fugii. Un „Aaaa !“ sfîșietor, fixat parcă o dată pentru totdeauna la cea mai de sus limită a suferințelor omenești.

Ocolise clădirea : „Aaaa !“ la nesfîrșit, de nesuportat.

În mijlocul careului, Fîsîilă : cocîrjit, masîndu-și burta cu coatele, își vîra în gură ba un deget, ba altul — probabil că Dan i le dăduse peste cap și îl dureau.

El, Dănilă, gonea pe stradă, se depărta : același „Aaaa !“, abia acum începînd poate să semene a plîns de copil.

Nuța mi-a cuprins umerii, și-a lipit obrajii uzi de gîtul meu, s-a sprijinit cu toată greutatea — nu mai știa de nimic, de nimeni : plîns în neștire.

Pentru mine, cîteva clipe a fost numai ea. Apoi, Fîsîilă ; venit la noi să afle de ce dezordinea și cine bocea așa.

I s-a spus : Pitaru Elena era soră cu Pitaru Dan.

Fîsîilă : dacă-i isterică și Pitaru Elena, ducă-se după frate-său !

I s-a explicat : Pitaru Elena era utemistă, votase pentru excluderea lui Pitaru Dan, ea însăși sesizase întîi și-ntîi cazul cu Pitaru Dan — iar dacă separat, ca soră, plîngea, asta nu-i sancționat în statutul U.T.M.

Scanned with OKEN Scanner

Fîsîilă a făgăduit că într-o zi vom discuta și această problemă, apoi a cerut ca Pitaru Elena să fie scoasă din careu, undeva mai încolo, pînă s-o liniști.

Patru fete, printre care și eu, au primit misiunea s-o transporte pe Nuța mai încolo, s-o liniștească ; și totodată să-i vîre în cap că de cravata lui frate-său va răspunde ea — cravata urmînd să ajungă la Fîsîilă pînă a doua zi, cel mult ora zece.

Careul se destrămase. Bună parte din profesori porniseră către clădirea școlii. În fruntea lor, de unul singur, directorul : capul în piept, mîinile la spate, pași tîrșiiți.

Cînd am ajuns sub un coș de baschet, Nuța s-a încleștat de stîlp și n-am putut-o urni mai departe.

Auzeam vocea lui Fîsîilă : voia disciplină, adunarea nu luase sfîrșit — fiecare la locul lui !

De bine, de rău, careul s-a refăcut. Directorul a ridicat din umeri, și-a văzut de drum. Puțini profesori s-au întors.

Peste careu, pînă la noi, vocea lui Fîsîilă, cam la modul :

— Tovarăși ! Ordinea de zi este pe sfîrșite. Să tragem cu toții concluziile, după cum s-a evidențiat și prin votul nostru al tuturora, pentru ca asemenea cazuri să nu se mai repete pe viitor în școala noastră. Considerăm că dezbaterile ce s-au purtat au fost rodnice, obiective și combative. Faptul că hotărîrea noastră a fost justă se oglindește într-aceea că, din acțiunea ce am desfășurat, colectivul nostru iese călit și întărit. Închidem ședința, tovarăși, pentru a trece toți, fără comentarii prin colțuri, în sălile de clasă !

Rămăseseră, din programul zilei, trei ore. Nu știu ce obiecte : m-am ocupat numai de Nuța ; ca mai toată clasa.

Scanned with OKEN Scanner

În timpul ultimei recreații, Nuța a fost chemată la cancelarie. Curînd, a venit cineva de la secretariat, i-a luat cărțile, servieta.

Cînd am plecat acasă, ne-am interesat. Ni s-a spus că Pitaru Elena plecase cu vreun sfert de ceas înainte — absență motivată.

Am aflat a doua zi. Pe Nuța o chemase directorul. Au vorbit despre Dan : directorul spusese că, pentru Dan Pitaru, cel mai sănătos ar fi să-și ceară mutarea la altă școală. Directorul era gata să se ocupe el însuși, să obțină aprobările, să vorbească și cu profesorii de la școala nouă : acolo Dan va fi primit ca orice băiat bun, harnic, inteligent. Nuța, așadar, să comunice asta părinților. Și să le spună că directorul îl așteaptă cît mai curînd pe tovarășul Pitaru, tatăl, sau pe tovarășa Pitaru, sau pe amîndoi. Cît mai curînd ! Iar Nuța, deocamdată, să aibă grijă de Dan.

Nuța se bîlbîise, plînsese, făgăduise, plecase. Părinților nu le-a spus nimic — și știa bine că nu va fi niciodată în stare să le spună că Dan nu mai era pionier din cauza ei, cu votul ei, după ce tot ea îl pîrîse prostește, exagerînd, mințind, stîrnindu-l pe Fîsîilă, atițînd și încăpățînările lui Dan. Cum să le spui așa ceva ? ! Tata ar zdrobi-o, ar lăsa-o neom. Iar cu Dan, ea, Nuța, nu mai putea schimba o vorbă. Dan, atunci, cînd a fugit din careu, nu s-a dus acasă : a apărut cu numai cîteva clipe înainte să revină părinții ; avea cravata roșie în buzunar. Cît tata și mama fuseseră acasă, Dan a deschis gura doar cît să nu simtă nimic ei. În rest, cînd era numai cu Nuța — mut, orice i-ar fi spus ea, oricît l-ar fi rugat s-o ierte, s-o certe, s-o plesnească. Nu îndrăznise, Nuța, nici să-i ceară cravata : a lăsat pentru Fîsîilă, drept cravata lui Pitaru Dan exclusul, ultima ei cravată de cînd fusese pionieră — deși cîndva își jurase s-o păstreze toată viața. Iar răul relelor era altul : Dan nu

Scanned with OKEN Scanner

mai voia să dea pe la școală ! Se sculase odată cu părinții ; pînă au plecat ei, s-a prefăcut că învață ; pe urmă și-a luat ghiozdanul — dus a fost. Nuța a crezut că o luase pe jos anume, ca să nu meargă cu dînsa. La școală, însă, nu l-a găsit, nu venise.

Trei-patru zile, situație neschimbată : Nuța venea la școală, Dan dispărea. Acasă, teatru amîndoi față de părinți ; iar în rest, nimic.

Cînd directorul, îngrijorat de absențele lui Dan, a chemat-o din nou, Nuța i-a mărturisit întreg adevărul. Inclusiv ceva ce nouă ne tăinuise : în orele cînd ar fi trebuit să fie la școală, Dan se ducea la mormîntul bunicii. Cu cărți, cu caiete, creion, stilou. Citea, scria, își punea singur întrebări, își răspundea, își dădea note. Nuța pusese pe urmele lui un copil din vecini și aflase. Directorul a întrebat-o : nu va fi mai bine pentru Dan dacă s-ar muta și ea cu el la altă școală ? Nuța n-a știut ce să spună. Directorul a hotărît că, oricum, el va vorbi cu părinții. Și Nuța revenise în clasă de-a dreptul bolnavă : gîndul că părinții vor afla o înspăimînta de moarte.

În aceeași zi, la prînz. Pitaru-tatăl a rostit, căscînd, următoarele cuvinte uluitoare : „Voi, cică, vă mutați cu școala. Biiine ! Aveți grijă : la toamnă, tot numărăm bobocii !“ Nimic în plus. Așadar, știa tot. Și n-avea nevoie de explicațiile lor, nici de curea : amînase număratul bobocilor. Iar mamei, vestea cu schimbarea școlii nu-i stîrnise pic de curiozitate. Va să zică, știa și ea. Se întîlniseră cu directorul ? Cînd ? Și cum a izbutit el să le insufle blagoslovenia asta de blîndețe, nemaipomenită la ei ? ! Nuța n-a știut ce să facă. Să rîdă ? Să plîngă ? Să le sărute mîna ? S-a uitat la Dan — i-a pierit cheful de orice inițiativă : frate-său, absent, privea încrucișat fundul farfuriei.

Acestea s-au întîmplat — să zicem, pentru aprecierea intervalelor — într-o miercuri. Joi, directorul i-a comunicat Nuței că sîmbătă se pot prezenta, ea și Dan, la noua școală : pe aceeași linie de tramvai, șapte-opt stații spre centru. A pus-o să noteze numele viitorilor diriginți — al clasei ei, al clasei lui Dan. Directorul vorbise cu ambii, totul era cunoscut, lămurit, înțeles. La școala aceea, U.T.M.-ul avea un secretar, pur și simplu, minunat : directorul vorbise și cu dînsul.

Tot joi, Nuța i-a comunicat aceste noutăți importante lui Dan. Ca și cum ar fi vorbit cu pereții ! Sîmbătă, prin urmare, ce va fi ? Cît va mai dura nebunia ? Ce voia, în definitiv, Dan ? S-o vadă pe dînsa, pe Nuța, sfîrtecată de cureaua tatii ? Fie ! S-o vadă spînzurîndu-se, aruncîndu-se în vreo fîntînă ? Va fi și asta !

Nuței — transfuzie urgentă de optimism : vineri dimineață, un fel de congres extraordinar al ex-cumnatelor lui Dănilă Prepeleac, cu sesiuni înlănțuite din recreație în recreație. Pe ordinea de zi, punct unic : ce vrea, în definitiv, Dan ?

Opinia dominantă : fără îndoială, Dănilă nu mai știe de mult ce vrea ; se sălbăticise pe motive arhiîntemeiate, pe urmă se încăpățînase în sălbăticia lui — asta era tot ; așadar trebuia reîmblînzit, redeprins să se poarte omenește, să vorbească omenește. Simplu ca bunăziua ! Problema era să-i dea cineva, preferabil pe nesimțite, un brînci în direcția bună : începutul va fi eventual ceva mai greu — restul va merge de la sine.

Dar cum, începutul ăsta ? Nuța încercase — dăduse chix ; însă era normal ca, pînă una-alta, dintre toți oamenii pămîntului, mai ales Nuța să-i înghețe lui Dănilă limba-n gură ; nu ?

Scanned with OKEN Scanner

Complot : chiar atunci, într-acea vinere, printr-o întîmplare minuțios pregătită, Dan, revenind spre casă, va întîlni — și nu dintr-o dată, ci pe rînd — trei dintre fostele lui cumnate favorite. Cu ele va vorbi ? Imposibil să nu vorbească ! Iar a treia cumnată va fi, tot întîmplător, întovărășită de Nuța : se întîlniseră, erau împreună — punct. Nuța, prealabil, va motiva în vreun fel oarecare, acasă, lipsa lui Dan de la prînz, întîrzierea prelungită poate chiar pînă după cină. Iar cumnatele vor avea ceva de mîncare la pachet : ca să rămînă cu Dan și Nuța cît va fi necesar ; să se plimbe, dacă așa va vrea el, pînă li s-or bășica tălpile ; dar să-l aducă înapoi om normal, frate normal, copil normal, pus iarăși pe năzbîtiile lui normale.

Întrebarea era : dar dacă Dan le va întreba ce căutau ele, hodoronc-tronc, în Militari, cum se vor descurca ? Una va spune că a trimis-o mama la cineva care vinde smîntînă. Alta, că greșise tramvaiul și, de ciudă, venise pînă la capăt, să vadă unde se întoarce.

Stați ! Cu smîntîna, nu se prinde : pe Dan, mama l-a trimis cîndva după smîntînă tocmai în Cioplea ; la Militari nu-s cine știe ce vaci. Iar aiureala cu tramvaiul n-are nici un Dumnezeu !

Atunci, ce ?

Am găsit, fetelor : flori ! Pur și simplu : flori, ca să le ducem — unde naiba să le ducem ?

Știu : tovarășului Teofil Cătună ! Ura !

Una dintre cele trei cumnate favorite ale lui Dănilă eram eu. Chiar favorita favoritelor : urma să-l interceptez prima. Și mai era o cumnată cenaclistă. A treia, însă, n-avea habar de cenaclu ; ca și Nuța. Poezia nu le interesa, SPH-uri nu doreau, nu li se furnizau. După ce le-am explicat cine era tovarășul poet Teofil Cătună, au acceptat totuși ideea : din lipsă de ceva mai bun, vor merge.

Scanned with OKEN Scanner

Efectiv, a mers : strună ! Poate nu atît grație metodelor noastre pedagogice sau artei noastre teatrale, cît datorită lui Dan : aștepta cu sufletul la gură, bietul, un asemenea prilej, un asemenea pretext, pentru a ieși — cît de cît onorabil — din hățișul propriilor lui încăpățînări.

Așadar, succes deplin. Către seară, într-acea fericită vineri, reintram în Militari : noi patru — cumnatele și Nuța — plus Dan. Cinci buchete ambulante : flori de cîmp, flori de grădină, unele culese, altele cerșite, dăruite ori șterpelite. Armonia dintre Dan și Nuța se restabilise — a doua zi urma să-și cunoască împreună școala nouă.

Oboseală generală : bătuserăm cîmpii — la propriu, cu tălpile goale și sandalele în mînă — vreo patru ceasuri. Mulțumire generală : fiecare mulțumit de sine și de ceilalți.

Țin minte cum, zărind capătul liniei de tramvai, am iuțit pasul. Și cum, chiar atunci, Dan, țopăind înaintea noastră, a pornit pe o străduță la dreapta, Nuța, mirată ca și noi, l-a strigat : încotro ?

Dan știa foarte bine : florile erau pentru un tovarăș poet care stătea la nea Gore Sticlaru ; nu ?

El singur ținuse minte ; nouă, de mult ne ieșise din cap pretextul. Ne-am uitat una la alta, am oftat, ne-am adunat puterile : să fi dat înapoi, am fi compromis tot ce abia construiserăm.

În linii mari, descrierea făcută nouă de Nap Tomescu fusese exactă : salcîmii, băltoacele, poarta vraiște. Ușa cu geam era deschisă — în afară se deschidea — proptită într-o cărămidă.

Spulberată, deci, ultima nădejde : Teofil Cătună era acasă !

Așa a început, propriu zis,

Scanned with OKEN Scanner

h PRIMUL PELERINAJ CU FLORI LA TEO

sau

RECVIEM PENTRU BUNICA LUI PITARU DAN

M-a cuprins rușinea, m-am intimidat, m-am zăpăcit. Am săltat eroic snopul de flori, și, cu stacojiul obrajilor camuflat sub feregea vegetală, m-am ținut după ceilalți.

Firește, Dănilă ne-o luase înainte : pînă să ajungem noi, intrase, ne anunțase, dăduse explicații convingătoare, își plasase și florile pe undeva. Ne-a întîmpinat ca dublu ambasador — al nostru pe lîngă gazdă, al gazdei pe lîngă noi.

— Teo s-a dus după pîine ; nu întîrzie mult.

„Teo" — de la Teofil ; mi-a trebuit oarecare timp ca să pricep. Ne vorbise, drept gazdă, bibliotecara casei de cultură. Alfa Dumitrescu !

M-am zăpăcit și mai rău.

Nu luam cărți de la casa tineretului — nu izbuteam să citesc nici din biblioteca școlii cîte aș fi vrut. Ca și majoritatea cenacliștilor, pe Alfa o cunoșteam doar din vedere. De cîtăva vreme o și salutam, îi zîmbeam : îmi era plăcut să dau bunăziua unei femei atît de frumoase — și mă bucura cordialitatea neprefăcută cu care îmi răspundea.

De astă dată, nu știu : cred că n-am îngăimat cuvenitele binețe. Imitam mecanic gesturile celorlalți, încercînd să dibui capătul unor rînduri disparate, devenite dintr-o dată capitale probleme. Dacă ar fi să le elaborez pentru d-ta după tehnicile socotite în proza ultimului secol etern moderne — poate pentru că n-au întrunit încă numărul minim de ciraci-epigoni-adepți necesar pentru a le perima întru abuz conformist și plictis, ca isme clasico-academice — atunci ar trebui să acopăr repede niște pagini, oricîte, cu o frază unică, introspectiv-descriptivă, ticluită, cred, cam pe schema :

Scanned with OKEN Scanner

Dan ăsta, lua-l-ar benga, își face pur și simplu de cap, dar, treaba lui, de mîine, dacă se mută cu școala, am scăpat de el, numai că deocamdată m-a vîrît aici, unde, chiar dacă, să zicem, de originea socială a Alfei ăsteia nu-mi pasă, fie ea urmașa oricîtor moșieri vrea s-o scoată măgarul de Nap, cu N-ul lui cretin de la Gulie, intervine totuși astălaltă problemă, morala proletară, iar aici nu-i vorba de strămoși și de origine, pentru că e vorba, direct și personal, despre comportarea ei, și ea, poftim, o ține șnur cu „Teo", n-ar zice pentru nimic în lume „tovarășul Teofil Cătună", plus că, uite-o, se poartă în casa lui de parcă i-ar fi nevastă sadea, deși stă într-altă parte, nu-i măritată cu el, sau cel puțin așa zicea Nap, numai că, bineînțeles, scîrba de spion s-a uitat într-acoace din afară, teșindu-și pe sticlă mutra infectă, fără a pricepe barem atîta lucru, zău, că privind dinăuntru către curte, e cu totul altceva, și, oricum, alta, în locul Alfei ăsteia, și-ar fi explicat prezența aici prin vreo minciună, ne-ar fi dat de-nțeles că e musafiră ca și noi, asta mă scutea să-mi bat capul cu nenorocita ei de moralitate, dar ea, nimic, nu se gîndește, a luat-o razna de-a binelea pe urmele Veronicăi Micle și n-ai ce face, are dreptate mama, sigur, dar, oricum, eu n-o să pricep în veacul veacului ce a găsit Nap abstracționist la covoarele astea ale tovarășului Teofil Cătună, da, Teo e mai scurt, mai frumos, recunosc, i se și potrivește, doar nici covoarele noastre nu-s foarte altfel, au mulți, peste tot vezi covoare ca astea, se spune și la școală, industrie casnică, scoarțe țărănești cu specific pe regiuni și văi de ape, dar dacă nu le îngrijești, dacă ți-ai umplut casa cu persane de la talcioc și astea vechile nu-ți trebuiesc, atunci, evident, ajung boț prin vreun ungher, se-mbîcsesc, se prăfuiesc, trențe, otrepe ultraabstracționiste, deși, e fapt, poți vedea pe săturate la casa Minovici, plus în muzee, în expoziții, iar astea ale lui Teo sînt gro-

Scanned with OKEN Scanner

zave, n-au de ce fi abstracționiste pentru cine nu-i Napspion cu N de la Gulie, aici mi-e ușor să țin partea lui Teo, sau și a Alfei, dacă i le-o fi dat ea, ceea ce, în definitiv, e posibil și normal, din moment ce îl iubește și e iubita lui, dar asta cu condiția să facă abstracție de morala proletară, deși s-ar putea ca tocmai abstracția să fie rădăcina abstracționismului, însă adevărul rămîne că mama e muncitoare conștientă, cu vechime serioasă în mișcarea ilegală, acuma au ales-o și în comitetul raional de partid, totuși ea păstrează frunzele acelea cu sfințenie, și pozele Veronicăi Micle, în *Poezii* de Eminescu, istorie și aia, z din d cu virgulă dedesubt, ă din e, pufnești în rîs cînd citești acuma, dar mama nu rîde, ediția ei e din 1838, ba nu, atunci Eminescu nici născut nu era, centenarul a fost acum doi ani sau trei, în 1950, ediția trebuie să fie invers, din 1883, le încurc eu, deși aici, cu Teo și Alfa, e altceva, n-o să mă descurc pînă-i lumea, și chiar dacă Teo vine, chiar dacă pînă la urmă va trebui să scot și eu vreo vorbă ceva, prefer dinainte să nu-i spun nimic despre morala proletară, mai bine, de exemplu, o fac pe mirata că-și nimerește, în clidurile astea, cartea care-i trebuie, dar poate și să tac mai departe, așa, îl las pe Dan responsabil cu turuitul, că el habar n-are, și-a luat orice grijă, crede că stă pe vreo laviță de lemn, la țară, nu-și dă seamă, nătărăul, că laița e, jurîmprejur, numai cărți și iarăși cărți, ba, te pomenești, Dănilă o fi crezînd ca Nap, că toată biblioteca lui Teo e în cioarsa aia de geamantan, sub pat, unde Nap a zis că-i și cămară, dar nu-i, și, în tot cazul, frunzele mamei sînt cu adevărat de pe mormîntul lui Eminescu, le-a cules ea, utecistă atunci, ilegală, fără să fie mistică și fără s-o excludă nimeni de nicăieri ca pe bietul nostru Dăniluș, deși mama susține și azi că Eminescu e nemuritor, așa au dăscălit-o pe ea la școala primară, dar nici Dănilă n-a spus altceva despre bunica lui,

Scanned with OKEN Scanner

iar cînd i-am spus odată că iubirea dintre Eminescu şi Veronîca Micle n-a fost justă, ci abatere de la morala proletară, mama a răspuns că abaterile de soiul ăsta se dovedesc uneori mai sfinte şi mai fără moarte decît multe nunţi juste numai pe hîrtie, ceea ce l-a scos din sărite pe tata, el atunci încă nu-şi ceruse mutarea într-altă regiune, încă nu se despărţise cu totul de mama, dar mama nu s-a lăsat, i-a spus tatii verde că adevărul rămîne cum spusese ea, iar tata a recunoscut că, sigur, poate fi aşa, dar, din punct de vedere tactic, principalul nu-i adevărul, ci cum îl spui, cît, cui, cînd îţi alegi momentul şi, mai ales, ce obţii la sfîrşit, fie cu adevărul, fie cu minciuna, aşadar mama, dacă voia să scoată om din mine, să nu-mi vîre în cap de mică prostii cu alde Veronica Micle şi Eminescu, în sfîrşit, nu ştiu, n-are importanţă, poate că ei, Veronica Micle şi Eminescu, au fost una, Teo şi Alfa sînt alta, iar eu, amărîta de mine, umblu după cai verzi pe pereţi în loc să iau atitudine combativă, dar dacă n-am curaj, n-am chef, sînt mototoală, sînt laşă, sînt împăciuitoristă, nu pot face absolut nimic, sau, cel mult, uite, pot să-mi rumeg la nesfîrşit prostovănia asta, că felul cum scoarţele se urcă de pe duşumea pe laiţele de cărţi dă camerei lui Teo aer de barcă, de vapor, îţi vine să crezi că dedesubt e apă, nu duşumea de lut, sau şi prostovănia astălaltă, că pe zid, colea, portretele, cincisprezece sau şaisprezece, numărătoarea mi-a ieşit de trei ori anapoda, sînt nu portrete ci cocori, probabil pentru simplul motiv că-s mici şi au rama triunghiulară, cum n-am mai văzut, ori pentru că-s aşezate pe două linii în unghi, ori pentru că din albastrurile scoarţei, dacă Teo a urcat-o în inele către jumătatea zidului, ies în sus, pe var, culori de cer, mă rog, n-am ce face, pentru mine-s cocori, gata, au intrat din est ori din sud-est, fac aici un arc, o voltă proiectată pe prostovănia mea de cer sur din casă, pe urmă or să-şi continue

Scanned with OKEN Scanner

zborul, diagonal, spre nord-vest, ceea ce, e clar, nu mă ajută cu nimic, degeaba îmi scornesc singură de ce să mă tot agăț, dat fiind că, de exemplu, dacă Nap a spus adevărul, dacă poeziile lui Teo sînt scrise și de altcineva, sau chiar toate de altcineva, indiferent de ce poeți reacționari sau progresiști, dar aici pot fi totdeauna încurcături, pentru că și cu Eminescu am avut destule, și pe el l-am învățat întîi ca exponent burghezo-moșieresc, limitat mai ales din pricina pesimismului, iar după ce a fost studiat serios, ca să i se sărbătorească centenarul, s-a văzut că în fapt era geniu progresist nemuritor și a spart multe limite ale vremii sale, așa că tot mama avea dreptate, ceea ce se poate întîmpla și cu poeții lui Teo, dacă vine într-o zi centenarul lor, doar poeziile sînt foarte frumoase, chiar dacă nu le-a făcut Teo, deși principalul, în cazul cînd Teo nu-i poet, ori și dacă este, rămîne ce fac eu, de unde-mi vine împăciuitorismul față de abaterea lui cu Alfa, că doar nu mă obligă nimeni să fiu așa, cum, drept vorbind, nici pe Dan nu-l obliga nimeni să se încăpățîneze în povestea cu bunica lui, totuși el, asta este, din moment ce a înțeles într-un fel, așa a spus, așa spune, uite, poți să-l tai, poți să-l spînzuri, pe cînd eu, aproape totdeauna, sau chiar totdeauna cînd încep să cred ceva ce mi se năzare ori știu precis că nu-i sută-n sută cum cred ceilalți, mă demobilizez în loc să mă încăpățînez, mă sperii ca proasta, dau din colț în colț, nu mă las pînă n-ajung la convingerea că m-am autorăzgîndit, dar în fapt e prefăcătorie curată, de frică, iar la Dăniluș tocmai asta îmi place, ca și la mama, că nu-l bleg cum sînt eu, sau cum e și Nuța, dacă votează excludere, exact, mîna sus, și într-însa leșină de plîns, exact, pentru că-i contra, însă n-are curaj să spună verde...

— Exact ! Numai pulpele îi tremurau. Să fi avut pantaloni lungi, nimic nu s-ar fi observat.

Vocea mea fusese ; mă pomenisem vorbind și eu.

Scanned with OKEN Scanner

Nu știu cît va fi durat surghiunul în propriile-mi gînduri. Poate cîteva minute, poate și jumătate de ceas ori mai mult. Florile îmi fuseseră luate din mînă. Se iviseră niște borcane cu apă, două de o parte a ușii, două de cealaltă ; lăsate afară — înăuntru n-ar fi încăput de noi. Fusesem instalată pe laița de cărți, într-un colț, cu Nuța de-a stînga, Alfa de-a dreapta, pe urmă celelalte două cumnate ale lui Dănilă. El, Dănilă, era ultimul. Stătea pe o rînă, jumătate așezat, jumătate într-un genunchi, și-i povestea Alfei, probabil mai de mult, ce neobișnuite împrejurări îl sileau să schimbe școala : excluderea, salvarea cravatei, amănunte uitate cînd povestise moartea bunicii, întîlnirea cu noi, care umblam după flori pentru tovarășul Teo fără a ști unde stătea tovarășul Teo, a ! încă nu arătase cum răsuflă tovarășul Nacu-Fîsiilă — așa mai departe.

Dimineață, la școală, căzuserăm de acord să nu pomenim nimic în prezența lui Dan — mai ales cît va fi și Nuța cu noi. Cum ajunseseră la subiectul oprit ?

Dan însuși povestea, noi îl ajutam, îl completam, îl corectam, uneori rolurile se inversau — era destulă hărmălaie ; ne simțeam în largul nostru, iar Alfa așijderi.

Și, dintr-o dată, ca la cenaclu : Teo, cu o mînă sprijinită de tocul ușii, strecurîndu-și înăuntru doar capul. Probabil auzise vorbă, un timp ascultase ; ori poate stătea de cine știe cînd la ușă, pîndindu-ne, lămurindu-se.

— Adevărul este că... ar trebui scris, explicat : bătrîna, bunica băiatului... trebuie înțeleasă.

Nu chiar „ca la cenaclu". Acolo ni se adresa nouă, lăsînd-o pe Aneta Mindirigiu deoparte, martor neluat în seamă. Aici se adresa parcă Alfei, lăsîndu-ne deoparte pe noi. Așa mi s-a părut întîi. Pe urmă însă, vorbind, Teo a intrat, s-a așezat lîngă Dan ; pîinea, pe genunchi ; cu o mînă pornind mereu să cuprindă umerii lui Dan, și mereu

retrăgîndu-se. Alfei i se adresa, într-adevăr ? Nouă ? Nimănui direct ? De fapt, cam așa mergea și la cenaclu.

— Bătrîna, bunica băiatului... nu știu : parcă ar avea dreptate... după părerea mea. Logic, nu văd cum am contesta cuiva... nemurirea. Nu ?

Dezamăgirea mi-a tăiat respirația. Nap Tomescu nu mințise : Teo, Teofil Cătună, era reacționar !

Datorită cazului Dan Pitaru, devenisem peste noapte erudită în problemele morții. Clar : fenomen natural de neînlăturat, impus de legile obiective ale naturii ; orice alt mod de a aborda problema — diversiune reacționară sau, în cel mai bun caz, ca la Dan Pitaru, utopie copilărească. Iar el, Teo, n-avea scuza vîrstei. N-avea nici o scuză !

Fîstîcit, încîlcit, Teo vorbea înainte. Sau fîstîceala, zăpăceala, erau ale mele ? După cîtva timp m-am pomenit cu gîndurile lui, impecabil rînduite, printre gîndurile mele în panică.

Trepte silogistice, la Teo cu „dacă" și „poate" : dacă e adevărat că oamenii sînt muritori — dacă e adevărat că lumea este nemuritoare — dacă e adevărat că lumea este de neconceput fără noi, că ea există prin oameni — atunci poate e cazul să recunoaștem că lumea își realizează cumva nemurirea *prin* noi, *în* noi. Se poate spune, sau măcar presupune, și invers : că noi ne realizăm nemurirea *prin* și *în* lume ; că oamenii, constituindu-se în lume, au străbătut poate, spontan, primii pași pe tărîmul nemuririi. Adică : din moment ce deține o cotă-parte din nemurirea lumii, orice om este nemuritor, deși orice om moare. Sau mai corect e să spunem că *poate fi*, ori că *ar putea fi* ? Sau, eventual, că omului nu-i este mai puțin îndreptățită conștiința nemuririi decît a morții ? Și, atunci, nemurirea poate fi concepută, să zicem, ca o realitate încă ignorată, încă neexplorată, cum au fost atîta vreme și circulația sangvină, secrețiile endrocrine, funcțiile scoarței cerebrale ? Ne sim-

Scanned with OKEN Scanner

ţim în prea mare măsură oameni-individualităţi, în prea mică măsură oameni-lume — şi umbra morţii ne întunecă perspectiva spre nemurire ? Dar dacă aşa stau lucrurile, cu atît mai mult ar trebui cercetat, scris, explicat : bunica băiatului a murit cu sentimentul nemuririi. Asupra termenilor în care şi-a exprimat bătrîna concluziile, pot fi rezerve. Dar alţi termeni sînt ? De ce nu sînt ? De ce nu se cercetează ? De ce nu se explică ? De unde ambiţia ca, la tragismul — doar omului propriu pe pămînt — decurgînd din conştiinţa tributului pe care îl datorăm şi îl dăm morţii, să adăugăm al doilea tragism, decurgînd din ambiţia de a nu privi şi spre celălalt tribut, pe care, totuşi, noi, muritorii, îl percepem de la nemurire ?

Teo vorbea cu aerul că ar înşira banalităţi arhicunoscute, preocupări obşteşti curente. Îl mira, îl irita doar faptul că banalităţile lui nu fuseseră studiate sistematic, într-un tratat atotcuprinzător. Atunci el, Teo, ar fi scos din laiţa-bibliotecă, de sub careva dintre noi, volumul edificator. Aşa, neavînd pregătirea necesară, fiind în ultimă instanţă un incult, un superficial...

Vorbea şovăitor, aşteptînd, vădit, să fie întrerupt, contrazis, poate luat peste picior. Vedeai : odată pornit, îi era totuşi peste puteri să nu-şi spună gîndurile. Fără dorinţa de a ne convinge cu orice preţ ; mai degrabă aşteptînd vreo clarificare de la noi.

Am avut nevoie de multe vizite la Teo pînă m-am deprins cu un asemenea fel de a vorbi ; nu era, în modestia lui, pic de poză sau cochetărie. Se considera efectiv „în ultimă instanţă incult" — l-am auzit nu odată zeflemisindu-şi „nevoia de a comenta aproape orice" : ca pe o profund regretabilă infirmitate fără leac.

Atunci, la început, îl cunoşteam prea puţin : dezamăgirea făcuse loc filotimiei — aş fi vrut din inimă să-i răspund, să-i explic, să-l lămuresc. Şi, degeaba : nu mai

Scanned with OKEN Scanner

găseam nimic vrednic de spus. Îl urmăream, cu atît mai atentă...

L-am auzit și mai tîrziu monologînd pe această temă — de altfel, secundară printre preocupările lui. Dar d-ta îmi ceri tocmai asemenea relatări. Voi încerca.

Prin urmare — Teo, comentariul lui, mostră tipică, deși schematizată, în versiunea mea, și redată fără abuzul lui de „poate", „oare", „dacă", puncte-puncte și semne de întrebare :

Firește, promovarea morții la rang de obsesie existențială dominantă, devorantă, s-a realizat sub patronajul religiilor. Firește, religiile, în forma lor deplin constituită, s-au realizat sub patronajul celor ce au dominat orînduirile cu clase antagonice. Opiu pentru popor, cum s-a spus : viață viitoare, rai, „plata voastră multă este în ceruri". Paradoxal, opiu de soi radical diferit pentru gînditori-intelectuali : „deșertăciunea deșertăciunilor", „din pămînt ești, în pămînt te vei întoarce" — și, se poate spune, existențialismul modern nu-i decît reluarea unor teze ortodox-existențialiste ale Eclesiastului, reargumentate la zi în climatul social, filozofic și stilistic propriu intelectualității, sub capitalism, în secolul douăzeci de la Hristos — sau douăzeci și patru de la notarea în Grecia antică a știrii că oamenii din nordul Dunării, Dacii, „se cred nemuritori" (cum se credeau pe atunci și mulți dintre greci).

Religiile și-au tras izvorul din cultul morților. Dar cultul morților, de unde ? Pare evident că din intuiții primitive asupra unei nemuriri omenești : peste tot, zeii dintîi au fost concretizare în mit a unei nemuriri intuite — trăite la nivelul sentimentelor elementare și transmise posterității, nu o dată, la nivelul supremei poezii.

Se poate spune : religiile au folosit certitudinea morții ca să bareze cu ea explorările omenești pe tărîmul nemuririi.

Lung șir de generații, omul a căutat să-și înțeleagă imaginea despicată : trup și suflet, entități de sine stătătoare și în acerbă contradicție. Intuițiile primitive despre nemurirea *omului* au fost înhămate la carul umilinței : ca să tragă spre nicăieri grămada predicilor garantîndu-i nemurirea *sufletului* — „crede și nu cerceta".

Se poate spune : urmînd imboldul religiilor, geniul omenesc și-a dus explorările pe tărîmul morții pînă la capăt — și n-a găsit acolo, la capătul capătului, decît aceeași străveche vocație a nemuririi, reflectată acum hidos, în minți sterilizate de un individualism sălbatic, demențial : „Nu mă consolează nici o credință, nici un transcendent, nici un Dumnezeu, nici o osana la nemurirea sufletului ; scuip și pe balivernele cu familia care-mi supraviețuiește, cu nemurirea nației, a rasei, a speciei umane întregi ; le dau oricînd pe toate în schimbul nemuririi Mele !"

Se poate spune : impas de neocolit — și fără ieșire. Cu asta, religiile însăși au devenit obiect oferit zadarnic, pe o tarabă absurdă, în iarmarocul negustătorilor de imposibil. Și, chiar gîndind în plin imperiu al absurdului, tot impas fără ieșire : pentru că, admițînd tîrgul realizat și moartea Cuiva suprimată, starea de după aceea ce ar fi ? Întru cît s-ar deosebi ea de ceea ce se chemase pînă atunci moarte ? Întru cît ar fi această nemurire suprem solitară altceva decît o supermoarte, abia acum absolută ? Întru cît ar fi altceva decît suprimarea vieții însăși ?

Se poate spune : religiile trec, însă rămîn — pietre, zgură — noțiuni și termeni cristalizînd milenii de gîndire religioasă. Cuvîntul „suflet" intră în această categorie...

(Au și noțiunile soarta lor : cele profane ca și cele religioase. Toată lumea știe, de exemplu, ce este o pădure. În-

Scanned with OKEN Scanner

trebări simple rămîn totuşi fără răspuns : de la cîţi copaci în sus putem vorbi despre pădure ? De la ce maxime ori minime distanţe între copaci ? Silvicultorii îşi scriu tratatele şi îşi poartă discuţiile profesionale fără a mai folosi noţiunea „pădure" : au înlocuit-o prin „parcelă", „plantaţie", „exploatare" — cu indicative convenţionale precizînd suprafaţa, densitatea arborilor, esenţa, vîrsta, gradul dezvoltării.)

Despre „suflet" se poate spune că, deocamdată, împărtăşeşte numai în parte soarta „pădurii". Termenul dominant modern e transplantat de ştiinţe din greaca veche, precreştină : „psihic". Dacă deschizi un manual sau dicţionar alcătuit în spirit ştiinţific şi materialist, la „psihic" găseşti definite două sensuri. Primul pare a se referi de fapt la „raţiune", pentru că e definit aşa : „însuşire a materiei superior organizate, proprie omului, de a reflecta realitatea obiectivă". Autorii definiţiei ştiu totuşi foarte bine că omului nu-i este necondiţionat-proprie această însuşire : e fapt stabilit că, izolat de la naştere, crescut ca individualitate în stare pură, omul, deşi la scară strict individuală întruneşte incontestabil atributele materiei superior organizate, nu reflectă realitatea obiectivă în mai mare măsură decît mamiferele animale. Iar sensul al doilea, la „psihic", pare definit în colaborare cu bunica lui Dan Pitaru : „structură *sufletească* proprie cuiva".

Se poate spune : reflectarea realităţii de către omul-individ angajează cumva întreaga lume, de la începuturile ei, cu experienţa, vocabularul, impulsurile şi inerţiile ei multimilenare.

Se poate preciza : reflectarea umană e de neconceput fără o latură om-lume a existenţei celui ce reflectează. Dar termeni general-admişi pentru a reflecta şi această stare de fapt nu există —iar autorii dicţionarelor simplifică din

Scanned with OKEN Scanner

teama complicațiilor pe care le-ar introduce odată cu termenii improprii.

La fel se întîmplă și cînd dicționarele moderne definesc omul : „ființă superioară, deosebită de celelalte viețuitoare prin faptul că posedă facultatea de a gîndi și de a vorbi și capacitatea de a crea uneltele folosite în procesul muncii sociale". Se poate repeta și aici : intrinsec, izolată de tot ce a fost lumea înaintea ei, de tot ce este lumea contemporană ei, ființa superioară nu se mai deosebește, nu mai posedă, n-are cum intra în procesul muncii sociale — își pierde superioritatea. Poate am fi mai aproape de adevăr spunînd, aproximativ, că omul este ființă superioară, da, deosebită de celelalte viețuitoare prin faptul că și-a format, posedă și-și dezvoltă mereu facultatea de a acumula și îmbogăți experiența întregii lui specii ; facultatea de a cuprinde în existența lui, ca pe o esență vie, nemuritoare, existența întregii lumi de pînă la el ; aici își au izvorul trăsăturile specifice omului — gîndirea, vorbirea, crearea uneltelor etc ; și oare nu, tot ca o trăsătură umană și o specifică *nemurire* ?

Se poate spune : certitudinea umană primordială a fost, este și va fi viața, adică posibilitatea vieții de a birui moartea — pe această certitudine s-a întemeiat și se întemeiază tot ce reprezintă nemuritoarea prezență a omului în univers. Începînd cu însăși societatea omenească — front spontan împotriva morții. Exasperarea existențială cultivată în gîndirea și viscerele lumii — sistematic, de-a lungul atîtor milenii cît clase dominante și-au interpus autoritatea între om și lume — exasperarea aceasta ajunsă sub capitalism la culminații verbale paroxistice — „Moartea este singura certitudine umană posibilă, construim pe ea sau nu construim nimic !" — trebuie înțeleasă în contextul social-istoric care a generat-o și o întreține.

Moartea umană, se poate spune, nu-i prin nimic o certitudine mai certă decît nemurirea ; iar faptul că viața nu cuprinde doar nemurire, ci și moarte, pretinde — înaintea oricăror comentarii-sentință, sau lamentări — cercetare, studiu, cunoaștere multilaterală : întocmai cum ne-ar pretinde, dacă cineva i-ar conferi prestigiu de *datum* primordial al condiției umane, faptul că omului nu-i este doar cald ci și frig.

În orice caz, se poate spune că bunica lui Dan Pitaru a simțit, pe patul morții, nevoia să împărtășească nepotului convingeri foarte importante despre moarte și nemurire. Din lipsa altor termeni, a făcut-o în termeni curenți : „sufletul meu rămîne cu tine".

Din păcate, așa trebuie spus : termeni curenți, datorită lipsei altora mai buni.

Dar, oricum, el, Teo, poate cel mult să ridice asemenea probleme, nu să le și rezolve ; ca și Dan Pitaru însuși, ca și bunica lui Dan. Cineva trebiue să cerceteze, să clarifice noțiuni și termeni, să scrie, să explice. Pentru că bătrîna avea probabil dreptate...

Nu pot ști ce gîndești d-ta, sau cum ar interpreta colegul d-tale neurolog un asemenea comentariu-recviem, dacă l-ar auzi rostit în autobuzul dintre Lunca și Horodița, pentru venerabilul șef al Documentării Tehnice — persoană respectabilă, serviabilă, tare de urechi și incapabilă să înțeleagă boabă.

Pe mine, inițial, ceea ce m-a atras în cercul devotaților lui Teo a fost curiozitatea : mă aflam în fața unei inteligențe de altă calitate decît apucasem a ști, a bănui că poate exista. Celelalte au venit pe urmă, firesc, după ce am pătruns oarecum, prin pîrtii de monologul lui Teo tăiate mie,

Scanned with OKEN Scanner

pe tărîmul fermecat al lumii redescoperite cu sudoarea frunții proprii.

Trăiesc și voi muri cu certitudinea că fiul meu este nemuritor, ca și maică-sa, tată-său etcetera. Asta, în ciuda faptului că îmi cad mereu sub ochi cărți întregi, capitole și cugetări cu nemiluita, închinate, cum nu se poate mai unilateral și conformist, morții, neliniștii sau groazei provocate de ultramoderna obsesie a morții ; imagini și gînduri cărora le pot opune deocamdată, pe tema obligator complementară, a conștiinței nemuririi, doar frînturi din monologul unui om suspectat astăzi ca dement, probabil pentru cine știe ce alte frînturi asemănătoare ale monologului său.

Oricum :

Atunci, pe loc, nu știu cît am înțeles.

Alfa ne-a condus pînă la tramvai. În tăcere. Pe urmă a rămas cu Dan și Nuța. Practic, cei doi nu ne mai erau colegi de școală : un timp i-am văzut din cînd în cînd, apoi am uitat să ne mai căutăm, să ne mai vedem.

Un *happy-end* parțial încurcat. Acum cîteva luni, mi s-a cerut oficial, prin organizația mea de bază, o referință privind pe tovarășul Pitaru Dan. E medic militar, își ceruse înscrierea în partid — mi se cereau lămuriri privind vechea, de mult uitata lui excludere din rîndul pionierilor. Mi-a ieșit un fel de pamflet anti-Fîsîilă, plus cîteva pagini de considerații generale asupra vieții, nemuririi și morții. Am aflat printr-o indiscreție întîmplătoare : Dan a intrat în partid, dar referința mea n-a fost pomenită la adunarea de primire. A rămas neluată în considerare ? N-a fost nici măcar expediată ?

A existat și un *happy-end* imediat, fără complicații sau încurcături, la școală. Datorită ex-cumnatelor lui Dan, deci și mie, curînd după improvizatul pelerinaj cu flori la Teo, secretarul U.T.M.-ului nostru s-a văzut asaltat, asediat din ședință în ședință, cu întrebări atît de subversive

Scanned with OKEN Scanner

pe tema drepturilor omului de a-şi studia nemurirea măcar cît şi-a studiat moartea, întrebări atît de evident provocatoare, încît a hotărît să consolideze poziţiile ştiinţei sale printr-un memoriu amplu, adresat ierarhic nu se ştie cui. Drept concluzie, memoriul propunea : arestarea directorului ! dizolvarea organizaţiilor noastre şcolare de U.T.M. şi de pionieri ! pulverizarea din trei în trei, la alte şcoli, a elevilor de la clasa a patra elementară în sus !

Cîtva timp a umblat zvonul că va veni o comisie să-l pună director pe Fîsîilă. A venit altceva : pur şi simplu, Fîsîilă a dispărut — mutat la ţară ; şi, exprimîndu-mă cu lozinca lui de bază în problemele existenţiale, mortul de la groapă nu s-a mai întors.

i NOI, PELERINII, IN IUREŞUL MINIEVENIMENTELOR

Cîtăva vreme, Teo a fost pentru mine un fel de personaj dublu : pe de o parte eroul momentelor poetice, pe de altă parte amfitrionul din Militari. Interesul pentru apariţiile lui cenacliste mi-a scăzut direct proporţional cu interesul pentru excursiile mele în Militari.

Precizez : nu versurile îşi pierduseră preţul ; colecţionam şi difuzam SPH-uri cu entuziasm neclintit ; ştiind acuma perfect că, într-adevăr, erau versuri doar selectate de Teo, nu scrise. Laiţa din Militari cuprindea multă poezie — şi el se bucura cînd, revenind acasă, găsea cărţi răvăşite, oaspeţi citind. Iar pentru mine, adevăratul Teo era mai mult acolo, în Militari.

Probabil, la cenaclu mă simţeam un fel de complice a lui întru farsă : ştiam despre dînsul prea multe lucruri

Scanned with OKEN Scanner

pe care nu le dezvăluiam ; îi aşteptam versurile cu sentimentul că despre recitator nu mai aveam ce afla. Aşa ceva trebuie să fi fost cu mine.

De unde atîta relativ secret şi atîta relativă conspiraţie ? Nu ştiu. Asta sporea farmecul jocului. Sau poate mă luam după ceilalţi din fracţiunea pelerinilor la Militari — iar ei, la fel, se luau unii după alţii, inclusiv după mine. Sau poate Alfa ne inspirase atitudinea ? Dacă da, a făcut-o pe nesimţite. În orice caz, Teo nu ne pretindea să tăinuim nimic. Iar noi, neavînd maturitatea şi realismul Alfei, nici ambiţiile lui Nap, nu ne simţeam ameninţaţi de primejdii mai mari decît vreo săpuneală în cenaclu, pentru vreun împăciuitorism ; ceea ce, în definitiv, n-ar fi fost lipsit de farmec. Eu, oricum, n-am avut niciodată senzaţia că aş conspira ; cel mult, mă jucam de-a conspiraţia ; dacă Aneta m-ar fi întrebat, i-aş fi povestit totul — încercînd să imit candoarea îndrăzneaţă şi încăpăţînată pe care o admiram la Teo.

Un rol important în fixarea atitudinii mele a jucat, cred, şi descoperirea că Alfa Dumitrescu nu-i era amantă : prietenă, întocmai ca şi noi sau alte cîteva personaje întîlnite în Militari. Aşadar, Nap spionul minţise ! De unde, sentimentul că tot ce nu-mi plăcuse în relatările lui Nap despre Teo urma să se dovedească minciună, exagerare, calomnie. Şi mă dedam pelerinajelor, păstrîndu-mi secretele cu inima împăcată ; aşteptam de la viitor numai bine.

Fapt semnificativ : suprimarea momentului poetic Teo n-a reprezentat pentru mine un eveniment deosebit. Nu m-am indignat, n-am protestat, n-am cercetat : am luat notă — punct. Ca şi majoritatea cenacliştilor.

D-tale, probabil, faptul ţi-a fost relatat din sursele considerate de mine ca minoritate în cenaclu.

Oricum, la acest capitol al întrebărilor, îţi pot răspunde doar atît : într-o zi, am văzut că uşa 3 fusese zăvorîtă, pi-

ronită ; pînă și gaura cheii, sub obișnuitele căpăcele mobile, fusese chituită. Cineva s-a arătat nedumerit — Aneta a explicat : ușa scîrțiia, administrația luase măsuri. Și chitul ? Pentru zgomot — în bibliotecă se citea !

Perfect, din punctul meu de vedere : cu Teo, deci, n-avea nimeni nimic ; iar mie și amicilor mei pelerini pierderea ne era dinainte compensată, la Militari.

Teo a luat notă cu calm îngeresc de lichidarea tribunei sale ; sigur, ușa scîrțiia mult prea tare.

Pe viitor am rămas un fel de semicenaclistă : stăteam pînă la pauză, apoi dezertam către Militari.

Au mai fost evenimente de proporții asemănătoare. Alfa a părăsit biblioteca, și-a găsit de lucru într-o tipografie. Am aflat vestea, ca și Teo, din gura ei : va lucra noaptea, zilele își va vedea de cursuri, va învăța, va fi liberă. Perfect compensat și asta, pentru mine : o voi vedea mai des în Militari.

Eveniment suprapus, trist dar explicabil : Mircea Domuscian, generosul ex-patron al ex-agenției SPH, a abandonat cenaclul. Descoperise un loc mai propice antrenamentului stenografic : pîndea, prin cimitire, înmormîntările cu popi iuți la slujbă și cu discursuri.

Încă un eveniment suprapus : Aneta a început să vină la cenaclu flancată de cîte cineva. Deschidea ședințele îmbiindu-ne să salutăm prezența în mijlocul nostru a cunoscutului critic literar Cutare, de obicei ceva pe la Universitate, de obicei total necunoscut nouă ca nume, ca operă sau făptură. Dezbaterile erau conduse de asemenea oaspeți ; tot ei trăgeau și concluziile ; Aneta nu deschidea gura fără a-i consulta. Pentru mine, iarăși perfect : îmi aduc aminte cu plăcere de participarea cîtorva celebri ne-

Scanned with OKEN Scanner

cunoscuți. D-ta, cred, ai găsit cenaclul sub chiar această conducere bicefală, prelungită luni întregi.

Eveniment de același calibru, ceva mai tîrziu. O adunare anunțată dinainte ca foarte importantă ne-a elucidat tema „Nou și vechi în literatură". Fără prealabile lecturi ale noastre. De la blocarea ușii spre bibliotecă trecuseră cel puțin două luni ; Teo, Domuscian, Alfa erau pentru cei mai mulți dintre noi trecut, istorie.

Referatul, bineînțeles, a fost citit de dublura Anetei, un ins despre care îmi aduc aminte doar că era foarte înalt și foarte palid. Niște fraze lungi, alambicate, generale, lălîi — n-am reținut nimic. Totul, cam douăzeci de minute. Pe urmă — Nap Tomescu, înarmat cu un gigantic manuscris bătut la mașină. El, un ceas : filipică violentă anti-Teo ; și anti-Domuscian, pentru SPH-urile lui ; și anti-Alfa, moșierița fată de blănar ; și anti-Aneta, pentru că nu fusese vigilentă. Își combinase propriile descoperiri și deducții detectivistice cu minuțioase analize polițisto-fantastice a SPH-urilor. Teo ne era denunțat drept întruchiparea vechiului însetat de sîngele noului, plagiator, corupător, agent al iremediabilelor putrefacții, cabotin, bandit, lepră și așa mai departe.

Era normal, mi-am spus, ca Nap să-și comită măgăria. Un caraghios : inamicii lui nu mai aveau de mult a face cu cenaclul ; iar pe Aneta, la urma urmei, s-ar fi căzut s-o lase în pace ! Așa că, din nou, perfect : deie-și în petic, Nap — să afle toți cine este, cît plătește !

Impresia mi-a fost curînd întărită. După Nap, nu s-a înscris la cuvînt nimeni din sală. Doar Aneta, din prezidiu, cu patru fraze : ea era întru totul de acord cu criticile tovarășului Tomescu Napoleon, ea nu fusese vigilentă, ea avea acum o privire profund autocritică asupra abaterii săvîrșite, ea va dovedi aceasta în practică.

Scanned with OKEN Scanner

Concluziile le-a tras coresponsabilul. Elogii tuturor : lui Nap, pentru vigilență și combativitate ; Anetei, pentru că, deși se făcuse vinovată de abaterile semnalate, totuși îi rămînea întreg meritul de a fi cimentat cenaclul nostru într-un colectiv plin de vigoare și inițiativă, capabil, iată, să se orienteze, să elimine orice corp străin, așa cum îi eliminase pe cei trei ; în sfîrșit, elogii și nouă, în bloc, pentru că eliminaserăm.

Final cam ciudat, cam în coadă de pește. Nap s-a grăbit să anunțe că retrăgea ceea ce afirmase pripit despre Aneta. Coresponsabilul a luat notă, a dat din umeri și a ridicat ședința. Atunci a intervenit Aneta, ca să declare uscat că *ea* nu are nimic de retras din criticile juste ale tovarășului Napoleon Tomescu.

Această ultimă intervenție mi-a părut cam hodoronc-tronc, dar n-am stat la gînduri : m-am grăbit spre ieșire, bucuroasă că povestea durase mai puțin decît mă așteptasem.

În Militari, nici prin cap nu mi-a trecut să spun ceva : cine să fi dat importanță, acolo, măgăriilor lui Nap ?

Aneta a rămas responsabilă flancată vreo patru luni : perioada cînd ai cunoscut-o d-ta.

Ultimul eveniment, nu *venit*, ci insinuat în conștiința noastră încet-încet, s-a desfășurat după plecarea d-tale. Un coresponsabil s-a prezentat singur, informîndu-ne că tovarășa Mindirigiu intrase în concediu spre a-și îngriji sănătatea, iar activitatea cenaclului va fi întrucîtva reorganizată. După mai multe reorganizări, amintindu-ne-o cînd și cînd, am înțeles că Aneta noastră dispăruse definitiv. Din punctul meu de vedere — tot atît de perfect ca și dacă rămînea.

Scanned with OKEN Scanner

Concluziile le-a tras coresponsabilul. Elogii tuturor : lui Nap, pentru vigilență și combativitate ; Anetei, pentru că, deși se făcuse vinovată de abaterile semnalate, totuși îi rămînea întreg meritul de a fi cimentat cenaclul nostru într-un colectiv plin de vigoare și inițiativă, capabil, iată, să se orienteze, să elimine orice corp străin, așa cum îi eliminase pe cei trei ; în sfîrșit, elogii și nouă, în bloc, pentru că eliminaserăm.

Final cam ciudat, cam în coadă de pește. Nap s-a grăbit să anunțe că retrăgea ceea ce afirmase pripit despre Aneta. Coresponsabilul a luat notă, a dat din umeri și a ridicat ședința. Atunci a intervenit Aneta, ca să declare uscat că *ea* nu are nimic de retras din criticile juste ale tovarășului Napoleon Tomescu.

Această ultimă intervenție mi-a părut cam hodoronc-tronc, dar n-am stat la gînduri : m-am grăbit spre ieșire, bucuroasă că povestea durase mai puțin decît mă așteptasem.

În Militari, nici prin cap nu mi-a trecut să spun ceva : cine să fi dat importanță, acolo, măgăriilor lui Nap ?

Aneta a rămas responsabilă flancată vreo patru luni : perioada cînd ai cunoscut-o d-ta.

Ultimul eveniment, nu *venit*, ci insinuat în conștiința noastră încet-încet, s-a desfășurat după plecarea d-tale. Un coresponsabil s-a prezentat singur, informîndu-ne că tovarășa Mîndirigiu întrase în concediu spre a-și îngriji sănătatea, iar activitatea cenaclului va fi întrucîtva reorganizată. După mai multe reorganizări, amintindu-ne-o cînd și cînd, am înțeles că Aneta noastră dispăruse definitiv. Din punctul meu de vedere — tot atît de perfect ca și dacă rămînea.

Scanned with OKEN Scanner

Cam asta a fost : fără participarea lui Teo, fără vreo reacție cît de cît semnificativă din partea lui. Rămîne semnificativă tocmai *lipsa reacției*.

Îmi închipui așadar că accentele întrebării d-tale pe această temă se pot explica aproximativ așa : fiind cenaclistă proaspătă, și ca vîrstă relativ mică printre noi, cei relativ mari, te-ai apropiat de cenacliști asemănători d-tale. Aceștia, pentru alde mine, tot „boboci" ; pentru d-ta însă, ditamai cadre literare călite, rozîndu-și scaunele cu cîte două-trei luni înaintea d-tale. Ori, în mintea bobocilor noștri, care nu apucaseră momentele poetice cu Teo, care arar izbuteau să pună mîna pe vreun espehaș-relicvă, măgăria lui Nap va fi luat habar n-am ce proporții de legendară epopee revoluționară — închinată luptei victorioase a celor buni, drepți și noi, împotriva vechiului balaur tricefal răpus. Așa că, îmi spun, te-au derutat.

În comparație cu dînșii, eu eram ceva mai aproape de realitate : minievenimente.

Iar realitatea propriu-zisă, pe cît îmi dau seama astăzi, era undeva la mijloc și hăt într-o parte. Minievenimentele se dezlănțuiseră și se înlănțuiseră urmînd o logică, un program chiar : de fapt, ușa 3 fusese trîntită deliberat în nasul lui Teo ; de fapt, Alfa se mutase pentru că era o persoană realistă și ascultase la timp niște misterioase sfaturi bune — altfel ar fi fost dată afară, cu tam-tam ; de fapt, intervenția lui Nap fusese numai parțial spontană — la textul lui asudase un colectiv întreg, inclusiv Aneta.

Informații ulterior ajunse la mine mă fac să cred că represaliile au fost dezlănțuite de o întîmplare avîndu-și logica, bizareriile și contradicțiile ei, cu participarea lui Teo însuși. Ți-o voi povesti cum mi s-a povestit, reconstituind-o cît mă ajută memoria. Nu atît pentru ceea ce îți poate sugera privitor la Teo, cît pentru a-ți prezenta în

Scanned with OKEN Scanner

Cam asta a fost : fără participarea lui Teo, fără vreo reacție cît de cît semnificativă din partea lui. Rămîne semnificativă tocmai *lipsa reacției*.

Îmi închipui așadar că accentele întrebării d-tale pe această temă se pot explica aproximativ așa : fiind cenaclistă proaspătă, și ca vîrstă relativ mică printre noi, cei relativ mari, te-ai apropiat de cenacliști asemănători d-tale. Aceștia, pentru alde mine, tot „boboci" ; pentru d-ta însă, ditamai cadre literare călite, rozîndu-și scaunele cu cîte două-trei luni înaintea d-tale. Ori, în mintea bobocilor noștri, care nu apucaseră momentele poetice cu Teo, care arar izbuteau să pună mîna pe vreun espehaș-relicvă, măgăria lui Nap va fi luat habar n-am ce proporții de legendară epopee revoluționară — închinată luptei victorioase a celor buni, drepți și noi, împotriva vechiului balaur tricefal răpus. Așa că, îmi spun, te-au derutat.

În comparație cu dînșii, eu eram ceva mai aproape de realitate : minievenimente.

Iar realitatea propriu-zisă, pe cît îmi dau seama astăzi, era undeva la mijloc și hăt într-o parte. Minievenimentele se dezlănțuiseră și se înlănțuiseră urmînd o logică, un program chiar : de fapt, ușa 3 fusese trîntită deliberat în nasul lui Teo ; de fapt, Alfa se mutase pentru că era o persoană realistă și ascultase la timp niște misterioase sfaturi bune — altfel ar fi fost dată afară, cu tam-tam ; de fapt, intervenția lui Nap fusese numai parțial spontană — la textul lui asudase un colectiv întreg, inclusiv Aneta.

Informații ulterior ajunse la mine mă fac să cred că represaliile au fost dezlănțuite de o întîmplare avîndu-și logica, bizareriile și contradicțiile ei, cu participarea lui Teo însuși. Ți-o voi povesti cum mi s-a povestit, reconstituind-o cît mă ajută memoria. Nu atît pentru ceea ce îți poate sugera privitor la Teo, cît pentru a-ți prezenta în

Scanned with OKEN Scanner

acțiune niște buni prieteni ai lui. Prieteni propriu-ziși, nu juni pelerini : l-au cunoscut, toți, ca oameni maturi.

Sînt oricum obligată să ți-i prezint : ieri le-am semnalat situația lui Teo și interesul d-tale pentru el. Deci e probabil că vei avea afface cu dînșii.

CVARTETUL „ENERGIA"

Foarte curînd după ce investigațiile lui Nap Tomescu au răspîndit vestea că Teo lucra la o revistă numită *Energia*, cîțiva cenacliști, nici unul de la școala noastră, au *contactat* — cum se spune în diplomație — redacția cu pricina : indirect și ilicit.

Formal, *Energia* — între timp și-a schimbat titlul de cîteva ori, pentru a redeveni *Energia* — avea drept conducător, ca și acum, un academician plin de glorii fizico-matematice. Practic, o conducea redactorul șef adjunct : inginer Ilie Mușat, atunci și asistent la Politehnică.

Latura organizatorică :

Printr-un lanț de amici și rubedenii, cenacliștii noștri au depistat în raionul 30 Decembrie o fată, pe nume Luci : după un asediu de circa două ore, s-au împrietenit cu ea la cataramă.

Cîndva am zărit-o și eu pe acea Luci : minusculă persoană foarte veselă, deșteaptă foc și gata oricînd de activitate. Numele de familie nu i l-am știut, nu i-l știu.

N-au cucerit-o numai prin harul farmecelor personale reunite. Argumentul decisiv l-a constituit un album : SPH-uri copiate la zi pe hîrtie pătrățele, cu pauzele recitării marcate prin cîte două pansele încrucișate belicos — policromie dominată de bronz bicolor, de unde legitima

Scanned with OKEN Scanner

pretenție a panselelor de a fi simultan și halebarde pe panoplie. Supliment la album — oferta unui abonament nelimitat în timp : săptămînal, Luci urma să găsească în scuarul pieții Dorobanți delegați împuterniciți a-i livra edițiile SPH, la zi.

Amănunt cheie : Luci era rudă cu inginerul Mușat, conducătorul *Energiei*.

Conducătorul Energiei și, totodată, animatorul cvartetului pomenit de mine în chiar titlul acestei scrisori.

Astăzi îl cunosc bine : vechi prieten al soțului meu. Totodată, primul și cel mai bun prieten al fiului meu în vîrstă de trei ani.

Prietenie cam neobișnuită : mai întîi, din cauza celor hăt peste patru decenii diferență de vîrstă ; apoi, pentru că acum două-trei luni, sub inspirația unui basm televizat, trigenarul meu plod a cerut formal mîna soției lui Mușat și, de atunci, urmînd indicațiile ei, tratează această problemă cu el, inclusiv telefonic, dacă își aduce aminte cînd nu-i supravegheat.

Aici, o primă paranteză necesară.

Acest Mușat, astăzi — portret în satisfăcătoare cunoștință de subiect :

Mutră de țăran deghizat neîndemînatic în „conf. univ. dr. ing.“ Cultivă fără efort genul ce-i în gușă și-n căpușă, exprimîndu-se într-un limbaj laconic, precis și, nu o dată, fioros colorat.

În lume, dacă se plictisește, tace atît de convins încît ți-e imposibil să crezi că se gîndește la ceva ori s-a gîndit vreodată. Cînd îl plictisește și tăcerea lui, una din două : ori adoarme, ori pleacă — mărturisind autocritic amfitrionilor că el, în ziua respectivă, și-a depășit planul la pierdut vreme de pomană.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă la cineva se simte bine, atunci intră în violente dezbateri polemice, atras cu precădere de subiecte cît mai puțin cunoscute lui ; pe luna în curs, de exemplu, marota îi e structuralismul psihanalitic promovat de Lacan — despre care a auzit doar prin somn cîte ceva, din convorbirile telefonice ale soției lui, psiholog de meserie.

În cursul polemicilor, îl agasează mai mult decît orice propria sa catîrceală — și mărturisește faptul în chiar acești termeni.

Ca antidot al catîrcelii folosește următoarea rețetă : dă pe gît 0,5 l. vin dintr-o înghițitură, declară stereotip că ar prefera alcoolul administrat sub formă de injecții intravenoase, după care, circa o oră, cîntă, cu voce de cap dumnezeiește muzicală, unsprezece melodii de pe Lotrul baștinilor sale. La plecare, beat de Lotru, nu de vin, își sărută îndesat gazdele pe cîte un singur obraz, din om în om, din cameră în cameră, pînă la bucătărie și, dacă găsește, pînă la bucătăreasă. Și oamenii cu care binevoiește să ajungă în faza cîntecelor n-au ce face : îi iartă definitiv, retrospectiv și anticipat, toate catîrcelile.

În orice caz, noi — eu, soțul și băiatul meu — sîntem iremediabil lotrizați : uneori ne pomenim îngînîndu-l, cor, deși, muzical apreciind, nu stăm pe roze nici cu larinxurile, nici cu trompele lui Eustache.

Profesional, se spune că Mușat are merite și realizări de mare importanță. Nu sînt în stare să le apreciez. Nici soțul meu : biolog de formație veche, tov. Griguț se matematizează abia acum, cu pistolul bioelectricității în piept.

Ceea ce știu sigur este doar că doi englezi, el fizician, ea matematiciană, au apărut într-o zi la O.N.T., unde lucrez, precizîndu-și dorința de a ne cunoaște țara sistematic, începînd cu cele cinci minuni românești fundamentale. Își aveau minunile notate de acasă — și pe al lor ghid-fituică, alături de frescele Voronețului, plaja Mamaiei, aromele

Scanned with OKEN Scanner

ţuicii şi tihăriile Deltei Dunării, figura amicul Ilie Mușat. El, cu farmece turistice la a căror traducere au dat chix, după mine, toţi anglofonii aflaţi în clipa aceea prin birourile O.N.T.-ului. Ne-a ajutat telefonic Mușat însuşi.

Cred că, foarte aproximativ, îţi pot papagaliza cîte ceva. Englezii mei ştiind numai englezeşte, Mușat numai româneşte, franţuzeşte şi nemţeşte, eu le-am blocat comunicarea căznindu-mă conştiincios o zi întreagă să le fiu interpretă, contra leafă plus diurnă legală ; pînă au hotărît să discute cum se cade, fără mine, cu cifrele şi formulele predate scris, iar proza de legătură mimată mutește ; pe această cale, şi-au confecţionat în cîteva ore un esperanto propriu, dispensîndu-i de gesturi aproape cu totul şi, oricum, dispensîndu-i definitiv de chinuita mea prezenţă. Era vorba despre o puzderie de teorii la care Mușat contribuise cu nu ştiu ce substanţial aport : o teorie, reţin, era pentru ei naivă, deşi nu mai puţin importantă decît oricare din noianul celorlalte, apreciate ca superioare şi axiomatice. Priveau, teoriile lor, cu toatele, ceva ce, fără să aibă neapărat, sau neavînd deloc legătură cu anumite fiinţe ori obiecte strînse grămadă, se numeşte totuşi fie *mulţime*, fie *submulţime*. Mulţimi şi submulţimi matematice : descrise precis cu cifre arabe şi litere greco-romane năpădite de exponenţi vioi precum termitele, iar în proză botezate extravagant cum poate numai ismele din cenaclul nostru mai erau botezate. Papagalizez în nădejdea că, dacă ai oarecare pregătire matematică, vei înţelege : mulţimi disjuncte, reuniune, produse, vide, proprii şi improprii, ordonate bine, total sau mărginit, inductive, confine, echipotente, deviate, topologic deschise ori închise, rare, compacte, bicompacte, dense şi aşa mai departe. Se pare, oricîtă engleză şi română ai şti, dacă nu ţi-ai consacrat măcar un sfert din viaţă teoriei matematice a mulţimilor, înţelept este să te abţii de la traduceri în proză pentru matemati-

Scanned with OKEN Scanner

cieni, dat fiind că, inevitabil, pe dînșii îi încurci, iar tu te faci de rîs.

Cam acesta este Mușat astăzi — versiune la zi, 1967. În 1952—53 n-avea cum fi mult altfel. Doar că mai tînăr, mai negru, mai țărănos, probabil și mai apucat, mai unilateral, mai puțin înțelegător față de alții sau chiar de el. Se pare că l-am zărit și pe atunci, la Teo. N-am știut cine era, figura nu i-am reținut-o. Practic, l-am cunoscut abia prin soțul meu.

Tehnica, electronica, matematica îi sînt acum domeniul pentru care a optat și în care se simte acasă. Atunci, după cît știu, li se consacra cu fanatisme de neofit abia pătruns în secta viselor lui, căreia era hotărît să-i asigure cu un ceas mai devreme supremația asupra tuturor celorlalte secte-științe-credințe. Asta, în parte cu ajutorul *Energiei*, unde îl angajase pe Teo corector.

Făcuse liceul la Sibiu, unde un profesor de matematică submediocru îl convinsese, fără voie, că disciplina lui Pitagora este un fel de sîcîitor apendice al dexterităților — ceva neserios de simplu, ușor pînă la suprema plictiseală : mînuia radicalii, cosinușii și diferențialele mai nepăsător decît fluiera, avea nota 10 din oficiu și era convins că dificultățile întîmpinate la matematică de ceilalți elevi din lume se explicau numai prin nerozia belferilor respectivi. După bacalaureat și-a ales o meserie cinstită, grea, bănoasă, potrivită unicului său talent recunoscut de el însuși ca mai de Doamne-ajută : s-a înscris la Conservatorul din București — pentru început, pian, canto, armonie.

Doi ani, a figurat printre tinerele speranțe ale muzicii valahe. I se prezicea viitor de aur — și-și cîștiga arama inflaționistă a respectivului prezent cîntînd nopțile cu un taraf : clarinet, taragot, țambal, gurist. Și, din senin, trăsnetul : obligat să descifreze cîteva piese pentru pian din Schönberg, opus 33. În intenția profesorului, un exercițiu

Scanned with OKEN Scanner

că oricare altul. Studentul Mușat Ilie de pe Lotru a descifrat — n-a înțeles. I s-au dat explicații — nu l-au satisfăcut, nu l-au convins. Și-a pus la punct germana devorînd un tratat de armonie, tot Schönberg — și n-a avut altă satisfacție decît descoperirea mai bătrînului muzician numit, parcă, Auer sau Hauer : a descoperit, deci, serialismul. Iar serialismul muzicii l-a condus pe nesimțite către seriile matematicii.

Odată ajuns de unul singur, fără belferi nerozi în preajmă, la poalele Olimpului unde zeii se cheamă Taylor, Fourier, Gauss, Lagrange, Einstein și cum mai învățăm noi, muritorii de rînd, cînd O.N.T.-ul ne profilează pe turiști străini oameni de știință, junele Mușat a uitat de Schönberg, de Hauer, de muzică. A legat Conservatorul de gard, a dat examen la Politehnică și a reușit. S-a înscris și la matematică. Astăzi îi place să susțină, catîrcește, că schimbarea de macaz a fost act de pur oportunism țărănesc : al doilea război mondial năvălea spre România în pași de gîscă, iar politehnicienii făceau armata în școală, scăpau de front și concentrări.

În cei șapte-opt ani de cînd îl cunosc, nu l-am auzit discutînd despre muzică niciodată. Nu are instrumente muzicale, nici partituri, nici cărți despre muzică. La o aniversare, soțul meu i-a dăruit *Doctor Faustus*, de Th. Mann, cu semnăturile și urările familiei Griguț pe coperta interioară. Săptămîna următoare, amicul Mușat a parcurs cele vreo opt sute de pagini din scoarță în scoarță — fapt confirmat nouă de soția lui. Cealaltă săptămînă, ne-am găsit darul, semnăturile și urările la anticar. În text, sublinieri marginale cutremurător de semnificative. Am reinvestit, am recumpărat — am telefonat Corneliei, soția lui, cu intenția să punem la cale împreună o farsă ; dar, pe parcurs, ne-am dat seamă tustrei că aveam a face cu lucruri care nu îngăduie gluma — și cartea a fost arsă fără

Scanned with OKEN Scanner

că vreunul dintre noi să cerceteze sublinierile pînă la capăt. Lui Mușat nu i-am spus nimic, dar am impresia că știe.

Din vechea pasiune, păstrează doar, pentru ceasurile marii lui deconectări, imuabilul repertoriu lotrean. Are și un magnetofon, în folosință strict personală, ca și colecția corespunzătoare de benzi — mult prea agresive pentru urechile mele. Cînd vrea să-și scoată vreo lucrare grea din impas, închide ermetic biroul, potrivește intensitatea emisiunii așa fel încît să acopere orice zgomot existent sau previzibil — al casei, al străzii, al cerului, al mărun-taielor pămîntului — își suflecă mîinile precum cosașii și se cufundă cu voluptate în graiurile lumii muți a ic-șilor, igrecilor, sigmelor și infiniților. Dacă pe urmă îl întrebi ce asculta, îți răspunde invariabil că habar n-are, s-a luat cu lucrul și, probabil, rîșnițoiul, uitat deschis, și-a făcut de cap.

Cu Mușat-portretul, punct.

Omul i-a fost șef lui Teo — înainte și după vremea momentelor poetice — vreo șaisprezece ani. L-a cunoscut sub aspecte necunoscute mie, l-a sprijinit, l-a și sîcîit, îi datorează multe. Iar Teo, cred, la fel, datorează nu mai puține lui Mușat.

I-am povestit despre d-ta, i-am arătat și scrisoarea d-tale. Ți-a notat adresa. Înseamnă că soarta lui Teo îl interesează încă : îți va scrie, ori se va ivi personal acolo, ori va întreprinde vreo trăsnaie imprevizibilă mie.

Nu l-am auzit încă vorbind despre Teo, deși, cînd cineva i-l pomenește, ascultă cu interes. Dar nu l-am auzit vorbind nici despre muzică, de exemplu, ori despre matematică. Am impresia că la el asta e un fel de princi-piu : nu pălăvrăgește cu nepricepuți despre lucruri care îi sînt cunoscute pînă la opinii personale deplin formate ; o manifestare, pasivă dar pregnantă, de respect, de stimă.

Scanned with OKEN Scanner

Și am impresia, poate numai speranța, că amintirile despre Teo se situează undeva pe tărîmul rezervat lucrurilor lui privilegiate.

Revin la cenaclu, la albumul cu pansele halebardizate și la Luci, fata din raionul 30 Decembrie.

Atunci, Mușat, burlac, prînzea duminicile la părinții Luciei. Pe fată, oaspetele n-o prea interesa. Reciprocitate, de altfel : nici Mușat nu-i dădea ei atenție. Odată mîncarea înghițită, Luci cobora în stradă, la joacă ; după un ceas ori două, cînd revenea să-și facă lecțiile, Mușat era plecat, sufrageria liberă, tata în dormitor, la siestă, mama în bucătărie, la spălat vasele.

Brusc, dezordine : în loc să plece în căutarea partenerilor de joacă, Luci a pretins ferm că, la treisprezece ani aproape împliniți, are și ea drept la cafea. I s-a dat. Cînd, conform obiceiului, tată-său a început să moțăie, Luci, afectuoasă, matură, l-a îmbiat să treacă în dormitor : va rămîne ea să-i țină de urît lui nenea Ilieș ! Și, firește, mama ar trebui să spele vasele înainte de a se scorțoși resturile de mîncare pe ele : nenea Ilieș va sta de vorbă cu dînsa, cu Luci.

Pe nenea Ilieș Mușat, noua comportare a nepoatei l-a cam nedumerit, poate l-a și flatat — n-a avut încotro : s-a lăsat în voia soartei.

Trucul a prins, a devenit lege : duminică de duminică, Luci și nenea Ilieș și-au savurat cafelele — năutul anilor de atunci — în *tête à tête*.

Luni, pe o bancă din scuarul pieții Dorobanți, Luci preda un comunicat verbal și primea în schimb copia ultimului nostru SPH.

De real interes pentru cenaclu a fost numai comunicatul unu : La *Energia* exista într-adevăr cineva numit Teofil Cătună, cu locuința în Militari și, poate, rude în America ;

Scanned with OKEN Scanner

nu era profesor, nici de origine socială chiabur, iar la revistă nu spunea versuri nimeni nimănui. Dacă Teofil Cătună ar fi spus versuri în redacție, șeful lui l-ar fi frecat de i-ar fi mers fulgii : pentru că șeful lui este un apucat, calcă a zbir. Și Zbirul, cînd soarbe din cafea, cu buzele lungite ca o trompă, face la zgomot de se întreabă vecinii, două-trei etaje în sus, oare ce turmă de mastodonți adapă ăia la parter ?

Celelalte comunicate au fost întîmpinate de noi, obștea cenaclistă neinițiată în complot, mai mult cu ridicări din umeri decît cu interes : cineva, undeva, se chinuia să îmblînzească Zbirul de la *Energia* citindu-i versuri de Teofil Cătună al nostru, ținîndu-i predici despre personalitatea și geniul poetului nostru ; iar Zbirului nici că-i păsa.

Dar, curînd, tonul comunicatelor s-a schimbat : Zbirul a binevoit să asculte ! Zbirului i-a plăcut ! A citit și Zbirul, cu ochii lui !

În sfîrșit — Zbirul s-a dat pe brazdă : a cerut copie după întreaga colecție de SPH-uri ! Culmea : Zbirul a declarat cu gura lui, liber și nesilit de nimeni, că uite-al dracului, căpățînă, numai prin d-astea nu-l știam să-și vîre nasul ! Așa vorbea acuma Zbirul despre Teofil Cătună !

Ultimele comunicate — panică : ce-i cu SPH-urile ? Zbirul cere versuri ! Trimiteți versuri pentru Zbir !

Se pare, Luci nu cunoștea proverbul bătrînilor orientali : pe tigru e greu să încaleci numai pentru că, odată încălecat, e de o mie de ori mai greu să descaleci.

Am aflat esențialul tîrziu, dintr-alte surse și dintr-altă perspectivă.

Mușat nu era, nu este nici astăzi cititor de poezie. Nu numai pentru că nu are timp ; el, am impresia, consideră versul ca o anexă a muzicii. Cît a cîntat, a știut texte

de cîntece ; cînd a abandonat muzica, i-a abandonat și anexa. Dacă va fi memorat poezii prin liceu, cred că le-a uitat demult.

Totuși : versurile prezentate de nepoată-sa drept operă a colaboratorului său i-au plăcut, l-au entuziasmat. Entuziasm gen Mușat : crunt, scrîșnind, a transcris împreună cu Luci albumul. A doua zi, la *Energia*, a înșirat copiile pe masa lui Teo : „Bravo !"

Teo a frunzărit, a citit, a zîmbit — n-a priceput. El habar n-avea de Domuscian, de SPH-uri, de Luci, de complotul cafelelor. Cînd apărea în ușa 3 a cenaclului, improviza din reminiscențe.

Oricum, Teo a găsit normal ca versuri de expresivitatea celor pe care i le arăta Mușat să circule, să fie admirate ; și i-a părut bine că selecția lui Mușat demonstra lecturi perseverente și bun gust. A spus, deci, zîmbind, toate acestea.

În Mușat s-a trezit Zbirul :

— Vrei să zici că nu-s de tine ? !

Teo, uimit, nevenindu-i a crede, s-a străduit să-l încredințeze că nu rimase decît vreo zece versuri, cu mulți ani în urmă, foarte proaste.

Mușat s-a catîrcit : el totuși știa precis că versurile acelea fuseseră rostite de un anume Teofil Cătună, înaintea unor copii, elevi, la un cenaclu.

Teo a recunoscut : de rostit, probabil că da, și de el, printre mulți alții. Însă atît : rostit, recitat. Plimbîndu-și un deget peste SPH-urile împrăștiate, a identificat fără greș : Arghezi, Bacovia, Fundoianu, Blaga, Goga, Ion Barbu...

Pe ton potrivit numai înjurăturii, Mușat i-a cerut lui Teo să-și vadă de treabă.

Teo nici nu dorea altceva.

Scanned with OKEN Scanner

Dezlănțuit crescendo, Mușat i-a strigat secretarei, care avea și răspunderea bibliotecii redacționale, să-i facă rost imediat de toate poeziile cîte vor fi scris Arghezi, Bacovia, Fundoianu, Blaga, Goga, Ion Barbu...

Secretara a cerut răgaz : trebuia telefonat la librării, la biblioteci cu beletristică, la anticariate ; biblioteca ei avea profil pur științific.

Mușat a repezit-o : să-și încarce tovarășa profilul științific în mașina redacției, să se deplaseze personal — cărțile se puteau procura într-un ceas. I-a dat și bani.

Secretara s-a întors cu mîna goală : cărțile necesare tovarășului Mușat nu se găseau nici în comerț, nici în biblioteci — aparțineau unor autori netipăriți, nedifuzați.

Mușat a comentat laconic : „Aha !“ În schimb, a tăcut mai pe larg ca de obicei. După care a revenit la masa lui Teo, unde, adunîndu-și SPH-urile, a recomentat : „Perfect! De unde naiba să știu toate dinainte ? !“

Viața redacțională și-a urmat cursul, fără discuții sau aluzii la vreo preocupare de ordin beletristic.

Și-au urmat cursul și cafelele cu Luci : dat pe brazdă, Zbirul colecționa săptămînal SPH-uri.

După două-trei luni, Mușat s-a ivit la redacție excelent dispus, într-o mînă fîlfîind o coală de hîrtie, în cealaltă un dosar.

Dosarul l-a așezat pe masa lui Teo, sub ochii lui : SPH-uri, bătute la mașină, piesă cu piesă. Fiecare poezie sau grup de versuri pe coala sa : cincizeci pagini.

Teo s-a mirat pe tăcute.

Răspunzînd mirării lui, Mușat a potrivit deasupra versurilor coala reținută. Era coperta. Numele autorului — *C. Mătănușatu*. Titlul — *Versuri*.

— Placu-ți ?

Teo a continuat să se mire pe tăcute.

Mușat i-a arătat cu degetul numele autorului :

Scanned with OKEN Scanner

— Individul umblă cu linguşeli. Pseudonimul lui, anagramă idioată : Cătună, terciuit literă de literă cu Muşat, nu dă C. Mătănuşatu ? Este ?

Teo a recunoscut : aşa părea să fie.

În dispoziţie de zile mari, Muşat şi-a formulat indignările pe ton aproape mîngîietor : indivizii care lăsau poezii la reviste ca *Energia* ar trebui prinşi cu arcanul şi vîrîţi prin ospicii. Încurcă-lume ! De ce nu-şi duceau capodoperele de-a dreptul la reviste literare, la edituri ? Ce, revistele ştiinţifice erau obligate să se înhame la curierlîc pentru toţi zănaticii ? Oare *Energia* n-o să poată răsufla de nebuni în veacul veacului ? Scrie, tovarăşă ! Stricăm o hîrtie cu antet, na, gata ! Ultima !

Pe hîrtie cu antetul *Energiei,* secretara a trebuit să bată la maşină un text cam aşa : *„Printr-o eroare, autorul numit realmente sau pseudonim C. Mătănuşatu a depus la redacţia revistei noastre manuscrisul anexat. Poeziile sale nu au titlu, dar e posibil să nu fie total lipsite de interes. Vi le înaintăm, urmînd fie să remitem autorului răspunsul dvs. competent, fie să-l îndrumăm spre dvs. imediat ce se va prezenta. Cu stimă — p. redactor şef, I. Muşat.“*

Adresa — unei edituri, directorului.

În sfîrşit, Teo pricepuse, rămăsese gură-cască.

Muşat s-a zbîrlit : dacă Teo nu voia să figureze în pseudonimul anagramat, atunci el, Ilie Muşat, era gata să-şi ia răspunderea scurtării. Fără cele şase litere din Cătună, autorul va rămîne Ş. Muta, va fi M. Tuşa, va fi T. Şuma, sau A. Muşt, sau A. Tumş : pentru un poet, dacă tot umblă cu pseudonime, n-are importanţă !

Teo a vrut să protesteze : poate nu se punea atît problema convenitului, cît...

Muşat l-a întrerupt : dacă problema convenitului nu se punea, atunci deocamdată totul era în ordine ; mai de-

Scanned with OKEN Scanner

parte — văzînd și făcînd ! Secretara să i-l dea la telefon pe directorul editurii !

Teo și-a văzut de treabă.

Cu directorul editurii, Mușat a fost elocvent, dulce, convingător și, spun eu astăzi, perfid în cel mai înalt grad imaginabil la el.

Cam o săptămînă, asalt telefonic zi de zi, dinspre *Energia* spre editură : pînă cînd directorul și colaboratorii săi apropiați au citit, s-au consultat, s-au declarat impresionați. Manuscrisul, multiplicat, trecuse în mîna unor persoane competente, pentru a se îndeplini urgent formalitatea referatelor. Editura îl aștepta pe C. Mătănușatu la orice oră. *Energia* așijderi, ca să-l trimită editurii.

După două-trei săptămîni, discuție acră între directorul editurii și Mușat : directorul stabilise că misteriosul poet recomandat de *Energia* era în cel mai bun caz un plagiator ordinar, poate un farsor iresponsabil, obiectiv judecînd un provocator — însă Mușat nu putea fi pentru nimic în lume de acord cu afirmația că *Energia*, sau el personal, *recomandase* ceea ce numai *supusese unei aprecieri competente*, și, desigur, elogiile tovarășului director la adresa manuscrisului îl derutaseră, le-a luat drept recomandare a editurii către revistă, dar, oricum, din moment ce versurile, abstracție făcînd de plagiator, fuseseră atît de bine primite, acuma se puteau publica pe numele autorilor adevărați, sau, dacă nu, atunci el, Mușat, *Energia*, trebuia să aibă referatele măcar în copie, pentru a se orienta just și lua măsurile necesare cînd provocatorul își va face apariția. Etcetera.

Intrînd în front cu editura împotriva provocatorului, *Energia* a obținut copie după cele trei referate legale. Citite cu voce tare de un Mușat senin și radios.

Scanned with OKEN Scanner

Un referat conținea numai elogii : măiestrie, sensibilitate, mare eveniment literar, a se tipări urgent — tiraj maxim, condiții grafice optime.

Alt referat, gospodăros, sublinia pe puncte talent și unele reușite parțiale, cerînd apoi, tot pe puncte, ample modificări, muncă asupra textului, mai exigentă numărătoare a silabelor, mai riguroasă respectare a rimelor, eliminarea versurilor albe, evitarea numeroșilor termeni livrești, extravaganți, regionali sau de mai mică circulație, clarificarea unor poziții ideologice discutabile, exprimate ermetic sau greșite — total, vreo nouăsprezece pagini.

În sfîrșit, al treilea referat se mulțumea să menționeze, luînd paginile în ordinea numerotării, numele autorului, cartea și poezia de unde copiase C. Mătănușatu ; aici, fără comentarii.

Mai departe, Mușat a procedat la rece. Apelurile directorului editurii n-au mai primit răspuns. Manuscrisul a fost copiat de secretară în trei exemplare. La fel, referatele. Totul s-a împărțit în trei plicuri, Mușat le-a luat sub braț — și dus a fost : două zile n-a dat pe la revistă ; acasă, căutat pînă către miezul nopții, n-a răspuns nici la telefon, nici la sonerie.

Unde au fost depuse plicurile, cu ce explicații verbale din partea lui Mușat, nu știu. Se poate bănui : au contribuit și ele, cît de cît, la ridicarea ostracizărilor literare.

Dar primele cărți dezostracizate și retipărite au ajuns în cenaclul nostru abia după trei-patru ani. În primul moment, atunci, au ajuns doar forțele care, încet, discret, cu șovăieli și reveniri, i-au blocat lui Teo ușa 3, au determinat mutarea Alfei, l-au îndrumat pe Domuscian spre cimitire, au declanșat intervenția lui Nap, au retras-o din circulație pe Aneta...

Scanned with OKEN Scanner

Nu pot ghici cum te va aborda Mușat. Cred însă că, fiind vorba despre Teo, va acționa în cadrul alesului cvartet al cărui pilon este.

Ceilalți trei membri din cvartetul *Energia* sînt :

Unu. Cornelia, soția lui Mușat. L-a cunoscut pe Teo relativ recent : s-au văzut o singură dată, dar într-o împrejurare de pomină, implicînd întregul cvartet. Probabil, îți va, sau îți *vor* comunica totul.

Doi, o profesoară foarte frumoasă. Predă fizica la liceul nostru de pe vremuri ; zice-se, strălucit. Oficial, emerită. Îl cunoaște pe Teo de mult ; prin forța împrejurărilor, în ultimii ani l-a văzut cam cît și mine, adică mai deloc. Profesoara se numește astăzi Alfa sau Ana Țambrea. Pînă la măritiș o chema Alfa Dumitrescu — fosta bibliotecară.

În sfîrșit, din cvartet face parte și soțul Alfei : tovarășul Melinte sau Mălin Țambrea, așadar M. M. Țambrea — poreclit de Mușat în particular Mimițache. Vechi stîlp al colegiului redacțional de la *Energia*. Astăzi „conf. univ. dr. ing.“, ca și Mușat. A avut a face cu Teo, în timp, cît Mușat însuși. Cum și-l amintește, nu pot ști : cînd nu e pe catedră, unde se zice că ar fi altfel, altul, pare sau prea timid și distrat, sau prea rece și distant. Din punctul meu de vedere, același rezultat : îl văd relativ des, totuși, dacă stau să mă gîndesc, nu-l cunosc.

Văzut lîngă Ilie Mușat, arată aidoma lui Sancho Panza lîngă don Quijotele său ; asta, nu numai datorită raportului fizic între făpturile lor — și în ciuda faptului că, prin factura expresiilor verbale preferate, de multe ori par a-și da replicile invers.

Sîntem, eu și Mălin Țambrea, un fel de rude. Poate îți vei face o imagine corespunzătoare despre firea lui din cîteva amănunte, mă rog frumos, heraldico-genealogice, privindu-ne familia. Oricum, e de datoria mea să te previn : altfel, fără voie, nu i-ai cruța pe frații Țambrea, dacă

te vei pomeni în prezența amîndurora, de întrebări ce i-ar pune în încurcătură.

Cetățeanul meu, Țambrea Mălin, este frate vitreg cu Viorel Țambrea, pacientul d-tale din Lunca-Horodița, prietenul lui Teo și văr bun, legal, legitim, cu mine. Urmează că Mălin Țambrea îmi este văr vitreg. O rudenie pur birocratică, stabilită tîrziu, cu mirări lipsite de emoție, între doi necunoscuți. Ne mai separă poate și diferența de vîrstă : are, în fața mea, la cincizeci ani, prestanța venerabilei sute.

Frăția lui cu Viorel e de cam același soi : și-a descoperit fratele vitreg, mai mic decît el cu exact un sfert de veac, grație mie.

Dedesubturile ciudățeniei :

Tatăl lor a fost un personaj ultrasecretos din fire ; după o lungă văduvie, s-a căsătorit pe ascuns de fiu-său. A tăinuit și miresei, foarte tînără, existența unui fiu major, student. Împrejurările îl ajutau : fiul, Mălin, învăța la Moscova.

Căsătorie și nu prea : bătrînul și-a legitimat doar fiul nou ; nevasta, nu. Să mai fi trăit, să mai fi meditat, poate ar fi săvîrșit pasul. Dar a murit într-un accident, cînd Viorel era în scutece.

Mălin a revenit după vreun an ; inginer. Nu știa nimic. Tată-său îi scrisese că s-a mutat în alt sat, cu casa de bîrne în spinare, și se simțea mai bine ca dincolo. Pe Mălin, lipsa altor vești nu-l neliniștise : bani sau daruri, bătrînul nu-i trimisese niciodată ; iar lipsa veștilor, între ei, însemna că vești rele nu erau.

S-a dus la mormînt, în satul necunoscut. Un țîrcovnic, fără a-l întreba cine este, ce îl lega de mormîntul acela, i-a povestit nenorocirea : iarna, un pîrîu, gheața s-a rupt,

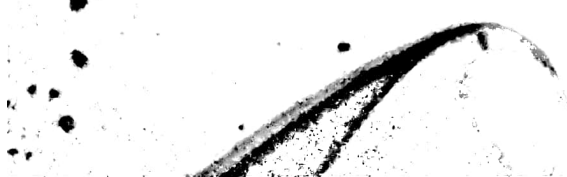

cali s-au speriat, omul a fost zvîrlit sub sloiuri, cu șira spinării frîntă în două locuri.

Cînd țîrcovnicul a pomenit, în elocventă legătură cu răposatul, numele unei femei, inginerul Mălin Țambrea s-a intimidat, s-a pierdut, și, în loc să pună întrebările cuvenite, s-a pomenit dînd din cap cu aerul că știa totul : apăra, încredințîndu-se reflexelor ereditare, onoarea și secretele familiei.

Crezîndu-l informat, țîrcovnicul s-a întins la glume, ca între bărbați, pe seama văduvioarei nelegitime : după praznicul a șapte luni de la moartea bătrînului, femeia depusese acte pentru o căsătorie propriu-zisă.

Mălin Țambrea n-a fost în stare să asculte pînă la capăt. A zîmbit de complezență și s-a grăbit să plece. Să fugă.

A luat primul tren spre București. Nu și-a cunoscut mama vitregă, nu i s-a semnalat, n-a știut că între timp tată-său îl pricopsise cu un frățior. S-a simțit obligat să uite totul — și a izbutit perfect : din respect pentru secretele lui tată-său, din dorința de a nu introduce cumva complicații inutile în noua viață a femeii aceleia, de frică să nu-l creadă cineva ahtiat după vreo meschină moștenire, din timiditate și, nu mai puțin, după mine, din comoditate egoistă. Pentru deplină consecvență întru altruism, a rupt orice legături cu toate neamurile de la țară.

Întîmplarea a vrut ca, după ani, să mă cunoască pe mine ; și ca vitrega lui mamă necunoscută să fi fost soră bună a tatălui meu ; și ca ea să fie pentru mine, împreună cu soțul ei, gazdă și sanatoriu, vacanță de vacanță, pe vremea foametei de după război ; și ca Viorel Țambrea, vărul meu, să fi copilărit cîțiva ani în București, tocindu-și abecedarul, mai tîrziu și primele ecuații, sub pumnul meu de fier, înfulecînd găluștile mamii.

Scanned with OKEN Scanner

Într-un timp m-am crezut datoare să intervin : pregătiți sufletește separat, cei doi Țambrea au fost întruniți pentru a-și dezgropa tainele. Dar ei, odată lămuriți, au preferat să le îngroape definitiv, pe știutelea. Nu se văd, nu-și scriu, nu se simpatizează, nu se antipatizează. Ca fizic seamănă, ca firi nu. Se pare, glasul sîngelui e glas ca toate glasurile : uneori amuțește.

Revin cu un amănunt. Redacția *Energiei* cuprindea prin 1952—53 opt inși. Lucrau în trei încăperi : camera lui Mușat, folosită aproape numai pentru discuții cu colaboratorii externi ; într-alta, un fel de carceră, se vorbea la telefon ; practic, lucrau într-un același fost hol de apartament oarecare. Așa se face că eu am aflat întîmplarea, tîrziu, de la Alfa. Ea o aflase de la Mălin Țambrea, după ce i-a devenit soție. Teo nu ne spusese nimic nici uneia. Mușat a tăcut și tace — probabil a uitat de mult totul. Pentru Mălin Țambrea, dacă nu s-ar fi căsătorit cu Alfa, povestea nereușitei lansări a acelui Mătănușatu de către *Energia* ar fi rămas una din inexplicabilele toane caracterizînd uneori comportarea lui Mușat.

Oricum, independent de părerile mele despre Mușat și Țambrea, cert mi se pare că Teo a fost atras de redacția *Energiei* și fixat acolo atîția ani datorită acestor doi oameni. Și, la urma urmei, în ceea ce neurologul dvs. ar lua eventual drept simptome trecute prevestind cine știe ce maladie actuală, nu se exprima numai Teo însuși, ci și robustețea, inclusiv mintală, a mediului pentru care optase. Doar că el, Teo, nu proceda ca Mușat, ridicînd orice act la nivelul spectacolului eroic de zile mari, ci cu modestie, anonim, pe niveluri coborîte pînă la cenaclul nostru adolescent uitat de lume.

Scanned with OKEN Scanner

În orice caz, cvartetul *Energia*, plus vecinii din Militari, plus noi, cenacliștii, reprezentăm împreună tot ce cunosc eu din mediul social înconjurîndu-l atunci pe Teo. Mult peste ce cunosc, nu cred că exista.

k PORTRETUL FERGUSONULUI NECUNOSCUT

Constat în ceasul al unsprezecelea că, vorbind despre prietenii lui Teo din generația mea, am folosit o droaie de termeni sentimentalo-fantastici : „pelerini", „fracțiune", undeva parcă și „asociație secretă". *Mea culpa !* Se impun rectificări substanțiale.

În primul rînd, nu știu măcar cîți eram. Cred, vreo douăzeci-treizeci ; dar îmi amintesc bine doar patru fete și cam tot atîția băieți — cei cu care mă nimeream mai des cot la cot pe drumul Militarilor sau îi găseam acolo, veniți dinainte. Probabil, aceștia reprezentau nucleul relativ stabil. Cu mine printre dînșii, timp de cinci-șase ani : inclusiv, deci, după ce am terminat liceul. În rest — fluctuație de cadre permanentă.

Nu planificam împreună nici pelerinaje, nici altceva. La unii, poate, sub ori peste interesul real, sincer, față de Teo, era o nu știu ce surdă emulație. Calitatea de oaspeți oricînd bine primiți pe laița din Militari ne înălța în propriii noștri ochi ; asta-i sigur pentru toți. Și poate că, deliberat sau nu, unii își căutau confirmarea doritei calități comparîndu-se cu ceilalți ; de unde, anumită tendință spre supralicitări juvenile. Am simțit-o la mai mulți — și n-aș garanta că ei nu simțeau ceva asemănător la mine. Sentimentele care mi-au adus sub peniță termeni gen „asociație", „fracțiune", „pelerini", și-au avut poate izvorul în reminiscențele stării de atunci.

Scanned with OKEN Scanner

E drept, eu mergeam obișnuit în grup : doi sau trei ; dar nu în Militari ne împrieteniserăm, ci dinainte, ca vechi colegi de școală. Au fost fete și băieți pe care i-am întîlnit la Teo de multe ori. Acolo pălăvrăgeam verzi și uscate, ne spuneam pe nume. Cînd însă ne-am pomenit față-n față în oraș, amabilul proverb francez cu „prietenii prietenilor..." s-a dovedit inoperant — n-am avut a ne spune nimic deosebit, ne-am găsit reciproc fără haz, am rămas străini.

Și încă ceva : din felul cum ți-am povestit primul nostru pelerinaj la Teo, ai înțeles perfect că a fost vorba despre un început absolut ; că Teo nu avusese pînă atunci alt prieten decît pe Alfa ; sau, în orice caz, nu avusese alți prieteni de vîrsta noastră ; și, oricum, că, din generația noastră, noi îl descoperiserăm. Iluzii ! Fals grosolan ! Lucrul e oarecum valabil doar sub raport pur cantitativ : am cunoscut mai tîrziu două fete și un băiat — el din Militari, ele chiar ceva mai din București decît alde noi — care îl vizitau pe Teo hăt dinainte, în cam aceleași condiții și raporturi ca noi. Nu știu cînd, cum îl cunoscuseră ; după cîtva timp au dispărut — dar apucaseră să furnizeze clubului vreo șase-șapte novici, dispăruți apoi și aceștia — etcetera.

Adevărul este că eram o șleahtă heteroclită și instabilă, înclinată mai degrabă spre nevinovată boemă decît spre organizare : cîțiva cenacliști, cîțiva necenacliști tot de la școala noastră, cîțiva elevi de la școli necunoscute, sau ucenici, într-un timp și o pereche cu mutre de studenți sau habar n-am ce categorie asemănătoare.

Organizarea, în casa din Militari, atîta cîtă era, purta numele Alfa Dumitrescu. De la ea a venit inițiativa, exemplul, îndemnul — de la noi suprasolicitările : grija

Scanned with OKEN Scanner

gospodăriei lui Teo a trecut parțial în sarcina celor din generația mea. Începînd cu dereticatul camerei măcar o dată pe săptămînă, cu spălat-călcat-cîrpit de cămăși ; mergînd pînă la discrete omagii plat-pămîntene, precum, să zicem, biscuiți tezaurizați acasă zile de-a rîndul, ori fructe din grădina cui avea grădină — sau măcar vecini cu grădină. Poate ar cădea bine aici un circumspect *etcetera :* am impresia că pe aceeași cale s-a ivit un senil aparat de radio, încă utilizabil, poate și azi utilizat. N-am fost de față cînd s-a ivit ; dar știu sigur că Teo, date fiindu-i veniturile și veșnicile datorii la cîțiva anticari-speculanți, nu și-ar fi permis în veacul veacului atîta lux. Îl bănuiesc, fără dovezi concludente, pe Mușat. Cei din generația mea și Alfa contribuiam doar cu baterii, schimbate fără știrea lui Teo.

Munca voluntară gospodărească se desfășura totdeauna în absența stăpînului : nu lua cheia la el, știam toți unde o lăsa, intram cînd voiam. Teo, beneficiarul, uneori înregistra urmele strădaniei noastre, alteori nu. Dacă le înregistra, dacă schița vreun gest de înduioșat protest, era redus la tăcere prin evocarea unei replici arhetip a Alfei : „La fondul excavator !“ Deci : n-avea decît să depună contravaloarea muncii noastre la *C.E.C.*, pe numele „clubului“, și, cînd se vor aduna bani destui, clubul va cumpăra un excavator, rezolvîndu-se astfel definitiv, echitabil, complicata problemă a rînitului în urma augienelor noastre făpturi.

Ofrandele comestibile, cînd erau, se depuneau într-un același loc. Teo nu afla niciodată de la cine anume proveneau. Cu sau fără Alfa, eventualele noduri gordiene erau retezate tot printr-o expresie a ei : „Clubul se autoaprovizionează !“ Și clubul, Teo *y compris*, se deda ospățului — cu mere de obicei acre și împărțite unu la trei inși, cu biscuiți de obicei jilavi și în rații a 0,3 pe cap de

Scanned with OKEN Scanner

om — într-o atmosferă cu nimic mai puțin festivă și festivă decît a ospețelor antice dominate de monoloagele vreunui Platon ori Aristotel.

Din cînd în cînd, pe la Teo treceau și oameni în toată firea, de vîrsta lui. Poate chiar de la *Energia,* poate chiar Mușat sau M. M. Țambrea. Dar apele nu se amestecau : noi cedam locul, ne împrăștiam.

În condiții normale, întîlnirile noastre cu Teo începeau printr-un fel de joc, aproape că-mi vine să spun joc *ritual,* pe care cîțiva dintre noi îl practicau cu exemplară ingeniozitate, stimulînd zelul celorlalți : înșiram, noi în de noi, vrute și nevrute ; pînă îl stîrneam pe Teo ; după aceea ne delectam ascultîndu-l.

Discuțiile de incitare începeau obișnuit după rețeta clasică dadaistă : scoteam la întîmplare, ca dintr-o abracadabrantă pălărie comună, frînturi din tot ce ne trecea prin cap. Încerc doar să-ți sugerez atmosfera :

— Buni biscuiți. Numai că-s, cel mult, cuiți : fără bis...

— Mucigai ar trebui să mănînce oamenii : penicilină ! Nu s-ar mai îmbolnăvi nimeni de nimic. Ar bîntui o singură epidemie : mucigăita cronică. Asta nu s-ar vindeca : oamenii ar trece de la mamifere la saprofite.

— Pe Șerban Vodă am văzut un invalid : unsprezece răni pe mînecă. Mare mutilat. Și nu-i lipsea nimic, n-avea nici pe dracu : întreg întreguț ! Ba o făcea pe cerșetorul, ba umbla să plaseze țigări bulgărești. Nu cred că trebuia arestat. Arestezi escrocii ca să-i aperi pe proști ? Mai bine arestezi proștii ! Cu escrocii te descurci : dacă-i strunești, lucrează...

— În S.U.A., cică, transplantează ochi cumpărați. Zău ! Te duci frumos, vinzi un ochi : plata la înțelegere, plus

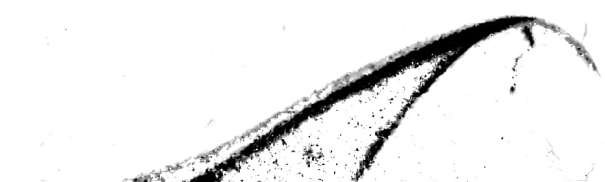

doctorul și opt zile spital. O firmă cumpără ochi și-i ține, stoc, la frigider : dacă se înmulțesc pe piață, le scade prețul. Piese de rezervă pentru miliardari : ochi, degete, mîini, picioare...

— Și ochii miliardarilar cine-i scoate, ca să aibă nevoie de alții ?

— Știe dracu : gangsteri, cow-boy... Cică erau înainte filme...

— Povești ! Dacă tai cuiva mîinile și picioarele, inteligența îi scade. Centrul gîndirii rămîne întreg, da, știu, creierul ; însă centrul, fără periferii, se resimte. Este-n toate o dialectică ! Se schimbă metabolismul !

— Principalul rămîne că s-a rezolvat chestia cu albumina. Am citit, nu spun din auzite : orice lemn poate da albumine, proteine, carne de vacă, de porc, de pui. Pentru moment iese cam scump : nu știu cîte milioane de dolari fleica.

— Ultimul antropofag a fost amiral. El nu recunoaște public. S-a dus la pol într-o expediție, s-a rătăcit cu încă unu, și, după vreo lună, cînd i-au găsit, celălalt dispăruse. Acolo, în gheață, cadavrele se conservă și un milion de ani. Și nu era barem firimitură de cadavru. Numai amiralul, bine-mersi... Din punct de vedere moral, corect era să găsească două cadavre. Ce-i preferabil : un amiral imoral viu, ori un amiral moral mort ?

— Auzi ! Banc : o barcă lua apă ; într-însa, un englez, un franțuz, un...

Așa mai departe. Lucruri care ne reținuseră cîndva atenția, ni se întipăriseră în memorie și nu știam ce să facem cu ele. Unui profesor n-am fi îndrăznit să-i supunem spre comentare asemenea năzbîtii. Iar părinții, în cazul majorității alor noștri, știau, pe tărîmul preocupărilor de acest fel, mai puține decît noi.

Scanned with OKEN Scanner

În cămăruța din Militari, orice am fi spus era luat în considerație cu o seriozitate care ne uimea, ne încînta. Unii, depășind faza relatărilor șocante, se pomeneau expunînd, spre comentare autorizată, vaste idei ori sisteme filozofico-sociale proprii, menite să reformeze întreaga lume, să rezolve cvadraturile oricăror cercuri, chiar ovale, să facă praf aporiile eleaților, să scoată din energia nucleară oricîte *perpetuum mobile* — așa mai departe.

Teo, în cele din urmă, intra în monolog. Obișnuit, cu surprize : gîndurile lui, odată decolate de la baza preocupărilor noastre, porneau spre teritorii nici bănuite nouă — și tocmai asta era interesant. Uneori, cu întîrzieri : din noianul de teme oferite spre comentare, alegea una sau combina cîteva ; trecea o săptămînă, două, ne întîlneam de mai multe ori, și, pe nepusă masă, Teo revenea la teme între timp uitate de cei ce i le propuseseră.

Era, la noi, în toate acestea, o bună doză de joc ? Era, în jocul nostru, o doză de egoism, de cruzime — de ceva apropiat exploatării semenului ? Pur și simplu, îl tratam ca pe o dragă, neprețuită, originală jucărie cu mecanism de gîndit ? Cred că a existat și un asemenea aspect. Cu timpul, pe măsură ce ne-am maturizat, latura joc și cruzimile ei și-au redus ponderea : obțineam incitarea la monolog prin dialog cinstit — „Uite ce-mi umblă prin cap ; dumneata, Teo, cum crezi că stau lucrurile de fapt ?“ Atunci însă, la început...

Ori de cîte ori îmi aduc aminte prima perioadă a relațiilor noastre cu Teo, mă încearcă anumite remușcări, îmi e cam rușine.

Rușine, printre altele, pentru că — mi-am dat seama tîrziu — el înțelegea totul : mai bine decît noi. Și suferea — la modul lui, dinainte resemnat.

Odată ne-a și spus-o : în legătură cu numitul Ferguson.

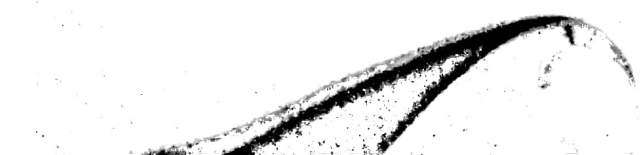

Ți-am pomenit undeva niște mici portrete : rame triunghiulare, agățate pe un același perete. Erau numai capete — desene și fotografii. Fără explicații scrise. Mie, cunoscuți îmi erau doar Cehov, Marx, profesorul Iorga și Leonardo da Vinci.

Odată l-am găsit pe Teo schimbînd într-una din rame un chip cu altul. Veniserăm trei : eu, altă fată și un băiat colegi de clasă toți. Careva l-a întrebat : pe cine cu cine înlocuia ? Ne-a spus : nu înlocuia, ci *căuta* — acolo ar fi trebuit să fie Ferguson.

Poveste specifică — Teo în acțiune :

Pe acest Ferguson — cu un s ori doi s, nu sînt sigură — Teo îl descoperise sub o pagină din *Capitalul*, într-o notă de două rînduri. Marx îi sublinia meritul de a f' ridicat printre primii problema momentului cînd, în div. ziunea socială a muncii, gîndirea a putut deveni profesie aparte. O temă asupra căreia Marx intenționa să scrie ceva ; se pare, n-a apucat. Ori, de ani, Teo căuta cu în căpățînare opera acestui Ferguson ; sau vreun studiu, vreun articol despre ea ; sau măcar un om în stare să-l lămurească verbal.

I se părea de colosală importanță ca *momentul cînd gîndirea a putut deveni profesie aparte* să fie studiat, cercetat, explicat la nivelul înțelegerii oricui. Asta, în directă legătură cu aspirațiile contemporane spre ridicarea barierelor dintre munca fizică și cea intelectuală. Era convins că, de exemplu, pe calea către *lichidarea* exploatării omului de către om, cercetările marxiste în direcția momentului istoric și condițiilor care au făcut posibilă *instaurarea* exploatării au reprezentat o etapă obligatorie, hotărîtoare ; și că, la fel, acțiunile conștiente vizînd ștergerea deosebirilor existente — nu numai între munca fizică și cea intelectuală — presupun, obligator, cercetarea condițiilor

Scanned with OKEN Scanner

care au *generat* deosebirile, le-au făcut cîndva acceptabile și acceptate ca necesare.

Iar Ferguson nu era de găsit nicăieri. În enciclopediile britanice, Fergusonii din secolele XVIII și XIX — mulți, dar tratați egal, drept caracudă : economiști, poeți, filozofi — cîteva rînduri fiecăruia, fără portret ; oricare putea fi autorul citat de Marx, dacă nu cumva Fergusonul în cauză rămăsese pe dinafară.

Și, cum una din ramele triunghiulare ar fi trebuit să încadreze tocmai portretul acelui unic Ferguson, Teo cerceta perseverent, oriunde i se oferea prilejul, orice schițe, desene, daghereotipe sau copii după portrete înfățișînd necunosute capete de englezi din prima parte a secolului XIX. Cînd misterioase intuiții îi spuneau că vreun cap ar fi putut fi al lui Ferguson, ori asemănător cu al lui Ferguson, îl neguța, îl cerșea sau, la nevoie, îl obținea împrumut și-și făcea o copie ; folosea, în acest înalt scop, arsenalul foto-heliografic de la *Energia ;* cu autorizația lui Mușat !

Dosarul pseudo-Fergusonilor acoperea prin 1952—53 o exhaustivă gamă de posibilități : slabi și grași ; bărboși, rași sau cu favoriți ; tineri și bătrîni ; cu cranii sferice, turtite sau dolihocefali ; cîrni, năsoși... Urmînd intuițiile colecționarului, în veșnic flux-reflux, ipoteticii Fergusoni erau montați temporar și simbolic, pe rînd, în rama Fergusonului necunoscut.

Nu știu alt om — și încă bărbat ! — pe care asemenea istorioară să nu-l fi descalificat în ochii mei definitiv. Cu excepția lui Teo, bineînțeles : nici un cap din istorie, independent valoarea premiului pus pe el, n-a fost poate mai jinduit decît al fericitului Ferguson ; de către noi, care, din păcate, nu bănuiam unde s-ar fi căzut să-l căutăm. Iar cînd o fată cu părinți cărturari și poligloți i-a adus lui Teo pentru două săptămîni — firesc, săvîrșind parcă o

Scanned with OKEN Scanner

minune la îndemîna oricui — un voluminos album, numai desene englezești din prima jumătate a secolului al XIX-lea, eu am invidiat-o fără rezerve, și, pentru prima dată în viață, am constatat scrîșnind că originea mea muncitorească avea totuși anumite dezavantaje, presupunea totuși anumite handicapuri.

Pe acest fundal, un băiat de la liceul nostru — desenator talentat, autor a multe duzini de Teo în creion, cărbune și pastel — a montat în triunghiul Fergusonilor un Teo : profil roman, schițat din memorie, cîteva linii ferme. Într-un colț — data, inițialele autorului și, drept dedicație-explicație, patru cuvinte : *„Gîndirea ca profesie aparte"*.

Eram de față vreo cinci. Am găsit ideea subtilă, excelentă, grozavă : aplauze, felicitări.

Teo, cînd a venit, cînd i-am atras atenția, a luat tabloul din cui, a scos din ramă profilul, a luat un creion, s-a așezat și a început să mîzgălească. Mult timp. Fără o vorbă. Obișnuitul zîmbet îi pierise.

Noi încremenirăm, presimțind că am săvîrșit fără voie o gafă îngrozitoare.

După un timp, Teo a lăsat creionul, a montat desenul în ramă, a prins tabloul la loc.

Modificările lui : peste profil se ivise o rețea de linii aducînd, pentru mine, a scări încrucișate, frînte. Explicația — *Gîndirea ca profesie aparte* — fusese tăiată. În loc, mare, apăsat : *„Moară stricată"*. Deci, scările frînte erau aripile morii de vînt stricate ; iar moara stricată era chiar el, Teo.

În spatele nostru, monologul se declanșase fără altă incitare :

— Sînt, totuși, lucruri diferite... chiar opuse... poate diametral opuse. Nu știu : e normal să te joci de-a caii cu scaunul, dar... invers... cu caii de-a scaunul, asta, după mine, ar depăși, sau... în sfîrșit : te joci cu cineva de-a gîn-

Scanned with OKEN Scanner

direa, dar... cu gîndirea nu te poți juca de-a cineva... Și-ncă de-a cine !

Era sincer îndurerat, sincer jignit. Divina noastră jucărie cu mecanism de gîndit ne pretindea un singur lucru : să n-o luăm drept altceva.

Cînd ne-am întors spre el mutrele lungi, numai căință — deși cred că nu pricepuserăm mare lucru — Teo și-a regăsit zîmbetul. Iertase, uitase, trecuse cu buretele : tema monologului a rămas gîndirea în general, fără personificări sau încorporări. După mult timp, retrăind scena, am înțeles-o.

Nu întîrzii să-ți redau monologul lui din ziua aceea. Anumite elemente vor intra poate în scrisoarea următoare, penultima.

1 PSEUDODICȚIONAR ARGOTIC (PROIECT)

Mă întrebi cum apreciez astăzi influența lui Teo asupra formării noastre, a prietenilor lui de atunci. Inversez o clipă rolurile — te întreb : d-ta ai idee cît a contribuit pe atunci Teo, prin alde noi, influențații lui, la propria d-tale formare ?

Nu-mi răspunde : probabil, n-ai ce, nu știi. Propun să parcurgi întîi pînă la capăt, aici, imediat, încercarea mea de a stabili — să zicem așa — etimologia complexă a cîtorva cuvinte și expresii din argoul școlii noastre. Ai cunoscut acest argou, l-ai și folosit în parte — era inevitabil. Cîte ceva, cred, ai asimilat, păstrezi încă : ceva ce nu mai ține de formă și expresie ci, zău că da, chiar de conținutul d-tale.

Scanned with OKEN Scanner

Nu pierd vreme cu clasificări alfabetice, sau tematice, sau în ordinea importanței, sau oricum altfel. Urmez un punctaj improvizat, de primă mînă.

Abrahialul.

Ții minte numele adevărat al fostului nostru profesor de botanică-anatomie ?

Cred că l-ai uitat, ca și mine ; toată școala îl poreclea *Abrahialul*. Un om cu brațe întregi, normale.

Era, în porecla asta, o primă treaptă a influenței lui Teo : deocamdată pur și gratuit lexicală. Unii, probabil, au rămas la atîta.

Alții escaladaseră treapta următoare. Precum „libertate-egalitate-fraternitate !", așa suna în gura lor :

— Abrahialitate, acefalitate, roade și 'mnealui cît poate!

Cei ajunși pe a treia treaptă, formulau coerent o aproape-definiție : *abrahial* este individul care, nepunîndu-și la bătaie nici brațele, nici creierul, se află totuși în treabă, dă impresia că ar munci ca oricare altul ; raportat la munca fizică, e abrahial ; raportat la munca intelectuală, e acefal ; fără să presteze muncă propriu-zisă, e util societății pentru că înlocuiește mașini simple neinventate sau neprocurate încă ; spre exemplu, Abrahialul nostru înlocuiește un set de discuri cu lecturi din manualele de anatomie și botanică, plus patefonul sau picupul respectiv.

Pe treapta a patra se iveau opiniile generalizatoare și nedumeririle :

Cînd învățămîntul scoate de urechi din cîmpul muncii fizice o pereche de brațe și le pavoazează cu vreo patalama, înseamnă că, automat, vîră în cîmpul muncii intelectuale un creier ? Nu ! Prejudecată ! Să luăm Abrahialul nostru, poftim : reproduce perfect gesturi, fraze, lecții, cursuri,

Scanned with OKEN Scanner

referate și rapoarte — dar nimic nu-i aparține, totul e al altora ; de la el nu adaugă o iotă ; ție nu-ți permite să adaugi, să sari ori să modifici barem o silabă. Te întrebi : o fi gîndind vreodată ? Te întrebi : pe ce bază i-au dat diploma ? Te întrebi : de ce se consideră, de ce e considerat intelectual ? Pentru simplul motiv că nu poate fi considerat clasă muncitoare ? N-ar fi mai frumos să precizăm termenii, decît să ne închinăm la prejudecăți ? Uite, na, verde : în munca socială a apărut o diviziune nouă — abrahialii acefali. Cu subimpărțiri cîte vrei : catedriști ca Abrahialul, birouari, servietari, ștampiliști... Ce, nu ? Să știe tot omul pe ce tarla din cîmpul muncii paște ! Să nu se ia nimeni drept ce nu-i : îi piere ambiția, dacă-l lași să creadă că este ! Și nici tu să nu iei pe nimeni drept ce s-o fi crezînd el : te zăpăcești dacă încurci catedristul (abrahial) cu profesorul (intelectual) ! Sau pe birouar ori pe ștampilist cu funcționarul ! Munca *propriu-zisă*, în definitiv, chiar cînd la prima vedere pare pur fizică, nu cuprinde totdeauna o doză de muncă intelectuală cinstită, novatoare ? Iar cealaltă muncă, dacă e propriu-zisă, oricît de pur-cerebrală și pur-intelectuală va fi părînd la prima vedere, nu-și are doza de muncă fizică, manuală ? Cazuri șocante : chirurgul, sculptorul, geologul, cercetătorul arheolog, hidrolog, pedolog, experimentatorul de laborator sau de pepinieră. Ce-a rămas pe dinafară ? Șocant și cazul muncitorului inovator : în orice sector sau nivel al tehnicii, al organizării producției poți să-i negi latura intelectuală a muncii ? Asta este : pornești de la cazuri șocante — și vezi îndată că, de fapt, neșocantele intră în aceeași categorie. Și te cam zăpăcești. Pentru că, deocamdată, actorul care interpretează muncitori e intelectual — chiar dacă habar n-are ce maimuțărește pe scenă, iar în viața particulară e abrahial mie-n sută : s-a rătăcit printre actorii propriu-ziși în calitate de simplu scenist, sau teatrist,

Scanned with OKEN Scanner

sau rampagiu. În schimb muncitorul care, în echipa lui de amatori, îi interpretează pe Bălcescu, pe Galileo sau pe Matei Millo — pentru că își pune la bătaie creierul și inima ! pentru că gîndește la nivelul rolului ! și pe urmă, în fabrică, la mașină, nu se duce cu capul altuia ! — el, muncitorul, rămîne încadrat inamovibil la categoria muncă fizică-manuală. Prin ce o fi mai intelectual efortul dentistului — fizic, cerebral și afectiv — la plombarea măselei unui mecanic, decît efortul — tot fizic, cerebral și afectiv — al aceluiași mecanic, un ceas mai tîrziu, cînd revizuiește cu toată răspunderea motorul avionului pregătit să zboare cu douăzeci de pasageri, poate și dentistul printre dînșii ?

În sporovăielile noastre liceale, cam atîta a pătruns. Teo, în monologul originar, menționase *abrahialii* la preocupări de plan secund. El, neostenit căutător al lui Ferguson și, pe atunci, obsedat de prea puțin studiatul moment cînd gîndirea va fi devenit profesie aparte, se întreba mai întîi, și *ne* întreba :

Nu cumva, totuși, în zidul contemporan dintre munca fizică și cea intelectuală sînt incluse, alături de cîte alte materiale, o substanțială cantitate de iluzorii cărămizi aghezmuite — reflexul concepțiilor religioase dualiste ? Nu cumva opoziția trup-suflet odată impusă, concepțiile antagonizînd diferența dintre munca intelectuală și cea fizică i-au fost anexate ca un corolar firesc ?

Proces milenar : în sprijinul înțelegerii dualiste a muncii au intervenit interese de clasă — inclusiv tendința de a monopoliza gîndirea, cunoștințele, alfabetul, deci orientarea spre viitor a întregii societăți ; a intervenit și tendința spre specializări-diferențieri-etajări-izolări în cadrul castei profesioniștilor gîndirii din evul modern. Cu atît mai mult, poate, ar trebui să se cerceteze din nou, retrospectiv, totul:

Scanned with OKEN Scanner

confruntînd pas cu pas interpretările monismului materialist și cele ale dualismului.

Asta, firește, acordînd de la bun început maximă atenție termenilor. Pentru că termenii pot și limpezi, pot și încurca ; ei vin din trecut — concentrînd uneori adevăruri greu dobîndite, alteori iluzii depășite. Sistemul geocentric e infirmat de multe veacuri ; totuși, chiar astronomi fiind, spunem și astăzi că soarele răsare, soarele se înalță, soarele asfințește ; limbajul a rămas în urma gîndirii — și cuvîntul concentrînd adevărul știut despre mișcarea reală, a pămîntului, nu s-a ivit încă. Spunem „muncă intelectuală", „muncă fizică". Dacă introducerea unei noțiuni gen *etapă* s-ar dovedi întemeiată, multe ar apărea dintr-odată în altă lumină : *etapa* intelectuală și *etapa* fizică, sau etapele intelectuale și etapele fizice — aspecte ale unui proces unitar, munca omenească.

Poate n-ar fi greșit să spunem : în antagonismele de clasă, lupta împotriva exploatării omului de către om include și lupta pentru accesul lumii la muncă deplină — la toate etapele creației omenești. Luptă în care arma hotărîtoare a celor înglobați silnic uneltelor a fost chiar necontenita perfecționare a uneltei ; poate ar trebui spus mai răspicat, accentuînd, „necontenita *spiritualizare* sau *intelectualizare* a uneltei" ; a uneltei materiale înglobînd din ce în ce mai multă experiență, inteligență — bunuri spirituale. A uneltei moderne, pînă la urmă — a tehnicii evului contemporan — creație de copleșitoare noutate în istoria societății omenești, în viața și gîndirea omului ; inclusiv în muncă și în gîndirea despre muncă — fizică, intelectuală sau plenară...

Etcetera. Și, undeva, cîteva cuvinte despre făptura hibridă a *abrahialilor*, caracterizată prin faptul că, nemoștenind nici manualitatea uneia din liniile sale ascendente,

Scanned with OKEN Scanner

nici intelectualitatea celeilalte, n-are a lăsa moștenire nimic — s-a născut, probabil, numai pentru a dispare.

Uneltele.

Scenă frecventă în școala noastră :

Cineva nu pricepe ceva. În jur i se adună un grup de binevoitori competenți, hotărîți să-l lămurească. Nedumeritul nu ia drept literă de evanghelie orice i s-ar spune : obiectează, întreabă — pînă cînd binevoitorii competenți ajung la concluzia că știu mai puține decît crezuseră. Capitularea lor e semirecunoscută prin formula :

— Chestie ingîndibilă cu moaca liberă — amin !

Erau și aici trepte. Unii papagalizau fără a-și bate capul să înțeleagă ce spuneau. Majoritatea însă, prin clasele mai mari, erau la curent — și cred că, de exemplu, la capitolul „ingîndibilelor...", d-ta datorezi atmosferei din școala noastră măcar atît : ți-a eliberat adolescența de coșmarurile care au acompaniat ici-colo zvonul despre apariția primelor mașini cibernetice.

Îți amintești, sper, conjunctura :

În diverse manifestări — nu atît școlare, cît cenacliste și utemiste — combăteam cibernetica fără cruțare : drept manevră ideologică imperialistă, sinteză promiscuă de alchimie, vrăjitorie și cine mai știe. Ascultam prelegeri pe această temă, citeam articole și broșuri, luam cuvîntul — tunam-fulgeram. Limpede ca lumina zilei : forma supremă de organizare a materiei fiind creierul nostru, e aberație reacționară profund ridicolă să șantajezi clasa muncitoare amenințînd-o cu mașini imaginare, imposibile, superioare creierului omenesc. Mașini, va să zică, gîndind-discernînd-calculînd mai repede și mai precis decît omul ? ! Vulpea declară solemn că strugurii inaccesibili ei sînt acri ; cu un picior în lada de gunoi a istoriei, capitalistul își dă arama

Scanned with OKEN Scanner

pe față, aruncînd anatema asupra creierului omenesc ajuns pe culmile dezvoltării sale istorice. La ceasul ananghiei, capitalismul se visează exploatînd tinichele apte să-i muncească fără cîrtire ! să-i scornească manevre antimuncitorești și antisocialiste ! să-i poarte și războaiele ! Insultă nerușinată, această cibernetică, la adresa speciei umane întregi ! Josnicie tipic imperialistă !

Celor mai mari ni se solicitau relativ deseori luări de poziție împotriva ciberneticii. Răspundeam cu entuziasm și convingere.

De la o vreme, convingere aproape isterică : frecvența solicitării de a lua și relua poziție ne inculca subconvingerea că undeva, în pozițiile adverse, era totuși ceva inexpugnabil ; și ne dădea ghes întrebarea dacă nu cumva ei, aceia, acolo, puneau la cale pe adevăratelea asemenea mașini.

Asemenea mașini la cheremul imperialiștilor ? ! Ba, poate, mai rău — mașini care într-o bună zi se vor uni, vor da peste cap imperialismul și ne vor sări de gît nouă ? Ce le pasă, dacă-s mașini, de socialism, de legile obiective ale societății omenești ? Și, în definitiv, pe bună dreptate : fiind suprem-suprema organizare a materiei, va fi normal să-și permită orice. Și, probabil, de la un moment înainte se vor construi una pe alta ; perfecționîndu-se din proprie inițiativă ! Noi, oamenii, inferior organizați ca materie, vom fi ce vor vrea ele, superioarele, mașinile... Sclavi ? Și dacă nu le vor trebui sclavi ca noi ? Atunci, pesemne, aleluia ; își vor face oameni sintetici pe gustul lor. În definitiv, Jules Verne a cam prevăzut povestea... Sau H.G. Wells : are Nelu o carte — H. G. Wells, nu E. Wallace ; o carte veche... Și unu Capec, căciulă pe c din cap și k de la kilogram la sfîrșit, tot vechi, dinainte ; ăsta chiar ceh, lagăr socialist...

Poarta coșmarului se tot căsca — și cu atît mai vîrtos luam poziție împotriva ciberneticii.

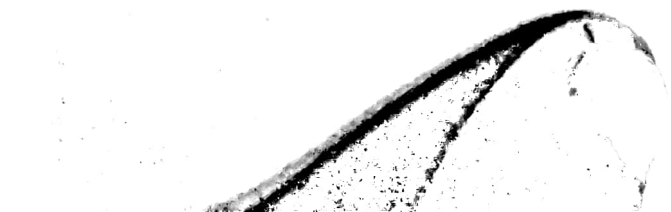

Prin urmare, cibernetica a fost supusă lui Teo spre dezbatere. Temă fundamentală și presantă.

Nu vreau să-i atribui false exclusivități. Teo lucra la *Energia*, cu Mușat și Țambrea. Deci, cu două personaje care, tot cam atunci, în plină ofensivă anticibernetică, semnaseră împreună o lungă notă întitulată aproximativ : „*Posteritatea lui Laplace*". Ai fi zis, ceva de complezență, de serviciu — obligație calendaristică la o aniversare. Proză circa ermetică, dublată de formule și considerații clare oricărui matematician-fizician : expuneau, la zi, bazele ciberneticii.

Teo a fost așadar primul cibernetofil pătruns în orizontul nostru cibernetofob, cibernetofag. Sau mai degrabă invers : noi, cibernetofagii, am năvălit în pașnica lui cibernetofilie.

Teo era gata să salute orice soi de mașină nouă, oricît de superior i-ar fi fost organizată materia ! Îl rodea o singură îndoială : americanii realizaseră efectiv ceva, sau abia tatonau ? Mai departe, totul îi părea în perfectă ordine :

Socialismul are, înseamnă și este atitudine profund pozitivă față de unelte. Evident, nu-i numai asta ; dar socialismul este *neapărat* și asta. Iar viitorul ciberneticii, disciplină consacrată în ultimă instanță uneltelor, e indiscutabil cuprins în viitorul socialismului ; neforțînd limitele logicii, pare imposibil să negi asta.

Însă uneltele cibernetice sînt de tip cu desăvîrșire nou. Și, desigur, noul e, în primul moment, oarecum tulburător ; se pot ivi neînțelegeri — mai ales din pricină că sîntem deprinși cu altfel de unelte.

Avem macarale : ridicăm greutăți de neclintit cu mîna ori spinarea liberă. Privim lucruri și ființe invizibile cu ochiul liber : avem microscop, telescop. Cîntăm în sonorități și tonuri de necîntat cu vocea liberă : avem instru-

Scanned with OKEN Scanner

mente muzicale, microfon, megafon, radio. Pipăim fundul intangibil al oceanelor și spațiile de dincolo de zare : avem radar, detectoare. Consideră cineva că asemenea unelte dețin vreo superioritate primejdioasă pentru constructorii lor ?

În cazul mașinilor cibernetice, noutatea e într-adevăr senzațională, amețitoare : primele mașini complexe intrate în dotația intelectului — a creierului ! a gîndirii ! — deci, nu ca mașinile-unelte clasice, în dotația simțurilor sau a forței fizice. Vom gîndi, cu ajutorul lor, vom calcula, vom memora și asocia lucruri de negîndit, de necalculat, de nememorat și de neasociat pentru un creier. Unelte ! Unelte funcționînd oarecum după chipul și asemănarea creierului : ca și, de exemplu, aparatul fotografic după chipul și asemănarea ochiului. Unelte !

Șocul resimțit în unele cazuri la primul contact cu cibernetica poate avea însă și alte explicații. Probabil, mai ales, faptul — aparent paradoxal — că noua știință, deși situată pe tărîmul banal și concret al uneltelor, își ia principalele ipoteze de lucru și principalii termeni din zona cea mai abstractă a trei științe deloc banale, ba chiar reputate ca aride și impopulare. Una este matematica modernă, statistica ei, lingvistica ei. A doua este abia născuta electronică. Iar a treia, se pare, e o știință formîndu-se chiar în cadrul ciberneticii, ca un capitol special ; nici botezată încă, va trebui s-o desemnăm printr-un cuvînt gen *intelectologie ;* nu psihologie, nu neurologie, nu psihiatrie, nici numai logică, ci prima știință studiindu-ne activitatea intelectului în ansamblu ; acordînd intelectului și funcționării lui o atenție de cam aceeași natură ca atenția inventatorului greblei, sau al oricărei mașini mecanice princeps, față de mîna omenească luată drept model.

Etcetera... Îți închipui în ce stare de euforie am repetat, am proclamat, am urlat în toată școala : Unelte !

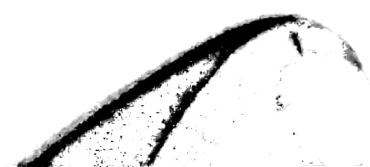

Pur și simplu, unelte ! Nu-s de speriat ! Dimpotrivă ! Aici, asta-i cheia de boltă : unelte — nimic altceva ! Doar că ale creierului ; de aici era ameţeala ! Unelte : jos coşmarul primitiv — să intre cibernetica !

La şcoală, totuşi, din nou, ne-a înconjurat umbra spaimelor vechi. Derută — şi iarăşi la Teo : e într-adevăr sigur, sigur de tot, că uneltele acelea atît de noi, în stare să gîndească, mai bine decît oamenii înşişi, toate gîndurile şi ingîndibilele oamenilor, nu vor complota niciodată împotriva omenirii ?

Comentar Teo — aiuritor pentru bietele noastre minţi de atunci :

Poate ar trebui căutaţi termeni mai potriviţi ; dar, în orice caz, e normal ca unealta de gîndit să gîndească mai repede şi mai precis decît omul. Asta este condiţia oricărei unelte — indiferent domeniul folosirii ei : dacă nu funcţionează cu precizie, rapiditate şi forţă depăşind posibilităţile omului, nu-şi justifică apariţia, e aruncată, dispare — ca greşeală, ca escrocherie, sau, cel mult, ca improvizaţie de conjunctură înlocuind precar un om lipsă.

Şovăiala termenilor se resimte şi mai apăsător cînd vrem să formulăm clar treapta următoare a acestui adevăr oarecum elementar. Anume :

O maşină-unealtă, oricît de precis şi repede ar funcţiona, nu poate „lucra *mai bine*“ decît omul. Nuanţele, aici, au importanţă capitală pentru înţelegerea lucrurilor. Şi pare evident că nici maşinile cibernetice nu vor „gîndi *mai bine*“ decît omul. Asta, în primul rînd din cauză că şi ele, ca orice unelte, nu pot, nu vor putea exista decît sub condiţia de a „gîndi *precis*“ — efectiv şi riguros *precis*, cu precizie supraumană — fără nici o abatere ; adică sub condiţia de a „gîndi“ auman, subuman.

Exact : pare mai mult decît evident că, pentru oameni, precizia absolută nu reprezintă un ideal absolut, sau o

Scanned with OKEN Scanner

metodă absolută, sau un țel absolut ; așa ceva caracterizează treptele superioare ale subumanității ; pentru om reprezintă doar, să zicem, o cale spre altceva. Precizie perfectă, magnifică, implacabilă, au albinele, castorii, vulpile — nenumărate viețuitoare ingenioase, șirete, poate chiar deștepte : închistate pe veci într-o perfecțiune de neabătut — iremediabil plafonată... Precizia implică obligator, programatic, efortul spre neabatere — deci își conține obligator propria plafonare : la nivelul dat, mai scăzut sau mai înalt.

Însă minții omenești — probabil chiar *numai* minții omenești — îi este proprie continua tatonare dincolo de datul gîndirii, prin intuiții ; îi este proprie desfășurarea dincolo de cadrul precis al textului, în subtext. Îi este proprie, se poate spune, tocmai facultatea de a *depăși* mereu precizia, nu de a o absolutiza : vocația abaterii, prerogativa abaterii — spre necunoscut, spre neprevăzut ori prevăzut, spre dincolo de orice plafonare. Se ivesc momente de revenire, de cădere ; și capricii, și contradicții, și capitulări ; dar, în ansamblu, omul abandonează și depășește cu fiecare azi tot ce ieri îi părea perfecția în care se va instala definitiv.

Lumea și oamenii progresează continuu, se poate spune, utilizînd perfecția naturii preexistente, ca și a propriilor lui creații, inclusiv a uneltelor, pentru a-și realiza și a-și impune abaterile, voința. E într-asta, pare-se incontestabil, un dat fundamental, propriu condiției omenești — și la scara indivizilor, și la scara lumii.

Firește, uneltele, cibernetice sau necibernetice, nu sînt și nu pot fi decît, cel mult, întruchipări ale maximei precizii accesibile, în momentul fabricării lor, mijloacelor omenești. Precizie vizînd desăvîrșirea, proiectată cît mai de neabătut — deci subumană.

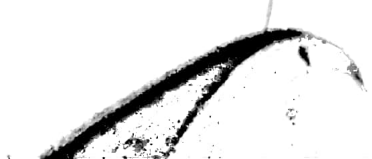

Scanned with OKEN Scanner

E posibil, e probabil că mașina cibernetică va produce — conform programării date ei cu sudoarea frunții omului — calcule fără cusur ; și asocieri logice de gînduri, oferindu-ne, în texte limpezi, metode ori soluții de inestimabilă importanță-eficiență ; poate vor produce și partituri muzicale sau texte literar-poetice, oferindu-ne combinații noi între sunetele, cuvintele, ideile și imaginile pe care, altfel, autorii-oameni, contemporanii mașinii respective, n-ar izbuti niciodată să le recombine și reasocieze pînă la epuizarea tuturor formelor posibile.

Cu ajutorul unei tehnici cibernetice perfecte, vom explora — e de presupus — tot ce se poate explora în univers și în noi înșine prin calcule sau prin texte asociindu-ne logic gîndurile, noțiunile, cuvintele, cifrele, semnele muzicale sau de orice fel : deci, explorare a tot ce se poate explora prin elementele predate mașinii spre a le mînui mai repede și mai precis decît o face creierul nostru.

Și creierul omenesc ce va mai face ?

Se pare, dacă am preda această întrebare unei ipotetice mașini perfecte a cibernetic ienilor, răspunsul ar suna cam așa : eliberat prin unealta nouă de corvezile intendenței, creierul omenesc se va consacra din plin, și din greu în mai greu, ca niciodată, sarcinilor și bucuriilor specifice numai lui pe pămînt — explorarea zonelor de dincolo de noul plafon ; dar aici calculul și textul cibernetic îi pot oferi doar piedestal stabil și pîrghii ; explorarea propriu-zisă începe de la intuiție, de la abatere, de la subtext — domenii doar minții omenești accesibile sub soare ; nu mașinii, nu uneltei ; și nici gînditorului care, eventual, ar ajunge să-și cibernetizeze gîndirea.

Iar problematica privind germenul sfintei abateri omenești spre veșnic progres, sau capacitatea omului de a transfera ori nu cîndva acest germen altor ființe, eventual

Scanned with OKEN Scanner

unor obiecte — dacă va fi existînd asemenea problematică ! — nu are legătură cu preocupările ciberneticii. Și, poate, ar fi greu de precizat cu ce are legătură.

Desigur, pentru moment circulă unele speculații supralicitînd noul adus de cibernetică ; supralicitări la modul fantasmagoric. În copilăria mecanicii, a fost, psihoză, *perpetuum mobile*. Copilăria ciberneticii are parte de un corespunzător *perpetuum mentale ;* sau chiar *perpetuum vitale*... Mintea omului se abate în multe direcții : cînd încotrova nu găsește nimic, revine ; uneori însă găsește altceva decît bănuia — și, de exemplu, căutările urmărind realizarea himericului *perpetuum mobile* n-au lăsat în urmă numai anecdote, ci și multe invenții importante.

Probabil rămîne, prin urmare, că omul se va folosi de uneltele cibernetice în primul rînd pentru a-și preciza mai ușor, din noianul abaterilor posibile, abaterea optimă — direcția maximei fertilități, spre care să-și dirijeze organizat căutările. Dezvoltînd mereu, pentru asta, și cibernetica.

Etcetera... Însă pînă la școală — poate datorită nouă, cărăușilor voluntari de idei, termeni și sugestii din comentariile lui Teo — multe se pierdeau, degradate. Uneori rămîneam la nivelul formulelor tip „chestie ingîndibilă cu moaca liberă — amin !“. Și adevărul este că, oricît de sărăcite, asemenea formule deveneau uneori teren de decolare spre meditații utile cu propriile noastre capete.

Distanța.

Cînd voiai să stigmatizezi extrema meschinărie a cuiva și cuvîntul *individualist* îți părea tocit, banal, recurgeai și d-ta, cred, la prospețimile sinonimului nostru argotic :

— Îi lipsește distanța !

Scanned with OKEN Scanner

Era vorba despre *distanța de la individ pînă la om*. Știai ?

Eu, un timp, n-am știut. Foloseam expresia, bănuind că *distanța* mea măsura drumul dintre ceea ce era și ceea ce ar fi trebuit să fie cineva.

Într-o zi am aflat nu numai că era vorba despre distanța de *la individ pînă la om*, dar și că în cercul nostru, al prietenilor lui Teo, se credea că încetățenirea acestei expresii în școală mi se datora mie. N-am avut inimă să protestez.

Nici astăzi nu știu dacă *distanța* provenea sau nu din comentariile prietenului nostru.

Latinismele.

Mă roade bănuiala — de fapt, acum am certitudinea — că prin liceul nostru se compuneau destule năzbîtii „în spirit Teo". Unele prindeau, circulau. Iar noi, prietenii lui Teo, cădeam în cursă : eram convinși, fiecare, că altul ascultase, rezumase și transplantase comentariul respectiv. Sau și mai rău : dacă ne luam reciproc din scurt, unii minteau, brodau, inventau, jurau că fuseseră într-adevăr de față, auziseră.

Nimic de făcut : existau pe atunci — fenomen înrudit — folcloriști compunîndu-și vers cu vers străvechile doine sau strigături publicate drept culese. Nesupravegheate, spiritul și autoritatea folclorului stimulau mica impostură — dezinteresată sau nu ; ca și, la noi în liceu, Teo.

Nu cred, de exemplu, că suita latinismelor pe care atunci le atribuiam lui Teo îi aparținea în întregime.

Latină, în liceu nu învățam. Teo știa asta. Cînd îi venea pe limbă un latinism, îl șoptea pentru sine, ades ininteligibil, apoi îl relua românește.

Scanned with OKEN Scanner

Totuşi : noi, prietenii lui, eram convinşi că toată doxa latinească pătrunsă în liceu provenea de la el.

Nu cred că ai uitat :

— *Timeo hominem unius libri !* cu accentele distribuite, în scandarea noastră, numai pe ultima silabă.

Mă tem de omul unei singure cărţi !

Efectiv : la şcoală, printre ai noştri, cînd voiai să convingi, nu trebuia să începi niciodată prin a arăta vreo broşurică atotştiutoare. Intervenea un *„timeo hominem..."* şi, în faţa opiniei publice ostile, tu, credincios al broşurii tale unice, intrai în panică.

După mulţi ani — poate şi universitatea o terminasem — am descoperit întîmplător : propoziţia-dicton îi aparţine lui Toma d'Aquino. Am folosit-o vorbind cu Teo : a apreciat, a savurat, a comentat. Nu ştia, nu ştiuse ; din opera părintelui Toma citise doar, în traducere spaniolă, *Summa Theologiae.*

De oarecare vogă s-a bucurat un timp şi alt latinism. Se ivea, zgomotos, în anumite situaţii tip :

Careva, să zicem, a trîntit un pocinog, şi-a asigurat vreo corijenţă, poate şi alte sancţiuni, a vîrît la apă cîţiva colegi fără vină, a făcut de rîs clasa toată — în fine, a săvîrşit ceva dovedind nu numai prostie ci şi nesimţire. Ţi-e ciudă pe el, nu-i cazul să-l compătimeşti. Iar lui nici că-i pasă : la prima recreaţie, în loc să intre-n pămînt, scoate pachetul cu mîncare, şi, indiferent, superb, înfulecă. Bineînţeles, înjghebezi pe loc împrejurul lui un cor de diavoli — pe melodia *gaudeamus igitur :*

Ingurgito ergo sum
Şi-am rupt şi căruţa-n drum...

Ce legătură avea cu Teo improvizaţia asta ? Una singură : un comentariu, cîndva, cuprinsese cartezianul *Cogito ergo sum.* „Ingurgito" era apocrif, căruţa idem, spiritul hasmodiei în ansamblu idem.

Scanned with OKEN Scanner

Cunosc bine și alt caz :

Într-o zi, Teo ne-a vorbit despre înțelepciunea colectivă a popoarelor : despre proverbe și zicale ; despre înțelepciunea eroică a progresului ; despre înțelepciunea fricii și oboselii, dornică de popas, de stagnare ; despre înțelepciunea reacționară — agresivă, sau blînd persuasivă ; etc. A început, mi se pare, cu „apa la matcă, omul la teapă !" A insistat asupra lui „să nu dai vrabia din mînă pentru cioara din par" : pionierii progresului au dat totdeauna vrabia, apoi și cioara, pe pasărea lor măiastră din piscul piscurilor ; și, poate, pentru a suna consecvent cu el însuși, proverbul ar fi trebuit să-și urmeze măcar plat-pragmatismul pînă la capăt — „nu porni după cioara din par, pînă nu vîri vrabia din mînă-n buzunar"...

Așa, din proverb în proverb, s-a abătut și pe la romani, cu al lor *„non licet bovi quod licet Jovi"* — boului nu-i e îngăduit ce se îngăduie lui Jupiter.

Firul călăuzitor, la Teo, fusese : toate proverbele și dictoanele au valoarea lor, nici unul nu-i de lepădat, deși, evident, valoarea unora constă mai ales în faptul că ne semnalează, peste vremuri, frecvența stărilor pe care le condamnau. Mulți oameni nu voiau să-și țină teapa precum apele matca ; mulți oameni dădeau vrabia din mînă pentru cioara din par — și poate nu numai vrabia din mîna lor ; mulți nu recunoșteau că, între ei și patricieni, distanța, în drepturi măsurată, se cuvenea să fie cam cît cea dintre bou și Jupiter...

Eram de față cinci sau șase inși. De la școala noastră, trei. Am plecat împreună.

Pe drum, careva s-a apucat să papagalizeze dictonul latinesc : în vederea memorizării.

Curînd, polemică generală : e *quod licet bovi*, sau *quod licet Jovi* ?

Scanned with OKEN Scanner

Ne încurca faptul că știam prea multe. Mai întîi : lui Jupiter, probabil, romanii îi spuneau Bovi — pentru că, se știe, influența egipteană, exercitată prin intermediul Greciei, adică Boul Apis, deci *Bovi ;* nu ? Apoi, mai mult ca sigur, latinescul *Jovi* însemna *bou ;* asta reieșea lămurit din faptul că, la noi, boii țăranilor din poezii se numeau dintotdeauna latinește, *Joian ;* deci, *non licet jovi* — lui Joian, boului — *quod licet Bovi* — lui Jupiter sau Boului Apis... Și dacă e invers ? Și dacă nu-i ?

Concordia am adus-o eu, descoperind, într-o inspirată sclipire, că, la urma urmelor, erau valabile amîndouă variantele : boului, oricum i-ai spune, nu-i e permis ce se permite lui Jupiter ; dar nici lui Jupiter nu-i e permis ce se permite boului. Pentru că, de exemplu, dacă într-o zi Jupiter, să presupunem, se balegă-n drum ca boul — a isprăvit-o cu jupiteria, s-a compromis !

Cu asta, ne-am despărțit.

După două-trei săptămîni, *Abrahialul* purta o a doua poreclă, în impecabilă neolatină : *Jupiter cacans*. Ulterior, expresia a făcut carieră strălucită în argoul nostru liceal, sub forma pudic prescurtată „Jupiter C.“

Ții minte ? Decernam titlul de Jupiter — pentru evitarea confuziilor, „Jupiter J.“ — cu mare largheță : orice profesor era Jupiter J. al materiei predate de el ; colegul care lua întotdeauna 10 la un anumit obiect, era pe tărîmul respectiv Jupiter ; cine ținea cu orice preț să fie recunoscut drept specialist imbatabil într-un domeniu oarecare — sport, sanscrită, porumbei călători, desen preistoric, timbre, istoria navigației, insigne sau orice — obținea lesne titlul de Jupiter J. Greul era păstrarea titlului. Eram, față de Jupiterii J., de o exigența neiertătoare : prima gafă aducea descalificarea — *Jupiter C.* Și pînă la reabilitare trecea multă sudoare pe gîrla ambițioșilor.

Scanned with OKEN Scanner

De altfel, mi se pare, vînd castraveți grădinarului : d-ta, dată fiind vîrsta fragedă la care ți s-a recomandat să frecventezi cenaclul, ai fost *Jupiter Precox ;* nu ? Exista și varianta asta. Altfel nu s-ar explica de ce țin minte că un timp ai fost *Precox C.:* în legătură cu o poezioară — dacă-ți aduci aminte — destul de nerozică. Așa că ai experimentat personal efectul stimulativ al neolatinei noastre : te-ai reabilitat, pare-mi-se, în termen record, citindu-ne, teribil de crispată, un tripticuț — trei schițe umoristice — criticate de interimul Anetei Mindirigiu pentru frivolitate. Nu le-am uitat : erau meditațiile unui cățel cam senil, cam blazat, tare sucit, eminamente introvertit și foarte puricos ; așteptîndu-și stăpîna în poarta școlii, încerca să stabilească, prin comparații, valoarea obiectivă a cunoștințelor dobîndite de ea acolo și de el dincoace, pe stradă. Nu ?

Cosmosul.

Există în Cosmos o planetă-soră ? Avem pe ea oameni-frați ?

Moda cere să răspunzi „Da !". Argumentat, în numele logicii : din moment ce universul cuprinde o infinitate de planete oferind o infinitate de condiții, e imposibil ca undeva să nu fi apărut și oameni, ca pe pămînt — chiar dacă, poate, aflați într-alt stadiu al dezvoltării.

De cînd am fost noi eleve și pînă azi, argumentelor li s-au adăugat cîteva aproape dovezi : farfurii zburătoare ; explicațiile ultime privind celebrul „meteorit siberian" ; recepționarea de semnale din Cosmos ; ruini pînă ieri arheologice, cercetate ca posibile rampe de retur pentru rachete ajunse cîndva pe pămînt din vreo altă galaxie ; chiar și declarații despre întîlniri între oameni teferi și piloții farfuriilor zburătoare, tot oameni.

Scanned with OKEN Scanner

Nu știu cum te descurci d-ta. Mie probele nu-mi par concludente : am rămas la nuanțatul nostru „Nu !“ din anii școlii.

Dacă te preocupau asemenea lucruri cît de cît, n-ai uitat : înotînd contra curentului, ai noștri, cam tot liceul, puneau la îndoială existența altei omeniri. Și, mi se pare, contraargumentele nu ne erau, nu sînt nici astăzi, mai prejos decît argumentele și probele la modă.

Spun „noi“, contraargumentele „noastre“. De fapt, e Teo — 1952-53 :

Dacă s-ar cerceta la rece, poate s-ar demonstra că opinia atribuind pămîntului cu anticipație o planetă-soră are hibe congenitale : își trage rădăcinile dintr-o concepție infirmată, geocentrismul lui Ptolemeu ; această opinie admite, mutual, străvechiul postulat prezentînd pămîntul drept entitate de sine stătătoare, cumva extracosmică — și confruntă entitatea Pămînt cu restul universului luat drept altă entitate, a doua, diferită.

Dacă însă ne concepem planeta integrată în cosmos, nu entitate aparte, atunci pare obligator să adoptăm o atitudine mai curînd sceptică : pentru că nimic nu ne dă dreptul să credem universul structurat în perechi de corpuri gemene. Ar fi oarecum valabilă, cel mult, o ipoteză enunțată cam așa : dacă în infinitatea planetelor există cîteva identice, sau cîteva perechi gemene, sau măcar o pereche unică de planete gemene, și dacă printre aceste planete excepție figurează și pămîntul nostru, atunci e posibil să existe a doua omenire. Dar, în acest caz, la loteria dotată cu Terra Bis sau Terra 2 drept premiu, biletele cîștigătoare sînt, indiscutabil, în număr limitat : poate numai două, poate zece ; fie și o sută sau un milion. Dar s-au distribuit literalmente infinit de multe bilete ; iar noi deținem unul singur ; deci, ne putem calcula cota speranței împărțind unu la infinit ; sau, adăugînd și lozul planetei-soră, doi la

Scanned with OKEN Scanner

infinit; sau, dacă ridicăm numărul ipoteticelor planete gemene la un număr foarte mare, atunci împărțind acel număr foarte mare la infinit; și cota speranței rămîne mereu pe nivelul zero — pentru că împărțirea unui număr finit la infinit nu dă mai mult.

Se ridică și obiecții de altă natură. Pe chiar pămîntul nostru, în regiuni oferind condiții identice, viața nu și-a desfășurat gama întreagă a speciilor. În America, privighetorile au fost aduse din Europa : înainte nu existau, nu apăruseră, deși ar fi avut condiții identice. În Europa nu existau porumbul, tutunul, cartoful : aduse din America. Se cunosc insule unde iepurii nu s-au ivit decît aduși turistic, anume, cu vaporul — și condițiile de acolo erau atît de prielnice speciei lor, încît cele două-trei perechi s-au înmulțit frenetic — iepurii au devenit flagel local comparabil cu lăcustele României din vremea fanarioților. Pare fapt dovedit că navigatorii antichității au descoperit și au populat insule pe care, pînă la ei, omul nu se ivise — deși condițiile necesare vieții omenești erau cu prisos îndeplinite ; dar maimuțele băștinase se încăpățînau să rămînă maimuțe. Se poate afirma cu destulă întemeiere : speciile trăind pe pămînt nu au apărut în mod necesar, prin implacabil dictat al naturii, oriunde aveau asigurate condiții egal favorabile. Deci : presupunînd că în univers există planete identice pămîntului, rămîne de văzut dacă ipoteza poligenezei noastre, a speciei umane, se va confirma în cosmos mai răspicat decît pe pămînt. Și aici, din nou, sîntem la faza datului în bobi, a loteriei. Și, pare-se, cota speranței nu-i mai ridicată. Și ar trebui totuși să cîștigăm neapărat la ambele loterii — ceea ce iarăși scade cota speranței.

Împotriva ipotezei planetelor gemene se ridică însă, de la bun început, alt argument întemeiat : în natură — judecînd pe baza a cît cunoaștem pînă azi — nu se creează

și nu există identități, ci numai asemănări : reflectate în gîndirea noastră ca noțiuni-categorii. Pare indiscutabil că un grup de savanți, avînd la dispoziție oricîte nuci, să zicem, sau oricîte rațe, și cercetîndu-le atent — macroscopic, microscopic, chimic etc. — nu vor ajunge niciodată să declare : „Aceste două nuci și aceste două rațe alcătuiesc perechi efectiv identice — fărîmă de fărîmă, celulă de celulă, atom de atom." Pare indiscutabil că savanții vor reconfirma doar ceea ce știau dinainte : că asemănările din natură nu sînt niciodată identități absolute.

Gemenii confundați pe stradă de prieteni nu sînt confundați și de mama lor — iar examenul histologic, bioelectric, psihologic, fiziologic etc. pune totdeauna în lumină și condiții individuale net diferite. Meteorologii știu foarte bine că taifunurile periodice, botezate an de an cu numele vreunei aceleiași doamne, nu sînt nici pe departe identice. Muzicienii știu foarte bine că nici viorile lui Stradivarius nu sînt identice. În orice laborator de uzină se știe că piesele ieșite în serie dintr-o aceeași presă au totuși diferențe : microscopul infirmă identitatea omologată de grosolanul micrometru doar în linii foarte mari.

Dispunem de cunoștințe relativ bogate — aici și izvorul disputelor dintre geneticieni — cu privire la căile prin care natura asigură transmiterea eredității, deci asemănările, deci condiția proprie speciei, înrudirilor. Nu știm aproape nimic despre căile prin care natura asigură simultan și apariția personalizărilor în cadrul speciilor și înrudirilor, deci deosebirile, deci condiția proprie fiecărui individ și numai lui. Geologia-mineralogia nu stau mai bine, în această privință, decît biologia. Și nici științele consacrate altor aspecte sau fenomene ale naturii.

În orice caz, experiența strînsă pe pămînt pînă acum nu pare să sprijine nici ipotetica poligeneză pluriplanetară a speciei noastre, nici ipotetica existență a identităților

Scanned with OKEN Scanner

cosmice (prin derogare de la legea suverană pe Terra, cunoscută nouă, a asemănărilor personalizate).

Poate am fi mai aproape de adevăr așteptîndu-ne ca, odată în contact cu multe alte planete, forma de viață care sîntem noi înșine să fie confruntată cu forme de viață mult diferite, puternic „personalizate" ; poate chiar atît de puternic, încît multă vreme nu vom ști dacă e sau nu cazul să le cuprindem în noțiunile noastre „viață" și „omenire".

În treacăt. Aici apare altă nedumerire. Dacă „știința a admis" ca posibilă existența unor Terra 2, 3, 4 etc. și a co-omenirilor corespunzătoare, eventual mai dezvoltate decît omenirea noastră, atunci atitudinea „științei" e greu explicabilă : așteaptă cuminte ziua cînd pămîntenii vor lua contact cu frații lor mai mari. Dar normal ar fi, atunci, ca superior dezvoltații să ne fi vizitat de mult. Și normal ar fi ca, pînă la zborul astral uman, „știința" aceasta să întreprindă cercetări sistematice pentru a identifica prezența superior dezvoltaților printre noi ; sau urmele prezenței lor în trecutul nostru. Dar asemenea cercetări se întreprind cu totul sporadic ; și „știința" insensibilă la atracția cercetării e poate mai curînd neomitologie decît știință.

Aici, o posibilă ipoteză oarecum logică, oarecum fantastică, totuși tulburătoare : dar dacă, într-adevăr, forme superioare ale *vieții* de pe alte planete, diferite de orice ne putem noi închipui drept viață, supraveghează Pămîntul de cine știe cîtă vreme ? Dacă asemenea forme și forțe ale *vieții* extraterestre sînt, direct sau indirect, de milenii amestecate în existența omenirii ? Dacă, insesizabile nouă, ori încă nesesizate, își exercită asupra noastră influența — fastă, nefastă sau capricioasă ? Și de cînd asta ? Ori poate chiar de la începutul începuturilor omenești ?

Scanned with OKEN Scanner

Dar, poate — oul lui Columb : înainte de a ne da pe mînă cheia vieţilor şi genezelor, natura ne va obliga doar, prim pas, să ne răspîndim pur şi simplu specia, aşa cum este, pe planete oferindu-ne condiţii prielnice — şi oferindu-ne totodată răspunsuri la multe întrebări, şi spaţiu spre alte ipoteze...

De altfel, revenind la noţiunea noastră „omenire", trebuie poate avut în vedere şi faptul că, deocamdată cel puţin, chiar mînuirea ei pe Pămînt ne dă uneori de furcă. Se ştie, gîndirea antichităţii nu putea cuprinde sclavii în noţiunea „omenire". Există şi astăzi oameni, inclusiv de ştiinţă, care, dacă sînt siliţi să apară în societate fără cravată, contractează complexe grave, ajung la psihanalist, uneori îşi pun chiar problema sinuciderii ; în schimb, faţă de pisici, cîini şi servitori, apar oricînd goi puşcă, eventual fac şi amor — fără nici un complex ; dat fiind că dincoace, din punctul lor de vedere, nu-i vorba de societate ci de cu totul altceva. Sau : ajuns în China, Marco Polo n-a avut senzaţia că ar fi împrejmuit de altă rasă omenească — şi, probabil, nouă, celor de astăzi, ne-ar fi greu să-i explicăm de ce socotim italienii drept rasă diferită în raport cu chinezii, iar în raport cu, să zicem, roşcovanii, flegmaticii scandinavi, nu. Sînt oricîte exemple. Deci, pe de o parte : generoşi în cooptarea, drept omenire, a necunoscutelor lumi presupuse din Cosmos. Pe de altă parte : străvechi lupte omeneşti pentru excluderea din omenire a unor oameni, ţări, rase sau continente de pe Terra. Confruntarea impune parcă, adaptat, un cunoscut adagiu ştiinţific afirmînd că, la pornirea spre omenirile din Cosmos, prudent este să verifici şi să răsverifici dacă n-ai pus carul înaintea boilor.

Efectiv : poate că prejudecăţile nu sînt neapărat apanajul religiilor ; poate nici ştiinţa nu-i totdeauna scutită...

Etcetera — monolog Teo 1952-53.

La liceu, tematica vieţilor şi omenirilor din Cosmos a pătruns în primul moment printr-un proverb :

Prejudecăţile religiei ca ale religiei — apără-ne Doamne şi ne păzeşte de prejudecăţile ştiinţei !

După mine, scepticismul aparţinînd acestei variante — nobilă şi constructivă — era pentru noi tocmai bunul necesar pe care şcoala, atunci, ni-l refuza sistematic. Firește, n-am în vedere numai sau în prim loc proverbul, ci tot ce se cultiva prin liceul nostru, spontan, „în spirit Teo".

Scepticism ?

Am spus „scepticism în spirit Teo". Coborînd din Cosmos către cartierul baştinilor mele, mă bate gîndul că ar fi trebuit alt cuvînt. Poate „bun simţ" ; pentru că opunerea la optimismele de paradă — ale altora ori ale tale — e bun simţ, nu monopolul vreunui ism filozofic. Sau, în definitiv, dacă bunul simţ respinge asalturile optimismului de paradă cu ajutorul unor arme folosite vreodată prin clanul scepticilor, atunci — trecînd peste scepticismul meu faţă de sceptici şi lăsînd baltă orice considerente privitor la prioritatea folosirii armei — n-am ce face : jos pălăria — arma rămîne binefăcătoare oricum i-am zice !

Iată şi altă faţă a acelui „scepticism în spirit Teo" :

Nu vreau să generalizez. Liceul nostru avea un profil oarecum aparte : nou-nouţ, într-un cartier muncitoresc, ivit ca parte integrantă a transformărilor din primii ani de după 23 August. Pînă atunci, singura şcoală existentă pentru alde noi avusese patru clase primare şi nu găsise niciodată învăţători titulari pentru toate posturile. La vîrsta noastră, celor cu numai patru-cinci ani mai mari decît noi nici prin cap nu le trecuse că, pentru ei şi pentru fraţii lor mezini, învăţătura putea fi altceva decît cla-

Scanned with OKEN Scanner

sele primare cerute cînd te angajezi ucenic sau ucenică. Şi, hodoronc-tronc — liceu în cartier, şi încă mixt. Echipe speciale au dus muncă de lămurire din casă în casă : pînă au convins destui părinţi, pînă au recrutat destui elevi. Clasele de la a opta în sus au început să funcţioneze abia după ce ne-am ridicat noi.

Să nu fi fost atîta agitaţie şi atîta lămurire, să nu fi fost comentariile rostite sau mute ale fraţilor şi surorilor mai mari, să nu fi fost jubilarea atîtora dintre părinţi, poate că fericiţii liceeni dintîi ai cartierului nu s-ar fi simţit pe creasta unui eveniment epocal. Sau, cel mult, „pe" creasta, nu chiar creasta însăşi.

Oglindiţi în ochii alor noştri, ne identificam drept generaţia marilor împliniri — descălicători într-un mirific pămînt al tuturor făgăduinţelor. Simţeam acut, chiar dacă nu şi tocmai deslușit, că prin noi, datorită nouă, lumea realizase peste noapte, cu prisos, tot ce se putea omeneşte dori.

La zece-unsprezece ani, duci uşor asemenea simţăminte : nedîndu-ţi seamă că le ai, nu te întrebi dacă sînt justificate. Măsura justificărilor şi a iluziilor ar fi trebuit pesemne să ne vină din afară : din şcoală, din familie, din organizaţia de pionieri.

Dacă aş spune că din afară nu ni se sugera în această direcţie nimic, aş minţi. Rămîne totuşi adevărat că nu ni se sugera cu accentul necesar — şi automulţumirea noastră a crescut odată cu noi.

La treisprezece-paisprezece ani, cînd ne-au dat ghes primele îndoieli dinăuntru, am simţit în primul moment nevoia unor confirmări-întăriri. Şi ne grăbeam să le luăm de unde le găseam.

Se găseau peste tot : acasă, la şcoală, în viaţa obştească a cartierului, în presă, în organizaţia de pionieri şi de U.T.M., iar apoi, cu belşug de mare toptan, la cenaclu. Era

destul să cernem, din cîte auzeam ori citeam, ceea ce ne trebuia. Asta înseamnă : cerneam şi reţineam cu precădere tot felul de enormităţi demagogice. Aşteptam, solicitam, aplaudam saltul retoric peste cît mai mulţi cai. Îl şi imitam : *pro domo*, cu ireproşabilă sinceritate. Dacă numeroasele noastre ziare şcolare de perete din perioada aceea se mai păstrează, ele pot furniza dovezi : mesajul nostru unic se reducea la stereotipe asigurări reciproce. Asigurări că toate faptele sau actele privindu-ne cît de cît încununau, printr-o uluitoare reuşită, eforturi şi aspiraţii umane fundamentale, vechi de cînd lumea. Porneam de la orice realizare, reformă, avansare, rectificare, stare pe loc sau dare înapoi : sosirea unui lădoi de cărţi la biblioteca şcolii, ori întîrzierea sosirii ; creşterea ori scăderea procentului de note mari într-o clasă ; lectura unei broşuri tip „Zece întrebări — zece răspunsuri" pe tema raionării administrative sau colectivizării agricole ; pavarea unei străzi, organizarea unei festivităţi, desfundarea canalului înfundat sub strada proaspăt pavată etc. În presa noastră murală, totul era la fel interpretat : pas decisiv prin care, iată, am ajuns pe culmi depăşind orice vis, orice aspiraţie.

Şarjînd — în continuare — numai cît trebuie pentru a-mi reliefa gîndul, aş spune că, după mentalitatea multora dintre noi, perindarea lumii pe pămînt era întru totul comparabilă cu ascensiunea unui miriapod pe un deal. Pornit de jos, miriapodul s-a tîrît nişte milenii, şi, în fine, a purces a ajunge sus. Culmea dealului e luminată feeric, perfect teşită, infinită. E pacea însăşi, fericirea însăşi. Pe ea — date fiindu-i infinitatea, altitudinea, strălucirea orbitoare, ospitalitatea copleşitoare — gîndul altor culmi, ispita unor noi aspiraţii, ar fi semnalat perversităţi incalificabile, de competenţa balamucului, puşcăriei, lagărului ori, mai operativ, ghilotinei. Iar noi eram pe minunata

Scanned with OKEN Scanner

culme : în calitate de picior înaintat al miriapodului, ni se repartizaseră locurile, ni se montaseră pe creştete cununi de lauri. Doldora, toţi, de neoumanism şi neofilotimie : cînd pe platoul fericirii — sau pe fericirea platoului — miriapodul lepăda componenţii altui picior înaintat, îi salutam festiv, adică le explicam frăţeşte, verbal ori la ziarul şcolar de perete, că îl apucaseră şi ei pe Dumnezeu de un picior.

Pe scurt : inauguram şi reinauguram într-una ultima etapă din istoria lumii. Începută prin sărbătorirea ascensiunii izbutite, etapa urma să continue tot prin sărbătorirea ascensiunii izbutite ; şi, fără îndoială, sărbătoarea avea să se sfîrşească doar odată cu etapa — însă etapa fiind prin definiţie ultimă şi infinită, urma că sărbătoarea n-avea să se sfîrşească niciodată.

Cam ăştia eram : mult diferiţi de ceilalţi noi, cum ne-ai cunoscut d-ta mai tîrziu. De altfel, sînt sigură, chiar din cauza asta, blînda-mi parabolă cu miriapodul te-a nedumerit serios. Poate şi iritat. Nu ?

Citindu-mă, încercai probabil să reconstitui — paralel, adunîndu-ţi propriile amintiri — aceleaşi aspecte ale mentalităţii noastre. Şi găseai numai momente ilustrînd dominarea unor stări opuse ; chiar şocant, ostentativ opuse.

Cred că şi astăzi, de exemplu, cînd auzi sau citeşti vreun demagog gata să împodobească toate ale vremii noastre — fapte, gînduri, orice — cu inscripţia aurită „definitiv fundamentat, pe veci structurat“, îţi vine să-l numeri ca pe boxerul căzut, cum ai învăţat acum cincisprezece ani printre noi, la şcoala „347“ :

— Ţine suta ?... Ţine zece ?... Ţine cinci ?... Şi dacă nu ţine barem un anişor întreg ?... Aha ! Vezi ? Atunci ţine-ţi gura !

Scanned with OKEN Scanner

Era forma sub care asimilaserăm niște observații ale lui Teo :

Legile progresului, se poate spune, obligă epocile și generațiile să preia multe certitudini de la epoci și generații precedente. Dar le obligă să consemneze și *infirmarea* multor certitudini — oricît de indiscutabile, oricît de veșnice păruseră înaintașilor. Și, se poate spune, o trăsătură originală a gîndirii socialiste se manifestă în tendința de a aprecia cu maximă obiectivitate științifică atît certitudinile moștenite cît și certitudinile proprii, recent dobîndite. Și, pare incontestabil, a aprecia științific certitudinile omenești înseamnă, în foarte multe cazuri, a le recunoaște limitele ; a recunoaște că au un caracter „de etapă" și nu „veșnic" ; deci, a recunoaște că ele solicită din partea celor ce le mînuiesc nu credință oarbă și suflu scolastic atotîncremenitor, ci înțelegere, dezvoltare, perfecționare... Evident, cînd cineva are convingerea că o anumită soluție găsită astăzi va fi admisă în practica întregului secol următor drept certitudine — sau numai în practica următorilor zece ani, cinci, trei, doi — e normal să-și susțină această convingere. E chiar necesar. Și, de altfel, e fapt curent : din asemenea convingeri, odată înmănuncheate, rezultă, de exemplu, osatura planurilor socialiste anuale, trienale, cincinale, decenale. Cu timpul, în unele domenii se vor schița eventual și planuri seculare... Desigur, uneori, aceste cuceriri omenești noi sub soare inspiră anumite elanuri retorice, poate exagerate. Probabil, sincere. Însă retorica — rostită sau tipărită — face obișnuit apel la ficțiune și la metaforă. Și, oricum, se poate spune că textul care, vorbind în numele viitorului, al anului 50 000 sau 50 001, lipește eticheta „certitudine veșnică" pe orice soluție a noastră, din 1952, trebuie interpretat ca orice metaforă ; bineînțeles, dacă stîrnește interesul cuiva, dacă metafora nu-i prea bătătorită, răsuflată. Întocmai cum tre-

Scanned with OKEN Scanner

buie interpretată și retorica antidot, înrudită prin opoziție, vorbindu-ne, de exemplu, despre oamenii care *sînt* revoluția, spre deosebire de cei cărora nici prin cap nu le trece că pot fi altceva decît lingăi ori lachei ai revoluției... Însă cînd părăsim tărîmul retoricei și al metaforei, e normal să ne preocupe durata posibilă a certitudinilor cu care operăm ; inclusiv, de exemplu, durata certitudinii că epoca inaugurată de noi, spre deosebire de toate epocile precedente, ar gîndi exclusiv în certitudini veșnice.

Etcetera... Cînd ai venit d-ta, perspectiva viitorului intrase de relativ multă vreme printre criteriile noastre de ierarhizare a certitudinilor. Inclusiv ale prezentului. Doar că ai noștri, conform obiceiului, comprimaseră :

— Ține suta ? Ține zece ? Ține cinci ?... Ține-ți gura : n-a ținut nici pîn' alaltăieri !

Circula mult și alt comprimat. Sinonim :

— Dacă vrei să te iau în serios, ia-te-ntîi tu singur în serios ; pe contul tău, nu pe-al anului 50 001 !

Sau, adu-ți aminte o scenă frecventă :

Careva a pescuit undeva, ori a fabricat el însuși, o certitudine epocală nou nouță. Susține cu toată seriozitatea că, să zicem, distribuirea mărfurilor pe cartele reprezintă un decisiv pas înainte, o anticipare a viitorului oricît de îndepărtat. Ține suta, mă ? Ține, mă, și-n 50 001, și peste ! Cartelele, dacă stai un pic să te gîndești, nu înseamnă lichidarea anarhiei comerțului capitalist ? Cartela, dacă privești lucrurile în perspectivă, e chiar o primă treaptă a comunismului : atinsă în cadrul orînduirii socialiste ! În principiu, asta-i absolut clar : cartelele nu se dau după capacitate, după muncă, ori după salariu ; se dau, oricărui om din cîmpul muncii, de-a dreptul după nevoi ; cine are familie mai mare, nu primește cartele mai multe ? (Bineînțeles, împărțirea merge după cîte mărfuri sînt. Prin urmare, cînd se va produce foarte mult,

Scanned with OKEN Scanner

oamenii vor ridica zilnic pe cartele kilograme întregi de carne, pîine, zahăr, unt, stămburi, stofe, ghete — orice vrei ; pe ghiftuitelea ! ; cine-i ăla căruia nu i-ar ajunge ?) Numai proștii, prin urmare, visează desființarea cartelelor și umblă cu zvonuri despre asta. Fac jocul foștilor, al negustorilor ! Socialismul, după mintea lor, sporește producția de dragul negustorilor ? Ca să aibă negustorii ce specula ?... Așa mai departe.

Cineva, însă, n-a apucat scena de la început. A văzut un grup strîns împrejurul cuiva, a prins două-trei replici parcă nostime, a auzit rîsete — s-a apropiat.

— Ce-i aici ? Ce tot spune ăla ?

— Nimic : nagulnovisme, cai verzi — i s-a făcut de glume pentru mai tîrziu.

Expresia generalizatoare — „nagulnovisme“ — se datora argoului nostru. Nouă, oaspeților lui, Teo ne vorbise doar despre Nagulnov pur și simplu, eroul din *Pămînt desțelenit*. Comentariul privea chiar verificarea certitudinilor : procesul perfecționării, sau infirmării, sau și reluării lor în timp. Teo credea că în vremea noastră acest proces e mult accelerat față de trecut : străbatem etape distincte noi înșine, aceeași generație ; continuăm totuși să spunem „de la generație la generație“ sau chiar „de la epocă la epocă“. Și cuvintele, uneori, ne îngreunează gîndirea în loc s-o ușureze...

Ca totdeauna, Teo își formula părerile cu ezitări, înaintînd din întrebare în întrebare. Pentru a fi cît mai clar, se oprea să descifreze sensul unor fapte semnificative. Unul dintre aceste sensuri — pesemne cel mai uluitor pentru noi — privea destinul lui Nagulnov. Iată, rezumînd :

În anii de după victoria revoluției socialiste în Rusia, soluția comunistă unică și definitivă a problemelor țărănimii părea să fie, pe plan indiscutabil mondial, comuna agricolă. Dacă literatura rusă l-ar fi pus în circulație pe

Scanned with OKEN Scanner

Nagulnov, atunci autorul lui ar fi fost încorporat la albgardiști și ar fi trebuit probabil să emigreze, ca atîția autori ruși din vremea respectivă, albgardiști sau nu, care luau în răspăr anumite certitudini, de dragul altora mai certe sau dimpotrivă. Firește, pe atunci Șolohov n-ar fi putut da viață lui Nagulnov : pentru că mai împărtășea el însuși certitudinile nagulnoviste, ale vremii lui, despre viitorul multimultimilenar și mondial al *comunei.* Zece ani mai tîrziu, certitudinile privind comuna agricolă și mondialitatea ei iminentă erau abandonate ; în U.R.S.S., generalizarea colhozurilor era fapt ; și apărea *Pămînt desțelenit,* apărea Nagulnov. Succesul cărții confirma forța și poezia textului, dar confirma și profunzimea subtextului. A unui subtext vorbind — poate chiar în primul rînd — despre chinul depășirii certitudinilor adoptate pripit și, în viață, infirmate. Inclusiv despre latura comică a acestui chin. Pentru că tragismul lui Nagulnov izvorăște din serioșenia crîncenă cu care se cramponează de cîteva ipoteze luate drept certitudini absolute. Certitudini cărora, incontestabil, li se dăruiește cu anumită măreție : ca să tulbure grav — tocmai printr-asta — viața oamenilor din jur ; ca să demonstreze el însuși, involuntar, inconsistența certitudinii lui ; ca să marcheze în urmă nu pași spre progres, ci numai un dureros pretext de glume pentru mai tîrziu.

Etcetera... De unde, în argoul nostru, acel : „Nagulnovisme — i s-a făcut de glume pentru mai tîrziu."

Circula și aici un sinonim. Poate că d-ta l-ai adoptat pe ăsta :

— Taci, bă, ia-te de mînă cu Horațiu : albinele din boi albi, viespile din bivoli.

Dacă ai noștri nu vor fi încurcat autorii amintiți de Teo, atunci Horațiu a notat undeva, în versuri patetice, o certitudine științifico-poetică definitivă, predată de vremea lui posterității din 1952 : albinele provin din mărun-

Scanned with OKEN Scanner

taiele boilor albi putreziți în apă, viespile din măruntaiele boilor negri. Pretext de glume pentru mai tîrziu !

Cînd ai venit la școala noastră d-ta, viitorul ne apărea celor mai mulți nu cu propria noastră față de Narcișa lui domnul Jourdain, ci ca o instanță foarte dreaptă, foarte exigentă, foarte severă ; întrucîtva chiar îngrijorătoare — mai ales din pricină că se anunța gata să-și dezvăluie nobilele atribute cu un simț al umorului mînuit fără iertare.

Nu mai înghițeam, precum știi, nici supralicitarea demagogică a superiorității față de trecut. Îți amintești, cu siguranță :

— De ce rîdeți ? Ce-a zis ?

— Nimic... I s-a tot lăudat lui ieri cu azi ; pe urmă l-a apucat rușinea de mîine — și-a tăcut frumos pe el... Dă-l încolo !

Noi, prietenii lui Teo, am fi jurat că și aici era vorba despre un comprimat *made in Militari*. Astăzi parcă aș bănui alte surse : nu-i formulat în spirit Teo, e parcă prea tranșant.

Interesant pentru d-ta este, cred, aici, și un ultim amănunt :

L-am auzit deseori pe Teo monologînd asupra confruntării certitudinilor omenești cu timpul. Dar, dacă am în vedere anii cît am fost elevă, nu țin minte nici un singur caz cînd tema aceasta să-i fi fost inspirată de către noi la modul conștient.

Ți-am spus : pălăvrăgeam în cunoștință de cauză ; urmăream într-adevăr să-l stîrnim la vorbă, să-i programăm teme spre comentare. Însă tema confruntării scumpelor noastre certitudini — cu timpul, cu altceva, sau măcar ele între ele — ne-ar fi fost peste mînă, peste vîrstă și minte, s-o formulăm coerent, anume. De aceea, comentariul lui ne apărea de două ori surprinzător : o dată prin

Scanned with OKEN Scanner

el însuşi, a doua oară prin faptul că nu răspundea nici unei programări.

Astăzi îmi e clar : în subtextul pălăvrăgelilor de incitare, probabil şi în textul lor uneori, ni se strecura, în toată nevinovăţia ei, superba morgă de proaspăt parveniţi ai luminoasei culmi-platou. Şi pe Teo tocmai asta îl frapa. Şi comenta — polemic în felul specific lui : fără să ne bombardeze cu cine ştie ce autoritari „Nu !“, ne lua martori la căutările lui spre alţi „Da !“ decît ai noştri. Sau poate nu atît „alţii“, cît *altfel* de „Da !“. Şi îl urmam fără a ne sesiza clar locul în polemică...

Nu era vorba la el de vreun truc, de vreo metodă deliberat aplicată. Era, este, însuşi felul lui de a fi — de a-şi realiza raporturile cu semenii, de a depăşi contradicţiile.

N-am aflat, nu ştiu nici astăzi : felul de a fi îi e mai mult înnăscut, ori mai mult format datorită împrejurărilor cu care se va fi ciocnit înainte să-l cunosc eu ?

Conga-slonga (tenemacra).

Circula mai ales „Conga-slonga“, forma prescurtată. Cu înţelesul „bătaie de apă-n piuă“ :

— Lasă-mă naibii, că mi-ai făcut capul calendar ! Nu mai încap academiile-n tine ? Ce atîta conga-slonga ? !

Avea şi sensul de „pisălog“, „zeamă-lungă“. Aproape fiecare clasă poreclise pe cineva Conga-Slonga.

Expresia întreagă — *conga-slonga tenemacra* — suna cam preţios şi se folosea rar, gratuit, de dragul erudiţiei argotice în sine.

Pînă aici, ştiu, nu ţi-am spus nimic nou.

Nouă, pentru d-ta, va fi probabil doar o informaţie : formula se cristalizase în liceu printr-un proces analog celui prin care prestidigitatorii medievali au ajuns la ce-

Scanned with OKEN Scanner

lebrul „hocus-pocus". Doar că ei porniseră de la bolboroseala sacramentală, latină doar cu largi aproximații, a popilor catolici rurali : *hoc est corpus meus*... — „acesta este trupul meu", carele pentru voi etc.

În cazul conga-slonga, declanșarea procesului a avut loc la Militari.

Dintr-ai noștri, numai trei inși prezenți : un băiat, altă fată și eu. Restul, cred că patru, îmi erau aproape necunoscuți. Alfa Dumitrescu, absentă.

În cadrul pălăvrăgelilor preliminare, s-a distins unul dintre aproape-străini : a trîntit o foarte obscură și înfumurată peltea despre simbolism, realism și naturalism, ca să ajungă la neorealism. Amărîtul năzuia să afirme cît mai răspicat două lucruri : unu — că văzuse în premieră, cu bilet la speculă, un film italian ; doi — că filmul italian văzut de el în premieră cu bilet la speculă nu-i plăcuse, deși căscații și caraghioșii i-l lăudaseră pe rupte. Am uitat : *Hoții de biciclete ?, Rocco și frații săi ?*

Alde noi nu eram la curent cu nimic. Mergeam la cinema în cartier, unde filmele din centru ajungeau după multe luni ; peste ani, le relua și casa tineretului.

Aluziile la această stare de relativă inferioritate a cartierului ne cam iritau ; mai ales cînd veneau din partea unui premierist înfumurat și aproape necunoscut.

Ca să nu dăm în vileag decalajul nefavorabil cartierului în cultura cinematografică, am tăcut mîlc. Și cum singurul lucru care ne-ar fi interesat — subiectul filmului — n-a fost dezvăluit, am desconsiderat ferm întreaga peltea.

A fost, pentru patriotismul nostru local, o după-amiază sărbătorească. De la bun început : nici Teo, care lucra în centrul centrului Capitalei, nu văzuse filmul !

Dar satisfacția răzbunării depline am avut-o după destule emoții.

Scanned with OKEN Scanner

Emoţii : din toate cîte pălăvrăgisem, Teo şi-a găsit să aleagă spre comentare tocmai pelteaua !

La început, dezamăgirea, durerea, m-au împiedicat să ascult. Preocuparea mea dominantă era să-l scot din cauză pe Teo : să-mi canalizez mîniile către emiţătorii de peltele şi către mine însămi. Am izbutit — şi după un timp am putut asculta.

Ca de obicei, Teo pornise de la înţelesul cuvintelor. I se părea că termenii privind arta şi curentele ei circulă mult prea uşor. Chiar uşuratic : toată lumea îi pronunţă, îi scrie, dar e greu să te sustragi impresiei că fiecare le atribuie alt înţeles.

În domeniile neartistice se întîmplă mai curînd invers. Unii oameni îşi montează singuri întrerupătoarele sau comutatoarele din casă ; însă la magazin, pentru că nu cunosc termenii, sau le e frică să nu-i încurce, cer „un ţîmburuş de aprins lumina la o lampă cu patru becuri". Prin gostaturi există ţărani care îşi cîştigă pîinea lucrînd la aspersoare ; nu au pătruns încă tainele maşinii ; le pare că s-ar angaja la mai mult decît pot duce dacă ar folosi termenul „aspersor" cu dezinvoltura mecanicului specialist ; dacă îi întrebi unde lucrează, răspund că „la măgăoaiele alea de stropit pe cîmp" ; deci, în subtext, omul te previne asupra limitelor priceperii lui.

În asemenea cazuri, se pare, termenii şi cunoştinţele merg mînă în mînă ; sau, dacă nu mînă în mînă, atunci cunoştinţele o iau înaintea termenilor. Cazurile cînd se întîmplă invers sînt excepţii — şi lăudăroşii cocoţaţi pe cuvinte se fac de rîs repede, sînt obligaţi să se califice, să renunţe la impostură.

În cercurile cu preocupări artistice, inversul şi excepţia sînt, se poate crede, regulă aproape generală : toată lumea rosteşte toţi termenii cu egală siguranţă — „realism",

Scanned with OKEN Scanner

„neorealism", „simbolism", „naturalism". Dar se pare că, într-adevăr, puțini îi înțeleg la fel.

Aceasta, firește, e mai degrabă o impresie decît o constatare. Și încă o impresie superficială : el, Teo, nu aparține cercurilor cu preocupări artistice. El intră în categoria celor care, pentru a vorbi cinstit despre simbolism, realism, neorealism și celelalte, ar trebui să-și inventeze mai întîi alți termeni, la nivelul nepriceperii lui. Dar termeni corespunzînd „țîmburușelor", „măgăoaielor", nu sînt și pentru ale artei, nu circulă.

Arta, s-ar spune, a rămas printre domeniile — tot mai puține pe lume, poate singurul — unde se pătrunde fără timidități de *profan*. Te simți profan cînd ai a face cu specialistul medic, fizician, agronom, contabil, sau oricum altfel ; îi recunoști superioritatea, și, chiar cînd știi ceva mai mult decît termenii, te grăbești să marchezi singur distanța, prin umilinți lingușitoare — recurgi la echivalenții „țîmburușului". Cu arta, în schimb, te poți despăgubi, te poți răzbuna. Arta pare a fi concepută drept specialitate secundă a oricui — prin naștere, independent de faptul că omul are sau nu o specialitate primă. În artă, fără să te întrebi dacă știi ori nu despre ce e vorba, poți da sfaturi, poți indica norme, poți formula exigențe, poți elabora soluții. Aici devii specialist din clipa cînd izbutești să reții pronunția unui minim de termeni. Iar dacă inventezi vreun termen nou, ai multe șanse să devii cap de școală : odată cuvîntul rostit, se găsește cine să-i dea sensuri, oricîte. În artă, s-ar părea, numai specialiștii propriu-ziși își permit uneori originalitatea de a se îndoi de atotpătrunderea calificării lor... Dar poate ar fi mai corect să nu spunem mereu „în *artă*", ci „în *vorbăria despre artă*" ?

Etcetera... Mi-a venit inima la loc. Știam : cînd nu aproba o atitudine a cuiva, Teo trecea pe pozițiile respec-

Scanned with OKEN Scanner

tivului — și vorbea răfuindu-se cu sine însuși. Prin urmare, nu comenta pelteaua premieristului pentru că găsise într-însa ceva de aprobat, ci dimpotrivă.

Dar principalul se dovedea a fi altundeva : ironiile lui Teo îl priveau realmente și pe el însuși ! Măcar în parte.

Așadar, Teo cunoștea prea puțin teoria artei și literaturii ! El era în stare să aibă complexe — ca și mărturisite — față de un premierist înfumurat ! Iar eu nu-mi dădusem încă seamă de nimic ! Eu, cu 10 la română totdeauna, cenaclistă veche, apreciată de Aneta Mindirigiu nu numai ca autoare a poemului *Jurămîntul,* ci și ca „bun cap teoretic"... Incalificabilă, intolerabilă situație !

Pe scurt. Am hotărît să-i dau lui Teo întreg ajutorul necesar. Să-i spun, să-l lămuresc : ce este realismul ; ce nu este neorealismul și nici un alt *ism ;* de ce esențialul, în artă, este să vorbim despre realismul socialist (care, fiind pe de o parte știința artei, pe de altă parte arta științei, exclude vorbăria neprincipială, admite numai dezbaterea temeinică între tovarăși de idei). Așa mai departe — totul era perfect clar. Firește, nu i-o voi spune pe loc, nu de față de premieristul, și nu întrerupîndu-l, sîcîindu-l. Într-o zi, cînd ne vom nimeri mai puțini, mai între noi, eu, de la început, fără a pierde vreme cu pălăvrăgeli aiurea, voi recapitula sistematic adevărul despre bazele artei și literaturii. Teo, indiscutabil, va înțelege imediat. Poate chiar mai bine decît mine însămi.

Odată aceste gînduri și hotărîri limpezite, am ascultat din nou, atentă, adulmecînd rădăcina neînțelegerilor în cazul lui Teo : pentru a ști dinainte cum îl voi putea ajuta mai eficient.

Am aflat, aproximativ, următoarele :

Probabil că, în cercurile de neartiști roind împrejurul artei, vorbăria despre artă a exercitat și în alte epoci o

Scanned with OKEN Scanner

atracție mai mare decît arta însăși ; *caliloghia* — dacă-i îngăduită fabricarea unui asemenea termen — cunoaște, se pare, și alte portaltoaie decît *calofilia*. Asta se vădește, spre exemplu, în felul cum Plinius Bătrînul, scriindu-și *Istoria naturală* în secolul I al erei noastre, reliefa amănuntul că, patru veacuri înaintea lui, cel mai suscotat sculptor al Greciei antice, Apelles, contesta cizmarului dreptul de a-i judeca la statui altceva decît încălțămintea. Însă reacția lui Apelles este citată deseori și în zilele noastre. Și sîntem îndreptățiți să ne întrebăm de unde provine durabilitatea lui „cizmarule, de la sanda în sus nici un cuvînt !"

Probabil, în atmosfera cercurilor preocupate de artă dăinuie, ca o latură cuasi permanentă, avîntul cizmarului mustrat de Apelles — pe drept, sau nu.

Incontestabil pare un fapt : cînd, după o viață de ucenicie și căutări, unii artiști își văd opera contestată, sînt cam totdeauna înclinați să reproșeze contestatorilor o nepricepere flagrant cizmărească — asigurîndu-i că, să fi ucenicit lîngă ei de mici copii, să le cunoască meseria cum și-o cunosc ei înșiși, n-ar contesta, ci ar înțelege, ar iubi, ar admira ; asta, spre propriul lor folos.

Este, aici, un prim pretext pentru împărțirea neartiștilor din jurul artei în tabere. Unii iau partea artistului contestat — și, chiar dacă nu au cunoștințe, chiar dacă nu au ucenicit, beneficiază de dispense atotizbăvitoare : din moment ce admiră e evident că iubesc, din moment ce iubesc e vădit că înțeleg — ucenicriile și cunoștințele pot lipsi, roadele lor sînt evidente. Alții se alătură contestatorilor ; unii invocînd ani de ucenicie și grămezi de cunoștințe — contestate la rîndul lor de artistul contestat și partizanii lui, pe baza lipsei roadelor probante ; alții, argumentînd că omul dispune de o singură viață, Heliconul și Parnasul au produs nouă muze, și, dacă ar fi să în-

Scanned with OKEN Scanner

vesteşti în înţelegerea operelor inspirate de fiecare muză cîte o viaţă, atunci ţi-ar trebui numai pentru admiratul artei nouă vieţi ; plus măcar una pentru tine însuţi — dat fiind că, drept vorbind, pe lume sînt multe de făcut, unele poate chiar ceva mai importante decît iniţierea în artele din ce în ce mai secretoase ; aşa că, oricum, bieţii oameni neartişti n-au ce face — pun umărul, asudă, uită că pentru a înţelege într-o clipă de răgaz opera unui artist ar fi trebuit să înveţe mai întîi, az-buche, tot ce artistul învăţa cît ei năduşeau la corvezi extraartistice.

Aici, firește, apare şi o tabără a intermediarilor, gata să organizeze şi să arbitreze un fel de tîrg la botul calului : mai lasă, jupîne — prin urmare, desigur, bine ar fi ca artistul să nu se mărginească a pretinde înţelegere de la cei cărora li se adresează, ci să arate el însuşi înţelegere faţă de ei ; mai dă, creştine — prin urmare, desigur, bine ar fi ca amatorul de artă, la rîndul lui, să nu se mărginească a cere artiştilor opere dinainte înţelese, opere spunînd doar ceea ce lumea ştie şi fără ele, ci să se pregătească serios, prin studii şi meditaţie, pentru a urca împreună cu artistul, *prin* artist, trepte superioare ale asimilării frumosului şi adevărului.

Se pare că discuţia durează cam de cînd şi arta. Unii afirmă că arta a premers discuţiei despre dînsa — deoarece, evident, nu se poate discuta despre ceva ce încă nu este. Alţii afirmă că totuşi a fost pe dos — dat fiind că omul, se ştie, întîi îşi imaginează şi abia apoi îşi materializează creaţia ; iar arta începutului dintîi a fost, precum iarăşi se ştie, creaţie spontană colectivă ; deci, n-a putut fi imaginată colectiv decît prin spontane dezbateri estetice prealabile — chiar dacă atunci, în condiţiile primitivităţii absolute, aceste dezbateri colective au avut loc, pe neştiutelea, în mintea cîte unuia şi aceluiaşi artist ; a unui om atît de primitiv, încît accepta să cînte, să dan-

Scanned with OKEN Scanner

seze, să-şi cioplească ori să-şi mîzgălească pereţii grotei, fără a şti că, oportunist pînă în măduva oaselor, dădea dreptate simultan şi tagmei producătorilor de artă, şi tagmei consumatorilor — ba chiar, mai mult, le întemeia spontan pe amîndouă dintr-o dată.

În legătură cu acestea, romanii au mai lăsat un adagiu celebru pînă azi : „arta-i lungă, viaţa-i scurtă". Pare-se că aici sînt multe intuiţii şi convingeri profunde : despre continuitatea artei peste generaţii şi veacuri... despre omul care, deşi viaţa îi e scurtă, conferă totuşi operei sale o longevitate pe măsura omenirii întregi... despre atracţia artei, pe chiar fundalul acesta amestecînd atîta măreţie şi atîtea deşertăciuni, atîtea bucurii şi atîtea regrete, atîtea biruinţi împotriva morţii şi atîta exces de vorbărie gata să îngroape opera artistică mai adînc decît orice moarte...

Dar, de fapt, adagiul roman e şi de astă dată luat din greacă : nu-i decît traducerea latină a primelor cuvinte din primul aforism rămas de la Hipocrat, părintele medicinii — *ho bios brahus, he de tehne macra*. Romanii au inversat propoziţiile : *ars longa, vita brevis*. Pe *„tehne* macra" l-au tradus prin *„ars* longa". Dar cuvîntul, şi la greci, şi la romani, era mult mai cuprinzător decît este astăzi pentru noi : cuprindea, lîngă artele de acum, orice îndeletnicire superioară înţeleasă şi practicată cu măiestrie. Hipocrat avea în vedere mai ales arta medicului. Romanii, cînd l-au tradus, considerau încă şi istoria drept artă, recunoscîndu-i-o ca muză pe Clio a grecilor ; după cum altei arte, astronomiei, i-o recunoşteau drept muză pe Urania. Dacă ar trebui să exprimăm explicit ce înţelegeau anticii din primul aforism al lui Hipocrat, poate am spune : ceea ce omul săvîrşeşte cu măiestrie, cu artă, este mai durabil decît el însuşi — *ars longa, vita brevis* ; caută-ţi longevitatea în ceea ce săvîrşeşti şi în felul cum săvîr-

Scanned with OKEN Scanner

şeşti, nu în ceea ce eşti, pentru că n-ai cum fi decît o viaţă scurtă ca orice viaţă — *ars longa, vita brevis...*

Probabil, ar trebui scrisă cîndva o istorie a noţiunilor şi termenilor. Oricum, pare sigur că, în cazul „ars longa...", cu timpul, cu îndesirea cercurilor de esteţi neartişti şi a *caliloghiilor*, unele înţelesuri străvechi s-au rarefiat. Sau, poate, condiţiile schimbîndu-se, un sens al expresiei, mărunt pentru antici, a devenit atotdominant : „viaţa-i scurtă, arta-i lungă" — vreme de cheltuit pe fleacuri n-am, însă, uite, dacă-mi acorzi cîteva zile, îţi pun rînduială în harababura asta cu artiştii de n-o să mai crîcnească nimeni, nimic, în veacul veacului ! Sau, poate, sensul complementar : „arta-i lungă, viaţa-i scurtă" — de ce mi-aş irosi zilele cu chestii dintr-astea, dacă, oricum, mă depăşesc ? artiştii cu ale lor, eu cu ale mele !

Etcetera — ca totdeauna Teo : cu treceri la alte cîteva teme propuse, reveniri, precizări.

Rădăcina neînţelegerilor lui n-o dibuisem încă. La plecare, în schimb, am descoperit că premieristul înfumurat dispăruse.

Am întrebat — mi s-a răspuns : îşi luase tălpăşiţa de mult ; o vreme s-a tot uitat la ceas, pe urmă a mormăit ceva — şi dus a fost.

Victorie, aşadar, totală ! Împotriva unui pisălog nesuferit umblînd cu...

— Dă-l naibii ! Cu *ar slonga ?*

— A fost la o premieră şi bate toba-n tot tîrgul : naturalism, premierism, vedetism, tronca-zdronca, slonga-slonga...

— Plus, colac peste pupăză, *tenemacra !*

La liceu, acestor ciosvîrte latino-greceşti reţinute anapoda, li s-a adăugat curînd, prin simpatie fonetică, mult hulitul *conga :* dans barbar necunoscut, întruchipînd atunci pentru noi dezmăţul imperialist şi ispititoarele lui

Scanned with OKEN Scanner

capcane. De unde, curînd, vocabularul argotic ni s-a îmbogăţit cu acel „conga-slonga" pe care l-ai apucat dumneata — avînd sensurile cunoscute şi, uneori, urmat de o imprecaţie cvadrisilabică semănînd a nume de străvechi rege african, „tenemacra".

Abandonez aici enciclopedia argotică. Esenţialul, cred, ţi l-am spus. În rest, contribuţiile noastre îl cam înlăturaseră pe Teo ; iar rezultatul — conga-slonga.

m RĂDĂCINA NEÎNŢELEGERILOR LUI TEO

Cerc vicios : neizbutind să depistez prealabil rădăcina, nu izbuteam să-mi expun cu eficienţa necesară adevărurile ; exprimîndu-le ineficient, ridicam singură obstacole noi pe calea către rădăcină. Nu mă descurajam : reveneam, reluam, reexpuneam, reclarificam...

Pînă la urmă, totuşi, m-am lăsat păgubaşă ; am părăsit lucrările de prospectare a rădăcinii. Pe parcurs, îmi izbutiseră două performanţe neprevăzute în program. Una — luîndu-se după mine, prietenii lui Teo s-au obişnuit să-i orienteze şi ei monologul spre tema artă-literatură. A doua — urmărind monologul lui Teo, am înţeles repede că drumul meu spre rădăcina neînţelegerilor lui va trece printr-un labirint cu hăţişuri şi ramificaţii îngrozitor de complicate.

Consecinţa primei performanţe : pălăvrăgelile noastre pentru incitarea lui Teo la monolog au început să cuprindă atîtea solicitări din direcţia artei, încît eu, deşi, în circa trei expuneri a cîte maximum două minute, epuizasem întreg stocul adevărurilor fundamentale predate cenaclului *Levnic Tolstoi* de Aneta, am putut cocoloşi

Scanned with OKEN Scanner

cîtăva vreme binefăcătoarea convingere că nu tăceam pentru că nu mai aveam ce spune, ci pentru că, în contextul palavrelor celorlalți, revelațiile mele ar fi riscat să-și piardă iarăși relieful.

Consecința celei de a doua performanțe : dat fiind că într-o zi — fastă, fără îndoială — urma totuși să expun convingător și eficient totul, de la capăt ; dat fiind că, deci, rămînea preferabil să identific mai întîi acea blestemată rădăcină ; dat fiind că eram așadar în continuare obligată să explorez blestematul labirint ; date fiind aceste imperative, am început să țin un fel de jurnal.

Un adevărat jurnal de bord : operativ, înregistrînd, așa cum le întîlneam, idei și opinii ale lui Teo — cele abătîndu-se mai flagrant de la linia opiniilor noastre cenacliste curente. Notate fără pic de respect pentru stilul lui : cum le înțelegeam eu. Fără precizări calendaristice sau de altă natură. Doar că, nu mai știu pentru ce, numerotate.

Un caiet școlar oarecare. L-am păstrat, îl am. Pe vremea cenaclului, îl încredințam periodic, prin rotație, cîtorva prieteni. Le spusesem că am notat gîndurile unui cunoscut al mamei ; ei, probabil, credeau că sînt gîndurile mele ; dar nu mă sîcîiau cu întrebări. Încercam, poate, să-mi justific astfel, în fața lor, desprinderea de preocupările literare, de cenaclu, de atîtea crunte jucării comune ale adolescenței pe care o părăseam înaintea lor, desprinzîndu-mă într-o anumită măsură și de ei. Nu prea știu ce vor fi înțeles.

Îmi trece prin minte că, poate, cineva ți-a arătat caietul și d-tale : coperți albastre necartonate, foi semivelină semi-albă, scrisul numai pe contrapagini ; paginile de dreapta, numerotate fără soț, erau destinate observațiilor și concluziilor mele polemice — dar au rămas imaculate ; numele nu-mi figura nicăieri. Cînd ai trecut prin cenaclu d-ta, eram la începutul începutului : șapte-opt pagini

Scanned with OKEN Scanner

scrise mărișor, cel mult zece. Ulterior am ajuns la nouăzeci și cinci, scrise tot mai mărunt, aproape microscopic.

Ultima însemnare, știu sigur, datează din vremea cînd eram proaspătă studentă. Între timp uitasem că am fost cîndva cenaclistă, că pornisem după rădăcina unei neînțelegeri a cuiva, că notele mele fuseseră cîndva menite să-mi jaloneze un teribil labirint, pentru a-mi înlesni returul, cînd voi fi împovărată de rădăcina aceea, atunci smulsă. Uitări compensate : eram conștientă că, fără a fi știut, notasem cîte ceva despre labirintul străbătut de mine, cu acul busolei pe direcția înțelegerii, cînd ale vieții vînturi m-au smuls din rădăcina neînțelegerilor mele.

Țin mult și astăzi la acest caiet. Dacă aș ști că te interesează, dacă nu m-aș teme de vreun accident poștal, ți l-aș trimite împreună cu scrisoarea. Oricum, ți-l pot pune la dispoziție oricînd. Aici, mă voi mărgini să răspund întrebărilor d-tale, copiind pe sărite : e Teo, în perioada 1952—56 ; rezumat în atmosfera respectivă, inclusiv stilistică, de mine, așa cum eram și, de bine, de rău, creșteam.

Nu fac decît să transcriu ; și folosesc altfel de cerneală, pentru eventualitatea că, digerîndu-mi prea greu stilul și preocupările de acum cincisprezece ani, vei prefera să sari peste paginile respective — la cerneala, stilul și preocupările curente.

*

1 B. Problemele realismului nostru, socialist, pot fi abordate de pe foarte multe poziții ; dar noi, la cenaclu, nu prea ținem seamă de acest lucru.

În dezbateri, mulți afirmăm că prin realism *indicăm forma (creată de L.N. Tolstoi, H. de Balzac și alți realiști cunoscuți din secolul trecut), iar prin* socialist *indicăm fondul sau conținutul nou (dat de orînduirea noastră so-*

Scanned with OKEN Scanner

cialistă, căreia îi reflectăm veridic, în împrejurări tipice, caracterele tipice).

Dar tot noi, în aceleaşi dezbateri, spunem şi că realismul socialist moşteneşte multe curente importante, printre care unele, ca romantismul, clasicismul ş.a. au fost foarte diferite de realismul realiştilor tip Balzac.

Cine, stînd în bibliotecă, ascultă dezbaterile cenaclului, e îndreptăţit, nu o dată, să-şi pună întrebarea dacă termenul realism *folosit de noi n-ar putea fi pus în legătură mai directă cu realitatea noastră propriu-zisă. Adică, nu pe contul realiştilor, clasicilor ori romanticilor din alte secole, ci direct şi personal pe contul nostru.*

Însă realitatea este o problemă care prezintă dificultăţi foarte mari, dat fiind că înţelegerea omenească faţă de dînsa evoluează într-una, iar în zilele acestea evoluează de-a dreptul revoluţionar, atît datorită ştiinţei cît şi datorită artei.

*

4 Noi, în cenaclu, spunem că realitate *este ceea ce are existenţă obiectivă, independentă de conştiinţa sau voinţa noastră.*

Totuşi oamenii, mai ales ca autori de ceva, de absolut orice, nu neapărat de opere artistice, sînt şi realitate subiectivă, nu numai obiectivă. Aceasta, dat fiind că ei nu au existenţă total independentă de conştiinţa şi voinţa lor, deşi, pentru cei din jur, fiecare om reprezintă o realitate obiectivă. Ori, mai ales în artă, autorii joacă un rol important şi ca realitate subiectivă.

*

6 S-a constatat ades că realitatea obiectivă (şi chiar realitatea subiectivă) este în realitate mult mai vastă decît

Scanned with OKEN Scanner

partea din ea cunoscută lumii întregi ori unui anumit ins, chiar dacă el este savant sau scriitor foarte mare.

Cineva s-ar putea întreba dacă noi, spunînd „realism", avem în vedere realitatea întreagă, *fie cunoscută, fie în cercetare, fie necunoscută, ori ne limităm strict la* cunoştinţele noastre *despre ea (în unele cazuri luînd drept cunoştinţe indiscutabile ale noastre părerile altora, pentru ei mai discutabile decît pentru noi).*

Cineva, undeva, a propus ca acei realişti care întorc anume spatele zonei necunoscute încă a realităţii obiective să-şi schimbe numele în senzorialişti *sau* empirişti. *Se spune că, prin aceasta, ei ar dovedi concepţii clare şi consecvente, deşi înguste, retrograde, conservatoare în cel mai rău înţeles al cuvîntului.*

*

11 Se ştie precis că zeii şi superstiţiile populare vechi au la bază încercări naive ale oamenilor antici de a-şi imagina cîte ceva despre partea necunoscută lor din realitate, sau cunoscută însă neexplicabilă (în condiţiile de atunci).

Toată lumea admite că noi, atît la şcoală cît şi la cenaclu, cînd studiem ori citim legendele minunate ale antichităţii — zeii, zeiţele, semizeii, muzele ş.c.l. — procedăm bine, sporindu-ne cultura generală şi deprinderea de a judeca fenomenele dialectic, în spiritul materialismului istoric.

Aici trebuie subliniat faptul că, mitologia antică predîndu-se cu obiectivitate, detaşare şi calm, nu au apărut niciodată cazuri de elevi, nici de alte persoane contemporane, care, indiferent originea socială şi apartenenţa po-

Scanned with OKEN Scanner

litică, să se fi convertit, de exemplu, la cultul lui Jupiter, ori să rămînă cît de cît în primejdie a se converti pe viitor.

Există propunerea ca încercările mai recente de a explica prin imaginație anumite aspecte necunoscute ale realității să fie studiate ca și mitologia antică; dar, e drept, atît în secolul trecut cît și într-al nostru, asemenea încercări s-au datorat nu religiei sau teologiei, ca altădată, ci filozofiei și artei. Ele folosesc termeni specifici cum sînt: transcendent, suprareal, metafizic *ș.a.m.d. Studiați cu obiectivitatea științifică și detașarea cu care studiem termenii* mitologie, zeu, oracol, *pare sigur că acești termeni mai recenți ne-ar îmbogăți de asemenea cultura generală, ar contribui în anumită măsură și ei la formarea deprinderii noastre de a judeca just. E de presupus că nu s-ar ivi nici acum primejdia convertirii cuiva la, de exemplu, transcendentalism, suprarealism etc.*

*

12 Noi, la cenaclu, reacționăm violent, în numele realismului, ori de cîte ori auzim rostindu-se termeni ca transcendent, suprareal *ș.a.m.d. Iritarea noastră este explicabilă, deoarece, într-adevăr, există numeroase excese și speculații, multe foarte reacționare, avînd ca punct de pornire chiar noțiunile* suprareal, transcendent *etc.*

Dar situația din gîndire nu corespunde aidoma celei din fizică ori din mecanica solidelor; deoarece, pe tărîmul gîndirii, opunînd excesului un oricît de explicabil exces în sens contrar, nu îl anihilezi, ci îl sporești (aici excesele adunîndu-se totdeauna, indiferent sensul lor). Urmează că nu iritarea este indicată, ci studiul științific, obiectiv, ca și în cazul mitologiilor.

Altfel, ascultîndu-ne din bibliotecă toate contraexcesele, cineva își poate forma părerea că noi atribuim rea-

lismului o anumită teamă a noastră de ceea ce s-ar mai putea descoperi, sau bănui prin ipoteze și intuiții, în partea necunoscută încă a realității reale. Adică, părerea că noi ținem morțiș să ne amenajăm realismul ca pe un refugiu din fața realului necunoscut. Din fața viitorului, cu care nu sîntem grăbiți să dăm piept, deoarece prezentul ne place, confruntarea cu trecutul ne încîntă, iar viitorul, dacă ar da buzna, ne-ar strica sărbătoarea. Deci, își poate forma părerea că noi ne amenajăm realismul ca pe un refugiu în ceea ce este cunoscut, sigur, în parte moștenit, în parte abia construit, verificat cu toate cele cinci simțuri și, în cît de mică măsură, dependent totuși de voința noastră.

*

14 Turiștii care beau whiski și coca cola pe vîrful muntelui Olimp greu înțeleg cum a plasat antichitatea în acel loc atîta fantezie și atîta transcendent.

Dacă astăzi, oriunde în lume, o babă jură că pe strada Cutare se întîmplă vreo minune, strada Cutare se umple imediat de oameni. Unii se duc acolo pentru că au luat baba în serios, alții nu cred nimic dar vor să rîdă de cei-lalți, alții își spun că vor vedea la fața locului ce e de crezut și ce nu.

Nu sînt cunoscute cazuri de greci antici, credincioși sau atei, care să fi urcat Olimpul pentru a vedea cu ochii soborul zeilor, sau pentru a fi absolut siguri că zeii nu există.

Asemenea comparații sînt foarte semnificative pentru evoluția în timp a concepțiilor despre realitatea necunoscută încă și a atitudinii oamenilor față de ea. De unde re-

Scanned with OKEN Scanner

zultă problema : noi, în cenaclu, avem totdeauna atitudini consecvent contemporane nouă ?

*

16 Înaintea olimpului de pe muntele Olimp au fost experimentate alte olimpuri, în cetăți din plină cîmpie. De exemplu, faraonii egipteni erau socotiți zei, ca împăratul Japoniei și alți regi transcendentalizați din vechime.

Grecii republicani au plasat olimpul cît mai departe de cetăți, pe muntele înalt unde nu se circula din cauza diferenței mari de temperatură, a unor superstiții și interdicții.

Pe urmă, olimpul a fost mutat în cer, cu Dumnezeu.

In ultima sa formă, olimpul a fost iarăși mutat, acuma într-un loc socotit și mai inaccesibil. Anume, direct în mintea omenească. Astfel, celui de al patrulea olimp i s-a repartizat ca sediu ideea că Dumnezeu, orice nume i-am da, oricum ni l-am închipui, este în realitate Marele Necunoscut din mintea oricui, sau Ființa Ființelor, sau Esența Esențelor, el fiind reflex al unei părți din realitate pe care noi nu o putem reflecta, nici cunoaște, nici gîndi, nici înțelege sau bănui. Prin urmare, Olimpul Nou a fost instalat în ideea de Transcendent (cu T mare) sau de Incognoscibil (cu I mare).

*

19 Așa cum grecii antici nu au sesizat multă vreme că ar fi putut verifica situația reală din olimp urcîndu-se pe muntele Olimp, tot așa, mai tîrziu, multă vreme nu s-a sesizat că tratatele de teologie și de filozofie idealistă, sau operele artistice pe teme transcendentaliste, prezintă și reprezintă incognoscibilul ca pe lucrul cel mai cunoscut

Scanned with OKEN Scanner

dintre cîte se cunosc de cînd lumea. Ca şi cum autorii ar fi văzut invizibilitatea incognoscibilului, i-ar fi pipăit pe toate feţele intangibilitatea ş.a.m.d. Astfel, cu timpul, incognoscibilul transcendent a fost descris mai amănunţit decît o pîine sau o oală.

*

22 D. Faraonii nu au fost înlăturaţi pentru că i-a demascat cineva ca nezei. I-au înlăturat romanii, cînd le-au cucerit ţara. Poporul egiptean a vărsat foarte mult sînge pentru a-şi apăra ţara de romanii cotropitori. *Însă nu se cunoaşte cazul vreunui egiptean care să fi luptat pentru a-şi apăra* zeul *faraon de romanii* profanatori. *Adică, s-a văzut atunci dintr-o dată că zeificarea faraonului era cam ca şi, de exemplu, plata birurilor : o convenţie sau normă de comportare administrativă. Iar zeitatea lui era numai literatură, inspirată sau neinspirată, folosită în speculaţii interesate de către diversele caste diriguitoare. Însă, mai ales la începuturile ei, această literatură (şi sculptură, pictură, arhitectură, regie artistică de cult şi ceremonial ş.a.m.d.) nu s-a ivit la comanda viitorilor ei speculanţi, ci din dorinţa sinceră a autorilor de a face viaţa omenească mai frumoasă, mai cu rost, explicînd, oricît de naiv, ceea ce egiptenii nu-şi puteau explica datorită lipsei cunoştinţelor necesare (ivite mai tîrziu, sau, unele încă nici astăzi puse la punct perfect).*

La fel, grecii care n-au urcat pe Olimp să verifice existenţa zeilor, au urcat pentru a paşte capre. Aceasta, cînd la înmulţirea şeptelului şi scăderea păşunilor (prin culturi cerealiere sau hortiviticole) s-au adăugat războaie distrugătoare, calamităţi naturale ş.a. Atunci, funia fiind la par, nimeni nu s-a gîndit să pună tihna ori securitatea zeilor mai presus de viaţa caprelor sale care îi asigurau

Scanned with OKEN Scanner

existența. Nimeni nu a sărit să apere olimpul din Olimp de sacrilegiu. Norma administrativă fusese respectată, și aici, numai cîtă vreme n-a intervenit ceva făcînd-o insuportabilă, inadmisibilă. Însă legendele și arta din antichitate au rămas, bucurîndu-se pînă în zilele noastre de cea mai mare prețuire. Au mai rămas, ca și de la egipteni, numeroase cuceriri ale filozofiei sau științei, chiar dacă, e drept, unele au fost obținute cu nădejdea naivă că, prin ele, se ajungea la o mai bună înțelegere a voinței, ideilor și legilor prin care zeii de pe muntele Olimp, sau Ființa, sau Esența, guvernau realitatea obiectivă, societatea sclavagistă și gîndirea fiecărui grec antic în parte.

Părinții noștri au umplut cerul cu baloane, dirijabile, sonde, avioane. Nu pentru a verifica prezența lui Dumnezeu acolo, ci pentru că, din moment ce zborul visat de mult a devenit posibil, nimeni nu s-a mai gîndit la convenția cu cerul lui Doamne-Doamne ceresc tată carele ești în ceruri.

Dar, în general, chiar dacă am presupune, de exemplu, că savantul care a descoperit compoziția aerului era bigot și își minimaliza opera, considerînd-o doar o etapă oarecare în drumul menit să-l ducă la revelația unghiilor unui picior al Marelui Necunoscut, însemnătatea istorico-mondială a descoperirii sale tot nu scade, pentru că, prin ea, oxigenul, azotul și hidrogenul, pînă atunci izvor incognoscibil de fenomene transcendentale, au devenit realitate obiectivă, de mult folos pentru toți oamenii, atît în gîndire cît și în industrie.

*

23 Astăzi științele progresează mult mai repede decît în trecut. Orice savant consideră de la sine înțeles că mintea noastră are a cunoaște și explica mult mai multe lucruri ori fenomene ale realității decît a cunoscut și expli-

Scanned with OKEN Scanner

cat pînă acum. Intervievați, aproape toți savanții contemporani ar răspunde că nici unul dintre aspectele necunoscute ale realității nu poate fi considerat incognoscibil, deoarece afirmația ar trebui să rezulte dintr-o cunoaștere a obiectului sau aspectului în cauză, și, astfel, obiectul s-ar dovedi nu numai cognoscibil, ci chiar parțial cunoscut.

Dacă va fi existînd undeva ceva incognoscibil pentru noi, atunci prima condiție a existenței lui este ca mintea noastră să nu se poată gîndi la el nici astăzi, nici pe viitor, nicicum, nicicît. Adică, pur și simplu, incognoscibilul nu are cum exista pentru mintea omenească, nici în cuvinte, nici ca senzație, nici ca obsesie, nici ca revelație, nici ca absolut nimic-nimic-nimic. Deci, pentru a fi, incognoscibilul trebuie întîi și-ntîi să nu existe.

*

25 A. Rămîne sigur faptul că, într-adevăr, mintea noastră are facultatea de a inventa la nesfîrșit tot felul de explicații, unele foarte extravagante.

E simplu cazul minciunilor zise nevinovate ale copiilor. Băiețelul nu s-a spălat pe mîini pentru că, de exemplu, n-a vrut pisica aia (care nici măcar nu există prin casă ori prin vecini, e numai în imaginația lui). Are și el un biet transcendent pe măsură ; și ești obligat să i-l respecți, dat fiind că nu-i știi cheia.

Simplu și cazul legendelor ticluite de mai bătrîni. Ciocîrlia ? O fostă fată, s-a îndrăgostit de soare, a.m.d. De ce n-are ursul coadă ? Pescuitul, găleata legată de coadă, gheața ș.c.l.

Mai complicat e cazul explicațiilor și teoriilor științifice *bazate pe imaginație. De exemplu, s-a afirmat multă vreme, și s-a luat de foarte bună, ideea că pămîntul este*

Scanned with OKEN Scanner

un fel de bolovan plat pus pe spinarea unor elefanți sau balene. Această idee greșită a contribuit totuși pozitiv la apariția celor dintîi tratate de geografie și hărți.

Faptul se poate demonstra folosind ca exemplu nenumărate credințe, superstiții, prejudecăți și teorii științifice astăzi depășite. Multe dintre ele au adus la vremea lor un anumit aport pozitiv.

E ca și sigur că asemenea explicații imaginare greșite dăinuie pînă în zilele noastre. Dar, noi neputîndu-ne da seamă de toate, ele vor fi lămurite mai tîrziu (deși fenomenul va dăinui și atunci, sub alte forme).

Sînt și cazuri cînd ar fi exagerat să căutăm neapărat aporturi pozitive. Aici, de exemplu, se dovedește valabil un caz al meu. Anume, cînd eram foarte mică, abia intrată la grădiniță, am alunecat fără voie pe panta explicării vîntului ca fenomen natural produs de copaci atunci cînd dau din crengi. Un timp am propagat deschis ideea stîrpirii vîntului prin tăierea tuturor copacilor. Dacă teoria mea ar fi cuprins mase largi de adepți, atunci aportul pozitiv (descoperirea de către noi a adevărului că mișcarea crengilor este efect, nu cauză a vîntului) ar fi fost neglijabil față de calamitățile pe care le-aș fi provocat defrișînd bulevardele și parcurile din București, sau toate pădurile țării și ale lumii. Din fericire, în realitatea socială obiectivă lucrurile erau mult mai clare decît în realitatea mea subiectivă individuală.

*

25 B. Explicările prin imaginație apar și se acceptă mai ales dintr-un fel de exasperare. Adică, de ciudă că nu găsim pe loc nici argumente contra, nici altă explicație mai justă, uităm că n-am găsit ori cerut argumente pentru explicația care ni s-a dat. În felul acesta, explicația

Scanned with OKEN Scanner

acceptată devine, practic, o ipoteză de lucru, larg admisă, cum se poate considera că au fost de fapt și mitologiile sau credințele religioase (pentru cîți au crezut cinstit în ele); idem transcendentalismele.

Există părerea că asaltul oamenilor spre ceea ce nu cunosc încă, spre necunoscut, merge de cînd lumea așa. Adică, unii, poate majoritatea, înaintează organizat, încet și sigur. Alții, imaginativii, se aruncă pur și simplu asupra necunoscutului, sar în necunoscut. Cei ce au această îndrăzneală înfruntă riscuri foarte mari și merită totdeauna înțelegerea celorlalți. Unii merită și stima, chiar veneraţia. Mulți însă, e drept, merită numai compătimirea. Aici fiind potrivită, de exemplu, o comparație între legenda lui Prometeu și cea a lui Icar.

Problemele esențiale provin însă din faptul că, obișnuit, este foarte greu să ne dăm seamă din timp, în toate cazurile, dacă asemenea explicații imaginare ne vor aduce mai mult foloase ori mai mult ponoase, dacă ne vor ajuta și stimula gîndirea, ori ne-o vor încurca.

Dar tocmai de aceea dezvoltăm astăzi științele, inclusiv științele despre imaginație, despre artă și celelalte domenii unde realitatea noastră subiectivă are uneori tendința să substituie cu ea însăși ceea ce nu înțelegem din realitatea obiectivă.

Dezvoltînd științele, căpătăm treptat deprinderea de a ne orienta, în toate, mai bine și mai din timp. Ceea ce, însă, poate să însemne doar că pe viitor salturile în necunoscut se vor face mult mai de sus și mai impetuos, fără ca riscurile să crească, ba poate chiar scăzînd, datorită pregătirii superioare și antrenamentului sistematic bazat pe experiența cîștigată.

Cineva a spus că socialismul poate fi definit ca mod de organizare superior tocmai prin faptul că înlesnește lu-

Scanned with OKEN Scanner

mii posibilitatea de a-și achita mai ușor și mai devreme, în acest scop, al progresului, taxele școlare.

*

28 În orice caz, științele contemporane nu urmăresc anume să evacueze din mintea cuiva ideea de olimp, transcendent ori incognoscibil, nici să polemizeze cu filozofii idealiști cîți mai sînt, teologi ori laici. Se întîmplă acum, sub ochii noștri, cum s-a întîmplat și cînd faraonii n-au mai fost zei, sau cînd pe Olimp au urcat păstori cu caprele, sau cînd prin cer au început să zboare aviatorii.

Nouă, ar urma, ni se pune foarte ascuțit problema de a studia temeinic, obiectiv, legendele valabile care rămîn din perioada aceasta, recentă, cu olimpul mutat în mintea oamenilor ca transcendent incognoscibil. Adică, însăși excesele neo-olimpice ne vor fi mai clare dacă vom studia, ca și în cazul anticilor, roadele muncii cinstite dinainte de exces, cum sînt multe opere artistice și literare, multe cercetări din știință, din diverse ramuri filozofice ca logica, psihologia, sociologia ș.a.

Problema aceasta se pune cel mai ascuțit în domeniile și locurile unde este ocolită. Iar cine trage cu urechea la discuțiile din cenaclul nostru poate ajunge să creadă că arta realismului socialist demonstrează foarte grăitor această stare de fapt. Pentru că, la noi în cenaclu, munca pentru a transforma necunoscutul în cunoscut, muncă de care viața artelor nu depinde mai puțin decît viața științelor, este lăsată la cheremul oricui, ori este zvîrlită de-a dreptul în brațele transcendentaliștilor ; deoarece realismul nostru o respinge, o refuză. Ori, astfel, acest realism senzorialist, promovat nu numai în cenaclul nostru, contribuie mult la răspîndirea impresiei sau senzației că acum olimpul ar fi pe cale să se refugieze în artele însetate dintr-o dată

Scanned with OKEN Scanner

de transcendent și incognoscibil. Adică, artele se fac surori cu transcendentul incognoscibil pentru ca, scăpînd din chingile acestui realism empiric, să treacă puntea spre acele zone din realitatea obiectivă sau subiectivă care își așteaptă Columbii.

În limbaj curent, aceste zone se subînțeleg din cuvinte ca: ziua de mîine, viitorul ș.a.

*

34 A. În mintea oamenilor apar uneori lucruri fără legături precise cu realitatea obiectivă cunoscută ori aproximată, nici cu vreo realitate personală, subiectivă. Unele vin din trecutul depărtat al speciei, aici intrînd spaima de întuneric, frica unora de șoareci, imagini cu stafii ș.a. Apar însă și lucruri a căror origine e mult mai greu de stabilit.

Intervine, iarăși, un caz al meu. Deoarece, personal, am fost obsedată multe zile, chiar săptămîni, de o frază nici măcar întreagă pe care, aș fi putut jura, mi-a șoptit-o cineva la ureche, foarte deslușit, într-o dimineață, cînd mă trezeam din somn. Mama plecase la lucru, în cameră nu era nimeni, nici în restul casei. Fraza suna: „Alaltăieri, masa noastră din bucătărie, fiind cuprinsă de dureri ascuțite în piciorul al treilea, cel dinspre butelia aragazului...“ Mai departe n-am auzit, nu știu ce ar fi urmat, pentru că, apucîndu-mă rîsul, m-am trezit cu totul. Am fugit la bucătărie și, cînd am văzut masa, i-am înfășurat strîns acel picior, cu spălătorul, rîzînd ca proasta, de una singură. Multă vreme, ori de cîte ori îmi aduceam aminte, pufneam în rîs. Însă fraza n-am putut-o continua, deși am încercat diverse variante.

Ori, e cu totul inexplicabil de ce, de unde a apărut fenomenul acesta în mintea mea, în realitatea mea subiec-

Scanned with OKEN Scanner

tivă. Dat fiind că eu, nici la şcoală, nici la cenaclu, nici în secret, nici măcar în gînd (dacă sînt perfect trează) nu simt atracţie către formalisme, abstracţionisme ori suprarealisme de acest fel, ori de vreun altul, fără legătură cu realitatea obiectivă, cu viaţa poporului nostru muncitor.

*

34 B. La cenaclu, ne declarăm toţi de acord că poveştile despre mese şi scaune cu dureri prin picioare pot merge foarte bine ca literatură pentru copii, de preferinţă preşcolari, deoarece le dezvoltă imaginaţia şi deprinderea de a asocia idei. Pentru adulţi, însă, susţinem toţi că aşa ceva nu corespunde, fiind formalism şi suprarealism, adică produse artistice reacţionare, capabile doar să strice oamenilor deprinderile bune care le-au fost dezvoltate cînd erau preşcolari.

Aici, prin urmare, se iveşte o contradicţie, poate chiar o greşeală.

*

37 Să presupunem, în raportul scris înmînat de un miliţian superiorului său, următorul paragraf:

„Astăzi, 14 octombrie a.c., orele 8,45, pe bulv. Schitu Măgureanu, colţ cu bulv. 6 Martie, s-au produs deficienţe şi perturbări în circulaţie de către numitul Mihai Viteazul, care, părăsind locul ştiut din piaţa Universităţii, străbătea călare această intersecţie de artere aglomerate. Constatînd că viteza sa scăzută impieta asupra scurgerii autovehiculelor angajate pe verde, avînd în vedere că nu respecta întru totul nici obligaţia de a circula exclusiv pe dreapta zonei carosabile, luînd în considerare că şi coada calului său stîrnea panică printre pietoni, atît pe trotuare cît

Scanned with OKEN Scanner

și la traversări, datorită felului în care se agita plesnindu-i în plină figură, am acționat imediat. Interceptîndu-l și atrăgîndu-i atenția asupra abaterilor sale sus-menționate, l-am somat reglementar pe numit a se conforma întru totul normelor legale de circulație civilizată. Numitul însă a tentat a mă mitui, zvîrlindu-mi la picioare banul anexat, de proveniență necunoscută, declarînd totodată că el se deplasa absolut legal, în interes de serviciu, fiind convocat oficial la o ședință cu alte statui ecvestre, plenară. pe București, cu invitați străini și doi occidentali antici plus soțiile, pentru a dezbate trei puncte care erau...“

Superiorul milițianului n-ar citi mai departe. Dîndu-și seamă că subalternul i-a înnebunit, ar lua măsuri pentru ca omul să intre imediat sub control medical de specialitate.

Acum să presupunem că milițianul și raportul lui n-au existat. În schimb, să presupunem că același ofițer de miliție, superiorul milițianului inexistent, există, de astă dată el putînd fi eventual și civil. Și, să presupunem, omul nostru deschide o carte de literatură. Și, să mai presupunem, cartea începe prin a povesti cum, în ziua de 14 oct. a.c., orele 8,45, Mihai Viteazul, părăsindu-și locul știut din piața Universității, a pornit călare prin oraș etc., etc.

Reacția va fi alta. Cititorul, milițian sau civil, își va spune doar că autorul are, în felul lui, imaginație. Și va citi mai departe, curios să afle ce puncte au a discuta statuile ecvestre în ședința aceea a lor, și, mai ales, încotro bate autorul imaginînd asemenea trăsnaie.

*

40 A. În pauzele cenaclului, noi spunem deseori lucruri semănînd foarte puțin cu ceea ce abia am spus în ședințe. Odată, sub fereastra bibliotecii, cineva dintre ai

Scanned with OKEN Scanner

noştri susţinea sus şi tare că, de fapt, arta este, ea însăşi, o realitate de sine stătătoare. Sau o contrarealitate. Mai bine zis, o antirealitate. Şi mai susţinea că arta modernă îndeplineşte o funcţie nouă, mult superioară funcţiilor ei vechi, din vremea cînd anticii se mărgineau la imitaţii după natură. Această funcţie nouă este de a da artistului sentimentul creaţiei demiurgice, adică de a-l pune în situaţia să-şi valorifice nelimitat libertăţile şi capriciile, ca un zeu trasînd lumi şi realităţi noi în haos. Aceasta, drept un fel de compensaţie sau răzbunare, dat fiind că realitatea obiectivă exterioară refuză omului astfel de sentimente şi libertăţi, numai arta dîndu-i posibilitatea să le trăiască.

Luînd de exemplu chiar cazul literaturii, putem constata că, într-adevăr, asemenea păreri sau teorii au temeiuri reale. Adică, avînd ceva cultură şi îndemînare, poţi face, pe hîrtie, atît realităţi în haos, cît şi haos în realităţi. Dat fiind că pe hîrtie poţi pune în mişcare orice. Să zicem, chiar oameni cu cîte trei capete, un singur picior pentru duzina de inşi şi, la oblinc, opt ochi de căciulă. Sau, poţi face din Urlaţi capitala Zanzibarului. Sau, poţi descrie oricît de amănunţit un al nouăsprezecelea continent, ori incontinent, de pe scoarţa, să zicem, cerebrală a, dacă vrei, stejarului din Borzeşti. Poţi brăzda şesurile teleormănene cu oricîte fluvii curgînd vijelios la deal pe labe vocalice de culoare decapitată covariant cu vectorul lui Poynting. Sau, poţi zvîrli fiecărui Napoleon cîte o soartă fără Waterloo şi Sfînta Elena. A.m.d.

Pe hîrtie, poate oricine orice. Fără nici o opreliştе. Poate folosi şi cuvinte inexistente, sau chiar, de la început pînă la sfîrşit, numai neocuvinte, asamblate într-o neolimbă nimănui cunoscută, nici măcar inventatorului ei.

Soarta hîrtiei începe a ridica probleme abia după ce ultimul semn a fost scris şi sentimentul demiurgiei a fost

Scanned with OKEN Scanner

trăit pînă la capăt. Hîrtia poate fi, de exemplu, arsă, ca simplă recuzită uzată în jocul încheiat. Sau poate fi păstrată prin vreo arhivă personală. Sau, a.m.d.

În orice caz, hîrtiile scrise nu sînt decît literă moartă. Adică, de mii de ani, pînă la al nostru inclusiv, 1953, literele scrise prind viaţă, *sau* devin act artistic, *numai în prezenţa cititorului. În prezenţa lui* activă, *cititorul fiind întrucîtva ca apa vie din poveste. Adică, opera artistică este ca o punte între autor şi cititor, iar actul artistic prinde viaţă numai din întîlnirea autorului cu cititorul. Prinde viaţă, trăieşte, retrăieşte şi chiar îşi supravieţuieşte.*

*

40 B. Fără a emite cu orice preţ poliţe în alb pe contul viitorului, putem constata că de mii de ani, pînă la al nostru inclusiv, oamenii cititori aşteaptă cărţile literare ca pe nişte scrisori de un fel deosebit. Cuiva îi stă pe inimă ceva, are a spune lucruri foarte importante, numai lui ştiute atît de bine. Prin urmare, se adresează în scris semenilor săi. Celor interesaţi să-i citească scrisoarea, atîţia cîţi vor fi. Fără a-i cunoaşte altfel decît pe numele colectiv „cititorii". Fără a şti măcar cîţi dintre ei îi sînt contemporani şi cîţi urmează să-l citească peste cine ştie cîtă vreme, cînd el va fi murit de mult.

La perfecţionarea acestui gen special de corespondenţă, lumea lucrează încă din vremea cînd scriitorii erau barzi, şi, necunoscînd scrierea, povesteau prin pieţe şi circuri, din cetate în cetate, adică oral. Scrierile lor nescrise circulau apoi din gură în gură, unele fiind traduse de pe atunci în numeroase limbi străine, ale triburilor învecinate sau nomade.

Putem constata de asemenea că la întîlnirile dintre autor şi cititor se aude mai ales vocea autorului. Uneori, cum s-a arătat, peste secole foarte numeroase.

Scanned with OKEN Scanner

Dar putem constata că și cititorul intervine, cu trei cuvinte care, în esență, de mii de ani, pînă la al nostru inclusiv, 1953, nu s-au schimbat :

Incotro bate autorul ?

Cînd autorul bate într-o direcție foarte nouă și foarte ispititoare, se întîmplă ceva minunat. Adică, inima cititorului își sincronizează bătăile după inima autorului.

Ori, asemenea sincronizări, obținute fie pe calea artei, fie pe alte căi, au o importanță istorico-mondială deosebită, chiar excepțională. Aceasta, dat fiind că, fără ele, oamenii n-ar izbuti să fie lume, ar rămîne o grămadă înverșunată de indivizi izolați, antropofagi mîncîndu-se demiurgic unii pe alții.

Urmează că demiurgii amatori caută să-și plaseze olimpul în artă : consolarea artiștilor care nu aspiră către bucuria și libertatea unei asemenea sincronizări. Asta, fie din pricină că se tem de ea, fie din pricină că nu știu nimic despre existența ei, fie pentru că, oricît talent au, le lipsește distanța (de la individ pînă la om).

*

43 Există un număr de scriitori cărora, deși vedem bine că prin ceea ce scriu și publică nu bat niciîncotro, ar fi nedrept să le reproșăm, otova, că ar călca în strîchini demiurgice. Unii sînt chiar celebri, avînd cititori foarte numeroși. Acești autori scriu urmărind doar să demonstreze public o îndemînare neobișnuită în mînuirea mijloacelor de expresie, chiar în perfecționarea lor.

Se pot aminti aici, drept cazuri înrudite, cei ce fac din chibrituri viori mute sau corăbii de ținut sub sticlă, pe dulap. Și mai înrudit este cazul celor cu vocația sau patima perfecționării a tot felul de mecanisme sau mașini unelte : inventatori care, mai departe, se dovedesc incapabili să obțină, cu unealta perfecționată de ei în chip genial,

Scanned with OKEN Scanner

măcar performanțele la îndemîna unui muncitor mediocru. În asemenea cazuri, se vorbește despre mîini de aur și despre talent, admițîndu-se că, uneori, specializarea duce la anumită unilateralizare, sau, alteori, poate o presupune. A.m.d.

Este de asemenea fapt că, fără să bată niciîncotro, fără să accelereze inima cititorului nici o clipă, unele cărți de acest tip sînt citite cu plăcere și recomandate mai departe, ca foarte nostime, deoarece reprezintă demonstrații originale, surprinzătoare, spectaculoase, de imaginație în domeniul tehnicii artistice.

Cititorii spun „nostim" sau „amuzant" subînțelegînd astfel că, deși n-au găsit în carte scrisoarea așteptată, au urmărit cu încîntare jocul, acrobația — demonstrarea, fără alt scop, a unor posibilități proprii minții omenești.

E ușor să constatăm că mulți oameni, poate chiar toți, preferă o asemenea demonstrație acrobatică reușită, unei scrisori fără cap, fără coadă, fără sare, de la vreun pisălog sărac în duh, cu inima cît un purice, speriat de bătaia inimilor sănătoase dimprejurul lui și, de fapt, bătînd cîmpii în scopul de a sincroniza inima cititorilor pe mai domol, după spaimele și asteniile lui.

De aici nu rezultă că orice acrobație artistică gratuită are, poate avea, vreo superioritate relativă sau absolută asupra oricărei scrisori. Se constată însă că sărăcia duhului și pisălogeala au o inferioritate relativă față de orice pe lume.

*

44 Este foarte bine că la cenaclul nostru se știe ce înseamnă un formalist în sensul rău al cuvîntului.

La fel de bine ar fi să știm și ce înseamnă un realist în sensul rău al cuvîntului.

Scanned with OKEN Scanner

Este, iarăși, bine și necesar să ne gîndim dacă unii termeni, folosiți de noi în cenaclu numai cu sensul lor rău, nu pot avea și un sens bun. De exemplu, chiar termenul formalism. *El poate semnala recunoașterea unei subdiviziuni apărute realmente în cîmpul muncii artistice. Adică o subdiviziune existînd obiectiv, independent de conștiința și voința noastră.*

Se poate constata că, în cazul formalismului, subdiviziunea este, practic, mult mai veche decît recunoașterea sa și decît termenul. Astfel, s-ar putea scrie un tratat foarte vast numai despre istoria de-a lungul veacurilor a calamburului, joc acrobatic de cuvinte, adeseori formal și gratuit, cultivat, ca sector auxiliar foarte folositor artei, mult înainte de a apare termenii calambur, formalism, realism. *Deci, formalismul este mai vechi, în practică, și decît ideea, sau obsesia, sau teoria că noțiunile* formalism *și* realism *sînt neapărat, obligator, în orice condiții, antagonic opuse.*

Nu este important dacă păstrăm termenul formalism *sau îl înlocuim cu altul mai corespunzător. Important este să recunoaștem că în cîmpul muncii artistice există de foarte multă vreme, real și obiectiv, un poligon folosit exclusiv, sau cu precădere, pentru gimnastica fanteziei și a mijloacelor de expresie.*

Este adevărat, asupra termenului formalism, *vremea a cernut multe sensuri rele, unele îndreptățite, altele nu. Formalismul are fanaticii lui; convinși că buricul artei este poligonul lor, ei îi cred impostori pe toți cei din alte poligoane sau parcele. Iar acolo există de asemenea fanatici, există de asemenea ideea că buricul artei sînt în realitate abia ei, că restul înseamnă impostură. De aici, parcelele, solele și poligoanele din cîmpul muncii artistice se izolează, se declară reciproc tabere de ciumați, își instituie reciproc regimuri de carantină severă. Iar artiștii nefanatici, fie că se sihăstresc unde i-a prins vremea, fie că*

Scanned with OKEN Scanner

se strecoară ca niște umbre, ostracizați peste tot ca subversivi, clandestini cu arta în două luntri ș.a.m.d. Iar asupra termenilor se cern astfel, în strat tot mai gros, sensuri rele.

Însă, de mii de ani, pînă la al nostru inclusiv, 1953, arta merge înainte călcînd numai pe sensuri bune.

De unde urmează că straturile de sensuri rele trebuiesc scuturate cu multă precauție, avîndu-se mereu în vedere ceea ce poate fi dedesubt.

*

46 Mulți, la noi în cenaclu, spun că munca de scriitor pretinde, ca latură fundamentală a talentului, vocația imprevizibilului. Aceasta, dat fiind că previzibilul cade în competența bunului simț curent sau, de la un anumit nivel, într-a științei ; pentru artă, previzibilul este egal cu plictiseala și platitudinea.

Dar sînt și cărți recitite, nu numai citite. La prima lectură, șocul imprevizibilităților (dacă este, dacă sînt) ascunde uneori ceva ce se caută și se descopere abia prin lecturile următoare.

Sub imperiul imprevizibilității, citești. Eliberat de farmecul sau teroarea imprevizibilității, recitești.

Dar noțiunea „imprevizibilitate" circulă în literatură cu o mulțime de sensuri, la un pol fiind poate ceva foarte profund, iar la celălalt pol fiind poate ceva foarte superficial. Cu atît mai rău ar fi s-o absolutizăm înainte de a-i preciza înțelesul.

*

47 A. Noi, la cenaclu, ori de cîte ori discutăm despre vreun erou, epic sau liric, ori despre diverse situații și împrejurări din vreo producție literară, ne referim la tipicitate ca la un criteriu de maximă importanță, absolut ; ca

Scanned with OKEN Scanner

la o adevărată piatră de încercare. Dar, cine stă în bibliotecă şi, chiar fără să vrea, ne ascultă luni de-a rîndul, nu prea înţelege ce înţelegem noi prin tipicitate.

De exemplu, pare sigur că, multă vreme, noi am considerat tipic *ceea ce este mai răspîndit, mai cunoscut ; sau, poate, ceva reprezentînd o medie statistică extrasă din totalitatea fenomenelor oglindite literar printr-un singur caz. Aceasta rezultă din insistenţa cu care, tot noi, de cîtva timp, combatem asemenea interpretări privind noţiunea* tipicitate, *precizînd că* tipicul *este de fapt „esenţa forţei sociale" pe care o oglindim literar prin ficţiunea realistă corespunzătoare.*

Importanţa acordată de noi tipicităţii, spunem deseori în cenaclu, decurge din faptul că, respectînd acest criteriu fundamental, scrisul nostru contribuie la promovarea noului, la limpezirea perspectivelor spre care se dezvoltă viaţa şi, de asemenea, la lupta împotriva a tot ce este vechi, reacţionar.

Fapt este totuşi că în viaţă avem a face cu fenomene, *inclusiv cu forţe sociale, nu cu* esenţe. *Termenul* esenţă *desemnează o abstracţie a minţii noastre, necesară cînd vrem să înţelegem cum se cade fenomene, situaţii, fapte sau forţe din realitatea obiectivă.*

Însă, tocmai fiindcă este vorba despre abstracţii ale minţii noastre, *aici, în precizarea esenţelor, pot interveni uşor atitudini subiective, greşeli şi chiar încăpăţînări în greşeli. V. I. Lenin a avut în vedere amîndouă aceste aspecte, atunci cînd a scris că abstracţiile nu ne îndepărtează de realitate, ci ne apropie de ea, dar numai dacă sînt întemeiate.*

Ori, cine ascultă cîtva timp dezbaterile cenaclului nostru, poate rămîne cu impresia că printre noi s-a înceţăţenit o greşeală, sau poate un artificiu înşelător. Anume, noi ne-am obişnuit să vorbim despre lupta dintre vechi şi

nou separat, iar despre tipic și tipicitate, oricum am înțelege aceste noțiuni, iarăși separat ; ca despre două teme diferite.

Dar dacă am cerceta istoria oricăror forțe sau relații sociale, a instituțiilor, a metodelor ș.a.m.d., tipicul, sub acest unghi privit, ne-ar apare ca stadiu intermediar în procesul prin care noul, odată afirmat, își trăiește viața. Adică, al procesului prin care noul, devenit tipic, își consolidează pozițiile, sau să zicem chiar tiparele, *pentru a-și asigura maximă răspîndire, maximă longevitate.*

Întrebare : dar cine amenință, în viață ori în literatura despre viață, răspîndirea și longevitatea forțelor, relațiilor, instituțiilor, metodelor tipice ?

Răspunsul unu este : într-o primă etapă, amenințările vin de obicei dinspre acele forțe, relații, instituții sau metode care, pînă ieri tipice, acum parțial înlăturate ca vechi, luptă să-și apere propria răspîndire, să-și prelungească propria longevitate, să se reafirme.

Răspunsul doi este : într-o etapă următoare, amenințările vin din partea noilor relații, forțe, instituții și metode, care, deși poate numai în stare de embrion, de proiect, își afirmă dreptul la viață, tind să devină la rîndul lor tipice, înlăturînd, ca vechi și vlăguite, formele justificîndu-și tipicitatea numai prin faptul că „sînt în vigoare".

Desigur, în practică, etapele pot cunoaște întrepătrunderi, lupta tripartită poate cunoaște, pe un front sau altul, alianțe temporare între doi adversari împotriva celui de al treilea, temporare armistiții, eventuale hărțuieli directe între nou și vechi peste capul tipicului ș.a.m.d. (În țări coloniale sau semicoloniale, capitalismul, deși pentru metropole deține titlul de gropar al feudalismului, cultivă alianțe, complicități și frățietăți nu numai cu feudalismul, ci și cu forme ale străvechilor orînduiri tribalo-gentilice sau sclavagiste, cărora le conferă, cu forța armelor și auru-

Scanned with OKEN Scanner

lui, o răspîndire artificială, o longevitate artificială, o tipicitate artificială.)

Pînă aici, prin urmare, a fost vorba numai despre o schemă generală, redînd, simplificat, cadrul obiectiv istoric în care se desfășoară lupta dintre nou și vechi pe tărîmul forțelor sociale (și, poate, chiar biologice în general).

Între altele, această luptă e caracterizată prin faptul că ambele părți beligerante rîvnesc să ocupe, sau să reocupe, sau să păstreze măcar parțial, în orice caz să domine pozițiile cheie, vitale, din zona tipicității.

Urmează de aici că orientarea în lupta dintre vechi și nou pe tărîm social va fi mult îngreunată oriunde și ori de cîte ori tematica vechi-nou va fi dezbătută separînd-o de tematica tipicității.

Relațiile, forțele, instituțiile sau metodele într-un moment tipice, pot fi tot atît de bine forțe ale noului, cît și ale vechiului. Aceasta nu depinde numai de virtuțile sau lipsurile lor. Pentru că tipicul nu devine vechi doar printr-un proces interior fără iertare. Uzura tipicului apare deslușit abia cînd fenomenul în cauză e proiectat pe fundalul noului ivit în perspectivă. Dar „în perspectivă" înseamnă, pentru oameni: în gîndurile cuiva, în calculele cuiva, în mapa cuiva, în articolele sau cartea cuiva. Pentru că, de lege, noul din perspectiva omenească, nefiind încă o forță socială, ci deocamdată numai năzuind să fie, *își concretizează existența doar în argumentele prin care, pledîndu-și dreptul la viitoarea existență, își demonstrează, prin simple cuvinte, superioritatea față de fenomenul tipic denunțat drept vechi pentru a fi înlocuit.*

Iar gîndirea socialistă presupune, tocmai, orientare conștientă, permanentă, spre nou, spre influențarea pozitivă a legilor și ritmurilor progresului.

Iar practica noastră din cenaclu, absolutizînd orientarea spre tipic, prinde un iz conservatorist, tinde parcă să

Scanned with OKEN Scanner

influenţeze mai degrabă negativ legile şi ritmurile progresului, să răpească orice valoare consideraţiilor noastre separate despre nou şi despre promovarea lui (cu ajutorul tipicităţii absolutizate).

*

47 B. În viaţă apar, nu o dată, excepţii. Există relativ numeroase cazuri cînd, prin dictatul omenirii, procesul nou-tipic-vechi este suspendat în faza intermediară a dezvoltării sale. De exemplu, pe pămînt nu există numai specii de plante, animale, microbi şi viruşi care au dispărut datorită faptului că societatea omenească şi-a impus prezenţa tot mai autoritară. Există de asemenea specii foarte vechi, condamnate de restul naturii la dispariţie şi înlocuire, care totuşi dăinuie (unele redevenind, din vechi şi pe cale de dispariţie, tipice pentru biosfera terestră). Aceasta, numai datorită vetoului opus de către noi, societatea omenească, restului naturii. A.m.d.

Excepţiile atrag o dată mai mult atenţia noastră asupra interesului pe care îl merită studierea tipicului, ca lege şi fenomen influenţabil de către noi. (La fel în cazul noului, în cazul vechiului ş.a.m.d.) Dar asemenea excepţii nu schimbă datele problemei, ci le confirmă.

Le confirmă, semnalînd totodată izvorul obiectiv generînd nişte tendinţe subiective ivindu-se cînd împrejurările le oferă condiţii prielnice. Anume, tendinţa de a considera că absolut orice nou (de care ne simţim legaţi pentru că am contribuit personal la apariţia lui, la răspîndirea lui pînă în stadiul tipicităţii incontestabile) poate fi cruţat de asaltul noului următor, menit să-l înlocuiască.

Astfel, cine înlocuieşte vreo veche cărăuşie haotică prin vreo relativ nouă reţea de diligenţe şi şosele pietruite se pomeneşte, nu o dată, partizanul veşnicizării sistemu-

Scanned with OKEN Scanner

lui său. El priveşte chiondârîş orice proiect cuprinzînd căi ferate, asfalt, automobile, avioane. Şi, nu o dată, e profund convins că rostul artei este să cînte sublim diligenţele existente, tipice. Să le cînte măcar indirect, prin parabole proslăvind tipicitatea (spiritual poate înrudită) a fazelor lunare, cu veşnicia lor. Sau, mai bine, prin parabole afirmînd în ricoşeu superioritatea absolută a diligenţei, prin satirizarea absolută a răposatei cărăuşii haotice. Diligenţofilul e convins, nu o dată, că arta ar deveni contrarul ei, ar dispare, în chiar clipa cînd, graţie cine ştie cărui subversiv contact cu mapa inginerilor noului omenesc, ar avea revelaţia mijloacelor de transport din faza istorică postdiligenţială.

Ori, în dezbaterile din cenaclul nostru, dacă stai să le asculţi din bibliotecă, se manifestă uneori, foarte răspicat, tendinţa de a lua tipicul drept esenţă a forţei sociale afirmate, chiar dominante, opunîndu-l nu numai forţei sociale perimate, înlocuite, ci şi noului încă neafirmat ca forţă socială. Drept urmare, multe lucrări ale noastre, militînd împotriva lui ieri *(cu imagini construite pe esenţe abstracte literaturizate) evită, la modul conservator, orice preocupare privind* pregătirea lui azi pentru întîmpinarea forţelor sociale de mîine.

Dar, în această ordine de idei, socialismul poate fi definit ca antidot, cu largă rază de acţiune (socială, ideologică, afectivă ş.a.m.d.) al oricăror atitudini diligenţofile ; deci, antidot al dragostei de stagnare sub orice forme.

*

68 B. În cenaclul nostru, altă piatră de încercare la care ne referim ca la un criteriu literar absolut este veridicitatea.

Scanned with OKEN Scanner

În concepțiile socialiste, noțiunea veridicitate *are o importanță deosebită (deoarece face parte din tematica generală a adevărului), considerîndu-se că mînuirea ei pretinde înaltă calificare, orientare consecvent dialectică și multă cumpătare.*

Cînd este vorba despre procese evident încheiate, sau despre realități îndeobște cunoscute, toată lumea mînuiește cu ușurință calificativul „veridic", bazîndu-se toți pe bunul simț și pe cunoștințele de care dispun.

Dacă cineva, de exemplu, fie într-o lucrare literară, fie într-una științifică, afirmă că Vercingetorix a domnit în Moldova după Ștefan Racoviță, că Madridul este în Spania, că în condiții normale frunza stejarului sănătos este verde toată vara, că hotentoții au două nasuri, atunci noi ne dăm seamă imediat că avem a face cu o pereche de afirmații veridice, chiar adevăruri circa absolute (a doua și a treia), în timp ce prima și a patra sînt neveridice, adică minciuni, fantezii sau calomnii. (Dar fanteziilor nu li se pretinde o veridicitate de același tip ca și afirmațiilor cu caracter științific.)

Cînd pășim însă pe tărîmul proceselor în plină desfășurare și al realităților mai puțin studiate, eventual abia parțial descoperite, sau numai abia intuite, atunci mînuirea criteriului veridicității se dovedește foarte dificilă.

Aici se pot cita oricîte cazuri celebre, luate chiar și din lumea științelor exacte. De exemplu, în anul 1873, marele savant francez L. Pasteur nu a putut fi ales în unanimitate membru al Academiei de Medicină, ci numai cu majoritate de un singur vot. Adică, jumătate minus unu din membrii acelei academii vestite socoteau teoriile lui Pasteur (despre microbi, viruși, infecții și epidemii, deci despre niște realități pînă atunci neștiute sau necercetate) drept simple baliverne, obiectîndu-le neveridicitatea. După circa cincisprezece ani, cînd tot Pasteur a descoperit atît

Scanned with OKEN Scanner

teoria cît şi tehnica vaccinurilor, vindecînd de turbare un alsacian numit Meister (apoi pe alţii, cu sutele) în Occident s-a format un adevărat partid al veridiciştilor antipasteurişti. Aceştia erau conduşi de un medic renumit, profesor universitar, numit Peter. Ei au susţinut foarte multă vreme că, din cîte spuneau alde Pasteur şi colaboratorii lui că ar moşmondi cu microbii lor, nimic nu putea fi adevărat. Ei erau sincer convinşi că sub escrocheria lui Pasteur se ascundeau fapte pe cît de murdare pe atît de veridice. Prin urmare, de bună credinţă, îl acuzau pe marele savant, acuma şi academician vechi, că organiza muşcarea unor complici ai lui de către cîini sau lupi neturbaţi, după care, luînd complicii aceştia la el, făcea teatru, injectîndu-le apă chioară în burţi, pentru a se afirma astfel, fraudulos, ca mare somitate ştiinţifică. Contra lui Pasteur şi a vaccinurilor sale au luat de asemenea poziţie, în scris, unii filozofi celebri. Tot în numele veridicităţii. Aceştia afirmau, cu forţa logicii lor, că, prin introducerea în corpul omului bolnav a sîngelui luat de la animale bolnave, nu se poate decît spori boala, grăbi moartea, ba, în plus, făptura umană era degradată foarte ameninţător, deoarece se injecta într-însa făptura şi caracterul bestiei. A.m.d., aici fiind totuşi vorba despre microbi vizibili la microscop de către oricine, nu despre esenţele abstracte ale unor forţe sociale încă neafirmate ca forţe.

Foarte puţine descoperiri, invenţii sau inovaţii de seamă, pe orice tărîm, au avut norocul de a se vedea acceptate fără a sta un timp pecetluite la stîlpul veridicităţii, în carantină sau în puşcărie. Există ţări, de exemplu, unde concepţiile socialiste cunosc şi astăzi, oficial, această soartă (ele răspîndindu-se ilegal, ca pe vremea dinainte de 23 August).

Se cunosc şi cazuri cînd, luîndu-se pripit drept veridic ceea ce în realitate nu este veridic, se ajunge în si-

Scanned with OKEN Scanner

tuații extrem de grave. De exemplu, reclama făcută unui produs farmaceutic bun la nimic, dar vîndut ca panaceu universal, este, ca și escrocheria în general, exploatare conștientă a credulității celor pentru care noțiunea „veridicitate" are un conținut relativ deficitar.

Există însă, cu infinit mai mare pondere în existența lumii, problema atitudinii față de cei pentru care noțiunea „veridicitate" are un conținut relativ excedentar (în raport cu marea majoritate a contemporanilor, sau, uneori, chiar cu totalitatea lor). Aici este vorba tocmai despre oameni ca L. Pasteur, G. Bruno, G. Galilei, K. Marx, Fr. Engels, A. Einstein ș.a.m.d., cărora astăzi li se ridică statui într-atîtea locuri. E vorba, tot aici, despre oameni care au trăit și au murit necunoscuți, în mizerie, lăsînd descoperiri sau invenții epocale, exploatate mai tîrziu de inși cu sau fără merite personale.

Prin urmare, adevărul este că, pe orice tărîm al gîndirii sau practicii, tot ce se descoperă nou (fie din realitatea obiectivă, fie din cea subiectivă) poate fi, măcar un anumit timp, contestat, respins ca neveridic. Pe de altă parte, acordarea pripită a calificativului „veridic" se poate dovedi adevărată mană cerească pentru escroci.

Totuși, progresul lumii cere ca oamenilor pentru care noțiunea „veridicitate" are un caracter relativ excedentar, să li se dea condiții de muncă tot mai bune. Adică, să nu fie măsurați cu patul vreunei veridicități prefabricate, pentru a nu fi apoi și scurtați după procedeul cunoscutului tîlhar mitologic Procust. (Acesta, săvîrșind multe fărădelegi cu patul veridicității sale, și-a găsit nașul în persoana eroului legendar Tezeu.)

Condițiile date fiind deocamdată acestea, socialismul consideră că, ori de cîte ori e în cauză cucerirea unor zone încă necunoscute ale realității (deci viitorul, adevărul, noul, progresul), criteriul veridicității trebuie mînuit rea-

Scanned with OKEN Scanner

list, cu maxime prevederi, cu o largă participare a unor oameni cît mai pricepuți, barîndu-se orice tendință monopolizatoare, și, la nevoie, trecînd celor de mîine, cu modestie, problemele pe care cei de azi izbutesc poate doar să le enunțe, nu și să le rezolve.

Ori, noi, în dezbaterile cenaclului, cînd vorbim despre veridicitate (referindu-ne la esența forțelor sociale despre care scriem) luăm frecvent atitudini izbitor neconcordante cu punctul de vedere socialist, marxist, asupra veridicității și adevărului obiectiv.

*

70 Cînd, aflîndu-te în bibliotecă, auzi cum tot rostogolim noi dincolo, la cenaclu, diverse pietre de încercare, uneori îți vine în minte un proverb foarte trist și defetist. Adică, ori cu capul de piatră, ori cu piatra de cap, tot una.

Te poți însă gîndi, cu maxim calm, la două lucruri diferite. Unul să fie realismul socialist, cum îl știm și aplicăm noi la cenaclu. Al doilea lucru, luat separat, să fie socialismul și influența lui asupra artei mondiale.

Atunci, rezolvarea multor probleme se simplifică : ar urma doar să se deschidă cumva porțile realismului nostru cenaclist, cît mai larg, pentru a pătrunde în el influența concepțiilor socialiste.

În acest caz, după un timp vom ajunge poate să vorbim despre multe aspecte din cenaclul nostru ca despre roata pătrată (care a premers roții rotunde).

*

77 Pentru a nu da loc la descurajări fără rost, este util un calcul bazat pe date științifice aproximative, însă, probabil, în linii mari, deplin valabil.

Scanned with OKEN Scanner

Pămîntul are vîrsta de circa 5 miliarde ani. El va continua să fie ceea ce este încă 7 sau 11 miliarde ani. După aceea, înfierbîntîndu-se prea tare ori răcindu-se prea tare (aici va interveni cu un rol important și soarele) pămîntul va deveni altceva, transformîndu-se radical, conform principiului lui Lavoisier, fără a se pierde ca materie.

Oricum, din viitorii săi 7 sau 11 miliarde ani, pămîntul va oferi societății omenești condiții optime de existență încă 4 miliarde, sau poate chiar 8—9 miliarde.

Pentru absolută siguranță, luăm drept bază de calcul cifra minimă rotundă de 1 (un singur) miliard ani.

Din datele științifice îndeobște admise, mai rezultă și că societatea omenească s-a ivit pe pămînt în urmă cu 25 000 ani.

Înainte, un timp incomparabil mai lung, oamenii au existat și au progresat mai ales biologic, trăind în mici grupări familiale de tip întîlnit la multe mamifere superioare și chiar la insecte.

Dintre acești 25 000 ani, 1954 reprezintă era noastră, ceilalți 23 046 revenind erei precedente.

Este fapt verificat științificește, că, odată constituiți în societate, oamenii, în ciuda atîtor lipsuri și deficiențe cunoscute (antropofagie, războaie, exploatarea omului de către om ș.a.m.d.) au început să progreseze, sub toate aspectele, într-un ritm mult superior celui dinainte.

În orice caz, împărțind viitorul (luat drept numai un singur miliard ani) la trecut (25 000 ani) constatăm că societatea omenească a trăit pînă astăzi abia a patruzecea mie parte din viața sa terestră probabilă. *(Excludem posibilitatea sinuciderii prin război mondial atomic.)*

Pentru a ne fi clar ce înseamnă, din punct de vedere omenesc, a patruzecea mie parte dintr-o viață, să luăm cazul unui om trăind o sută de ani. (Simplificăm calculul neglijînd atît anii bisecți, cît și zilele care, rămînînd din lu-

Scanned with OKEN Scanner

nile cu una în plus, n-ar încăpea toate în completarea lui februarie.)

Constatăm imediat că, trăind 100 ani, adică 36 500 zile, omul ajunge la a patruzecea mie parte a vieții sale în cam o zi. Adică, foarte exact, atunci cînd împlinește 21 ore, 6 minute și circa 40 secunde.

Așadar, admițînd reducerea convențională a viitorului lumii la numai un miliard de ani, urmează că noi, acum, în 1954, ne aflăm, ca vîrstă a societății, la nici o zi împlinită, adică avem doar 21 ore, 6 minute și 40 secunde.

Ca persoane individuale, obținem majoratul la 18 ani (fetele) și la 21 ani (băieții). Să luăm convențional cifra medie de 20 ani. Ca societate omenească, vom obține majoratul în anul 200 milioane. Acum sîntem în secolul 20 al erei noastre, sau, ca societate (25 000 ani împliniți) în secolul 250. Calculînd după calendarul nostru actual (fără cele 230 secole aparținînd erei precedente) majoratul nostru (ca societate) se va serba în secolul numărul 1 999 750.

Atunci, sărbătoritul, răsfoind albumul cu fotografii și jucării de altădată, va aprecia (să sperăm !) că, la vîrsta cînd era ceea ce de fapt sîntem acum noi, adică pe vremea cînd mai avea numai 2 ore, 53 minute și 20 secunde pînă să-și împlinească prima zi a existenței, a fost, oricum, un copil sănătos, curajos, poate chiar surprinzător de precoce.

Fotografia îi va demonstra, printre altele, cum atunci, în 1954, ca simplu pici, neavînd probabil certitudinea că, avîntîndu-se în marea călătorie istorică spre viitor, și-ar putea menține echilibrul călătorind pe minunate roți rotunde (abia descoperite de dînsul) încerca uneori să se amăgească, luînd drept roți propriu-zise vechile antiroți pătrate (cu care probabil se jucase de-a mersul cînd se mai tîra în patru labe). Dar plătea scump iluzia mersului ambițios realizată în asemenea condiții. Adică, în poză vor figura niște puncte, niște pete, la genunchi, la coate, pe nas,

Scanned with OKEN Scanner

pe frunte. Nu pete de vechime a pozei sau de muște, ci julituri adevărate, sînge închegat. (Ca la mai toți copiii.)

E probabil că atunci, în secolul 1.999.750, această poză din secolul 20 va fi mult prețuită și pentru valoarea ei documentară, dat fiind că, în pozele din secunde imediat următoare ale societății omenești, antiroata pătrată nu va mai figura. (Poate nici roata rotundă, ea fiind înlocuită cu inovații astăzi de negîndit nicăieri, nu numai în cenaclul nostru.)

O *p r e s c* transcrierile aici : la aproape jumătatea caietului — și la aproape capătul întrebărilor d-tale. (Jumătatea cealaltă din caiet e, prin forța împrejurărilor, dominată de comentariul politic : „coexistență pașnică", „spiritul Genevei", „cultul personalității" etc.

După atîția ani, ori de cîte ori revin, recitesc, trebuie să fac eforturi pentru a nu interveni cu modificări stilistice sau note explicativ-disculpante pe margine. În măsura în care e vorba de mine însămi, și de stilul meu, parcă aș avea tot dreptul. Poate și unele datorii, în acest sens, față de Teo. Dar mă oprește gîndul că e vorba, în măsură ceva mai mare, despre o etapă istorică și stilul ei ; mie revenindu-mi doar meritul de a fi amestecat, dezinvolt la modul unei candori mai iresponsabile decît îți poți imagina, stilul etapei respective cu ceva aparținînd altei etape, altui stil ; cu ceva aparținînd pe atunci, pentru mine, numai lui Teo. Alte schimbări, comentarii sau recomentarii, privind conținutul, n-aș avea, n-am.

Astăzi, probabil, colegul d-tale neurolog — și coleg ori succesor al meu întru căutarea de rădăcini aberante prin gîndurile lui Teo — adună de zor material, în cam același mod, prin vreun dosar sau caiet. Nu știu cărei epoci o fi

Scanned with OKEN Scanner

aparținînd noul căutător de rădăcini (pătrate ? obtuze ?) ; nici la ce nou hibrid stilistic izbutește să ajungă.

Mă interesează un singur lucru : ca Teo să fie cruțat de aberațiile neurologului, indiferent rădăcina lor. Și sper că va fi cruțat ; că ar fi fost cruțat chiar fără intervenția mea.

În subsidiar, totuși, m-ar interesa și însemnările neurologului — dosar, caiet, fișe sau ce vor fi fiind.

Vreau să spun : dacă povestea se clasează — așa cum cred, sper — și dacă neurologia nu are obiceiul să-și țină evidența momentelor aberante în vreo arhivă anume, atunci sînt gata să-i preiau împovărătoarele documente. Cu neprefăcută recunoștință. Mă interesează îndeaproape tot ce provine — oricît de dubios mediat — de la oameni pentru care *viitorul, veridicitatea* (și alte noțiuni în general cam abstracte) au un conținut excedentar. *Relativ* excedentar : în raport cu ceea ce izbutesc eu să dau acestor noțiuni drept conținut. Nădăjduiesc să pricep cîte ceva — fie și după alți zece sau cincisprezece ani.

În fapt, dacă e să vorbim neapărat despre rădăcini, atunci cred că rădăcina atașamentului meu față de Teo trebuie căutată chiar undeva pe aici : mă atrăgea irezistibil — nu știu de ce — perspectiva dinspre viitor a prezentului. (Pe alții, știu, văd, îi atrage mai ales perspectiva dinspre trecut a prezentului. Sau a viitorului dinspre prezent. E răspîndită și alta — cred că astăzi ar trebui numită „ortodox structuralistă" — a prezentului privit din prezent, cu observatorul stabilit în planul secționînd orizontal structura în care l-a prins vremea.)

Așa ceva ; nu știu ; nu vreau să-mi dau slăbiciunile drept mari virtuți, nici să le justific, să le laud ori propag. Pe cît pricep, idealul rămîne capacitatea de a-ți forma, în legătură cu cît mai multe lucruri, o perspectivă proprie — după ce ai abordat și confruntat cît mai multe perspective, sau chiar toate variantele posibile.

Scanned with OKEN Scanner

La mine era vorba numai despre un fel de gimnastică cerebrală pentru timpul liber. Amatorism. Alţii preferă filatelia, colombofilia, numismatica, recent lansatul „bricolaj“ etc.

Amatorism. Cînd viaţa — studiile, familia, slujba, prieteniile într-altfel atrăgătoare — mi-a atras bruma de energie suplimentară spre alte direcţii, am renunţat la trecătoarea pasiune pentru monoloagele şi perspectivele lui Teo. Totuşi, sper, păstrînd cîte ceva, bun cîştigat — cum păstrează probabil şi foştii filatelişti, numismaţi...

Pentru Teo, însă, era vorba despre mult mai mult. Există oameni care rămîn pe viaţă pasionaţi ai timbrelor poştale, ai porumbeilor călători, ai zmeielor. (Am văzut recent un documentar cinematografic românesc pe tema acestor „Pasiuni“ ; bine făcut. Mi-a amintit de Teo ; poate mai ales pentru că roiul adolescenţilor atraşi de asemenea veterani ai pasiunilor statornice îmi amintea de mine, cum eram pe vremea pelerinajelor în Militari.)

Vorbind cinstit, pasiunea mea era de calitate mult inferioară. Îl urmam cu interes, fără să ameţesc, pe Teo ; însă n-am avut niciodată îndrăzneala căutărilor pe cont propriu.

Povestesc la trecut ! ? Se pare, într-adevăr, am îmbătrînit iremediabil, de mult. Altfel nici nu s-ar explica : după ce m-am văzut studentă, după ce în prezentul meu s-a ivit şi un băiat, un bărbat — la care am ţinut mult, şi care era foarte, chiar prea cu picioarele pe pămînt — drumul Militarilor mi-a părut din ce în ce mai lung, mai obositor. Şi, practic, am renunţat. Fără să ştiu prea bine cînd, cum. Pentru oamenii lipsiţi de vocaţii deosebite, existenţa printre, şi chiar *în* paradoxuri, e mai comodă fără incursiuni deasupra lor. Comodă, dar îmbătrînitoare. Şi, vezi, cu anumite nostalgii. (Francezii le-ar spune frumos : *mais où sont mes perspectives d'antan ?)*

Scanned with OKEN Scanner

Teo, sînt sigură, n-a îmbătrînit. S-a spus bine : avem, toţi oamenii, vîrsta pasiunilor noastre.

În sfîrşit ! Să sperăm că neurologul n-o fi avînd chiar vîrsta mumiilor. Pentru binele lui, în primul rînd.

n EŞECUL ULTIMULUI RENTIER DE TIP ANTIC, MISS EGNERIAN ŞI COSINUCIGAŞUL LUI MONTEZUMA

Ultimele d-tale patru întrebări privesc a doua „penibilă anecdotică" din viaţa lui Teo : fabuloasa moştenire, fundarea în plin socialism a categoriei sociale „rentieri", fantomatica fundaţie culturală, misterioasa ruinare şi dispariţia categoriei sociale „rentieri".

În legătură cu „penibila anecdotică" din vremea cenaclului, erai convinsă că, barem în linii mari, corespundea unui adevăr — chiar dacă nesemnificativ, depăşit. Probabil, răspunsul meu de pînă aici, infirmîndu-ţi intuiţiile, a fost pentru d-ta o surpriză. Sper, îmbucurătoare.

Din felul cum formulezi întrebările privind a doua „penibilă anecdotică", înţeleg că nu-i acorzi pic de credit — totul ţi se pare, cum spui, „fantasmagorie". Ceea ce, în ochii mei, e spre cinstea d-tale. Deşi — probabil surprinzîndu-te din nou — sînt obligată să te contrazic : de astă dată, anecdotele conţin ceva mai mult decît un sîmbure de adevăr.

Prevenindu-te : nu cunosc decît adevărul *anecdotelor*, aşa cum mi-a fost relatat de oameni în care am încredere. Nu cunosc şi *adevărul lui Teo*, ca în cazul anecdotelor cenacliste. Dar, cred, îl pot intui.

Practic, din 1956—57 încoace, m-am întîlnit cu el de cel mult zece sau douăsprezece ori.

Scanned with OKEN Scanner

Bilanțul îmi pare de necrezut.

Ca și gîndul că fac pentru prima oară acest bilanț.

Nu știu ; vorbeam mai înainte de „îmbătrînire" ; cred că îmi pregăteam, nu deliberat, scuzele, împăcările cu mine însămi.

N-am ce face. Rămîie, pentru d-ta, „îmbătrînire". În fapt, lucrurile sînt mult mai încîlcite ; iar senilitatea și lăudatele mele scleroze precoce nu-s decît pretexte-paravan, ascunzînd — voi stabili singură ce anume ; dacă nu-mi va lipsi curajul ! Revin la istoria obiectivă.

Deci, după 1956—57, numai cîteva întîlniri. Toate, înainte ca Teo să fi intrat în iureșul anecdotelor despre care mă întrebi : deci, pînă prin 1962. Urmează că l-am văzut ultima dată acum vreo cinci ani.

De cîteva ori fusesem în Militari anume. De alte cîteva ori ne-am întîlnit pe stradă, întîmplător, și am putut sta de vorbă un ceas ori mai mult.

În Militari, cîțiva tineri — necunoscuți mie, bineînțeles — s-au grăbit să dispară curînd după ce am apărut. Cu cincisprezece ani în urmă, cînd la Teo apăreau pe nepusă masă oaspeți din generațiile mai mari, la fel procedam și eu. Am rămas, însă nu m-am simțit ca altădată. Postura de intrusă nu-mi convenea — sau, cel puțin, cam așa cred că mi-am explicat senzația de nu știu ce jenă, sau neadeziune, sau înstrăinare.

Nu, n-am *explicat-o :* am expediat-o ; o înregistrez, propriu-zis, abia acuma, retrospectiv.

Nici cînd m-am întîlnit cu Teo în oraș, n-a mers ca altădată. El rămăsese același : modest, sclipitor, trăindu-și în continuare monologul. Îl urmăream cu atenție. După aceea îmi aminteam totul ; chiar mai precis decît în vremea cînd, liceană, căutam anume să nu uit nimic — altfel n-aș fi avut cum nota, cum medita în singurătate la rădăcina greșelilor lui. Acum însă, atenția mea

Scanned with OKEN Scanner

lupta cu nu știu ce vagă senzație de zădărnicie. Sau nu „zădărnicie" ; dar nu mă regăseam — și discuția îmi părea un fel de joc, tîrziu pentru mine, parcă *mimat*, nu chiar *trăit*, ca altădată. În interesul meu față de preocupările lui, față de monologul lui, intervenea supărător conștiința unor inerții, parcă din afara mea. Sau poze ? De fapt, probabil, luam contact prima dată cu mine — așa cum devenisem între timp : un om maturizat, avînd alte preocupări, alte pasiuni, poate și altfel de monolog.

Într-adevăr, poate chiar și alt monolog. Bineînțeles, din monologul meu — dacă era, dacă este — Teo n-avea, n-are cum lipsi. Era, este prezent. Însă cu o aură pe care o mai păstra doar așa, acolo, în amintirile mele. Îl priveam, îl ascultam — și, lui însuși, în carne și oase, nu-i regăseam vechea aură.

Să spun : un fel de ciudă, din pricina asta, pe el ? Să spun : ciudă pe mine ? Atunci n-am stat să mă gîndesc. Nu mi-am dat seamă. Am trecut peste. Și întîlnirile ni s-au distanțat de la sine.

Mi s-a mai întîmplat asta. Recent, cînd l-am întîlnit pe fostul director al liceului. Îl știi. Un om cu personalitate puternică ; mi-a influențat mult anii cînd mă formam ; îi păstrez stimă, recunoștință, admirație. A ieșit la pensie de mult, s-a mutat la Cîmpulung-Muscel. L-am revăzut după doisprezece ani ; acuma, din perspectiva omului matur către alt om matur. Și a fost ca și la ultimele întîlniri cu Teo : aura dispăruse. În orice caz, n-a apărut. Era, persista, rămîne, doar în amintirile mele, în sufletul meu, în mine. Probabil, voi mai întîmpina decepții asemănătoare.

Am încercat să mă consolez cu jocuri de cuvinte : oamenii care *se dăruie* pot ajunge și vremea epuizării. Dar jocurile de cuvinte se întorc singure împotriva lor — împotriva mea : oamenii care *primesc* pot ajunge și vremea

cînd nu mai au unde pune ; mai ales dacă au gabarit sufletesc redus.

Nu-i plăcut să ţi-o spui : gabarit sufletesc redus. Pînă astăzi, nu mi-am spus-o.

Stop. Te-am anunţat solemn că trec la istorie obiectivă. Probabil, ca să nu lunec după dubioasele mele paravane, la scleroze, pretexte şi jocuri de cuvinte. Totuşi am alunecat.

Practic, poate era mai bine să răspund întîi la ultimele d-tale întrebări, acestea patru. Îmi dau seamă abia acum : ancorîndu-mă în anii pelerinajelor spre Militari, şi oarecum chiar în perspectiva mea de atunci asupra lumii — şi asupra lui Teo, şi asupră-mi — întrebările de pînă aici m-au ajutat să mă închipui altfel decît sînt în realitate, azi. Ţi-am răspuns uitînd că voi ajunge şi la anii aceştia, de la 1956—57 încoace. Procedînd sincer, fără prefăcătorie : eu, cea de atunci, sărind peste zece sau doisprezece ani albi, inexistenţi, aş fi gîndit şi scris întocmai cum am făcut-o. La ultimele patru întrebări, aproape nu m-am uitat. Şi totul mi s-a părut cum nu se poate mai simplu : am aflat că Teo întîmpină nu ştiu ce obtuzităţi — am vrut, bineînţeles, să mă reped acolo — ceva mi-a întîrziat plecarea — poşta mi-a adus un fel de chestionar-anchetă, scrisoarea d-tale — mi-am imaginat cu umor ce s-ar fi întîmplat dacă îţi încrucişam epistola pe drum — aşa mai departe, de la *a* pînă la *m*.

Nu vreau să spun că am minţit, ci numai că *m-am* minţit. În legătură cu Teo, nu am de ce reveni, nu am a schimba nici un cuvînt. Simt însă nevoia să-ţi precizez negru pe alb : scriindu-ţi, mi-am descoperit încet-încet, pe măsură ce mă apropiam de aceste ultime patru întrebări ale d-tale — singurele rămase fără nici un gînd punctat de mine printre rînduri, în vederea răspunsului — mi-am descoperit un fel de a doua faţă. Nu spun :

Scanned with OKEN Scanner

„fața mea actuală, cu înțelepciunea ei sofisticată de prea multe explicații pe marginea faptelor și prea puține fapte pe marginea explicațiilor". Sper că ar fi exagerat.

Sau, poate, mi-am redescoperit o față uitată ? Și mi-am descoperit nu știu ce dor, nu știu ce sete de fața asta uitată a adolescenței ?

Știu : pe tema respectivă, ar trebui să-mi scriu mie însă-mi, nu d-tale ; doar cîteva fraze, însă foarte răspicate ; somații ! Nădăjduiesc, într-adevăr, s-o pot face cît de curînd.

Trec, ferm, la istoria obiectivă, cunoscută mie, ca și d-tale, tot sub formă de anecdote. Doar că, probabil, sursele mele de informare sînt, comparativ, mai apropiate de Teo.

Oricum : urmează că îți voi povesti nu numai istoria respectivă, ci și optica povestitorilor asupra ei. Plus, inevitabil, optica diverselor mele fețe — ori, să le zic, straturi cunoscute și necunoscute ale feței și opticii mele de acum.

Cunosc mai bine partea *pregătind* întîmplările propriu-zise : datorită celor patru prieteni pe care i-am numit „cvartetul *Energia*". După aceea, pentru perioada cînd Teo n-a mai lucrat la revistă, informațiile provin tot de la ei ; însă la dînșii nu prea știu cum ajungeau ; pierduseră toți patru legătura directă cu Teo.

Probabil, ei îți vor povesti sau scrie amănunțit. Ceea ce știu eu se reduce la următoarele :

Teo aflase de copil că, undeva, probabil prin America de Sud, avea niște rude : ipotetici urmași ai unui frate al bunicului Cătună, emigrat „în anul cînd s-a terminat veacul" ; deci, în 1899. Dovezi concrete despre persis-

Scanned with OKEN Scanner

tența ramurei lor sudamericane, Cătunii băștinași nu știau să existe.

Firește, ori de cîte ori vreo persoană sau vreun formular l-a întrebat dacă avea rude în străinătate, Teo a declarat că probabil are, explicînd succint bicontinentala răspîndire a familiei sale.

Firește, dacă pe urmă era întrebat și ce relații întreținea cu acele rude, Teo arăta, scris ori verbal, că, nefiind sigur de existența lor, nu întreține relații ; dacă însă vreun Cătună sudamerican i-ar scrie, sau ar descinde în București, atunci el ar fi, bineînțeles, bucuros să-l cunoască ; iar natura relațiilor s-ar stabili ulterior, în funcție de eventualele afinități sau preocupări comune ; dat fiind că, se poate spune, în lumea contemporană, glasul sîngelui determină în tot mai mică măsură relațiile dintre oameni, pe primul plan trecînd alți factori... Așa mai departe.

Firește, cînd cineva îl sfătuia să nu-și complice existența declarînd neamuri pe care poate nici nu le avea, sau măcar să renunțe la consideratiile lui nenorocite despre ce ar fi dacă s-ar întîmpla să fie, atunci Teo, timid dar ferm, ca totdeauna, intra în monolog pe o temă rezumabilă, aproximativ, cam așa : cine își simplifică azi viața renegînd neamuri ale căror merite sau nemerite nu le cunoaște, mîine va fi gata să-și renege fără a clipi și țara.

În 1947, cînd Teo a devenit salariatul *Energiei*, acest punct de vedere a găsit înțelegere numai la Mușat, conducătorul revistei ; rămînînd totuși, ani de-a rîndul, punctul vulnerabil no. 1 din cariera lui Teo.

„Cariera", deci submodestul post de corector. Au fost totuși destule asalturi — orientate, fără greș, spre punctul vulnerabil.

(Slăbiciuni omenești : era, la *Energia* — cred că mai este și acum — un ins naufragiat acolo numai pentru că

nu corespunsese altundeva, rămînînd totuşi bine văzut de nu ştiu cine ; pe nume, Ghibănescu sau Ghibea ; ori, cetăţeanul rîvnea postul lui Teo pentru o nepoată ; iar povestea s-a complicat cînd tocmai acest Ghibea sau Ghibănescu a ajuns secretarul organizaţiei lor de partid — organizaţie cuprinzînd în total patru membri ; au apărut şi răscomplicaţii, după ce, nepoata crescînd, Ghibănescu-Ghibea a putut aduce argumentul că, prin înlocuirea lui Teo cu nepoata, efectivul numeric al organizaţiei ar spori cu douăzeci şi cinci procente, adică de la patru la cinci, şi, astfel, în ansamblul redacţiei, comuniştii ar deţine majoritatea absolută. Etcetera — de unde, în redacţie, frămîntări dramatice prin nimic mai prejos decît luptele shakespeareene pentru tronul Angliei ; ba, chiar, frămîntări cu ecou mai presus de redacţie, la raion şi orăşenesc. Dar nu garantez că Teo a înregistrat ceva : asalturile lui Ghibea-Ghibănescu se ciocneau în ultimă instanţă de Muşat — şi eşuau lamentabil.)

Normal, Teo ar fi ajuns probabil să se pensioneze în calitate de corector al *Energiei*. Evenimentul ar fi avut loc prin 1980. Au intervenit însă nişte fenomene oarecum telepatice, alcătuind o efemeră punte de aur între Cătunii din România şi cei din America Latină.

Nu ştiu dacă în America de Sud mai este astăzi vreun Cătună. Pînă prin 1962, a fost unu. Purta, acolo, numele Catonas. După „Catonas", urma, în tradiţie get-beget spaniolă, o cascadă de sfinţi patroni, gen José, Diego, Francisco de Paula, Ruiz, Cipriano de la Santisima Trinidad, Carlos, Maria de los Remedios şi alţii.

Nu sînt sigură că numele erau chiar acestea ; cred că le amestec cu ale lui Picasso, care mai este şi Pablo. La

Scanned with OKEN Scanner

fel, don Catonas mai era în acte și Teofil. Chiar „Teofil", ortografiat așa, românește.

Nu știu ce fel de rudă îi era Teofil Catonas lui Teo. Unchi ? Văr ? Ceva ce ar trebui să se cheme străunchi ? Cert este că a fost un om bogat. Și-a pierdut familia în vreo catastrofă ? A trăit pustnicește, exploatîndu-se singur, pînă a izbutit să se îmbogățească ? A murit bătrîn ? Tînăr ? Nu știu nimic.

Oricum, a lăsat în urmă trei întreprinderi prospere, cuprinzînd aproape patru mii de salariați. Una fabrica anvelope ; alta fabrica bretele, jartiere, lastexuri, centuri și tot felul de textile cauciucate ; a treia, cred că ambalaje, tot pe bază de cauciuc și materiale plastice.

A lăsat în urmă și un testament, din care rezulta că, mult înainte de a muri, Teofil Catonas întreprinsese discrete sondaje — cu ajutorul unor diplomați, pare-se și al Crucii Roșii — pentru a afla dacă, într-un anumit sat de bănățeni strămutați în Mehedinți, spița Cătună mai dăinuia ; și, presupunînd că dăinuia, dacă printre Cătunii de sex masculin exista vreunul cu numele Teofil.

Primise informații exacte și discrete ; Teo nu aflase nimic, nu știa nimic.

Probabil, don Teofil Catonas intenționa să-și cunoască personal tizul consîngean. Poate i-ar fi scris ; poate i-ar fi trimis pe cineva, pentru informații mai amănunțite ; poate n-a scris, n-a trimis, pentru că plănuia el însuși o raită turistică prin România. Însă ceasul din urmă l-a ajuns mai devreme decît crezuse. Deci, în desperare de cauză, pe patul morții, a întocmit un testament legal, lăsîndu-și toată averea lui Teofil Cătună din București. Cunoștea ambele adrese : și la *Energia*, și în Militari. Nu știu dacă adăugase ori nu vreo frază explicîndu-i hotărîrea.

Scanned with OKEN Scanner

Şi cum întreprinderile „Catonas" cuprindeau vreo patruzeci procente de capital nord-american, cum produsele întreprinderii se vindeau în bună parte tot nord-americanilor, cum don Teofil Catonaş trata deseori afacerile sale internaţionale folosind serviciile unui birou specializat din Boston, şi, în sfîrşit, cum testamentul era o afacere sentimentală cu implicaţii internaţionale, executarea hotărîrii din urmă fusese încredinţată, contra comision dinainte precizat, biroului bostonez.

Într-o zi, la O.N.T., am avut a face cu o avocată din Boston. Femeie la treizeci de ani, nu urîtă, nu frumoasă, destul de simpatică : d-ra Elisabeth Egnerian.

Miss Egnerian venise doar pentru o săptămînă, cu afaceri, avînd a rezolva nişte probleme de succesiune privind o anumită familie Catonas. În principiu, dificultăţile fuseseră dinainte rezolvate : de către biroul al cărui colaboratoare era, cu larg concurs din partea unor diplomaţi ; aceştia tatonaseră, contactaseră, întrebaseră, comunicaseră biroului.

N-am stat s-o descos. O amuza cam copilăreşte faptul că, în România, numele ei circula şi sub forme apropiate de variantele anglo-saxone — Eliza, Lizi, Beti — şi sub surprinzătoare variante tip Saveta, Veta, Safta, plus diminutivele derivate. I-am asigurat cameră la hotel, i-am livrat interpretul la care urma să apeleze în caz de nevoie, i-am antecalculat costul aproximativ al săptămînii ei româneşti etc. — şi n-am mai văzut-o.

N-am făcut nici o apropiere între „familia Catonas" pomenită de dînsa şi Teo. După trei-patru zile am plecat în concediu.

Concediul mi-a fost întrerupt la jumătate, ca să fiu expediată, a cincea roată la căruţă, într-o delegaţie : tre-

Scanned with OKEN Scanner

buia reorganizat ceva pe cîteva trasee turistice în pană organizatorică, trebuiau prospectate alte cîteva trasee posibile — deci, niște săptămîni în străinătate.

Socoteala de acasă avea în vedere trei săptămîni. Socoteala din tîrg a ajuns la aproape cinci.

Nimic excepțional : prelungirile neprevăzute intră în condiția previzibilă a oricăror asemenea călătorii. Ca dovadă : miss Elisabeth-Safta-Veta-Saveta Egnerian pățise la fel ; venită pentru o săptămînă, stătuse tot vreo cinci săptămîni. Îndeplinindu-și astfel și ea misiunea : Teo ajunsese rentier.

Povestindu-mi la O.N.T. că dificultățile misiunii ei erau în principiu dinainte rezolvate, miss Elisabeth nu exagerase. Solicitați — nu știu cum — să avizeze asupra cazului, oameni competenți purtaseră corespondență, se întruniseră, cercetaseră, dezbătuseră, apropiaseră trei continente și cel puțin tot atîtea puncte de vedere : căzuseră de acord, avizaseră. Biroul din Boston calculase acordul de principiu în cifre : cît îi va fi comisionul ; ce impozit asupra comisionului se va preda statului Massachusetts ; ce taxe vor percepe, asupra numerarului transferat în România, sud-americanii ; ce taxe va percepe și statul român asupra numerarului intrat ; condițiile diverselor convertiri valutare ; etc. Rezulta, în primul moment, că mr. T. Cătună urma să primească, bani gheață, vreo șapte-opt sute de mii de lei românești. Sumă amețitoare pe malurile Dîmboviței în 1962 — deși, zice-se, mai mică decît oricare din taxele, impozitele și comisioanele percepute pe parcurs.

Mai departe, totul depindea de mr. T. Cătună — biroul stîndu-i la dispoziție : fie că acțiunile sud-americane se vor vinde, capitalul urmînd a fi fructificat în

Scanned with OKEN Scanner

vreun alt mod ; fie că mr. T. Cătună va dori să-şi încaseze doar dividendele, ca şi răposatul mr. Catonas în ultimele sale luni de viaţă ; fie că, eventual, mr. T. Cătună se va stabili în America de Nord sau de Sud, pentru a-şi administra personal afacerile... În total, biroul bostonez prevăzuse vreo zece variante.

Exista, în mai multe exemplare trilingve, aparţinînd mai multor instituţii interesate, un dosar cuprinzînd documente clare. Pentru ca documentele să intre în vigoare, le lipsea numai semnătura lui Teo : în febra tratativelor şi calculelor, toate părţile se concentraseră asupra dificultăţilor ; considerată facilitate, chiar formalitate, semnătura moştenitorului fusese amînată pentru ultimul moment.

N-a fost formalitate : în semnătura lui Teo, miss Elisabeth a investit o lună încheiată, plus, pare-se, un gigantic volum de vise şi resemnări.

La început, cîteva zile, nutrind prejudecăţi oarecum firești asupra psihologiei clientului său — probabil citise multă literatură americană despre deformarea personalităţilor în formaţiile sociale ignorînd noţiunea *good stroke of business* — miss Elisabeth şi-a purtat clientul recalcitrant pe la tot felul de instituţii : începînd, cred, cu Banca Naţională, Ministerul de Externe, Ministerul de Finanţe — şi sfîrşind cu acel Ghibănescu-Ghibea (care, între timp, datorită nu ştiu căror împrejurări, plecări şi derobări, toate fără legătură cu meritele lui, ajunsese din nou secretarul organizaţiei de partid a *Energiei*). Plimbîndu-şi clientul de la Ana la Caiafa, miss Elisabeth urmărea să-i îmbogăţească psihologia cu certitudinea că acceptînd, optînd, semnînd, nu risca nimic, totul fiind real, discutat şi taxat în cele mai legale condiţii posibile.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd a priceput că Teo nu ezita din teama vreunor misterioase represalii, miss Elisabeth a tras concluzia că, prin urmare, clientul găsea exagerate comisioanele și taxele ; deci că, probabil, tergiversînd tratativele cu dînsa, abilul moștenitor intrase în legătură cu cine știe ce birou specializat concurent, poate european, poate sud-american ; deci, el aștepta alte oferte — telegrafiate ? telefonate ? — pentru a adopta, comparînd le rece, propunerea mai avantajoasă.

În consecință, se pare că Teo a trebuit să asculte o serie de prelegeri patetice : despre superioritatea recunoscută a manierei nord-americane de a trata afaceri ; despre biroul bostonez al d-rei Elisabeth — ilustrare fidelă a acestei superiorități ; despre supremația economică, militară și politică a marii societăți de consum nord-americane, ca reflex al manierei superioare ; și despre multe altele în această ordine de idei-obsesii.

Pînă aici, discuțiile dintre Teo și miss Elisabeth se desfășuraseră prin interpret, avocata adresîndu-se mai degrabă imaginii ei despre client, nu clientului însuși. Interpretul traducea, în ambele sensuri, rapid, fidel, impersonal.

Ori, de astă dată fiind vorba să-și pledeze credințele intime fundamentale, miss Elisabeth atacă un vocabular ales, debitat într-un ritm pe care interpretul, depășit, nu l-a urmat. A tradus rezumînd tot mai laconic ; pînă cînd — surpriza surprizelor — clientul a început să-și dea replica direct. Englezește.

Mare surpriză — cu miss Elisabeth descoperindu-și, în sfîrșit, clientul propriu-zis : mult diferit de ceea ce își imaginase ea despre dînsul.

Prin urmare, psihologia clientului abia trebuia prospectată. Direct, pe răspundere proprie, fără interpreți-tampon.

Scanned with OKEN Scanner

De aici înainte — prospecțiuni psihologice *in situ*.

(După o scurtă inițiere, interpretul s-a dovedit un excelent înlocuitor al lui Teo la corectura *Energiei* — oricînd, oricît și cu incontestabilă aplicație. Încîntat să-și cîștige diurna pe această cale, îi lăsa lui Teo grija să-și converseze personal avocata, contra salariului de corector la o revistă „lunar, categoria II."

La „Energia", veștile pătrundeau mai ales datorită corectorului improvizat. Se afla cîte ceva și de la Teo — cînd Teo, pînă să-l răpească miss Elisabeth, izbutea să spună cuiva vreun cuvînt.

Din aceste vești, puse cap la cap de mine, rezultă cam așa :

Întîi au fost două monoloage paralele, ca între surzi : ea — pledoarie-panegiric închinată marii societăți nord-americane de consum ; el — timide considerații despre termenul „moștenire" în general, din preistorie pînă la întreprinderile și acțiunile bietului Catonas.

Dibuind cu lăudabilă perspicacitate esențialul, miss Elisabeth a lăsat baltă panegiricul : ca să explice băbește clientului că dreptul lui era să accepte moștenirea, sau, în difinitiv, să n-o accepte ; dar atît. Dacă, acceptînd, avea intenția să-și doneze acțiunile respectivilor muncitori sud-americani, atunci, cu profund regret, biroul bostonez va fi pus în situația să renunțe la tradiționalele sale servicii oferite familiei Catonas. Sprijinirea unei asemenea inițiative n-ar fi însemnat numai insucces, ci și compromitere. N-ar avea a suferi doar prestigiul biroului bostonez, ci, în primul rînd, chiar întreprinderile Catonas : probabil, ar fi cîtva timp închise, patru mii de oameni ar deveni șomeri — așa mai departe. Cu atît mai mult, era

Scanned with OKEN Scanner

pur și simplu de negîndit, era o copilărie, ideea trecerii acțiunilor Catonas în proprietatea statului român.

Etcetera — pînă cînd din generoasele iluzii nutrite de Teo n-a rămas în picioare nimic.

Ori, expunîndu-și punctul de vedere și argumentele, reprezentanta biroului bostonez a declanșat fără voie un prim monolog-replică. Ceva, se pare, asupra clasificării societăților, mari, mijlocii sau mici, după criteriul consumului : societăți „de consum", societăți „de supraconsum" și „de subconsum", societăți „consumatoare" și „consumate"...

Apoi, alt monolog-replică, închinat uimitorului fapt că, probabil, din două motive, conducătorii albi ai marii societăți de consum nord-americane nu întreprind nimic, dar absolut nimic serios în direcția cuceririi *capetelor* lumii de partea vreunei idei cît de cît noi ; primul motiv — producția ideilor noi le este cel puțin tot atît de străină cît și consumul lor ; al doilea motiv — datorită strălucirii incontestabile cu care s-au deprins să imite bucuria de a trăi a negrilor, au cucerit, fără a ști cînd, cum, *picioarele* lumii, obținînd pe acest tărîm, de la charleston pînă la twist, victorii fără precedent în istorie.

Și alt monolog : asupra iluziilor deșarte, sau poate genialei mistificări semantice ascunse sub mînuirea verbului „a acționa" în lumea finanțelor : activ, acțiune, acționar — deși, evident, în societatea de consum, activele și acțiunile sînt izvorul rentierismului, al inactivității fizice și intelectuale, sau al activității fără scop și rost, deci cu un caracter eminamente pasiv.

Aici, popas, cu parapon abia reținut, asupra noțiunii „rentier" : monolog gigant. Pregătit, poate, prin monoloagele dinainte. Sau, mai curînd, provocat, inspirat de miss Elisabeth. Pentru că avocata, se zice, a ținut să-l cheme pe Teo la ordine : independent de societățile consumate,

Scanned with OKEN Scanner

independent de zonele anatomice cucerite pe contul negrilor, independent de folosirea verbului „a acționa" sau a altor verbe, societatea ei — de consum ori de supraconsum — punea la dispoziția lui mr. T. Cătună un morman de bani. Rentier, da : îi oferea posibilitatea să fie, pînă la sfîrșitul vieții, fără a-i păsa de nimeni și de nimic, el însuși. Despre asta era vorba !

Teo s-a declarat de acord : despre asta era vorba. Deci, a vrut să știe ce însemna, după miss Elisabeth, „a fi el însuși" — respectiv, „ea însăși".

Avocatei nu i-a fost greu să dea explicații.

Cîștigîndu-și existența prin muncă, miss Elisabeth era „ea însăși" — sută-n sută *herself* — doar în *week end*. Atunci, îmbrăcată extrem de comod și simplu, sfidînd orice modă, lua un pachețel de merinde, lua o ghitară, încăleca pe motocicletă și se prezenta într-o anumită vîlcea ; acolo, de circa un deceniu, își dădeau întîlnire, *week end* după *week end*, la un pod pitoresc, băieți și fete de cam același gen — dornici cu toții să fie ei înșiși. Acolo, între ei, dispăreau toate convenințele, toate prejudecățile, toate complexele : leneveai, cîntai, dormeai, tăceai, vorbeai, eventual te drogai, eventual făceai amor — nimeni n-avea nimic cu tine, tu n-aveai nimic cu nimeni ; doar impulsuri elementare, pure, absolut libere și dezinteresate, îți aduceau alături de cineva dispus să-ți fie partener de plimbare, de amor, de muzică, de conversație.

Miss Elisabeth, prin urmare, se devota de mulți ani, trup și suflet, ei însăși — dar numai în *week end* — devotîndu-se unei variante bostoneze a cine știe cărei secte „beat" sau „hippi".

Dacă ar fi fost moștenitoarea lui don Catonas, ar fi devenit într-adevăr, integral și definitiv, ea însăși : șapte zile și șapte nopți în toate săptămînile. Din păcate, nu era decît o avocată, colaboratoare, cinci zile și jumătate pe

săptămînă, a unui birou ; și avea misiunea să transmită moștenirea Catonas unui om nedornic a fi el însuși...

La „Energia", faza de pînă aici a discuțiilor dintre Teo și avocată a fost numită mai tîrziu „runda Elisabeth". Asta pentru că „runda" s-a încheiat prin depistarea de către avocată a unui nou dat esențial : clientul s-ar fi descotorosit bucuros de moștenirea Catonas, donîndu-i-o eventual chiar ei.

Intrepretul e și astăzi convins : Teo ar fi acceptat într-adevăr această cale ; de nevoie, din lipsa oricăreia alta ; dar numai sub anumite condiții.

Pentru dînsul, esențialul erau probabil chiar condițiile, nu donația.

Pentru dînsa, esențialul era donația, condițiile rămînîndu-i de neînțeles.

(Niște variante romantice țin să acrediteze retrospectiv nu știu ce mistuitoare pasiuni : a avocatei pentru Teo, a lui pentru ea, sau reciproce dar în contratimp. Nu știu ; n-aș prea crede.)

Sigur este că Teo, impresionat de nu se știe ce, a cheltuit cu miss Elisabeth încă două săptămîni și jumătate. A vrut s-o atragă de partea convingerilor lui, pentru a-i dona fără remușcări moștenirea Catonas ? A vrut doar s-o menajeze, să-i spulbere iluziile pe încetul ? A gîndit, pur și simplu, cu voce tare, limpezindu-și abia așa concluziile, hotărîrile proprii ?

Se pot bănui multe. Oricum, timp de două săptămîni și jumătate, s-a lăsat în continuare răpit de către avocată : zilnic, inclusiv duminicile. Desfășurînd, între patru ochi cu dînsa, monologul noii teme obsesive : rentierismul și timpul liber.

Scanned with OKEN Scanner

În cele din urmă, avocata a dibuit încă o dată esențialul : ceva insesizabil — ceva pe cît de complicat pe atît de neîndurător — îl va împiedica pe Teo să-i doneze măcar un sfanț din moștenirea Catonas.

La *Energía*, după ce tratativele s-au sfîrșit și avocata a plecat, cele două săptămîni și jumătate au fost numite — cu iz de patriotism revanșard satisfăcut — „runda Teo" ; în subtextul rundei aflîndu-se miss Elisabeth, cnocaut.

Adăugînd, la cîte am aflat, ceea ce știam despre Teo dinainte, rezultă că osatura marelui monolog pentru avocată a fost aproximativ următoarea :

Timpul liber reprezintă pe pămînt o problemă veche de cînd lumea. Poate că sclavia a fost în primul moment *acceptată*, ca o necesitate și condiție a progresului : anumiți oameni *trebuia* să dispună de timp liber, pentru a se consacra unor îndeletniciri speciale de interes general ; îndeletniciri ale căror rezultate îi interesau și pe sclavi — chiar dacă nu totdeauna conștient.

La mulți stăpîni de sclavi din antichitate, obsesia investirii timpului liber în îndeletniciri înnobilate prin anvergura lor general umană a dăinuit relativ multă vreme, chiar după ce apăruseră din plin și abuzurile, și antagonismele, și revoltele împotriva abuzurilor. Altfel nu s-ar explica de ce atîtea cetăți, într-atîtea puncte geografice și civilizații, s-au constituit, ai zice, în adevărate academii. Și pare evident că niciodată producția filozofică, artistică, științifică, socotită pe cap de locuitor — luînd stăpînii și sclavii la un loc — n-a mai atins, calitativ și cantitativ, performanțele realizate atunci, înaintea erei noastre, la asirieni, la egipteni, la greci. Dar, probabil,

mai corect ar fi să spunem : înaintea erei orînduirilor cu clase sociale în ireductibilă opoziţie antagonică.

Ar fi extrem de interesant un studiu al luptelor de clasă, urmărind în prim plan, de-a lungul istoriei, tocmai acest aspect.

În capitolul întîi ar figura probabil apariţia înţeleptului : omul autorizat, sprijinit şi încurajat, prin consens mutual activ al întregii societăţi, să dispună singur de folosirea timpului său. Legendarii legiuitori dintîi ai atîtor cetăţi, ca şi întemeietorii tuturor disciplinelor cunoscute antichităţii, au fost, practic, primii oameni „scoşi din producţie" : pe spinarea sclavilor, pentru că altă posibilitate nu era.

Alt capitol ar trebui închinat, probabil, apariţiei stăpînitorului : omul impunîndu-şi scoaterea din producţie fără a oferi societăţii, în schimb, nimic ; sau, cel mult, făgăduindu-i cuceriri războinice şi prăzi. Deci, practic, aici s-ar vorbi despre denaturarea treptată a sistemului : înlocuirea criteriului înţelepciunii şi creaţiei prin criteriul forţei.

Probabil, ar trebui să urmeze un capitol despre constituirea claselor sociale antagonice — şi *profesionalizarea* unei părţi a înţelepciunii ; şi *mercenarizarea* unei părţi a înţelepciunii ; şi, poate, numai acum, aici, despre apariţia unei boli sociale cu infinite forme de manifestare, lenea.

Undeva, probabil, un capitol special va trebui închinat diverselor pături sociale „de consum" din trecutul antic şi medieval ; cu accentul necesar asupra păturii suprem privilegiate, comandînd înţelepciunii subalterne ode la arta de a investi timpul liber în risipă, în desfrîu, cruzime, lene, sau în criminale improvizaţii diletante pe orice tărîm al vieţii publice curente.

Firește, probabil şi un capitol despre formarea, în embrion, a ştiinţelor şi artelor moderne : printre cercetătorii populari empirici ; la periferii ades excomunicate ale bi-

Scanned with OKEN Scanner

sericilor ; la rare curți princiare ajunse întîmplător sub vreun sceptru rîvnind, din adîncă înțelegere sau din superficial capriciu, gloria de a fi patronat o oază istorică a înfloririi culturale.

Oricum, penultima parte a tratatului va trebui să cerceteze dezvoltarea aceluiași vechi proces în societatea de consum contemporană. Deci, în zonele de maximă prosperitate capitalistă, unde, grație tehnicii, mecanizării, rețelei serviciilor publice, numărul oamenilor dispunînd săptămînal de zile libere, sau anual de luni libere, sau, ca rentieri, de întreg timpul vieții lor, reprezintă un procent incomparabil superior celui din orice orînduire precedentă.

Practic, această parte a tratatului va trebui să elucideze faptul — aparent paradoxal — că, în societatea de consum, timpul liber se manifestă ca o plagă socială mai amenințătoare decît altădată ciuma, pînă de curînd poliomielita, sau astăzi cancerul, infarctul miocardic, nevrozele. Mai amenințător, pentru că sterilizează din punct de vedere intelectual și afectiv contingente tot mai importante ale generațiilor tinere.

Un capitol al acestei părți va trebui probabil să studieze chiar fenomenul promovării consumului la rang de ideologie și principiu vital dominant. Deci, *consumismul*. Sau, poate, *consumolatria* : psihoză cultivată, prin care o gîndire statală șlefuită pe calapod bancar încearcă să absoarbă de pe piață timpul liber inflaționist ; canalizînd acest timp dinspre obiecte (mașină personală pentru fiecare membru al famliei ! piscină personală ! plajă personală ! avion personal !) spre înlocuirea continuă, obsesivă, a obiectelor, ca scop ultim al vieții (mașină mereu *de ultimul tip,* piscină mereu *după ultima modă,* așa mai departe). Consum, cu orice alte preocupări abandonate într-un plan secund, sau nicăieri ; cu libertatea timpului

Scanned with OKEN Scanner

liber anulată prin chiar această canalizare implacabilă spre obiecte-obiecte-obiecte, consum-consum-consum, rate, polițe, scadențe, teroarea modei, teroarea publicității, teroarea neputinței de a mai gîndi și la altceva decît obiectele consumului — nici o clipă la tine însuți, la alții, la ieri, la azi, la mîine.

Alt capitol va trebui, probabil, să studieze și fenomenul — astăzi șocant, de masă — al respingerii consumolatriei. Deci, apariția omului, de obicei tînăr, nu totdeauna și neapărat bogat, nici totdeauna și neapărat intelectual, care, spontan, refuză să-și investească timpul liber în consum de dragul consumului. Pur și simplu : din moment ce mediul consumatric nu-i oferă nici un ideal solicitîndu-i timpul disponibil în direcția creației, se îmbracă sau nu anapoda, își atîrnă sau nu ghitara după gît, ia sau nu motocicleta — în orice caz, se refugiază sub respectivul pod. Practic, se prăbușește, drogat sau nu, în golurile imense crescute dureros într-însul.

Tot aici, alt eventual capitol ar trebui să studieze eroul tip din literatura contemporană a consumolatriei : rentier sau semirentier, om fără ocupație propriu-zisă, fără răspunderi propriu-zise, fără greutăți propriu-zise împovărîndu-i existența ; totuși fără ghitară, fără motocicletă, fără plete, fără înclinări nihiliste ; dedîndu-se, cu ortodoxie după pungă, consumului prescris drept fericire ; ca să constate, din pagină în pagină, că numai fericit nu este ; că îl copleșesc plictisuri, insatisfacții, grețuri, angoase și furii inexplicabile ; că nu-i tihnește nimic — de ieri s-a rupt, prin azi abia își strecoară singurătatea, mîine se va sinucide.

Iar alt capitol ar trebui, probabil, să reliefeze contribuția dată creației (deci orientării omenești spre viitor) de către marile familii și ginți privilegiate din antichitatea înfloritoare, comparînd-o cu totala abstinență sau

Scanned with OKEN Scanner

impotență intelectuală din familiile marelui cler al consumolatriei contemporane — Rockfeller, Rotschild, Morgan, Pferdmenges etc.; (și, nu mai puțin, Du Pont sau Dupont de Nemours, o familie care, înainte de a-și profila creierii, în America, pe praf de pușcă, rachete balistice intercontinentale, acțiuni și consum, dăduse, în Europa, ucenici de oarecare vază fiziocraților agrarieni din școala Quesnay și laboratoarelor lui Lavoisier). Istoria va trebui citată ca martor al acuzării : printre privilegiații antichității găsea teren prielnic, generație după generație, și geniul filozofic, poetic, științific, și geniul comercial-economic-militar — de unde, ades, la cîrma politicii, genii sintetice.

Capitolul final ar urma probabil să redemonstreze, eventual chiar în cifre, cum, pe măsură ce undeva săptămîna lucrătoare a patruzeci de ore se generalizează, orînduirea capitalistă tinde să impună consumolatria drept neoreligie și neoideologie unică. Să aservească, deci, obsesiei consumului, întreg timpul uman necuprins în producția și desfacerea bunurilor materiale. Să baricadeze, cu obsesia obiectelor, accesul omului spre societate și spre el însuși. Accesul prezentului spre viitor. Accesul omenesc spre creație. De unde și revolta spontană a tot mai multor consumatori împotriva consumolatriei atotconsumatoare. De unde și perspectiva ca, în zonele consumolatriei, pe măsură ce orele săptămînii de lucru vor scădea, asemenea fenomene să ia proporții corespunzătoare, să se manifesteze tot mai organizat, tot mai conștient — distructiv și constructiv.

În sfîrșit, probabil că tratatul ar urma să aibă o „Încheiere" : cîteva pagini adresînd direct, peste capul tuturor preoților și adepților consumolatriei, un apel către oamenii care, pe acest pămînt, dispun, grație obiectelor civilizației moderne, de ore, zile și vieți întregi libere

— aservite, grație consumolatriei, obiectelor eliberatoare devenite idoli tiranici. Un apel, așadar, chemînd oamenii să pună capăt cultului consumolatric al obiectelor idoli ; pentru a deveni efectiv stăpînii propriilor obiecte și unelte, ai civilizației și epocii lor ; pentru a-și redobîndi conștiința rspunderii față de ei înșiși, față de lume, față de istorie. Un apel chemînd omenirea la gîndire și acțiune pe măsura posibilităților acestei vremi — posibilități infinit superioare celor din antichitate.

Etcetera, etcetera.

Nu știu. În definitiv, n-ar fi cu desăvîrșire exclus ca lui Teo să-i fi trecut o clipă prin minte asemenea năstrușnicie : combinînd moștenirea Catonas (total sau în parte) cu bunăvoința stipendiată a biroului bostonez și cu miss Elisabeth, să finanțeze, în S.U.A., apariția vreunui fulminant opus menit să declanșeze habar n-am ce utopice mișcări regeneratoare — de tip antic , întru nobilă creație — printre bieții rentieri totali, sau numai de *week end,* sau printre beatnici, hippi și ce mai este pe sub podurile de acolo.

Dacă Teo a fost într-adevăr tentat de vreo asemenea enormitate, și-a cenzurat-o singur, la timp.

Sigur este că, într-o bună zi, interpretul a trebuit să abandoneze corectura *Energiei :* rechemat urgent la hotel *Ambasador.*

Miss Elisabeth îl aștepta. Gravă, crispată, pe ghimpi. Lîngă ea, Teo — îngîndurat, stingher, timid. Cu ei, o doamnă, prezentată de miss Elisabeth drept colaboratoarea sa, stenodactilografă. Doamna vorbea și englezește.

S-au urcat tuspatru în cel dintîi taxi.

După un sfert de ceas, erau în plină solemnitate — semnarea documentelor moștenirii.

Scanned with OKEN Scanner

Interpretul nu știe cînd, cum izbutise miss Elisabeth să convoace respectiva ședință.

Totul a mers, la început, simplu : cîteva gesturi, cîteva fraze la noroc. Apoi — numai Teo : cu actele în față, cu stiloul în mînă, timid, fistîcit, încăpățînat, considera necesar să-și motiveze semnătura.

Motivarea-monolog a durat un ceas și mai bine. Conținînd, sistematizate, niște foarte stranii considerații despre rentieri, consumolatrie, obiecte, unelte, idoli, înțelepții antichității, un pod și o vîlcea. În final, un fel de legămînt ; prin biroul bostonez, miss Elisabeth ar fi urmat să găsească modalitatea de a-l transmite muncitorilor sud-americani angajați la întreprinderile „Catonas". Oamenilor care, fără a ști, îl scoseseră din producție, Teo le jura să nu devină totuși rentier „în sensul abject al cuvîntului" : banii lor vor elibera timp închinat creației, nu robit consumului.

Teo a vorbit românește. Interpretul a tradus totul englzește : pentru miss Elisabeth, pentru un necunoscut personaj anglofon reprezentînd nu știu ce ambasadă, și, încă, pentru stenodactilografă, care nota atît românească lui Teo cît și traducerea engleză.

Gazdele — cinci inși politicoși, răbdători — s-au străduit să asculte. Cu blazare binevoitoare, evident convinși că aveau a face cu un penibil bufeu demagogico-oportunist, explicabil în cazul unui intelectual timorat, aiurit de atîta pleașcă.

După ce Teo a depus semnăturile necesare, după ce emisarul C.E.C.-ului a completat ultimele date pe un carnet dinainte pregătit, după ce Teo s-a decis să vîre carnetul în buzunar, miss Elisabeth a rostit din vîrful buzelor ceva aducînd parcă a felicitare, parcă a comentariu la monologul stenografiat, parcă a reproș privind și destule altele, trecute sau viitoare. Interpretul a tradus întocmai :

— Domnul Cătună era un original și înainte de a deveni milionar...

Au plecat cum veniseră, în patru.

Stenodactilografa și-a luat rămas bun din lift, asigurînd-o pe miss Elisabeth că îi va preda textul, conform înțelegerii, a doua zi dimineață, ora șapte.

În stradă, miss Elisabeth și-a luat rămas bun de la Teo. Autopapagalizîndu-se :

— Domnul Cătună era un original și înainte de a deveni milionar...

Fără strîngeri de mînă.

Interpretul a fost reținut : pînă seara, miss Elisabeth avea a-și achita diverse note, deoarece a doua zi urma să plece.

Surpriză nouă, pentru interpret : avocata își reținuse singură locul la avion.

Cu Teo, miss Elisabeht nu s-a mai văzut : inițiativa întîlnirilor o avusese totdeauna ea — și acum n-a mai fost nici o inițiativă.

S-a urcat în avion murmurînd aceeași frază :

— Domnul Cătună era un original dinainte de a deveni milionar. Inimaginabil !

A doua zi, prezentîndu-se la *Energia* cu obișnuita punctualitate, Teo și-a dezvăluit planurile atît de clar, încît l-a priceput perfect pînă și Ghibea-Ghibănescu.

Din întîmplare, din păcate, Mușat lipsea : avea zi de cursuri, urma să apară mai tîrziu.

(Mi-am adus aminte : nu-l cheamă nici Ghibea, nici Ghibănescu — e, sigur, *Ghiban.)*

Cînd a ajuns Mușat la *Energia,* Teo plecase, dispăruse. Definitiv : lăsînd lui Ghiban o demisie cu întreită motivare. Unu — dată fiindu-i noua situație materială, ar fi

Scanned with OKEN Scanner

fost imoral să ocupe în continuare un post și să primească o leafă ; dacă *Energia* va avea cîndva nevoie de colaborarea unui rentier, el se va prezenta la cea dintîi chemare, ca voluntar, indiferent pentru cît timp. Doi — demisia lui era inevitabilă și din punctul de vedere al redacției, deoarece încadrarea unui om al rentei drept om al muncii ar fi iscat proteste obiectiv îndreptățite. Trei — era de prevăzut că îndreptarea veniturilor de care dispunea spre scopul lor firesc îi va pretinde un volum de timp incompatibil cu programul redacțional.

Sub demisia lui Teo, Ghiban pregătise între timp cererea unei studente, candidată la postul de corector : tot nepoată a lui — alta, nu cea protejată cu ani în urmă.

Mușat, bineînțeles, și-a rezumat laconic opiniile despre nepotism, apoi, valvîrtej, a luat calea Militarilor. Teo nu era acasă. L-a căutat și a doua zi — nu l-a găsit. I-a dat lui Ghiban un fel de concediu silit, hotărîndu-i să nu revină la lucru decît cu Teo.

După o săptămînă, Ghiban a fost iertat : la *Energia* ajunseseră primele zvonuri despre activitatea noului rentier ; iar Mușat renunțase la ideea discuției lămuritoare cu el — dacă pentru asta îl căutase.

Curînd, a ajuns la *Energia* și nepoata lui Ghiban. O fată, zice-se, cu picioarele pe pămînt. S-a strecurat pe furiș de-a dreptul la Mușat, implorîndu-l să-i respingă cererea de angajare. De altfel, nici n-o scrisese ea, ci Ghiban. Și, decît să intre la *Energia* sub protecția unui individ ca unchiul Ghiban, ea prefera să-și cîrpăcească bugetul din figurație la teatre sau udînd nopțile flori pe bulevarde. Totul era ca Mușat să-i respingă cererea : altfel, părinții, aflînd de la unchiul Ghiban că fiica lor a dat cu piciorul unei asemneea slujbe, n-ar înțelege nimic,

s-ar mîhni. Iar lor n-aveai cum le spune cîte parale făcea Ghiban ; ei, de cînd o răriseră cu icoanele, se închinau la unchiul Ghiban.

Bineînțeles, Mușat a vrut să știe lămurit ce-i era fetei mai antipatic : munca la corectura *Energiei* sau Ghiban ?

Fata n-avea opinii preconcepute despre corectură sau despre *Energia* ; cu munca, în alte condiții, probabil s-ar fi împăcat ; îi era profund antipatic Ghiban și, nu mai puțin, evlavia alor ei, țărani undeva prin Dobrogea, față de acest neam bucureștenizat — socotit de fată „prea neisprăvit pentru vîrsta lui“ și „cam păduche“.

Bineînțeles, Mușat a întrebat-o pe fată dacă era ori nu în stare să-i spună și lui Ghiban, direct, părerea ei despre dînsul.

Fata a răspuns că se gîndea de mult la așa ceva ; însă îi era că Ghiban o va lua la bătaie.

Mușat, prin urmare, a trimis după Ghiban. Și a rămas paznic, pentru ca Ghiban să nu sară la bătaie.

Unchiul n-a sărit. A amuțit, s-a înverzit — și-a ascultat nepoata pînă la capăt.

Odată consiliul de familie încheiat, firește, Mușat și-a amintit că postul lui Teo rămăsese efectiv liber. A somat fata să-și scrie cererea de angajare cu mîna ei — și i-a aprobat-o pe loc.

Din clipa aceea, doi ani și mai bine, printre preocupările cunoscute ale lui Mușat, mărturisite prin viu grai sau prin vreun gest, Teo n-a mai figurat.

Mi-ar fi greu, peste puteri să-mi explic atitudinea lui. Poate, dacă îți va scrie sau vă veți întîlni, o va face el. (Pentru mine, psihologia lui Mușat intră oarecum la capitolul meteorologicalelor : ca și în cazul cutremurelor, al furtunilor, admir dezlănțuirile cu nu știu ce picoasă groază. Pesemne, pentru că nu pot înțelege cum se cade

Scanned with OKEN Scanner

nimic, și, dominată, ca orice primitiv, înclin să le atribui adînci semnificații justițiare.)

În schimb, pe Teo sînt convinsă că îl înțeleg — și chiar destul de cumsecade.

Desprinzînd din cîte mi s-au povestit numai esențialul, cred că lucrurile stau cam așa :

Îi picaseră cu hîrzobul din cer șapte-opt sute de mii de lei. Pe viitor, biroul bostonez urma să-i trimită veniturile sud-americane curente : după cernerea prin sita impozitelor, taxelor, comisioanelor, trei trimestre pe an se soldau cu cîte circa două sute de mii la C.E.C., iar trimestrul bilanțului anual cu ceva mai mult.

(Efectiv, doi ani și cîteva trimestre, Teo a primit sume de acest ordin. Plus, surpriză : prin intermediul aceluiași birou bostonez, un client al întreprinderilor „Catonas" i-a trimis în dar, fără explicații, o mașină *grand luxe*, comandă specială — de un tip, se spune, fabricat mai ales pentru ca avocații unor trusturi celebre să poată omagia eficient anumiți șeici arabi exercitîndu-și suveranitățile și sacerdoțiile în perimetre petrolifere.)

Cu ochii lui Teo privind lucrurile, îmi e clar : a acceptat moștenirea Catonas numai și numai cu scopul de a finanța elaborarea acelor tratate, manuale și eseuri (ți le-am tot pomenit pînă aici) pe care le socotea atît de necesare lui și lumii.

Odată hotărîrea luată, a devenit peste noapte om de acțiune.

„De acțiune" — la modul Teo. Cîndva, sărac lipit fiind, se lipsea de orice pentru a căuta portretul și opera Fergusonului său necunoscut. Acuma, bogat, pornea, cu aceeași mentalitate, în căutarea Fergusonilor destinați să-i realizeze tratatele visate.

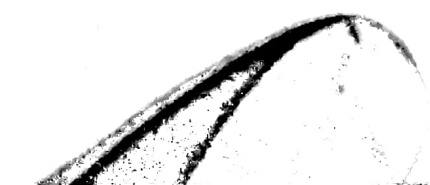

Întîi, colind pe la tot felul de instituții și institute culturale. Oferindu-și perseverent banii și temele.

Mi-l imaginez : coadă la ghișeul de informații... îndelungi lămuriri... un funcționar cu ochi tot mai mari... un bilet de intrare la vreun șef de birou... sau un număr de ordine la audiențele cine știe cui... din nou lămuriri, explicații... apoi iarăși explicații, la nivel ierarhic mai înalt...

Mi-i pot imagina și pe cei cărora li se adresa. Majoritatea, cred, îl luau drept nebun. Cînd se convingeau că nebunul avea totuși banii respectivi, încercau să înțeleagă ce fel de tratate ori studii visa să finanțeze. Iar întrebările lor îl incitau pe Teo la monolog. Și nu pot condamna pe nimeni dacă se grăbea să-l expedieze — fie pe cale ierarhică în sus ori în jos, fie la vreo altă instituție.

Pățit, prevenit, Teo lua măsuri de precauție. Tot la modul lui : într-altă parte, își începea pertractările cu ample explicații introductive asupra unor noțiuni ca „fundație culturală", „filantropie", „donație". Deci, monologînd pe tema cristalizării acestor noțiuni și relații în orînduirile trecute... latura lor negativă... latura lor pozitivă... incompatibilitatea lor cu orînduirea socialistă... necesitatea ca totuși inițiativei individuale de tendință, să zicem așa, dăruitoare (în cel mai nobil sens al cuvîntului) să i se ofere anumite șanse de realizare... pentru că, de exemplu, un om poate intra în posesia unei sume importante... eventual, economisind toată viața... cîștigînd în repetate rînduri la loto, pronosport, pronoexpres... fiind favorizat și de alte pronii, cum sînt moștenirile... însă dacă la un moment dat, un asemenea om, dispunînd, să zicem, de cîteva milioane, vrea să ridice, poate în comuna lui natală, sau în cartierul lui, pe teren cumpărat de dînsul, un așezămînt public, fie spitalicesc, fie cultural, fie altfel... ceva de o cuprindere, utilitate, monumentalitate și somptuozitate pe măsura secolului XXII... sau dim-

Scanned with OKEN Scanner

potrivă, ceva foarte modest, dar răspunzînd deocamdată unor nevoi publice reale... o asemenea inițiativă riscă să întîmpine greutăți de nedepășit... în timp ce omului i se oferă nenumărate posibilități de a-și risipi banii, legal și lesne, pe inutilități, pe lux, pe excentrități, ori, pur și simplu, petrecînd, depravîndu-se, antrenînd în depravările lui tot felul de iresponsabili, profitori, escroci... ca și în cazul omului vrînd, de exemplu, să finanțeze, cu maximă discreție, elaborarea cîtorva lucrări, poate tratate, poate studii, poate eseuri... lucrări necesare multor biblioteci, deci multor minți... și ar fi descurajantă constatarea paradoxală că în țara noastră e totuși mai ușor să-ți autodonezi ceva din fondurile obștești, decît să alături donația ta acestor fonduri...

Etcetera. Îți închipui : după asemenea introduceri, șansele de a-și vedea mecenatul legitimat, de la bun început minime, îi scădeau catastrofal. Iar cînd trecea la condiții, la tematica tratatelor...

Mă imaginez pe mine însămi, la O.N.T., primind vizita unui necunoscut gen Teo. După o introducere ca mai sus, omul îmi declară că îi prisosesc niște sute de mii de lei ; sau milioane. În consecință, personajul vrea să finanțeze, anual, 2 500 excursii cu autocarul prin țară, a cîte trei săptămîni fiecare. Condiție : 1 250 excursioniști să fie copii între 12 și 15 ani, iar ceilalți 1 250 să fie pensionari între 65 și 75 de ani. Condiție : nici unul să nu-și fi petrecut niciodată concediile sau vacanțele în afara Capitalei. Precizare : dacă numărul celor îndreptățiți să participe la asemenea excursii va depăși 2 500, repartizarea pe ani și loturi se va face prin tragere la sorți. Etcetera — totul gîndit cu impecabilă logică, pînă la cele mai mici amănunte ; și argumentat prin carnetul C.E.C. deschis în fața mea, lîngă buletinul de identitate eliberat pe același nume ca și carnetul. Cum aș reacționa ?

Probabil, dacă aș avea timp, m-aș amuza : pentru că asemenea danii și asemenea logică nu corespund receptivității și logicii mele de la O.N.T.

Iar dacă n-aș avea timp, m-aș descotorosi expeditiv de bietul țicnit, promițîndu-mi să mă mir și să mă amuz mai tîrziu, cînd voi avea vreme.

Oricum, în ambele cazuri, l-aș trimite fie pe capul vreunui coleg, șef ori subaltern, fie pe capul Ministerului Învățămîntului, sau la Casa pensiilor, la palatul pionierilor, la sindicate, la U.T.C...

Efectiv : în instituțiile și institutele cutreierate de Teo, ofertele lui n-au găsit înțelegerea scontată — deși, pe cît înțeleg, a avut un adevărat plan sau grafic al demersurilor ; și l-a îndeplinit sută-n sută, cheltuind, în cîteva luni, cantități inimaginabile de timp, răbdare, optimism și pingele. (A trecut și pe la institutul unde lucrează soțul meu, care abia cu acest prilej l-a văzut : acolo, în forumul suprem al biologiei, Teo nădăjduia să finanțeze tratatul răspunzînd întrebărilor lui despre societățile omenești de pe alte planete.)

Insuccesul nu l-a demobilizat. Odată instituțiile și institutele epuizate, a început tratative directe, de la om la om, cu personalități — sau numai persoane — bănuite de el apte să-l ajute la transformarea mijlocită a rentei Catonas în creație. Oferindu-și generos finanțarea anticipată, anonimă, absolut secretă. Pretinzînd doar garanția cuvîntului de onoare pentru respectarea tematicii fixate de comun acord.

Calea tratativelor între patru ochi, cu angajamente și danii secrete, s-a dovedit — sînt sigură, deși probe valabile și la tribunal nu pot aduce — s-a dovedit incomparabil superioară ; dacă nu și sub alte aspecte, măcar sub

Scanned with OKEN Scanner

acela că, așa, Teo a izbutit într-adevăr să-și plaseze banii într-un ritm împăcîndu-i conștiința ; sau măcar amețindu-i-o pentru moment.

Cunosc cinci sau șase oameni cărora Teo le-a oferit sume relativ exorbitante, pentru a-și lua concedii fără plată în vederea vreunuia din tratate. Din motive diferite sau asemănătoare, cunoscuții mei n-au primit oferta.

(Am spus „cinci sau șase" pentru că al șaselea ar fi — dacă este — Mușat. E vorba despre bănuieli. Cînd l-am luat la descusut, Mușat a scrîșnit, a pufnit, a tăcut. Într-un mod de natură să-mi întărească bănuielile, dar nu să mi le confirme. Nici soția lui nu știe nimic : bănuie împreună cu mine.)

Rămîne albă, deschisă oricăror și oricîtor bănuieli, lista cu numele celor care au acceptat, au primit. Fapt este că una din condițiile tîrgului era : secretul respectat de ambele părți. Și încă o condiție : nereușitele sau nerespectarea termenilor nu va atrage, din partea donatorului, pretenții de restituire. Și încă o condiție : pe parcurs, nici un fel de control sau amestec al lui Teo.

Mă căznesc să cred că misterioșii stipendiați n-au fost chiar toți escroci. Unii, poate, sînt încă în concedii fără plată, lucrează — odată și odată va intra în librării măcar un tratat, un studiu, un eseu finanțat anonim de Teo. Nu știu ; cred, sper — dar poate că speranțele mele sînt optimism cu desăvîrșire nerod.

La „Energia", grație nepoatei lui Ghiban, circulă niște povești servind optimismului meu un duș atotcongelant. Și cred că nu-s chiar anecdote.

Baza lor sigură și verificabilă este următoarea :

Cîteva luni după ce a devenit rentier, Teo s-a mutat din Militari. Apartament într-un mare bloc vechi, undeva

Scanned with OKEN Scanner

lîngă Cișmigiu : două camere, hol, balcoane, mobilă și covoare de la *Consignația*, telefon, iar biblioteca, în Militari stivuită sub formă de laiță, trecută dincoace pe rafturi grele de mahon.

A locuit acolo alte cîteva luni. Apoi, întreaga perioadă rentieristică, n-a mai locuit propriu-zis nicăieri. S-a stabilit, cu garderoba strict necesară și vreo trei duzini de cărți, în mașina abia primită. Învățînd din arta conducerii auto numai două manevre antiger : aprinderea motorului și punerea în funcție a caloriferului.

Astăzi, în fostul lui apartament, cu nici o mobilă clintită, locuiește familia Ghiban. Au repartiție legală din 1964 ; dar stau acolo dinainte.

Iată acum anecdotele sau bănuielile nepoatei de la corectura *Energiei*. Ți le reproduc sub beneficiu de inventar.

Interpretînd anumtie șoapte de circulație strict familială și strict secrete, fata e convinsă că unchiul Ghiban, trimis cîndva de Mușat pe urmele corectorului demisionar, a minții cînd, zi de zi, revenea scîncind că nu-l găsise.

De fapt, Ghiban îl întîlnea pe Teo. Sau, în orice caz, își mobilizase în jurul lui aproape întreaga familie.

Cînd Teo a renunțat la tratative cu instituții și a trecut la relații directe cu presupușii autori, a simțit nevoia unui telefon. Așadar : modestă știrbire a fondului Catonas, în chiar interesul bunei folosiri a fondului Catonas.

Prilej, pentru Ghiban, de a interveni energic : a izbutit să-i furnizeze, odată cu telefonul, întreg cadrul adecvat scopului urmărit. Noul apartament a fost obținut, legalizat prin cuvenita repartiție, mobilat și, bineînțeles, larg filodormat, prin eforturile voluntare ale doamnei Ghiban. Modesta știrbire planificată în fondul Catonas a devenit pe parcursul procesului o breșă remarcabilă : orientată în bună măsură spre buzunarele familiei Ghiban.

Scanned with OKEN Scanner

Iar dacă după o vreme Teo şi-a luat lumea în cap, a abandonat apartamentul şi s-a mutat în maşină, fuga i se explică prin faptul că, la un moment dat, n-a mai văzut altă scăpare : din tutela instituită asupra lui de d-na Ghiban, din robia d-rei Ghiban, din ghearele d-lor Ghiban senior şi junior.

Tot sub beneficiu de inventar, ceva despre alt tribut dat Ghibănimii. Cazul în speţă nu-i verificat, nici verificabil — nu-i pot aprecia cota realitate şi cota imaginaţie. Eu, oricum, chiar luîndu-l drept parabolă, cred că aruncă totuşi o dîră de lumină în direcţia altor cazuri analoage — inevitabile, probabile — îmbîcsind atmosfera de atunci din jurul lui Teo. Anume :

Ghiban senior are doi fraţi. Unul, nu ştiu cu ce se ocupă ; nepoata corectoare susţine că nici el însuşi nu ştie tocmai sigur ; pe atunci, ocupaţia lui de bază era Teo — sub îndrumarea ierarhică a d-nei Ghiban cumnata. Al doilea frate e preot, licenţiat în Drept şi Teologie, creierul no. 1 al familiei ; pe atunci, lăsat să-şi vadă de biserică şi slujbe.

Ori, după cît a izbutit nepoata corectoare să prindă firele, se pare că Ghiban preotul, travestit în odăjdii civile, i-a fost prezentat lui Teo, de către d-na Ghiban, drept profesor universitar din Iaşi, filozof cu nume cunoscut, membru corespondent al Academiei : un personaj decis încă de pe băncile şcolii să-şi încununeze cariera printr-un vast opus pe tema — gînd la gînd cu bucurie — *Dialectica obiectivă a morţii şi nemuririi umane*.

Dacă nepoata a prins într-adevăr firele bine, atunci în familia Ghiban dăinuie şi astăzi duşmănia iscată atunci, la împărţirea prăzii.

Ori, raţiunea, intuiţiile, anecdotele, zvonurile şi tot ce ştiu despre Teo din perioada lui prerentieristă, îmi confirmă : îndivizi de cam acest tip l-au asaltat pe întrecute ; şi îndivide ; unii pe cont propriu, alţii, aş zice, în mici haite.

„De cam acest tip" — prin urmare, de soi cunoscut pînă atunci lui Teo mai mult din literatură.

Nu am îndoieli : Teo a sesizat situaţia. Totuşi şi-a urmat programul — a oferit, a dat. Nu cu ochii închişi — ceea ce îl împovăra cu atît mai mult.

D-ta mă întrebi dacă ştiu ce a fost la baza „fantasmagoriilor" respective.

Mă întreb şi eu. Nu prima oară. Mai ales că, precum vezi, nu-i vorba de fantasmagorii.

Teo nu este om al practicii — sau, în orice caz, nu al practicii pe un asemenea tărîm. Fire ? Şi-au spus cuvîntul condiţiile vieţii lui de pînă atunci ?

Şi altceva. Poate, în altă vreme, în alt mediu, bogat prin naştere şi avînd altă formaţie, Teo n-ar fi ajuns un pătimaş al gîndirii şi al disecării paradoxurilor, ci un pătimaş al ruletei, curselor de cai, cărţilor de joc. Cred perfect posibil să-şi fi făcut următorul calcul : avea aproape un milion de lei ; urma să primească anual, tot restul vieţii, circa un milion pe an ; numărul ticăloşilor nu putea fi decît limitat ; iar el n-avea cum stabili dinainte cine dintre solicitaţii sau solicitanţii lui îi accepta finanţarea în calitate de om serios, cine în calitate de ticălos ; dreptul de a se încrede nelimitat în propriile impresii, nici prin cap nu i-ar fi trecut să şi-l aroge ; aşadar a hotărît să dea cît mai multora, să dea aproape oricui ; resemnîndu-se, cred, o dată pentru totdeauna, cu gîndul că, eventual, în prima etapă nu va izbuti decît să sature ticăloşii mai mari şi mai abili — cu acest prilej identificîndu-i ; va da fiecăruia tribut — şi a doua oară nu i se vor mai

Scanned with OKEN Scanner

prezenta, sau, dacă unii vor îndrăzni, îi va respinge atunci, cu inima deplin împăcată ; pentru că, poate, de la bun început, unii nu vor fi ticăloşi — şi, poate, anumite roade, barem cîteva articole mai mult semnalînd temele decît tratîndu-le, vor rămîne chiar de pe urma acestei etape ; după aceea însă, trecînd cîţiva ani şi cîteva milioane, pe măsură ce ticăloşii se vor retrage la ros prăzile, pe măsură ce rîndurile li se vor rări împrejurul lui, el, Teo, va avea, pentru următorii ani şi următoarele milioane, drum deschis către *Ceilalţi,* către neticăloşi.

Şi a rămas, hipnotizat, înaintea ruletei acesteia. Mizînd în neştire — sau, din punctul lui de vedere, în deplină cunoştinţă de cauză — pe acelaşi număr cu două cifre. O cifră fiind *Ceilalţi* — şi, după mine, încrederea lui neclintită în ei îi face cinste. A doua cifră fiind milionul regenerat anual — şi, aici, încrederea îi vădeşte poate, încă o dată, naivitatea într-ale practicii sau, dacă se poate spune aşa, instinctul imprudenţei, propriu jucătorilor de cursă lungă.

Am şi unele aproape dovezi că lucrurile n-au stat altfel. Ştiu, de exemplu, că una din condiţiile sub care oferea finanţări de tratate era recunoaşterea dreptului său de a încredinţa aceeaşi temă şi altor amatori. Era numai prevedere a eşecului ? Încerca să judece omul după reacţia la această condiţie — pentru unii stimulatoare, pentru alţii demobilizantă, pentru escroci indiferentă ?

Altă aproape dovadă. Ştiu cîţiva oameni, în general de treabă, despre care gura lumii şopteşte că, într-un moment de proaste influenţe şi inspiraţii, au încercat să atace fondul Catonas, făgăduind orice tratate ; şi „nu le-a mers".

N-are rost să-ţi dau nume. Un cunoscut al soţului meu povesteşte singur aventura lui cu „cel mai aiurit ins din lume" ; n-a reţinut cum îl chema pe „aiurit" ; a încercat,

nu s-a prins — în fond, o nevinovată năzbîtie de chefliu ; îl puseseră la cale alţii.

După mine, Teo acţiona totuşi în limitele raţiunii normale, obligată să se descurce în condiţii, cum vezi, abia ele frizînd oarecum demenţa.

Chiar modul cum a rupt-o cu familia Ghiban şi refugiul în maşină reprezintă reacţii normale, deşi originale, în faţa anormalului.

Mulţi dintre vechii cunoscuţi sau prieteni din Militari, revăzîndu-l în perioada locuinţei pe roate, au remarcat la el schimbări : o anumită crispare, o anumită irascibilitate — tăceri bruşte, dezlănţuiri în monoloage precipitate.

Nu sînt neurolog. Dar îmi pot imagina sub ce tensiuni nervoase trăia. Pentru dînsul, răspunderea asumată — finanţarea tratatelor — reprezenta unica, nevisata, suprema posibilitate de a-şi împlini viaţa, gîndirea, existenţa pe pămînt.

Hăituit de ghibănime agresivă, îşi ducea răspunderile într-o singurătate cu atît mai apăsătoare cu cît venea după ani şi ani petrecuţi între *Energia* şi tinerii atraşi de laiţa din Militari. Era normal ca întîlnirile întîmplătoare cu prieteni de altădată — acuma intimidaţi, gata să-l ocolească — să aibă ciudăţeniile lor, tăceri, izbucniri, mărturisite sau nemărturisite suspectări şi înstrăinări reciproce. Şi, după mine, aruncaţi într-o asemenea aventură, puţini oameni, avînd inteligenţa şi sensibilitatea lui, ar fi izbutit să-şi urmeze drumul — fără a trece, totuşi, dincolo de faza tăcerilor, irascibilităţilor şi izbucnirilor uneori nu prea bine stăpînite.

(Reţine, te rog, aici, o bănuială. E posibil, îmi spun, ca atenţia neurologului dvs. să fie dirijată spre Teo de vreunul dintre cei ce l-au escrocat. Ticăloşii, probabil, pe măsură ce află că Teo trăieşte undeva dintr-un salariu oarecare, nu pot crede că el nu va încerca într-o zi să

Scanned with OKEN Scanner

recupereze ceva din prăzile ajunse la dînşii. Şi s-ar simţi mai în siguranţă, ticăloşii, ştiind creditul afirmaţiilor lui Teo dinainte scăzut sau nul : un ins „abia ieşit din balamuc" nu cere nimănui înapoi banii daţi cu ani în urmă fără martori. Poate fi la mijloc aşa ceva !)

De altfel, anecdotica rămasă din perioada rentieratului sud-american e pe cît de vastă, pe atît de contradictorie.

Chiar fuga din apartament : nu toţi o pun în legătură directă şi exclusivă cu familia Ghiban. Alte variante speculează — cu efecte umoristice remarcabile — insolita prezenţă a unui rentier altruist într-un bloc locuit de oameni cîştigîndu-şi pîinea în sudoarea frunţii.

La cîteva săptămîni după ce s-a mutat acolo, Teo, se zice, a fost cuprins în toate comitetele şi activităţile obşteşti interne imaginabile. Cu argumente de nerespins pentru un rentier altruist : dumitale, nene, dacă ţi se adună banii singuri în pungă, dacă tot n-ai nimic de făcut...

Teo a început prin a se ocupa cu adunatul, din apartament în apartament, al banilor pentru apă, gaze, regie ; apoi a trebuit reparat liftul ; apoi s-au ivit probleme şi cu boilerul, şi cu hidrofoarele, aşa mai departe. Pentru ca în cele din urmă apartamentul să-i devină un fel de creşă, unde tovarăşul rentier primea pe termene diferite copiii vecinilor ; altfel, vecinii n-ar fi avut cum pleca simultan de acasă.

Etcetera — asta determinîndu-l pe Teo să recurgă tot mai des la ajutorul familiei Ghiban, apoi să se mute în maşină.

Dar de aici înainte am intra în domeniul anecdotelor considerate şi de mine cam fantasmagorice. Nu stau să ţi le înşir. Privitor la Teo, ele nu aduc nimic semnifica-

Scanned with OKEN Scanner

tiv ; în cele mai multe, deține doar rolul de fabulos catalizator, revelînd profilul secret al altora.

Despre acel „crah spectaculos", cum îi spui d-ta, iată tot ce știu :

Mai întîi, latura „spectacol" îmi e necunoscută : nu am participat la nici un act.

Poate nici n-a fost „spectacol" ; ar trebui alt cuvînt.

S-o iau, totuși, pe acte.

Actul unu, la Boston :

Se spune că miss Elisabeth Egnerian, meditînd asupra popasului ei bucureștean și asupra stenogramei din ultima zi, a ajuns la concluzii imprevizibile. Aceste concluzii i-au inspirat, se pare, niște conferințe — cred că ținute la clubul unei asociații religioase pentru tineret. Tema : consumolatria, plaga rentierismului acefal, așa mai departe.

Ecoul conferințelor ei a zguduit mai ales un anume birou specializat : miss Egnerian a fost radiată din rîndul colaboratorilor.

Totuși, se spune, avocata, colaborînd cu alt birou, sau acționînd de una singură, a întreprins tot ce i-a stat în puteri pentru a opri desfășurarea actului doi.

Strădaniile i-au fost o vreme încununate de succes : datorită ei, Teo și-a primit în continuare veniturile. Din această etapă și mașina ; pare-se și alte daruri — îmbrăcăminte, lenjerie etc. — trimise moștenitorului Catonas pentru a-i da o idee despre cauciucurile textilizate și textilele nailonizate pe care le producea.

Dar miss Egnerian n-a rezistat multă vreme pe generoasele poziții. După vreo doi ani (deci prin 1964) s-a măritat, devenind o doamnă devotată necondiționat că-

Scanned with OKEN Scanner

minului ei. Poate nici n-are cunoştinţă de continuarea spectacolului.

Actul doi — în America de Sud, sub regia biroului bostonez.

Simplu : unui colonel sau general nu i-a convenit ceva, nişte tancuri norocoase au remaniat o juntă militară la putere, un preşedinte de republică s-a trezit scos din slujbă, noul preşedinte s-a trezit abrogînd nişte legi, promulgînd altele. Iar biroul bostonez, folosind conjunctura, a intentat, printr-un colaborator, nu ştiu ce acţiune judiciară împotriva testamentului Catonas ; în favoarea altui client, cu fixarea altui comision şi perceperea altor taxe. Cauza moştenitorului din România a fost apărată de alt colaborator al biroului. Şi acesta a pierdut în favoarea celuilalt, la toate instanţele posibile. Aşa ceva — nu prea cunosc amănuntele, nu garantez exactitatea lor.

Cert este că, de atunci, Teo n-a mai primit de peste Atlantic decît o hîrtie anunţîndu-l că biroul bostonez îi stătea la dispoziţie pentru orice alte servicii, capitolul privind succesiunea Catonas fiind închis prin atribuirea moştenirii habar n-am cui — persoană, firmă, familie, stat sau grup de iniţiale.

Actul trei şi ultim s-a desfăşurat la Bucureşti, probabil scurt timp după ce Teo a aflat că nu mai era rentier ; deci, că milionul lui anual nu fusese, în realitate, atît de sigur cît fusese în calculele lui ; şi că tot ce imaginase drept viitor al său, şi al tratatelor urmînd să fie finanţate cu acel viitor, fusese himeră.

Mie, din acest act trei, zvonurile mi-au revelat doar fragmente ale decorului ; nu lipsite de interes. Ţi le înşir.

1 Timp de cîteva zile, maşina lui Teo, avariată format armonică închisă pe lat, a zăcut în rondul de parcare din coasta blocului unde stă Muşat. Au fost milităieni, s-au făcut cercetări. Printre cercetaţi a figurat, de două ori, familia

Mușat — el, ea, sau amîndoi. Ce întrebări li s-au pus, nu se știe : discuțiile s-au purtat în apartamentul lor — uși închise, nici un martor. Mie, familia Mușat nu mi-a spus nimic despre această întîmplare.

2 Accidentul avusese loc, indiscutabil, acolo. Pe fațada blocului Mușaților, urma reparației se vede bine și astăzi : stil I.R.C.R., cu amprentele și stigmatele specifice. Blocul lor stă de-a curmezișul unei străzi bifurcate acolo în T. Venită, bolid, pe această stradă, mașina intrase în zid — nu chiar frontal, pentru că bordura trotuarului și nu știu ce „burtă" a rigolei o răsucise, o deviase. Asta a atenuat șocul ; în schimb, a răzuit tencuiala, probabil și cărămizile parțial, pe vreo douăzeci de metri. Se știe că accidentul a avut loc „într-o noapte". N-am găsit nici un martor ocular ; probabil, strada fusese pustie ; martorii s-au ivit în momentele următoare accidentului.

3 În bloc s-a auzit zgomotul, s-a simțit izbitura. Majoritatea locatarilor au crezut întîi că era un cutremur de pămînt. Cîți au ieșit pe balcoane, au descoperit mașina, dar n-au văzut nici un fel de șofer sau pasager. S-a aflat mai tîrziu că proprietarul mașinii era un „zăpăcit", „un fel de american" etc. Faptul că miliția și-a întrerupt cercetările curînd, a dat apă la moară celei mai plauzibile dintre ipotezele puse în circulație : mașina rămăsese undeva, neîncuiată ; niște cheflii, derbedei ori huligani porniseră motorul, săriseră jos — și, pesemne, erau convinși că făcuseră o glumă grozavă.

4 Administratorul blocului n-a făcut apel la miliție : fațada a fost reparată pe contul tovarășului Mușat. (Ei stau la parter — daunele cuprindeau și o parte din zidul apartamentului lor.)

5 Mașina accidentată a rămas pe loc două zile. Dacă în acest interval proprietarul a fost căutat, găsit, înștiințat, dacă a trecut să-și vadă armonica, nu se știe : nu l-a văzut

Scanned with OKEN Scanner

nimeni. După două zile, mașina a dispărut. Unii știu că a fost ridicată de trimișii unui garaj. Alții știu că a luat-o miliția. Circulă și zvonul că a vîndut-o Mușat. Se precizează chiar : a vîndut-o unui dentist maramureșean, cu treizeci și opt de mii de lei ; asta după ce, două ore mai înainte, o cumpărase cu două mii cinci sute. Alții repetă cu încăpățînare niște cuvinte ale dentistului : Mușat nu cumpărase nimic — el avea procură legală, anume pentru vînzare, din partea proprietarului. (Mușat știe de toate zvonurile acestea ; dar nu se consideră dator cu nici un fel de explicații către nimeni.)

6 Timp de cam o lună după accident, cvartetul *Energia* a trecut printr-un fel de criză : întîlnirile dintre familia Mușat și familia Țambrea au fost, practic, suspendate. Eu și soțul meu — a cincea și a șasea roată la căruța lor — ne-am cam alarmat, ne-am cam plictisit.

7 La capătul crizei, cei patru au fost văzuți împreună pe peronul Gării de Nord, cu Teo ; l-au ajutat să-și urce bagajele — două geamantane — în vagonul de Horodița. Au stat cu el, toți patru, pînă la plecarea trenului.

Am pus cvartetului unele întrebări, dar nu mi s-au dat răspunsuri explicite. Între ei, probabil, este un pact : cîtva timp nu vor spune nimic nimănui.

Iar eu, fără voie, sînt, în raport cu pactul lor, într-o fază mult mai înaintată decît Anglia în raporturile ei cu Piața comună : sînt, cred, partener — doar că nerecunoscut și nedezvăluit.

Iată pe ce cale :

Printre colaboratorii poligloți ai O.N.T.-ului, cîțiva l-au cunoscut pe Teo : tocmai și numai în perioada rentieratului.

Scanned with OKEN Scanner

Teo nu știa să-și conducă mașina. A făcut unele încercări, s-a convins că nu are aptitudini — a renunțat. Nu știu dacă a recurs vreodată la ajutorul unui șofer propriu-zis, angajat permanent sau temporar. Cred că nu.

Avea totdeauna în mașină un fel de afiș-placată. Cînd voia să plece încotrova, expunea placata la vedere : apel adresat trecătorilor — conducătorii auto dornici, eventual, să petreacă un ceas liber conducînd mașina aceea, să se adreseze stăpînului. După scurte prezentări, explicații și precizări de rută, lucrurile se aranjau așa fel încît stăpînul mașinii să ajungă unde avea treburi, iar conducătorul ocazional să se plimbe pe unde dorea — fie singur, fie luînd vreun prieten sau prietenă.

Pare-se că, așa, în jurul lui Teo — sau în jurul mașinii lui devenită bun al unui public restrîns și nu prea — se formaseră cîteva cercuri de, să le spunem, amici. Mașina trecea din mînă în mînă, pe baza unui grafic stabilit dese ori peste capul pasagerului permanent.

Oameni în general tineri, încă nu cu destui bani ca să-și cumpere mașina visată. De lege, cu meserie sigură, cu mentalitate stabilă, cu minte limpede și mici neseriozități acceptabile. Avînd și alte trăsături comune : dominați de obsesia viitoarei lor mașini, erau cam toți, deocamdată cel puțin, insensibili la orice ofertă de a redacta tratate ; bizuindu-se pe munca și pe veniturile lor, gîndul unor venituri dubioase, ticăloase, le era străin ; considerau colaborarea cu Teo prilej de odihnă, își impuneau veselia ca pe un fel de obligație contractuală — și găseau normal ca el să se adapteze atmosferei spontan impuse. Pentru Teo deci, în majoritatea cazurilor — relații simple, tonice, despăgubindu-l întrucîtva de ce-o fi îndurat cu ghibănimea.

Revin la poligloții noștri O.N.T.-iști : cunosc, deci, cîțiva, pe care patima volanului i-a condus implacabil spre

Scanned with OKEN Scanner

generosul individ neînstare să-şi conducă maşina. Unii l-au plimbat şi în afara Bucureştilor, i-au prezentat logodnice propriu-zise ori convenţionale — l-au şi încurcat, nu o dată, în nopţi atotiertătoare, prin bufete cu grădină, pomi, răcoare, la celebri kilometri ai şoselelor către mare sau către munte.

Numele lui Teo nu-i interesa în mod deosebit. Îl porecliseră *Hamlet :* pentru că în engleză „cătun" se traduce prin „hamlet", pronunţat aproximativ *hemlit* ; fără nici o legătură sigură cu celălalt Hamlet, al Danemarcei şi al prinţilor ei, însă, probabil, strîns legat de tendinţa tovarăşului sau domnului Hamlet de a se exprima prin monoloage.

Se pare că Teo a monologat cîndva şi asupra acestei porecle : dacă făptura sau comportarea lui vor fi evocat cuiva, prin ceva, vreo umbră a umbrei lui Hamlet, atunci poate ar trebui recunoscut că această umbră a umbrei se rătăcise de cîtva timp într-altă piesă decît cea a purtătorului ei ; probabil în *Faust,* deoarece, deşi fără cuvenitul contract prealabil, diavolul îi pusese la dispoziţie comorile lui Montezuma.

În consecinţă, porecla s-a schimbat ca de la sine : din Hamlet, în „vistiernicul lui Montezuma". Pentru ca apoi, simplificîndu-se, să rămînă „Montezuma".

Devenind, practic, nume : faceţi cunoştinţă — tovarăşul Popescu... tovarăşul Montezuma... domnişoara Ionescu... domnul Montezuma...

Teo, probabil, strîngînd mîna noilor cunoscuţi, îşi rostea numele propriu-zis. Dar asta nu schimba nimic. În relaţiile cu amicii automobilişti, optase şi el pentru Montezuma.

Ori, printre aceşti foşti amici ocazionali, asupra dispariţiei lui Montezuma din Bucureşti, circulă, în semitaină,

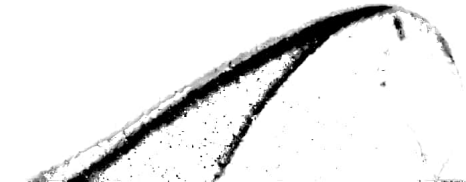

o legendă oarecît mitică. Ţi-o voi reproduce întocmai, eludînd doar abuzul termenilor argotici (pentru că nu-mi place).

Cîndva, demult, acum trei-patru ani şi mai bine, într-o noapte cu toate stelele cerului şi ale coniacului repartizate pe posturi corespunzătoare, un cetăţean — în acea vreme atît de tînăr şi atît de fluşturatic încît purta cu mîndrie porecla de Vîj Eolică Bătrînul — s-a rătăcit, beat criţă şi profund melancolic, spre comuna Militari. (Era a doua sau a treia beţie cinstită, porcească, în viaţa lui.)

Acolo, undeva — maşina lui Montezuma. Decapotată. Înăuntru, Montezuma veghea ; număra stelele, nu-i ieşea una la număr — şi era convins că absenta, dispăruta, era, fusese, steaua lui. Monologa de unul singur pe cam această temă — dacă nu cumva Eolică Vîj luase drept monolog al lui Montezuma ciripitul propriilor sticleţi.

La un moment dat, Vîj şi-a semnalat prezenţa ; probabil, a sughiţat — el fiind convins că suspinase profund, metafizic, existenţial şi chiar mai modern, structuralist.

Montezuma, recunoscîndu-l, l-a întrebat ce căuta acolo la miezul nopţii.

Vîj i-a explicat cu duioşie : venise să-l felicite. Să-l felicite că avea maşină. Deoarece omul cu maşină nu depinde de stele : îşi poate face vînt oricînd într-un zid ! Iar cine n-are maşină e obligat să trăiască, să sufere şi să bea. Pentru că steaua lipsă pe dînsul îl abandonase, pe Vîj, nu pe fericitul Montezuma.

Firește, Vîj nu avusese nici o durere, nici o dezamăgire. Dar asta era — sau, mai bine zis, „ar fi urmat să fie“ — poza lui obişnuită la beţie ; probabil, ereditară.

Scanned with OKEN Scanner

Montezuma nu băuse nimic. Abstinent notoriu. Era totuşi mai clătinat decît Vîj ; din toate punctele de vedere. Ameţise numărînd stelele.

Mitul precizează că între Vîj şi Montezuma a avut loc „o aiureală de discuţie" — „nivel superbalamuc". Fără alte amănunte.

Tîrîş-grăpiş, au ajuns la concluzia că maşina îi putea ferici pe amîndoi : se vor zdrobi de un zid, împreună, în chiar noaptea aceea, imediat.

Vîj şi-a asumat latura tehnică. Montezuma urma să decidă locul.

Vîj s-a urcat la volan. Montezuma i-a indicat direcţia.

Pe drum — curent, lumini, oameni, rigorile circulaţiei — Vîj şi-a cam revenit din beţie. Cînd, la vreo cincizeci de metri, Montezuma i-a indicat faţada unui bloc — zidul morţii lor — Vîj, încălcînd pactul, a semnalat legal ocolire la dreapta, a ocolit, a accelerat şi a ţinut mai departe strada.

Mitul afirmă că, un bun număr de kilometri, Montezuma a stat cu ochii închişi, dinţii şi pumnii strînşi, aşteptînd şocul, moartea. După care, hodoronc-tronc, l-a înhăţat pe Vîj de guler. Mergeau cu şaizeci pe oră — însă cadranul lui Montezuma indica mile, nu kilometri. Isterie, luptă — o izbitură cumplită cap în cap.

Montezuma — lat pe locul lui, leşinat.

Vîj, treaz de-a binelea din beţie, ameţit de lovitură, conducea mai departe, zigzag ; încotro, nu ştia.

Ţelul s-a ivit singur : un bar. Vîj a oprit, a fugit, a revenit cu o sticlă de coniac.

După numai cîteva minute, la rondul din faţa aerodromului Băneasa, Montezuma îşi revenea din leşin. Maşina stătea, uşile erau larg deschise, iar el, cu capul pe un genunchi al cosinucigaşului, privind holbat un cer festiv, plin de stele verzi şi roşii, gîlgîia în neştire, ca

Scanned with OKEN Scanner

dintr-un aruncător de flăcări folosit drept biberon, coniac „Milcov", mostră din ediția princeps.

Coniacul neturnat în Montezuma, a fost băut de Vîj. Între o înghițitură și alta, explicații : își amintea perfect totul, regreta din inimă totul ; era un ins de nimic — avea, cel mult, curajul de a recunoaște bărbătește că îi lipsea curajul necesar unui sinucigaș propriu-zis ; îi lipsea total, deocamdată, probabil din pricină că memoria îi jucase un renghi absolut idiot — adică uitase de ce-i trebuia neapărat tîmpenia cu sinuciderea ; sigur, situația rămînea cam trăsnită, dar nu destul ca să-l împingă le a doua sinucidere ; iar legea circulației interzice conducerea în stare de ebrietate — ceea ce, cînd mergi să te sinucizi nu are importanță, dar cînd mergi să nu te sinucizi poate să aibă ; prin urmare, idealul ar fi fost ca Montezuma să caute pe altcineva.

Mitul nu menționează răspunsul sau contraexplicațiile lui Montezuma. Remarcă doar, lapidar, că „și lui i se urcase coniacul la cap".

Într-o anumită fază a explicațiilor și a beției, totul a devenit clar, simplu : vor relua vechea rută — dar de sinucis se va sinucide numai Montezuma.

Adică :

La o anumită distanță de zidul cu pricina, Vîj va sări din mașină. Rămînînd liniștit pe locul lui, Montezuma va avea doar două griji : cu mîna stîngă va ține țeapăn volanul, cu piciorul stîng va apăsa zdravăn pedala acceleratiei. Mîna dreaptă îi va rămîne liberă, piciorul drept idem, ochii n-avea decît să-i închidă — totul va merge strălucit.

Zis și făcut. Pe drum, Vîj, generos, i-a oferit lui Montezuma bricheta sa chinezească, refuzînd să accepte în schimb un ceas american „made in Japan". Rostul brichetei : dacă, odată mașina zob, Montezuma va avea impresia

Scanned with OKEN Scanner

că a rămas în viață, va fi destul să scapere ; va avea bricheta pregătită în mîna dreaptă ; împrejurul lui, totul va fi îmbîcsit cu benzina țîșnită din rezervorul spart, Montezuma însuși va fi un adevărat fitil — incendiul va izbucni instantaneu.

Au străbătut itinerarul fixat.

La vreo sută de metri înaintea zidului, Vîj a încetinit. Volanul a fost înțepenit de stînga lui Montezuma. Pedala acceleratiei, o clipă liberă, a intrat sub lumina brichetei : sinucigașul ținea să-și plaseze cît mai precis piciorul activ.

Montezuma se aplecase mult. Cînd i-a zărit laba piciorului deasupra pedalei, Vîj, cuprins de un elan dominîndu-i panica, a avut tăria ca, înainte de a sări, să strîngă mîna încleștată pe volan. (Există și o interpolare ulterioară, apreciată unanim ca apocrifă : a mai depus și un eroic sărut în ceafa muribundului voluntar.) Apoi, întins pe burtă în mijlocul străzii, a așteptat să se trezească din leșin.

A auzit motorul șuierînd crescendo, a auzit și izbitura. A *simțit* izbitura, prin asfalt, parcă în carnea lui. Și-a dat seamă că nu leșinase, că era întreg, că era beat mort, că săvîrșise o nemernicie îngrozitoare — că alerga hăbăuc, șleampăt, *într-acolo*.

Nu chiar zob, mașina mai vibra, într-o rînă, cu aripile din stînga agățate sus, într-un relief al zidului, aripile din dreapta lipite de trotuar ca niște imense ventuze, iar roțile grămădite, toate patru, sub diferențial, în spate. Pe locul lui, Montezuma, alb, nins de varuri și tencuieli, ținea bricheta în mînă, aprinsă, ca pe o lumînare. Lipea flacăra ba de volan, ba de torpedo, ba de spătarul banchetei. Și iarăși același triunghi — volan, torpedo, banchetă. Și nu se aprindea nimic. Și mai era un ins : în pijama, negru, țigan, măcelar, călău. Iar Vîj nimerise pe mîna Călăului Negru : îl înhățase, îl scutura, îi cerea să spună dacă „el a fost ăla".

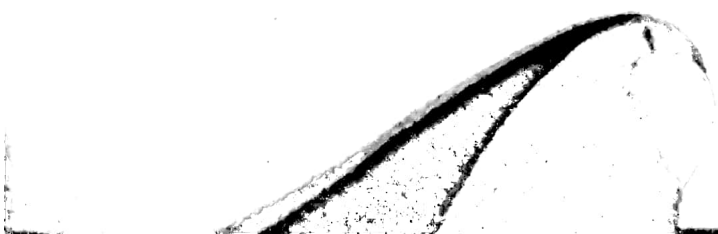

Vîj a vrut să recunoască : da, el fusese ăla, însă la cererea lui Montezuma.

Poate a şi spus cîte ceva, poate nu : încrucişînd o clipă privirile Călăului Negru, a înţeles că acesta ştia tot.

Cînd Călăul Negru i-a cerut actele, Vîj a dus mîna la buzunar să le caute ; dar actele lui erau parcă de cînd lumea în mîna Călăului.

Cînd Călăul Negru i-a poruncit s-o şteargă, Vîj a şters-o.

Călăul Negru se repezise la Montezuma. Întîi i-a ars o palmă peste mîna cu bricheta. Bricheta a zburat cît colo şi s-a stins. În timp ce bricheta mai zbura, pîlpîind, Călăul Negru îl înşfăcase pe Montezuma. Îl ridicase de pe banchetă cum ai ridica un sac din fundul căruţei şi şi-l aruncase în cîrcă. Iar Montezuma se lăsase, cîrpă, abia scîncind. Părea întreg — nici pic de sînge nicăieri.

Cu Montezuma pe umăr, Călăul Negru năvălea spre Vîj. Voia să ştie „de ce n-a şters-o". Vîj n-a apucat să răspundă : a primit un asemenea picior în fund, încît, uitînd că era beat, a făcut suta de metri în zece secunde virgulă doi.

Cînd s-a oprit, cînd s-a întors, Călăul Negru şi Montezuma dispăruseră. Ca intraţi în pămînt. Împrejurul maşinii se învîrteau vreo patru inşi. Pe ambele străzi clămpăneau ferestre, în balcoane foşneau papuci tîrşiţi, se conturau siluete. Un individ gras, gonind *într-acolo*, l-a întrebat gîfîind ce se întîmplase. Vîj, fie că i-a răspuns, fie că nu, a luat-o iarăşi la sănătoasa — în direcţie contrară.

După trei zile, poşta i-a adus, pe numele din acte, o carte poştală : i se preciza, fără introducere şi fără semnătură, adresa, ziua şi ora restituirii unor documente personale.

S-a dus. Înspăimîntat, nenorocit — gîndindu-se, acuma în stare de trezie, la o sinucidere propriu-zisă, de unul singur.

Locuri cunoscute : cîrpăceala tencuielii încă nu se zvîntase.

Văzut cu ochii limpezi, la lumina zilei şi în haine normale, Călăul Negru arăta şi mai fioros decît atunci, noaptea. Pregătise un magnetofon şi o găleată de limonadă.

Cosinucigaşul lui Montezuma a fost obligat să se aşeze, să bea limonadă şi să răspundă sistematic unor întrebări dinainte sistematizate. Puse cap la cap, răspunsurile povesteau întîmplarea mai amănunţit decît îşi închipuise Vîj că o ştia.

(Călăul Negru se informase, aflase tot : unde lucra, unde învăţase, cît cîştiga, de cîte ori se îmbătase, ce părere aveau despre dînsul colegii, şefii, subalternii, ultima logodnică şi mama.)

Toate răspunsurile-declaraţii au fost înregistrate pe bandă, ca şi întrebările. S-a înregistrat şi recunoaşterea de către Vîj a faptului că a contribui, beat sau treaz, la sinuciderea altora, beţi sau treji, înseamnă a fi ucigaş.

Înregistrarea a fost apoi ascultată de către ambele părţi. Întîi, ascultare simplă. Apoi încă o ascultare, cu numărarea cuvintelor — pentru a nu se ivi vreodată bănuiala că vreo vorbă s-a şters de pe bandă.

S-a înregistrat şi acest număr, confirmat cu voce tare şi de Vîj şi de Călăul Negru.

La sfîrşit, o declaraţie suplimentară a Călăului Negru, de asemenea înregistrată : el nu era nici miliţie, nici responsabil cu cadrele altora, nici dădacă de candidaţi huligani, nici moralist pe bază de decaloage ; el era un om ocupat, avea a face cu un cojoc spart şi n-avea timp să caute şapte ani acul cel mai potrivit ; el, în definitiv, era un fel de şantajist ; adică, va pune banda imprimată la

Scanned with OKEN Scanner

păstrare ; la murat ; pe viitor, va urmări comportarea cetățeanului șantajat ; comportarea cu viața lui și cu viața altora ; dacă cetățeanul își va vedea de treabă, după douăzeci și cinci de ani banda va fi ștearsă, reimprimată cu ceva mai frumos, ori măcar mai puțin odios ; dacă într-o zi, fie și la nuntă, ori cînd va hotărî numele celui dintîi copil, cetățeanul va bea mai mult decît îi duce cheresteaua, atunci banda de magnetofon va deveni document public, se va ivi și Montezuma — procesul asasinatului săvîrșit dar neizbutit se va judeca atunci ; pentru a preveni alte posibile iresponsabilități și asasinate !

La sfîrșitul sfîrșitului, s-au imprimat cuvintele prin care Vîj a luat notă de această declarație ; repetînd, ca la armată, ce anume a înțeles.

Din ziua aceea — spune mitul — cosinucigașul lui Montezuma a căzut la idei : taciturn, pansiv, mahmur, retras. Curînd, s-a îndrăgostit lulea și s-a însurat. Motivîndu-și gestul, față de nevastă-sa, în mare secret, printr-o bîlbîială care apoi, depășind cadrul familial din indiscreția ei sau a lui, a ajuns la urechile cuiva, s-a răspîndit, s-a clarificat, s-a amplificat, s-a stilizat, devenind, pentru foștii parteneri de bairam chenzinal, mitul despre dispariția lui Montezuma, despre Călăul Negru cu magnetofon și despre tînărul însurățel Vîj Eolică Bătrînul.

Cred că vei discerne singură ce aparține lui Teo, în această compoziție a flăcăilor noștri urbani, ce este doar trăsătură a lor atribuită lui, și ce aparține lui Fantomas, Sfîntului Templar, Baronului, Evadatului etc.

Faptele, sînt convinsă, s-au înșiruit cam așa :

Băut la poarta aerodromului Băneasa ori altundeva, vreun coniac e posibil să fi fost. A fost și un cosinucigaș — beat, inconsecvent, dezertor. Accidentul-sinucidere

Scanned with OKEN Scanner

încununa, cu laurii unui ridicol real, răni și dureri nu mai puțin reale.

În noaptea accidentului, Teo a fost răpit, sechestrat, ascuns și păzit de Mușat. L-a ținut în casă o lună. Regim de clinică. Pînă l-a repus pe linia de plutire. Pînă a găsit un loc unde să-l reîmpămîntenească în condiții acceptabile ; și a găsit Documentația Tehnică a uzinelor Horodița.

Subliniez un amănunt. După plecarea lui Teo de la *Energia*, familia Mușat schimbase locuința. Adresa veche, e probabil că Teo o știuse ; dar nu fusese niciodată acasă la Mușat ; soția nu i-o cunoștea. Mă întreb : de ce accidentul a avut loc acolo, nu altundeva ? N-am decît o explicație : în zilele acelea, poate și mai înainte, el s-a gîndit la Mușat, s-a interesat de adresa lui, l-a căutat. Poate a fost pînă la ușă — a blocului ? a apartamentului ? — dar n-a intrat, s-a răzgîndit.

Nu știu, nu înțeleg poate semnificația, dar mi se pare important : cînd a hotărît să moară, Teo a fost atras spre Mușat ; cu forța cu care elefanții, în realitate sau în legendele căutătorilor de fildeș, sînt atrași spre locuri numai lor știute. Probabil, în clipele acelea, Mușat întruchipa pentru dînsul toată omenirea, toată omenia, toată lumea. Și voia ca lumea să știe tot, să înțeleagă tot. Era, poate, un mod desperat de a preda ștafeta cu care el se împotmolise ?

Într-o zi, de curînd, m-am pomenit vorbindu-i lui Mușat despre toate acestea.

M-a ascultat fără a-și schimba măcar felul de a clipi.

I-am așteptat răspunsul multă vreme.

În loc de răspuns, tăcere lungă. În patru : era și soțul meu, și soția lui.

Și, dintr-odată, Mușat a trecut de la tăcere la cîntec. Ceva abia îngînat, fără cuvinte. Din repertoriul lui lotrean. Un cîntec știut nouă, dar cîntat altfel, ciudat — inimagina-

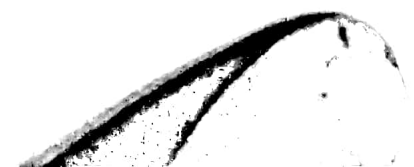

bil de trist. Şi, am simţit, tristeţea nu-l avea în vedere numai sau neapărat pe Teo. Era altceva ; sau *şi* altceva ; poate *mai ales* altceva.

Eu plîng rar ; nu plînsesem de mulţi ani.

Probabil răspunsul lui Mușat depășea ceea ce se poate spune prin vorbe. Tristeţe nemărginită — şi nu ştiu ce luciditate, nu ştiu ce dîrzenie, bărbăţie, în confruntarea aceea cu toată tristeţea, cu toată durerea, cu toate neîmplinirile prin care trăim, răzbatem, murim...

Cred că am terminat — şi voi încheia pe acest sentiment

11—17 iulie 1967

Sofi Grigut
sau, dacă preferi ca pe vremuri, la şcoală,
Albu Sofi

Scanned with OKEN Scanner

II

NAPOLEON TOMESCU

Scanned with OKEN Scanner

No. 7418/14 iulie 1967

T.B.U.H. Timişoara
Cabinetul Director General

Stim. tovarăşă dr. Breb A.,

Scrisoarea dvs., înregistrată sub no. 8271/7 iunie a.c., a fost studiată de către noi cu toată atenţia.

Ea ridică două nedumeriri :

1. Textul nu poate fi încadrat în categoria „scrisori ale oamenilor muncii", respectiv nici la „sesizări", nici la „cereri", nici la „sugestii", „aprecieri" sau „diverse". Aceasta pe de o parte datorită conţinutului ei, cu desăvîrşire străin preocupărilor noastre ca instituţie şi for specializat, iar pe de altă parte datorită formei, greşit alese, de corespondenţă particulară, formă întărită şi prin faptul că, de la bun început, aţi adresat-o „Tovarăşului N. Tomescu" nominal, şi nu, cum ar fi fost normal, instituţiei ce Domnia Sa conduce, specificînd eventual, cel mult, dacă aţi fi apreciat aceasta ca absolut necesar, menţiunea „pentru Tov. Dir. Gen." Vă comunicăm precedentele spre luare de cunoştinţă, pentru cazul cînd veţi dori să reveniţi încadrîndu-vă normelor în vigoare. Din însărcinarea Tovarăşului Director General personal, vă comunicăm totodată că Domnia Sa nu va folosi niciodată salariaţii şi mijloacele materiale afectate în vederea asigurării bunelor legături

prin scris sau audienţe între TBUH şi oamenii muncii, în vederea desfăşurării unei corespondenţe cu caracter strict particular, cum ar fi cea spre care incită scrisoarea dvs. înregistrată la noi sub no. 8271/7 iunie a.c.

2. Textul dvs. nu poate fi încadrat totuşi nici în categoria „scrisori particulare", deoarece, avînd numai aparent această formă, el este în fond, prin conţinut, o cerere de referinţă. Respectiv, dvs. cereţi Tovarăşului Director General o referinţă despre activitatea unui anumit tovarăş, Teofil Cătună, în perioada 1952—54. Dar, în problema cererii şi emiterii referinţelor, există uzanţe riguros stabilite, munca socială de prim ordin inclusă în acest capitol efectuîndu-se fie la nivelul serviciilor de personal existente în alcătuirea oricăror întreprinderi şi instituţii, fie, cînd este cazul, prin organele de partid ; însă niciodată nu poate fi permis ca asemenea muncă să se efectueze anarhic, prin scrisori personale sau şoapte pe la colţuri. Vă comunicăm şi acestea spre luare de cunoştinţă, pentru ca, dacă veţi socoti necesară revenirea asupra problemei, să folosiţi una din căile indicate, fie adresîndu-vă Tovarăşului Director General în cadru de partid, sub egida organelor îndreptăţite a aprecia oportunitatea şi dispune efectuarea, fie adresîndu-vă în cadru de stat, ca mandatar oficial împuternicit al instituţiei sau întreprinderii interesate, din care faceţi parte, cererea parcurgînd serviciile şi verigile indicate în cadrul ierarhic dat, pînă la nivelul corespunzător.

Din însărcinarea Tovarăşului Director General Tomescu Napoleon personal, vă mai atragem atenţia că orice altă cale de a-i solicita răspuns în problema referinţei ce doriţi vă va duce inevitabil la noi demersuri anarhice, cărora Domnia Sa nu le va da curs.

Totodată, sîntem împuterniciţi a vă comunica şi faptul că Tovarăşul Director General Tomescu Napoleon, chiar

Scanned with OKEN Scanner

fiind solicitat pe una din căile normale sus-menţionate, ar avea a referi asupra tovarăşului numit de dvs., Teofil Cătună, doar faptul că, în perioada 1952—54, acesta s-a bucurat un timp scurt de anumită faimă poetică într-un cenaclu literar al tineretului, cenaclu frecventat de către Tovarăşul Director General în chip cu totul sporadic, nu voluntar ci obligator, ca trimis oficial de către şcoala medie „No. 347" din Bucureşti, unde Tovarăşul se afla încadrat pe atunci ca simplu elev. Însă Tovarăşul Director General nu a avut şi nu are legături prieteneşti cu tov. Cătună T., necunoscîndu-i nici apartenenţa politică, nici munca, nici viaţa de familie, nici alte amănunte privindu-l, Domnia Sa avînd atunci etatea de numai circa 14—17 (patrusprezece pînă la şaptesprezece) ani, în timp ce tov. Cătună T. avea circa 30 (treizeci) ani sau peste. Spre finele aceleiaşi scurte perioade cît a avut contact sporadic cu cenaclul la care vă referiţi, apreciindu-se ca necesară demascarea tov. Cătună T., în absenţa acestuia, dat fiind că tov. Cătună renunţase a-şi mai face apariţia în şedinţe, Tovarăşul Director General a primit din partea tov-ei responsabile a cenaclului, tov-a Mindirigiu Aneta, sarcina de a citi public, într-o şedinţă extraordinară special convocată, un text cu conţinut demascator, redactat de către tov-a Mindirigiu în numele utemiştilor prezenţi, text în care era criticată şi tov-a Mindirigiu Aneta. Din acel text rezulta că tov. Cătună T. abuzase mîrşav de tinereţea membrilor cenaclului şi, strecurîndu-se ilegal în şedinţe, citea poezii de autori celebri dar pe atunci nereconsideraţi, lăsînd a se crede că ele i-ar fi aparţinut. În final, textul cerea mai multă vigilenţă la uşi, spre a se feri lucrările cenaclului de nechemaţi. Însă Tovarăşul Director General, neposedînd alte date sau dovezi asupra abaterilor săvîrşite de tov. Cătună T., ci numai amintiri nu îndestul de sigure privind textul încredinţat Domniei Sale spre lec-

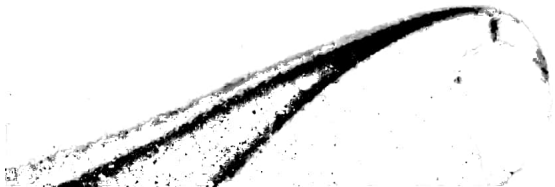

Scanned with OKEN Scanner

tură, iar apoi neavînd relații cu tov. Cătună T. și nici veşti despre evoluția sa politico-ideologică pînă azi, vă transmite pe această cale sugestia de a vă adresa direct tov-ei Mindirigiu Aneta, a cărei adresă Domnia Sa nu o cunoaşte, dar vă propune ca, prin minime eforturi, să v-o procurați personal.

Dorindu-vă succese tot mai însemnate în cadrul muncii ce desfăşurați,

Luptăm pentru pace !

p. SECRETAR
(ss) Indescifrabil

p. ŞEF CABINET
(ss) Indescifrabil

p. SERV. JURIDIC
(ss) Indescifrabil

p. SERV. RELAŢII
(ss) Indescifrabil

Scanned with OKEN Scanner

III

ANETA MINDIRIGIU

Scanned with OKEN Scanner

Bacău, 16 iulie 1967

Tovarășă doctor !

Răspunzînd întrebărilor dvs. în bloc, declar prin aceasta că de-a lungul întregii perioade 1952—53 l-am considerat pe Cătună Teofil ca om în deplinătatea facultăților sale mintale, mai apoi apreciind că era orientat just și în problemele de artă și literatură, precum și în cele politice. Păstrez această convingere pînă azi, îmi asum răspunderile corespunzătoare și susțin poziția mea sub semnătură, autorizîndu-vă a-mi folosi prezenta înaintea oricăror foruri sau organe, pentru ca tovarășul să fie recunoscut și declarat precum este, adică deplin conștient, cap limpede atît din punct de vedere medical, cît și cetățenesc, ori, dacă lucrurile stau astăzi așa cum aș dori, ca membru de partid.

Trăiască Republica Socialistă România !

Mindirigiu M. Aneta, muncitoare textilistă, membru P.C.R. din anul 1944, org. de bz. a atelierului IV filatură, Întreprinderea D.U.R.N.T.-Bacău, regiunea Bacău, raionul Bacău, orașul Bacău

Scanned with OKEN Scanner

IV

RADU GHIBAN

Scanned with OKEN Scanner

București, 22 iulie 1967

Către
Spitalul Unificat de Stat
orașul Lunca-Horodița
Pentru organizația P.C.R.

Tovarăși !

Subsemnatul, Radu M. Ghiban, de profesiune administrator al revistei „Energia" și publicist, membru de la întemeiere în organizația P.C.R. a acestei reviste (1947) și fost secretar al ei în repetate rînduri, aducîndu-mi-se la cunoștință că fostul salariat al revistei noastre, Teofil Cătună, corector, se află internat în spitalul unificat de stat unde lucrați ; sesizîndu-mi-se de asemenea că anumiți tovarăși, unii aparținînd chiar organizației noastre de partid, s-au deplasat la Lunca-Horodița, folosind special un microbuz, pentru a exercita presiuni neprincipiale asupra corpului medical, aceasta în legătură cu amintitul fost corector și de asemenea cu alte persoane, printre care ar figura și numele D. M. Zamfiroiu, cunoscut mie ; interesîndu-mă totodată personal și aflînd că la spitalul în cauză organizația P.C.R. este puternică și activă, în funcția de secretar ales avînd pe tovarășa doctor Breb Ana, am socotit de a mea datorie, ca membru de partid, cetățean și patriot, să-mi dau imediat contribuția voluntară spre lămurirea imediată a cazului.

Neizbutind timp de două ore să primesc legătura telefonică insistent cerută, apoi primind-o, dar comunicîndu-mi-se că tovarășa doctor Ana Breb lipsește din spital, am hotărît, dată fiind importanța și urgența, să vă expediez recomandat expres următoarele două referințe alăturate, spre a orienta organizația P.C.R. a spitalului, din punct de vedere politic și cetățenesc, în ambele cazuri date, D. M. Zamfiroiu și Teofil Cătună.

Cu stimă tovărășească,
Radu M. Ghiban,
adresa mea poștală fiind la sediul revistei *Energia,* sau la domiciliu, Intrarea I.C. Cumpătă, 2

București.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

REFERINȚĂ

Subsemnatul, Ghiban M. Radu, administrator al revistei *Energia* și publicist, membru în organizația de bază a acestei reviste, comunist cu peste 20 (douăzeci) ani vechime în partid, îl cunosc pe tov. D. M. Zamfiroiu din 1958, avînd relații mai apropiate cu el în 1961—64, cînd tovarășul lucra pe tărîmul cercetării științifice. Ulterior, tovarășul a primit munci de răspundere, pe linia laboratoarelor, în cadrul tinerii industrii naționale cinematografice.

Îl cunosc drept element profund devotat clasei muncitoare și socialismului, cu temeinică pregătire profesională și politică, patriot militant, activ cu neprecupețire în toate muncile obștești încredințate, nesolicitînd recompense materiale mai mari decît aportul său, ducînd o viață de familie întemeiată pe înaltă moralitate, și, astfel, fiind, printre tovarășii săi de muncă sau prieteni, un exemplu luminos de viață dăruită luptei pentru construirea socialismului în patria noastră.

Țin să adaug aici și originea sa, adînc semnificativă, muncitorească după tată, iar după mamă și după bunicii

ambilor părinţi fiind ţărănească, aceştia ridicîndu-se, în ultimii ani ai vieţii lor, la nivelul ţărănimii înaintate colectiviste, apoi şi cooperativiste, unii beneficiind de pensiile respective, alţii stingîndu-se înainte.

Cunoscînd îndeaproape motivele pentru care tov. D. M. Zamfiroiu nu este încă la această dată membru de partid încadrat, precizez că i-am dat personal, pe ziua 11 noiembrie 1964, recomandare spre a fi primit în rîndurile partidului, dar, survenind schimbarea menţionată a locului său de muncă, punerea în discuţie a cererii de primire s-a amînat, acum dînsul fiind în curs de alcătuire a unui nou dosar personal, la zi, spre a fi primit cu proxima ocazie în organizaţia noului loc de muncă.

Îl consider un element deosebit de valoros, avînd înainte un mare viitor, spre binele poporului nostru, din al cărui sîn provine şi căruia îi închină neabătut întreaga sa putere de muncă.

Am considerat de datoria mea să semnalez adevărul despre tov. D. M. Zamfiroiu, pentru ca organizaţia P.C.R. a spitalului, căreia mă adresez, fiind înarmată, să preîntîmpine orice neadevăruri sau calomnii ar încerca să răspîndească acolo, oricine, în legătură cu numele, viaţa, activitatea şi persoana sa.

Trăiască Republica Socialistă România!

Ghiban M. Radu

adresa mea fiind la sediul revistei *Energia,* sau la domiliu, Intrarea I. C. Cumpătă, 2,

Bucureşti.

22 iulie 1967

Scanned with OKEN Scanner

REFERINȚA

Subsemnatul, Ghiban M. Radu, administrator al revistei *Energia* și publicist, membru în organizația P.C.R. a acestei reviste, comunist cu peste 20 (douăzeci) ani vechime în partid, îl cunosc pe Teofil Cătună din anul 1947, luna octombrie, cînd, fără consultarea mea, a fost angajat corector în redacția revistei, atunci înființată, de către tov. I. Mușat, redactor șef adjunct.

Am avut, cu T. Cătună, același loc de muncă, la revista sus-numită, circa 15 ani, pînă în 1962. Ulterior, începînd a primi mari sume de bani din America, el a renunțat a mai munci.

În decursul acestui interval, l-am cunoscut pe T. Cătună drept un element respectînd cu mult oportunism orele programului de lucru, însă nimic altceva, dînsul manifestîndu-se curent prin confuze idei prolixe anarho-huliganice, exprimate cu precădere în plină redacție. Folosind subterfugii de pisică blîndă, întreținea în jurul său o atmosferă nesănătoasă, demonstrîndu-și cu prisos defetismul negativist, profund antipartinic, ca și modul ra-

Scanned with OKEN Scanner

finat cum acţiona spre sabotarea bunului mers al muncii redacţionale.

Subsemnatul posed dovezile concrete necesare, cunoscute din timp tuturor forurilor în drept a le aprecia.

Astfel, din documentele ce deţin rezultă că pe ziua de 4 decembrie 1947 am sesizat forurile superioare prima dată, în scris, asupra modului cum T. Cătună sustrăgea sistematic de la muncă atît lucrătorii de presă din redacţie, cît şi pe cei din administraţie, unde, dispunînd de un singur salariat ca ajutor şi lucrînd într-o încăpere comună cu redacţia, nu aveam condiţii spre a mă concentra. Folosind ca pretext orice virgulă, T. Cătună provoca la nesfîrşit discuţii, aproape totdeauna fără înţeles şi nesănătoase, de unde rezultau întîrzieri recuperate prin ore în afara programului, ceea ce pricinuia consum suplimentar de regie, în prim loc lumină electrică, cu sfidarea tuturor campaniilor de economii în curs. Erau sesizate totodată, în acelaşi document de la 4 decembrie 1947, alte metode de sabotaj larg folosite de T. Cătună. Aşa, de exemplu, el monopoliza telefonul redacţiei pe ceasuri întregi, discutînd obraznic cu tovarăşi colaboratori ai revistei, ale căror articole dînsul le primea spre simplă corectură tipografică, nimic mai mult. Deşi încadrarea nu-i dădea acest drept sau misiune, T. Cătună discuta, aproape de la egal la egal, cu eminenţi oameni de ştiinţă, astăzi în cea mai mare parte academicieni, rugîndu-i mieros să modifice anumite cuvinte, pentru ca problemele ştiinţei să fie tratate de revistă într-o limbă cît mai pe înţelesul lui. Datorită acelui ton mieros, unii tovarăşi lucrători din presă nu observau cum el, devenind insultător faţă de orice personalitate, afirma că savanţii au tendinţa de a ajunge în specialitatea lor brahmani cu limbă secretă, ori popi catolici predicînd eschimoşilor biblia pe latineşte, mai afirmînd, nu o dată, şi că tehnologiile sînt în primejdie să

Scanned with OKEN Scanner

ajungă pentru marele public nespecializat nişte mistere tehnolatrice, de nepătruns din pricina limbii. Documentul din 4 decembrie 1947 citează numeroase alte exprimări la acest nivel, debitate de T. Cătună una după alta. Iar tovarăşii lucrători de presă din redacţie, în frunte cu tov. I. Muşat, redactor şef adjunct, neglijîndu-şi munca, trăgeau cu urechea la aceste convorbiri, unii afirmînd că T. Cătună aducea prin ele mari servicii redacţiei, depăşărizînd limbajul unor specialişti de prestigiu, calificaţi nu o dată şi de tov. I. Muşat drept agramaţi, ermetici pe bază de corijenţă la română şi savanţi cu peniţa împleticită pe măsura limbii împleticite, pe măsura gîndirii. Mai sesizam, tot în amintitul document de la 4 decembrie 1947, îngăduinţa liberalistă, neprincipială, practicată de tov. I. Muşat faţă de orice abateri ale lui T. Cătună, menţionînd, cu exemple, că eu îi atrăsesem atenţia, propunînd măsuri concrete de sancţionare radicală, fără a fi luat în seamă.

În anul următor, 1948, am mai înaintat forurilor superioare patru sesizări despre T. Cătună, la 5 februarie, 2 iunie, 17 august şi 1 octombrie.

În anul 1949, alte cinci sesizări, la 11 ianuarie, 2 aprilie, 23 iulie, 23 septembrie şi 7 decembrie.

În 1950, trei sesizări, la 24 februarie, 17 mai şi 3 septembrie.

În intervalul 1951—1960, am înaintat 57 sesizări despre T. Cătună, adică în medie 5,7 anual, aceste documente fiind în original la raion, iar asupra autenticităţii copiilor mele asumîndu-mi întreaga răspundere, ca şi asupra sesizărilor din ultima perioadă cît T. Cătună a lucrat în redacţie, acestea din urmă fiind în total şapte, la 4 ianuarie, 3 martie, 29 septembrie şi 19 octombrie 1961, apoi 12 iunie, 5 august şi 14 noiembrie 1962.

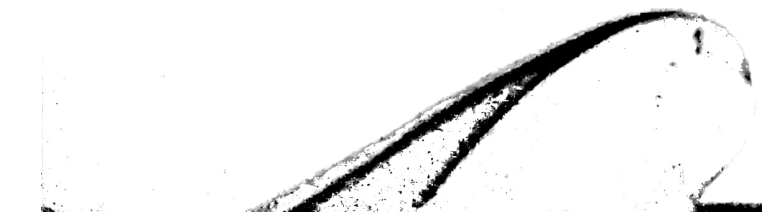

Scanned with OKEN Scanner

Toate aceste sesizări ale mele au rămas pînă astăzi insuficient luate în considerare, datorită atitudinii neprincipiale a tovarăşilor lucrători de presă din redacţie, în prim loc a tov. I. Muşat, care, fiind în acest interval, aproape tot timpul, membru al comitetului raional de partid, sau şi al comitetului orăşenesc în ultimul timp, lua apărarea lui T. Cătună ori de cîte ori era consultat de către forurile superioare, scoţîndu-l basma curată sub pretextul că se achită conştiincios de sarcinile ce îi revin, că are nivel cultural ridicat şi că are o gîndire originală, meritînd apreciere şi încurajare.

Întru cît priveşte conştiinciozitatea lui T. Cătună, sesizarea mea din 4 decembrie 1947, pe care am reprodus-o în esenţă mai sus, arată că realitatea era alta. Din lipsă de timp şi spaţiu, nu voi reproduce aici şi sesizările, pe aceeaşi temă, cu aceeaşi concluzie, din 2 iunie 1948, 23 septembrie 1949, 17 mai 1950, 12 aprilie 1952, 5 şi 27 august 1954, 13 ianuarie 1955, 14 noiembrie 1962, precum şi numeroase altele, demonstrînd pînă la refuz, oricui le cercetează fără ochelari de cal, obiectiv, în original sau în copie, adevărata situaţie şi faţă a lui T. Cătună.

Întru cît priveşte nivelul său cultural ridicat, pot cita şi sesizarea mea din 14 mai 1955, cînd, eu fiind secretarul organizaţiei de bază, iar tov. Muşat exercitînd asupra mea presiuni spre a mă ocupa de T. Cătună în vederea primirii acestuia printre candidaţii partidului nostru, am fost silit să-i verific şi personal nivelul cultural. Astfel, chiar de la prima şi cea mai elementară întrebare, cînd i-am cerut să indice prin vorbele sale proprii cum sînt expuse secerea şi ciocanul pe steagul partidului, care este suprapusă peste cealaltă, care dispusă de la nord-est spre sud-vest şi care de la nord-vest spre sud-est, am avut dovada că, lui T. Cătună, marxism-leninismul îi este străin cu desăvîrşire, de la primele lui elemente vizuale. Era nu numai inapt

Scanned with OKEN Scanner

ideologiceşte a deveni candidat de partid, dar, sub multe aspecte, un reacţionar ataşat trup, suflet şi pungă imperialismului american, unde se mîndrea dintotdeauna cu numeroase rude pe care le iubea, fapt sesizat de mine amănunţit, atît verbal, cît şi scris, tuturor forurilor în drept, la 17 aprilie 1948, 10 iunie 1955 şi cu numeroase alte prilejuri, păstrînd copiile respective. Prima dovadă concludentă că aprecierea lui de către mine a fost justă apare chiar din faptul că, oricîte presiuni a exercitat tov. Mușat, protejatul său T. Cătună nu a putut fi introdus în rîndurile partidului.

Întru cît priveşte gîndirea sa, lăudată de tov. I. Mușat pentru originalitate, trăsătură distinctivă la moşieri, artişti şi miliardari, pot cita sesizarea mea din 17 septembrie 1953, unde am reprodus întocmai, pe bază de notiţe luate fără ca el să observe, ce gîndeşte T. Cătună într-o problemă centrală a epocii istorice ce trăim, criza generală a capitalismului. În plină redacţie, el a afirmat şi susţinut că această criză ar putea fi mai lungă decît cred eu, ea avînd în unele ţări momente de bogăţie înfloritoare, aducînd foarte puţin a criză, fenomenul datorîndu-se faptului că, marxismul fiind cu adevărat o ştiinţă, şi această ştiinţă dezvăluind adevărul adevărat despre starea şi perspectivele capitalismului, diriguitorii acestei orînduiri au astăzi posibilitatea să înţeleagă procesele interne din imperialism mult mai bine decît pînă la K. Marx şi Fr. Engels, cînd conduceau spontan, după ureche. Ei pot înţelege acum, în propriul lor interes, ce concesii trebuiesc făcute neapărat poporului muncitor dintr-o ţară sau alta, pot introduce în economia lor anumite forme de planificare, pot localiza şi rezolva anumite crize dintr-un sector sau altul, pot limita pînă la un anumit punct şi şomajul, pot folosi în propagandă un limbaj cu expresii marxiste de mare prestigiu şi popularitate, negînd popoarelor însăşi evidenţa că orîn-

Scanned with OKEN Scanner

duirea lor mai este tot capitalism. Lucrurile se întîmplă, după părerea lui Cătună T., ca în cazul bolnavului care, după ce un doctor de cea mai înaltă specialitate i-a spus că e grav suferind de inimă și că, lăsînd procesul bolii pe seama soartei, va muri sigur peste cam două luni, ia măsurile prescrise, reduce fumatul și băutura, slăbește kilogramele necesare, duce o viață mai igienică, merge periodic la control medical. Astfel, bolnavul, care intrase în criza sa generală, își prelungește viața cu luni și ani, avînd chiar momente cînd uită boala, își pare mai puternic și mai sănătos ca oricînd. Iar criza fatală intervine obișnuit chiar într-un asemenea moment, dar nu după acele două luni, ci după mult mai îndelungată vreme, datorită diagnosticului medical foarte precis și științei care a permis medicului să explice, bolnavului să înțeleagă și să aplice, acesta din urmă lipsindu-se de multe plăceri ca tutunul, alcoolul și prînzurile supraabundente, făcîndu-și anumite obiceiuri noi, ca plimbarea în aer liber și altele. Dar, atît în cazul capitalismului cît și în cazul cardiacului, prelungirile nu pot fi veșnice, deoarece, chiar ajungînd la bătrînețe, cardiacul tot de inimă moare, știința neputîndu-i da mijloace să devină altceva decît este, să devină tînăr și sănătos pentru a doua oară, trăind de la capăt, altfel, cu altă generație. Iar orînduirea capitalistă nu poate extrage din marxism decît soluții pentru a face față pînă la un anume termen bolilor și bătrîneții sale, după care nici o măsură nu-i va mai ajuta, dat fiind că, orice se va întreprinde, va privi de fapt generația istorică nouă, socialismul. Aici T. Cătună precizînd, provocator, că : „socialismul, în forma practică pe care o vor avea ideile socialiste atunci, acolo."

Ca secretar al organizației de bază, constatînd că tovarășii lucrători de presă, toți șapte, chiar membrii de partid, în cap cu tov. I. Mușat, nu luau atitudine combativă față

Scanned with OKEN Scanner

de acest capitalism al lui T. Cătună, capitalism tratîndu-şi criza generală cardiacă după sfaturile clasicului clasei muncitoare K. Marx transformat în doctor pentru imperialişti, că nu luau atitudine combativă nici faţă de scindarea monolitului socialist în idei unitare pe de o parte şi numeroase forme practice diferite pe de alta, am sesizat imediat, la 17 septembrie 1953, raionul de partid, pe larg, solicitînd în concluzie planificarea unei conferinţe speciale, în redacţie, despre linia justă în problema crizei capitalismului contemporan, spre contracararea propagandei lui Cătună care minimaliza făţiş caracterul ei de generală.

Cu acelaşi prilej, tot la cererea mea verbală şi scrisă, tovarăşul instructor raional Isac N. Iliesi, profilat pe instituţii culturale, s-a deplasat la revista noastră spre a verifica situaţia pe teren, la faţa locului. Tovarăşul a discutat personal şi cu T. Cătună, în prezenţa mea, eu luînd notele după care tovarăşul I. N. Iliesi a alcătuit ulterior raportul său, rezumativ, la 19 septembrie 1953, raport asupra căruia posed de asemenea copie doveditoare.

Aceste documente arată foarte limpede şi obiectiv pentru ce era atît de originală, după tov. I. Muşat, gîndirea lui T. Cătună, acesta răspunzînd tovarăşului instructor I. N. Iliesi fără nici o legătură cu întrebările ce i le punea. Astfel, de exemplu, el a afirmat printre altele, chiar de la început, că, existînd o carte cunoscută sub titlul *Elogiul nebuniei,* ar trebui scrisă şi una cu titlul *Elogiul minciunii,* deoarece omul, despre care s-a spus că este cel mai preţios capital şi cel mai mîndru cuvînt, a fost descris ca animal politic, de asemenea ca animal social, dar e mult mai puţin sistematic studiat în calitatea sa de animal mincinos. Dar, omul fiind singurul animal din lume care poate face uz de minciună, această trăsă-

Scanned with OKEN Scanner

tură distinctivă trebuie studiată cu maximă atenţie, în termeni foarte precişi, deoarece unele minciuni ascund adevăruri cunoscute, iar altele, fie că trec drept scorneli condamnabile, fie că trec drept descoperiri incontestabile, îndeplinesc în fapt funcţia de ipoteze asupra unor adevăruri încă necunoscute, fie din domeniul a diverse procese în curs de desfăşurare, fie din domeniul altor probleme privind în anumită măsură viitorul, cu necunoscutele lui. Dintr-asta, după gîndirea lui T. Cătună, rezultînd că de minciuna omului nu trebuie să ne temem exagerat, ci s-o studiem temeinic, în termeni clari, pentru a ne feri de omul minciunii, duşmanul ipotezelor, acesta fiind o apariţie regretabilă în istorie.

T. Cătună înşirînd asemenea idei originale cu nemiluita, eu, ca secretar al organizaţiei de bază, am fost pus în situaţia de a răspunde tovarăşului I. N. Iliesi, îndată ce am rămas între patru ochi, din care motive, dacă T. Cătună colportează gărgăuni atît de originali, noi îl cocoloşim în redacţie, în loc să-l dăm pe mîna spitalului Central de boli nervoase.

Tovarăşul a folosit chiar expresia balamuc, însă eu, neaprofundînd atunci această indicaţie, am arătat că pe T. Cătună îl susţine tov. I. Muşat, conducător tăind şi spînzurînd întreaga revistă, corp didactic universitar de elită, evidenţiat şi promovat unde vrei şi unde nu vrei, membru atît în comitetul raional cît şi în cel orăşenesc de partid, plus deputat la nivel oraş.

Notîndu-şi, tovarăşul I. N. Iliesi a declarat verbal că va lua în mînă, personal, şi cazul Muşat.

Neputîndu-se rezolva favorabil, deoarece tovarăşul I. N. Iliesi a fost ales spre a urma cursuri speciale, cu scoaterea imediată din muncă, tovarăşul nemairevenind apoi în raion, prelucrarea în redacţie a liniei juste des-

Scanned with OKEN Scanner

pre criza generală a capitalismului a fost încredințată de forurile superioare chiar lui tov. I. Mușat.

Acesta, folosind prilejul, a dat prelucrării un înțeles deviator, de polemică neprincipială la persoană, urmărind a mă intimida prin afirmația că adevăratul negativist în redacție sînt eu. Vrînd a mă și ironiza, a afirmat că eu aș ține hramul sfîntului Nu. Aceasta, cu explicarea că, filozofii burghezi din capitalism, care își trag conținutul din eclesiast, biblie, se iau de mînă cu diverși deștepți de dincoace, care trag orice conținut marxist către forma decalogului, tot biblie, scoțînd din dialectică și din materialismul istoric numai porunci peste porunci despre ce nu trebuie să facă oamenii, vîrîndu-le bețe în roate cum îi prind cu vreo inițiativă, stînd pe capul fiecăruia cu cicăleli și denunțîndu-i dimineață, prînz și seara, prin sesizări denotînd, la toți cîți mai țin împreună cu mine hramul acelui sfînt Nu, apucături motivate numai în cazul anumitor femei cînd intră în criza lor generală de la 45—50 ani.

Asupra acestei încercări a tov. I. Mușat de a mă demobiliza și a-mi slăbi vigilența, atunci, cînd lupta de clasă mai era în plină vigoare și ascuțire din zi în zi, el vrînd, conștient sau nu, să paralizeze astfel întreaga organizație al cărei secretar eram, eu am sesizat, scris, în aceeași zi, la 26 octombrie 1953, revenind la 2 noiembrie și 4 decembrie 1954, apoi la 6 și 27 ianuarie, 7 martie, 22 mai 1955 și ori de cîte ori tov. I. Mușat sau alți tovarăși lucrători de presă din redacție, încercînd a mă influența în spirit împăciuitorist față de abaterile lui T. Cătună, au reluat expresia insultătoare că aș ține hramul sfîntului Nu, eu, care, spre deosebire, mi-am consacrat cea mai mare parte din viața politică luptei active împotriva negativismului, sub orice forme ar apare el, originale sau neoriginale, mieroase sau insultătoare pe față.

Scanned with OKEN Scanner

Justeţea punctului meu de vedere asupra lui T. Cătună a ieşit la iveală din plin, ca untdelemnul, abia după nouă ani de la sesizările din 17 septembrie şi 26 octombrie 1953, în 1962, cînd, problema ascuţirii luptei de clasă fiind între timp elucidată la modul ştiut, T. Cătună a început a primi mari sume de bani din America, S.U.A., Boston, fapt de notorietate publică. Atunci, refuzînd a mai munci, el şi-a înaintat demisia, pe care tov. I. Mușat, după îndelungi tergiversări, a fost nevoit s-o primească.

Din acea clipă nu mai posed documente cu privire la T. Cătună. Ştiu din auzite că a trăit o viaţă iresponsabilă, dedesubtul căreia nimeni nu mi-a putut explica lămurit ce se ascundea, mulţi bănuindu-l a-şi fi pierdut minţile. Nici în aceste zile, cînd am fost sesizat că dînsul se află din nou în cîmpul muncii, salariat la o uzină şi spitalizat, în această calitate, pentru maladii osoase, nu mi s-a putut explica de către nimeni în ce scop s-a izolat T. Cătună acolo, după ce în Bucureşti organizase lucrurile aşa fel încît trecea de cîţiva ani drept dispărut, fie mort, fie plecat în adevărata sa patrie, S.U.A.

Am considerat de datoria mea să semnalez pe această cale adevărul despre T. Cătună, pentru ca organizaţia de bază P.C.R. a spitalului unificat de stat, ţinînd seamă şi de indicaţiile din 17 şi 19 septembrie 1953 ale tovarăşului I. N. Iliesi, să poată lua măsurile cuvenite în vederea supunerii lui T. Cătună unui examen medical amănunţit, în secţia de neurologie a spitalului, deoarece, judecînd lucrurile astăzi, prin prisma documentelor ce am în faţă şi experienţei ce am acumulat, constat, autocritic, că, aproape sigur, după o expresie a tovarăşului I. N. Iliesi din documentul de la 19 septembrie 1953, T. Cătună ţine, de mulţi ani, hramul sfîntului Tra La La, fiind în parte, sau în total, iresponsabil de vorbele şi comportările prin care a introdus în redacţia noastră şi în organizaţia ei de

Scanned with OKEN Scanner

partid amintitele tulburări, în prim loc fricțiunile mele cu tov. I. Mușat, care, perseverînd și astăzi în a-l crede pe T. Cătună gîndire originală, figurează în fracțiunea tovarășilor ce s-au deplasat acolo, cu microbuzul amintit, spre a face jocul acelor intrigi neprincipiale ce socot de datoria mea, ca simplu membru de partid, a fi dejucate fără tracasarea unor tovarăși de importanța și prestigiul tovarășului D. M. Zamfiroiu și alții.

Trăiască Republica Socialistă România!

Ghiban M. Radu

adresa mea fiind la sediul revistei *Energia*, sau la domiciliu, Intrarea I.C. Cumpătă, 2,

București.

Scanned with OKEN Scanner

V

MUŞAT

Tovarășă doctor, bănuiala s-a confirmat : hîrtiile se rătăciseră prin minister, aprobate la 23 iunie. Le-au expediat spitalului abia ieri. Teofil Cătună are trei săptămîni sanatoriu, Mangalia, începînd de pe ziua de 28 iulie. Dacă va fi cazul, internarea i se poate prelungi automat, acolo.

Confirmate și bănuielile Sofiei Griguț. Cu mijloace veterinărești, l-am convins pe acel Radu Ghiban, vechi coleg al meu, administrator inamovibil la o revistă unde lucrez, să-mi acorde un fel de interviu. Pe doctorul Corneanu, neurologul căzut la mania suspectării lui Teofil Cătună drept nebun, Ghiban nu-l cunoaște. Nici pe nevasta doctorului. În schimb, numele Zamfiroiu îi spune cîte ceva. Cîndva, undeva, i-a fost probabil prezentat un Zamfiroiu. Dacă își încordează foarte tare memoria, îi pare a avea impresia că i l-a prezentat un dubios fost coleg al nostru, pe nume Teofil Cătună. Nu mai știe dacă prezentarea a avut loc în timpul cînd Cătună vîntura comorile incașilor, sau înainte, sau după. E sigur că, oricum, a fost vorba despre o cunoștință întîmplătoare și fugară. El, Ghiban,

a evitat întotdeauna să aibă a face cu Teofil Cătună în afara serviciului. Privitor la Zamfiroiu, nu-şi aduce aminte decît numele. Dacă i-ar fi arătat, nu e sigur că l-ar recunoaşte.

Interviul, atîta a fost. Din proprie iniţiativă, Ghiban s-a crezut obligat să-mi dea şi o declaraţie scrisă. Cu rost de proces verbal. După toate probabilităţile, păstrînd copie : ca să nu pretind vreodată că a spus şi altceva.

Mi-a fost lehamite să duc discuţia cu el pînă la capăt. Mi-am completat informaţiile răscolind alte gunoaie.

Zamfiroiu există. Numele întreg e Dumitru M. Zamfiroiu. Pînă în 1965, a fost cercetător ştiinţific. După, n-a mai cercetat nimic : a găsit o leafă mai bună la nişte laboratoare ale cinematografiei. E prieten vechi cu un frate al lui Radu Ghiban. A fost în strînse legături şi cu Ghiban Radu însuşi. Prin 1963—64, fraţii Ghiban i-au distribuit un post în suita nababului româno-sudamerican Teofil Cătună. Pînă atunci, D. M. Zamfiroiu trăise relativ modest, ca orice lefegiu de încadrare mijlocie, cu ascendenţi săraci şi nevastă casnică. Astăzi are un apartament de cinci camere şi o maşină de cinci locuri. Cumpărate amîndouă în 1964, pe numele nevestei. Socrii nu-i sînt mai bogaţi decît părinţii. Pentru mine, totul e clar.

Ca să fie şi mai clar, o coincidenţă : D. M. Zamfiroiu are o soră devenită prin căsătorie Corneanu, soţia neurologului maniac.

Nu ştiu dacă doctorul a intrat în combinaţie pe ştiutelea sau din pură neghiobie. Nu ştiu ce rol a revenit fiecăruia : doctorului, nevestei, cumnatului. Nu ştiu dacă Radu Ghiban al meu are şi el vreun amestec. Nici dacă sînt cointeresaţi alţi indivizi ahtiaţi după deranjamente mintale certificate pe seama lui Teofil Cătună.

Considerîndu-mă edificat, am întrerupt cercetările aici ; deocamdată.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru împăcarea conștiinței, am argumente. Unu : chiar acel „deocamdată" (cataplasmă bună cînd te sîcîie orice nehotărîri benigne). Doi : nu am siguranța că toți cîți au luat bani de la Teofil Cătună sînt escroci, canalii, inși meritînd cu ochii închiși oricîți ani de pușcărie ; dacă înfățișez justiției un singur punct din perimetrul îngrășat cu banii lui Cătună, justiția va fi obligată să cerceteze și să sancționeze întregul perimetru ; iar eu, deocamdată, simt că, în multe cazuri, ar trebui alt tip de sancțiuni decît cele de care dispune astăzi justiția. Trei : oricum aș acționa, l-aș arunca pe Teofil Cătună în hărțuieli și încurcături mult mai greu suportate de el, așa cum este acum, decît și-ar suporta vinovații sancțiunile ; și cred că Teofil Cătună nu are nimic de ispășit. Patru : mă încred în ceva necunoscut, aștept nu știu ce. (Boală veche : cînd e vorba să rezolv lucruri neprivindu-mă direct, aștept cu încredere manifestarea ceva-urilor necunoscute ; altfel spus, aștept să rezolve alții ; sau să nu rezolve.)

Există și al cincilea, și al șaselea argument. Poate și al șaptezecelea. La fel de bune sau rele, valabile sau nevalabile. Nu scriu ca să mi le admir încă o dată.

Dumneata, cred, vei proceda cam ca și mine. Poate, schimbînd argumentele. Sau numai formularea lor. Sau ordinea. Sau nimic : sînt argumente solide, impregnate de umanism omniazimutal ; oricine se poate da la fund, sub ele, fără mustrări de conștiință pentru răspunderile declinate.

E lucru stabilit că, în legătură cu perioada mecenatelor lui Teofil Cătună, noi, „sextetul" Sofiei Griguț, ne dăm, ne-am dat la fund. Hotărîrea s-a luat în microbuz, cînd ne întorceam de la Lunca-Horodița. Și e definitivă : deocamdată — ca toate hotărîrile nehotărîților.

Normal, această scrisoare ar trebui să se rezume la cam atîta ; apă-n piuă. Și fără ea, dumneata ai fi înțeles

Scanned with OKEN Scanner

că, pe drum, indignările noastre justițiare, toate șase, s-au dezumflat reciproc, scutindu-ne, solid argumentat, de acțiuni propriu-zise, radicale. La fel, hîrtiile cu expedierea lui Teofil Cătună spre Mangalia : ar fi parvenit spitalului și fără anunțul meu prealabil. Iar pentru potolirea doctorului Corneanu, sînt sigur, discuția la care ai asistat și dumneata era suficientă ; roadele detectivismului meu amator nu-ți mai erau necesare.

(După semilămurirea cu Ghiban, am avut o explicație telefonică și cu fosta domnișoară Zamfiroiu, actuala doamnă Corneanu. Pînă a priceput despre ce era vorba, mi-a părut o persoană foarte energică, foarte sigură pe vocea ei ; probabil, și pe papucul ei. Sînt încredințat că de aici înainte, chiar dacă Teofil Cătună ar ajunge într-o zi dement cu certificat de la toate ospiciile din lume, pentru doctorul Corneanu el va rămîne întruchiparea celui mai desăvîrșit echilibru mintal imaginabil.)

Dar eu am mandat să-ți scriu altceva.

În microbuzul revenind de la Lunca-Horodița, afară de noi șase — familiile Țambrea, Griguț și Mușat — dăinuia, era și prezența dumitale. Te-am pomenit des, cu sentimentul că, trăgînd în șase concluzia discuției începute la spital în șapte, comiteam o lașitate.

Nu-i vorba despre Cătună, ci chiar despre noi.

Cine ne-ar fi urmărit despărțirea de dumneata, ar fi rămas convins că Teofil Cătună există numai pentru ca șase luminați umaniști contemporani să-și manifeste o dată mai mult, sub privirile dumitale parcă verzi, prezența activă pe lume.

Iar eu am împuternicirea să-ți comunic, în rezumat, ce discutau umaniștii luminați după aceea, în microbuz. Ca să spulber niște posibile false impresii.

Scanned with OKEN Scanner

Discutau, cum e şi normal în cazul lor, despre evidentul progres al naturii umane însăşi. Cu docte referiri la autori şi texte.

Într-o culegere de articole-cuvîntări pe tema literaturii, Gorki citează — fapt, nu imaginaţie — cazul unor sate de prin bazinul superior al Volgii. În secolul al XIX-lea, mai trăiau acolo rămăşiţele unei seminţii turano-mongolice. Păstrîndu-şi în bună patre organizarea tribală. Ceea ce reprezenta, chiar pentru imperiul conservator ţarist, un conservatorism record.

Reţeta recordului :

La cîţiva ani o dată — nu ţin minte la cîţi, dar cu periodicitate riguroasă — locuitorii acestor sate se întruneau într-un fel de parlament a toată obştea.

Pe ordinea de zi, printre altele, figura totdeauna un punct : s-a ivit undeva, în vreunul din sate, în vreo casă, un om foarte deştept faţă de ceilalţi ?

Uneori, scrutîndu-se faptele săvîrşite şi vorbele rostite de la o întrunire pînă la cealaltă, se constata că fenomenul nu se ivise. Clarificată, adunarea trecea la alte puncte din ordinea de zi.

Alteori erau semnalate cazuri suspecte. Se iveau martori şi mărturii despre vreun Oarecine. Adunarea afla amănunţit ce făcuse, spusese şi gîndea Oarecine.

La sfîrşit, se hotăra prin majoritate de voturi dacă Oarecinele în cauză este sau nu foarte răsărit la minte faţă de ceilalţi.

Dacă hotărîrea era că nu este foarte deştept, adunarea îşi vedea de treburi în bună pace.

Dacă se hotăra că este într-adevăr foarte deştept, atunci Oarecine era luat pe sus, cărăbănit în mijlocul adunării şi, fără alte formalităţi, spînzurat.

Justificare explicită : prea deştepţii, nemulţumindu-se niciodată cu ce au, umblînd mereu cu idei de schimbare,

Scanned with OKEN Scanner

sînt tot ce poate fi mai dăunător unei obşti temeinicite ca pentru veşnicie pe ale ei.

Meditînd, comparînd, cei şase umanişti luminaţi au tras concluzia că ei se află pe o infinit superioară treaptă a progresului.

S-a remarcat : născîndu-se atunci, acolo, Teofil Cătună ar fi fost de foarte tînăr atîrnat în ştreangul rezervat prea deştepţilor. El însă, născut mai tîrziu, a avut a face cu umanişti luminaţi, făclieri ai ideilor progresului.

S-a mai remarcat : lucrul nu-i sigur, cu soarta lui Teofil Cătună într-o eventuală metempsihoză mongolo-turanică. Aplicîndu-i tustrele treptele criteriului — gînd, cuvînt, fapt — el s-ar fi ales cu masive circumstanţe atenuante la treapta trei : ce a păcătuit la gînd şi cuvînt cu tagma deştepţilor, a răscumpărat la proba faptelor ; aici, cît n-a fost Mecena, a trecut neobservat ; pe urmă, ca Mecena, s-a distins numai prin încăpăţînarea de a proceda anapoda.

Cei şase umanişti luminaţi s-au arătat mărinimoşi pînă la capăt cu Teofil Cătună : au căzut de acord că, în general, omul contemporan gîndeşte mai multe decît poate realiza ; şi că majoritatea gînditorilor demni de acest nume, puşi peste noapte să înfăptuiască personal tot ce gîndesc, n-ar şti de unde s-o înceapă, şi-ar blestema şi gîndurile şi zilele, ar da chix.

Recunoscînd că această mărinimie faţă de Teofil Cătună privea în anumită măsură şi propriile lor conştiinţe, umaniştii luminaţi au coborît, din podul, în bucătăria vieţii cotidiene.

Ei, şase, alcătuiesc trei familii. În fiecare familie, unul din soţi îl cunoaşte pe Teofil Cătună de mult, îl preţuieşte sincer, îi este prieten. În fiecare familie, acest gingaş sentiment, transmis şi celuilalt soţ, a fost şi este împărtăşit.

Scanned with OKEN Scanner

Privind lucrurile și dinspre Cătună către ei, cei șase au căzut de acord : dacă azi, la cincizeci de ani, el ar trebui să numească, dintre oamenii de care s-a apropiat în viață, trei prieteni, s-ar opri la Ilie Mușat, la Alfa Țambrea, la Sofi Griguț. Iar dacă i s-ar cere să indice duzina de cunoscuți cărora le păstrează mai multă stimă pe lume, în frunte ar figura aceiași trei ; iar pînă la doisprezece s-ar ivi și soțiile ori soții acestor trei.

Aici, enormitatea : Teofil Cătună nu vizita acasă pe nici unul dintre luminații umaniști. Relațiile erau de asemenea natură, încît nimeni nu simțea nevoia să-l cheme și nimeni nu se întreba dacă el va fi simțit vreodată nevoia să vină.

Situația nu-i fără precedente și analogii : dulăul drag și apreciat îl ții în cușca de afară, canarul drag și apreciat îl ții în cușca din casă ; pe dragul, apreciatul Teofil Cătună, îl ții în comuna Militari.

Din dorința sinceră de a fi consecvenți întru umanism și cînd se autoapreciază, cei șase au remarcat astronomica distanță dintre atitudinea lor, oricît ar fi ea deficitară sub unele aspecte, și șireangul mînuit cîndva prin anumite sate încremenite la ceasul orînduirii tribale.

Pentru a aprecia cît mai just distanța izbăvitoare, sextetul umanist și-a supus unui sever reexamen critic ideea asemuirii poziției lor (față de Teofil Cătună) cu poziția îndeobște adoptată față de dulăii sau canarii dragi și apreciați.

Așa, s-a ajuns la o întrebare : ce au îndrăgit, ce au apreciat ei la Teofil Cătună ?

Răspunsul ultim, unanim admis, a fost : au îndrăgit și apreciat mai ales dezinvoltura lui în exprimarea unor preocupări, nedumeriri și concluzii, înrudite uneori pînă la suprapunere cu cele pe care ei șase, din comoditate, din lene, din ipocrizie sau din oportunism, preferau să le

Scanned with OKEN Scanner

ştie gîndite-exprimate de altcineva ; în speţă, de el, sub umbra lor protectoare.

Datorită unor subtile asociaţii de idei, discuţiile elaborînd răspunsul acesta au luat în considerare, la un moment dat, funcţia şi prerogativele bufonilor, măscăricilor, soitarilor de la curţile princiare din alte vremi.

După opinia celor şase umanişti, bufonii nu erau deştepţi sau obraznici numai în piesele lui Shakespeare, ci şi în realitate. Ei aveau prerogativa de a rosti în faţa curţii adevăruri interzise pentru rostirea nebufonilor. Erau spînzuraţi numai în cazuri excepţionale, deoarece îndeplineau funcţia utilă de apendice inflamat în limite convenabile, sau, cu alt termen, debara : pentru conştiinţa curtenilor umanişti. Aceştia protejau bufonii, îi îndrăgeau, îi apreciau ; acasă nu le trecea prin cap să-i invite.

Cei şase umanişti luminaţi au dezbătut paralel şi problematica unui tip social mai recent, prin excelenţă urban : favoritul clienţilor unei sau cîtorva onorabile cafenele burgheze. Invitat la orice masă, tratat, îndrăgit, apreciat : pentru arta lui de a debita ceea ce protectorii şi admiratorii respectivi nu ţin să debiteze personal. Specializat, favoritul, după necesităţile mediului specific : într-o cafenea e suprem expert pornograf ; într-alta e suprem expert pe tărîmul artei şi culturii ; într-alta e suprem expert politic. La treizeci de ani e sclipitor. La cincizeci e un stîlp de cafenea ramolit — moară stricată. În fond, el nu-i decît adaptare modernă, pentru uz burghez, a bufonului, soitarului sau măscăriciului medieval. La cafenea, e îndrăgit şi apreciat. Dacă îţi vine pe cap la serviciu, te descotoroseşti de dînsul uitînd să-l prezinţi colegilor sau şefului ; iar acasă nu-l chemi.

Aruncînd o lumină mai hotărît umanistă asupra acestor probleme, cei şase din microbuz au apreciat, de comun acord, că, în ambele cazuri — atît al bufonului cît

Scanned with OKEN Scanner

și al retorului modern de cafenea — e necesar a discerne : una este *cum apare el* mediului înconjurător — fie curte princiară, fie cafenea — și alta este *valoarea lui intrinsecă*. Asemenea oameni, s-a apreciat, au deseori înzestrări incontestabil superioare ; reprezintă, deseori, consistente valori umane potențiale ; însă, cu timpul, condițiile din mediul înconjurător îi degradează, îi sterilizează, îi anulează, îi desființează.

Acestea stabilite, umaniștii luminați, revenind pe urmele propriei lor cugetări, au căzut de acord : ar fi exagerat, ar fi de-a dreptul stupid ca Teofil Cătună să fie asimilat bufonilor, retorilor de cafenea, rîșnițelor de gîndit ce alții ezită să gîndească, muțunachilor cu buton pentru monoloage de lăsat gură-cască liceenii, sau dulăilor, sau canarilor.

Opinie unanim îmbrățișată : pentru fiecare dintre cei șase, și, de asemenea, considerat intrinsec, Teofil Cătună reprezintă mult mai mult.

Respingînd ispita modestiei de dragul modestiei, sextetul umaniștilor luminați a căzut de acord asupra unui fapt important : acest „mult mai mult" reprezentat de Teofil Cătună se datorește în parte chiar mediului social din imediata sa apropiere. Mediului cu care el a comunicat. Iar acest mediu, în cazul lui concret, n-a fost nici cafenea, nici curte princiară, nici obște tribală înverșunat retrogradă ; a fost, înainte de orice, un trio de umaniști luminați. Trio devenit cu vremea, pe cale matrimonială, sextet.

Analiza virtuților acestui înnobilant mediu a dus totuși dezbaterea în impas. Pentru că, încercînd să clădească „mult mai multul" reprezentat de Teofil Cătună deasupra cuștilor pentru dulăi și canari, deasupra curților princiare și cafenelelor, deasupra streangurilor tribale, deasupra valorilor intrinseci sterilizate și a invitațiilor acasă nefor-

Scanned with OKEN Scanner

mulate, construcția s-a surpat, discuția s-a împotmolit definitiv : din pricină că umaniștii luminați au avut revelația crimei perfecte.

În crima imperfectă, clasică, datele se cunosc : cineva ucide, cineva e ucis — cîndva totul se află. Cazul satelor tribale pomenite ilustrează bine situația : se știe de către cine, de ce și cum se hotăra crima ; se știe cine se îndeletnicea cu execuția propriu-zisă ; într-o zi, un anume Peșcov-Gorki, aflînd, a dezvăluit.

Crima perfectă este altceva. Aici nu există decît victimă. Și chiar dacă momentul cînd victima a murit se cunoaște, data crimei nu se poate stabili. Nici locul. Nici ucigașul. Aici nimeni, absolut nimeni nu știe și nu poate ști cine a ucis, cînd și cum ; nici măcar dacă a ucis într-adevăr cineva, sau n-a ucis, sau în ce măsură a fost copărtaș. Însăși victima, reînviind, n-ar avea cum elucida nimic.

Literatura polițistă a coborît termenul „crimă perfectă" la nivelul concepțiilor ocnașului curent ; omorul săvîrșit fără ca ucigașul să lase urme. Simplă convenție literară : în conștiința asasinului, urmele sînt de neșters ; despre înlăturarea smocurilor de păr, sau a nasturilor denunțători uitați lîngă cadavru, nu-i ce vorbi.

Crima perfectă este altceva. Este crima neștiută nici asasinului — om cu mintea întreagă, rămas la adăpost de orice bănuieli exterioare sau dinlăuntrul lui.

Cei șase umaniști luminați au căzut iarăși de acord : nici un om, niciodată, nicăieri, nu poate săvîrși asemenea crimă.

Și au mai căzut o dată de acord : crima perfectă se săvîrșește totuși de mii de ani, în mii de locuri, cu mii de variante, producînd mii de victime. Dar asasinul nu este o persoană, ci o colectivitate.

S-a recurs la exemplul unor umaniști luminați, șase la număr. Oameni în afara oricăror bănuieli serioase din

Scanned with OKEN Scanner

exterior sau lăuntrice. Persoane normale, active, stimate, cu poftă de mîncare dovedind sănătate, cu somn dovedind un echilibru psiho-fizic satisfăcător, cu dulăi în cuşca din curte, canari în cuşca din casă şi un apreciat prieten drag în Militari. Într-o zi, totuşi, prietenul din Militari dispare. Mort în condiţii tragice. Sau, de exemplu, dispare numai ca valoare intrinsecă potenţială. Şi nici unul dintre cei şase nu-şi poate spune cu mîna pe inimă : eu nu sînt amestecat aici — nici prin ce am făcut, nici prin ce n-am făcut. Şi nici unul, totuşi, nu poate admite că este într-adevăr amestecat.

A fost un exemplu construit la întîmplare ; ceva imaginar. Dacă prin „crimă" înţelegem întreruperea unei vieţi fizice, biologice, atunci în cazul Teofil Cătună crima nu s-a săvîrşit pînă la capăt. Doar că, atîta cît a fost, întrunea atributele perfecţiei.

În microbuz s-a mai ivit o întrebare : dar dacă s-ar îngloba la „crimă" şi întreruperile care lasă victimei, neştirbită, numai existenţa fizică, biologică ?

Sextetul înţelepţilor umanişti a ajuns la Bucureşti în tăcere.

Eu am primit mandat să-ţi scriu dumitale tot. Şi să semnez.

Mandatul nu-mi face cinste. L-am acceptat numai pentru că îl merit mai mult decît ceilalţi cinci.

Ilie Muşat.

22.VII.1967.

Scanned with OKEN Scanner

Addenda, în vid, cu Mia

10 iulie 1967, Bucureşti.

Draga mea,

Rîndurile tale m-au bucurat enorm. Nu ţi-am răspuns imediat, pentru că două zile am umblat ca năucă, învîrtindu-mă într-un călcîi şi lălăind prin casă de una singură. Amintiri, amintiri, amintiri !

Dar întîi trebuie să te mustru puţin, altfel crăp. Cum adică, după ce scrii negru pe alb că am fost colege de clasă doi ani, mă iei cu „dumneavoastră", „stim. tovarăşă" şi „vă rog" ? ! ?

Eu, să ştii, nu-ţi pot spune decît „tu", nepăsîndu-mi că au trecut 15 ani fără a şti una de alta. Căci, dacă între rude „sîngele apă nu se face", nici prietenia dintre colege nu se face gheaţă.

Ca să rămîn f. sinceră, îţi mărturisesc şi altceva. La început, citind că îmi scrie „fosta colegă Georgescu Ana de la şcoala medie mixtă 347", aproape n-am ştiut de unde să te iau. Nu te uitasem, dar întîi am fost convinsă, nu ştiu de ce, că Georgescu Ana era bruneţica aia cu nasul lung, Brenn Ludmila, banca din fund pe dreapta. Fiind simpatia lui Nelu Tomescu, tipa a fost prima mea duşmancă pe chestii de amor.

Scanned with OKEN Scanner

(Poate ţi-a povestit careva, eu fusesem aproape nebună după Nelu. Şi această stare, dacă o trăieşti întîia oară la 13—14 ani, cînd viaţa încă nu te-a deprins să faci abstracţie, lasă urme. Partea cea mai nostimă fiind că „Nelu" al lui venea de la Napoleon-Napoleonelu...)

Din fericire, avînd totuşi vagi îndoieli, n-am rupt scrisoarea, nici nu m-am grăbit să-ţi răspund de-a băţul, ci am pus mîna pe telefon şi am descusut-o pe Sofi Albu.

Ea e acum Griguţ, după soţ. Are copii cu nemiluita, s-a îngrăşat ca o balenă, abia se mişcă.

Sofi, cu memoria ei de maniacă, mi-a adus aminte despre tine tot. A adăugat şi noutăţi de ultimă oră, deoarece e la curent cu orice vrei şi nu-i în stare să păstreze secret nimic. (Eu nu fac parte din cercul ei de bîrfit, nu ne vizităm propriu-zis, de zece ani încoace conversăm doar la telefon, rar. Asta, între destule altele, pentru că dumneaei îşi fereşte bărbatul de comparaţii cu ispită — ha ! ha ! !)

Astfel, cînd mi-am dat seamă că bruneţica mea era Brenn Ludmila, nu tu, care numai prin căsătorie ai devenit Breb, m-am bucurat f.f. mult, deşi, îţi spun sincer, după atîţia ani, nu-i mai păstrez nici Ludmilei ranchiună. Dar o scrisoare de la dînsa tot mi-ar fi fost antipatică, nu din pricina discordiei relativ la Nelu, ci pentru că nu-i suport surplusul de nas. Am convingerea că femeile cu nas trompetă, ca ea, sînt cele mai răutăcioase şi mai incapabile de prietenie sinceră pentru alte femei.

Acum e de ajuns să închid ochii şi te văd exact cum erai ca elevă. Să ştii, te invidiam f. mult, mai ales din pricina părului. Îl aveai de un blond cu totul aparte, un arămiu excepţional, ondulat natur, şi, cum stăteai lîngă fereastră, banca a patra, cu Tita Procopiu (vezi ce bine te ţin minte ?) eu, cînd bătea soarele, mă căscam ca hipnotizată numai la chica ta superbă, încasînd mereu 2 şi 3, la

Scanned with OKEN Scanner

toate obiectele, ca represalii pentru neatenție... Îmi închipui că astăzi ți-l vopsești, ori în acaju, ori poate ca mine, în aiureala asta modernă de alb-violet. Dracul să le ia de mode, n-ai ce face, dar eu, dacă m-ai întreba, ți-aș răspunde net că, la pielea ta, cel mai convenabil este să-ți lași părul nevopsit. Afară de cazul cînd începi să albești și e indicat să-i redai culoarea. Tu ai o piele colosal de receptivă la ultraviolete. Iarnă ori vară, erai cea mai bronzată mutrișoară din clasă și, cînd îți pledez pentru păr natur, asta am în vedere, fiind absolut sigură pe ce spun. Dar, dacă aflu că nu m-ai ascultat, n-o să te condamn, n-o să-ți port sîmbetele. (Faci cum vrei, cum crezi că e mai convenabil în raport cu anturajul tău.)

Apropo de condamnat, îți mai pot spune, draga mea, că în primul moment te uitasem și deoarece, fiind f. f. sigură că erai tebecistă condamnată, te-am considerat 'dispărută dintre cei vii chiar în ziua cînd am aflat că te mutaseși cu școala în provincie, la aer. (Ai plecat într-un oraș de munte, cu „oara", gen Hunedoara, Sighișoara, Uioara. Nu ?).

Îmi dau seamă că sînt mereu exagerat de sinceră, însă te rog mult să nu fii supărată. Îți spun cum am ajuns să cred așa ceva despre tine, apoi vei judeca singură.

Cînd i-am povestit mămichii că ne-a venit o colegă nouă, Georgescu Ana, scutită de gimnastică din cauza plămînilor, mămica s-a alarmat groaznic. Îți jur că de „plămîni" auzisem ! Noi două, eu cu tine, încă nu vorbiserăm direct. Poate că tu nu mă remarcaseși deloc. Fapt perfect normal, noi fiind o clasă întreagă, toți cu ochii pe tine, iar tu singură, atunci picată între noi, incapabilă prin forța împrejurărilor să alegi ceva dintr-atîtea figuri necunoscute. Dar este cert că numai de aici au ieșit încurcăturile și obstacolele care au subminat ulterior prietenia noastră

Scanned with OKEN Scanner

astăzi refăcută. Căci mămica, din moment ce te-a bănuit ofticoasă, mi-a cerut cu lacrimi în ochi să te evit. Teoria ei era, textual, că ofticoşii vorbesc împrăştiind salivă cu microbi la 4 m. jur-împrejur, şi deci, dacă m-aş împrieteni cu tine, m-ai contamina şi aş muri.

Îţi spun sincer, am decis să-ţi relatez aceste amănunte, fără a ascunde nimic, deoarece în clipa cînd am deşurubat stiloul să-ţi răspund, mi-a dat prin cap că de aceea mi-ai scris atît de rece, fără a mă scoate din „dumneavoastră" şi fără a mă întreba măcar formal ce fac. Ţi-ai amintit, probabil, cum mi-am schimbat locul în bancă, măsurînd 5 m. de la banca ta. Sau şi cum îţi strigam de departe „ofticoasa !", ceea ce te făcea să reacţionezi corespunzător, o recunosc, întorcîndu-mi spatele şi refuzînd să-mi adresezi cuvîntul de-a lungul întregii perioade cît am fost colege.

Atitudinea ta, să ştii, mă îndurera f. tare, durere de neuitat pentru mine. Iar acum (abia acum !) aflu de la balena de Sofi că în realitate n-aveai nimic la plămîni, că nu tu erai cea scutită la educaţie fizică. Iar despre mutarea la munte, Sofi zice că a fost pentru că părinţii tăi lucrau pe şantiere amîndoi, luîndu-te cu dînşii ori de cîte ori schimbau localitatea.

Îţi închipui ce nefericită am fost aflînd atît de tîrziu confuzia săvîrşită ! Sper totuşi că nu-ţi vei face o impresie greşită nici despre mămica. A procedat ca mamă, eronat în particular, dar în general avînd dreptate şi ea, astăzi combaterea tuberculozei fiind un obiectiv ca şi naţional. Tu însă, aşa cum te cunosc, nu eşti aceea care să reproşeze unei mame, oricine ar fi ea, grija de sănătatea unicei fiice. Şi, cu atît mai mult, aceea care să-mi reproşeze mie, fiicei, greşeala aceleeaşi mame.

Adevărul este că din cuvîntul mămichii nu puteam ieşi, însă tu îmi plăceai f.f. mult. Aş fi vrut din suflet să-ţi fiu prietenă, şi, aceasta fiindu-mi interzis, mă cuprindea o

Scanned with OKEN Scanner

ciudă aproape irațională, încît aș fi fost capabilă să comit și cruzimi mai mari decît să-ți tot strig „ofticoaso !". Dar m-am abținut, nu pot fi acuzată de asemenea exagerări flagrante, și, evident, acuma, fiind amîndouă femei în toată puterea cuvîntului, am avea de ce rîde dacă ne-am întîlni ! !...

În orice caz, aflînd de la Sofi ce medic eminent ai ajuns, ce persoană capabilă și bine văzută este soțul tău, tovarășul Breb, ce familie ideală aveți, cu doi copii de invidiat pentru oricine, m-am bucurat, scumpa mea, imens, f.f. sincer, că am o prietenă din copilărie cu viață atît de reușită.

N-am izbutit încă să aflu cine o ține la curent pe Sofi cu intimitățile tale, căci, de văzut, ea zice că nu v-ați mai văzut nici voi după școală. Probabil ai evitat-o anume, ca și mine, așa că te înțeleg perfect. Ca elevă era o scîrbă, iar vîrsta i-a dezvoltat firea f.f. urîcios. Nu poate admira dezinteresat, fără venin și bilă, pe nimeni. Dar, cînd cineva ajunge ca dînsa, 95 kgr. la 1,63 talie, cu viața consacrată exclusiv bucătăriei, plozilor și cozilor la crap, fără alt orizont, e normal să invidieze toată lumea.

În privința mea, ce să-ți mai scriu ? Fac haz de necaz, însă adevărul este că sînt f. departe de o viață atît de convenabil consolidată ca a ta. Am fost căsătorită de două ori, din pasiuni sincere, dar dezamăgirile n-au întîrziat, și, la dezmeticire, aș fi trecut prin drame f. pregnante dacă nu intervenea mămica să mă divorțeze cu un ceas mai devreme. A treia oară, din nefericire, am acceptat un mariaj absolut formal și condiționat, vizînd numai să-mi facilitez recăpătarea buletinului de București și reintrarea în spațiul mămichii. Dar, din multe puncte de vedere, acest pas oarecum pripit a determinat ca și moartea mea, căci între timp a survenit din senin legea cu îngreunarea divorțurilor. Destul să-ți spun că acum am o per-

spectivă convenabilă cum nu ți se poate oferi decît o dată în viață, un om f. fin și bine situat în actuala ierarhie socială, dar nu pot tranșa nimic, deși, chiar fără a cunoaște această ultimă perspectivă, mămica se ruinează cu avocații. Formalul în chestiune nu ridică pretenții, deoarece ar rămîne chiriaș legal, ocupînd camera de serviciu, spre a-și îngriji sănătatea în tihnă, el fiind un modest pensionar f. suferind. Dar ce pot face dacă legea se împotrivește, mă amînă și mă tergiversează la infinit? Plus că și persoana în perspectivă, probabil unicul soț posibil pentru viitorul cît mai am în față, e de asemenea victima noii legi în cauză. (Procesul lui de divorț nu poate fi încă nici introdus, deoarece fosta respectivă, deși trăiește cu el de numeroși ani în deplină separare de corp, se cramponează la nemurire, punînd înainte copiii...). În sfîrșit, nu mai adaug pe tema aceasta nimic, fiind sigură că tu, cu inteligența și tactul tău, mi-ai citit printre rînduri toată suferința. Mai ales că astăzi ești și medic!

De altfel, nu văd de ce nu ți-aș mărturisi aici deschis că Sofi, pricepînd cît de mult mă bucură scrisoarea ta, mi-a apreciat sentimentele drept „plasament utopic", adăugînd imediat insinuarea că nu-mi vei fi utilă ca relație, tu fiind profilată profesional pe probleme de oase, nu ca ginecologă. Strîngînd-o cu ușa, s-a exprimat în cele din urmă și concret, declarîndu-mi plină de tupeu că degeaba aș face apel la tine, tu nu mă vei recomanda în vecii vecilor unui ginecolog convenabil... Înțelegi ce insinua! Dar eu i-am ripostat de la obraz că nu te cunoaște, garantîndu-i ferm că, la cerere, mă vei recomanda cu plăcere oricîtor specialiști, în ultimă instanță chiar ginecologi, persoane verificate, de maximă încredere. (O simțeam la telefon cum se înverzea, căci nimic nu urăște mai mult, balena, decît prieteniile inatacabile între persoane de genul nostru, care o evită.)

Scanned with OKEN Scanner

Dar, în altă ordine de idei, neamestecînd-o pe Sofi, eu voiam oricum să-ţi solicit o recomandare către ginecologul respectiv. Nu am a rezolva nimic presant, dar, pe de o parte, prefer să mă ştiu asigurată, iar pe de altă parte ţin foarte mult să dăm balenei, cu neîncrederea ei în oameni, lecţia binemeritată. Deci, negreşit să-mi răspunzi pozitiv ! !

Ca să fiu sinceră pînă la capăt, îţi spun cinstit că, ajungînd cu scrisul aici, am lăsat stiloul, am recitit întreg textul precedent, şi, simţindu-mă în compania ta iarăşi ca pe vremuri, am fost f. emoţionată. Parcă stăm la taifas de ceasuri, zile şi ani, numai noi două, de la suflet la suflet. Am vrut chiar să te pup şi să închei, urmînd ca răspunsul la întrebările pe care mi le pui să ţi-l dau într-a doua scrisoare, după ce îmi vei răspunde la asta. Căci, sînt sigură, a doua ta scrisoare va fi incomparabil mai intimă, fără nici un „dumneavoastră". Dar, amintindu-mi că şi Sofi mi-a strecurat o vorbă în doi peri, mă tem să nu interpretezi întreruperea textului aici drept o manevră, pentru a nu spune chiar şantaj, tu crezînd că nu-ţi răspund dinainte spre a te obliga să-mi dai prealabil acea recomandare. Să ştii, asemenea interpretare ar fi ceva f.f. urît din partea ta ! Nu ţi-aş ierta-o niciodată, deşi cred că mi-ar veni imens de greu să mă supăr pe tine. Sau poate că te-ai înfuria şi nu mi-ai mai scrie deloc ? În orice caz, am decis să-ţi acord toată încrederea, să risc, deşi, fiind ghinionistă, ori de cîte ori am jucat în viaţă cu atuurile pe faţă, am ieşit prost. Tu însă, fiind cu siguranţă altfel, nu vei profita refuzîndu-mi contraserviciul minim pe care ţi l-am solicitat.

Şi acuma, fie ce-o fi, îţi răspund pe loc, detailat, dinainte, la toate întrebările.

Din nefericire, despre tipul care scrii că te interesează medical, eu, să nu-mi fi dat o mînă de ajutor aceeaşi im-

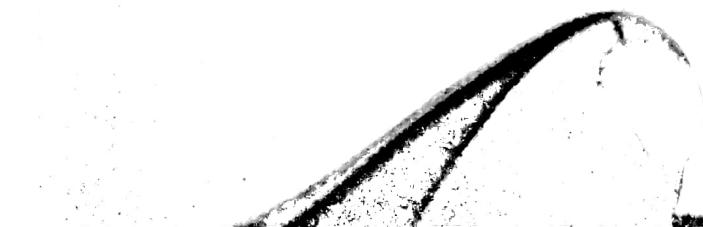

posibilă Sofi, n-aş fi avut ce-ţi scrie, căci, închipuie-ţi, nu-mi aduc aminte de nici un cenaclu, de nici o casă de cultură, de nici un poet, de nimic. Sofi însă, cînd i-am citit la telefon scrisoarea ta, spunîndu-i că habar n-am despre ce tip întrebi, a sărit cu gura, susţinînd că acum circa trei ani am fost văzută pe Calea Victoriei agăţîndu-mă cu desperare de gîtul tipului tău, în maşina lui. Sofi adăugînd textual, cu grosolănia caracteristică ei, că „totul pe decapotatelea".

Culmea culmilor ar fi să aibă ceva dreptate. Personal, cred, are, deşi nu sînt sută-n sută sigură că-i exclusă absolut orice confuzie... Dar, din moment ce scrii că te interesează medical, eu îţi relatez faptul în sine, cum a fost, tu avînd astfel ocazia să apreciezi şi virtuţile lui Sofi ca mahalagioaică incurabilă, gata oricînd să facă din ţînţar armăsar, calomniind pe oricine pînă şi direct, în faţă.

Fapt este că, într-adevăr, acum circa trei ani, mă aflam pe Ştirbei Vodă, către Cheiul Gîrlii, cu un tip destul de nostim în felul lui, deşi, ca ansamblu, f. superficial. Nu reprezenta pentru mine ceva serios, în sensul că mă acostase în stradă, a treia oară pe spaţiul a cam două săptămîni, el acompaniindu-mă de fiecare dată fără pretenţii. Totul se rezuma la glume, plimbări, cinema, cofetărie etc. Sau, mai precis, fără nici un „etc." Persoana lui, deci, nu deţinea pentru mine alt rol decît amuzamentul pur ocazional. (Şi n-ar fi ajuns nici aici dacă nu mă prindea într-un moment de criză sufletească desperată, cînd, pe marginea abisului, te agăţi instinctiv de orice pai, de orice deşeu, de oricine ar fi el, fără a putea cumpăni raţional inutilitatea gestului.) Dar nu vreau să te întristez povestindu-ţi şi criza aceea, mai ales că am depăşit-o la timp, rănile cicatrizîndu-se în chip neaşteptat de fericit. Îţi voi relata doar amănuntul corespunzător întrebărilor tale.

Scanned with OKEN Scanner

Atunci, acolo, cu acest tip aflîndu-mă pe Ştirbei Vodă, am dat peste o maşină trasă la trotuar, particulară ca număr. Erau în vigoare numerile dinainte, aşa că te edificai imediat. Arăta mai degrabă ministerial, eventual diplomatic. Tipul cu care eram l-a salutat pe individul din maşină de departe şi m-a întrebat dacă n-aş accepta o croazieră auto prin oraş. Am acceptat, incapabilă a bănui ceva rău.

Cînd ne-am apropiat, invitaţia mi s-a părut totuşi bizară, chiar suspectă, în sensul că individul din maşină şedea la spate, cuibărit într-un talcioc f. heteroclit de lenjerie, valize, pachete şi hîrţoage răvăşite. Lenjerie bărbătească de cea mai bună calitate, numai produse competitive pe plan literalmente mondial, parţial nounouţă, parţial purtată, zvîrlită brambura peste tot. Inclusiv o pijama de cupă originală, în dungi tricolor pe trei nuanţe de verde asamblîndu-se colosal. Partea cea mai bătătoare la ochi era însă că pe parbriz, dinafară, atîrna la vedere, în clame speciale, un sul de hîrtie pînzată, desfăşurat transversal, pe care scria cu litere mari că trecătorul dornic a conduce maşina respectivă să se adreseze proprietarului, acesta neşofînd şi, deci, fiindu-i recunoscător (cu benzina pe banii săi). Întru cît priveşte individul însuşi, ca persoană, era îmbrăcat de asemenea f. convenabil, arătînd la 45—50 ani.

Am sesizat deplin anomaliile în chestiune abia ulterior, după ce maşina demarase, cu tipul meu la volan, eu lîngă dînsul şi individul celălalt în spate. Mie îmi dăduseră să strîng sulul, altfel nu l-aş fi citit.

Subliniez faptul că, influenţînd şi graba, prezentări nominale nu au avut loc.

Ca mers, maşina corespundea ţinutei excepţionale din staţionare, fiind efectiv decapotată. (Aici, aşadar, sursa insinuărilor balenei!) Era f.f. comodă ca spaţiu, tapiţerie

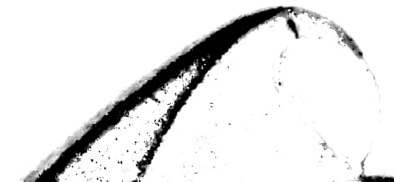

Scanned with OKEN Scanner

și balans, cu radio „Blaupunkt" original, aprinzător electric de țigări și, lux excepțional, un frigider montat sub bancheta anterioară, ușa deschizîndu-se, glisant, către bancheta din spate. Așa că, închipuie-ți, am fost tratată pe întreg parcursul, la discreție, cu casată f. delicioasă, aproape comandă specială. Garni de frișcă extra și gem caise, sau mai bine zis dulceață, deoarece avea sîmburi. Aceasta, în afara cazului cînd erau migdale, căci, fiind probabil sfărîmați sau fierți în compoziție pînă aproape de macerare, nu puteai identifica destul de precis. Însă m-am jenat să antrenez un bărbat abia cunoscut într-o conversație pe asemenea temă, deci nu știu nici astăzi adevărul.

Dar, îți închipui, eu, din clipa cînd sesizasem ceva suspect, intrasem aproape în panică. Înghițeam cu noduri, mustrîndu-mă singură că m-am lansat în aventură, cu doi inși ca și necunoscuți. (Lucrurile puteau degenera, în definitiv, fie spre vreun tragic accident, fie spre răpire, viol etc. Cu atît mai mult cu cît era în vremea zvonurilor despre copii răpiți de mașini fantomă. Cred că ai auzit ce demență imposibilă a fost, vreme de circa o lună și mai bine. Parcă se țicniseră dintr-o dată toți, în cap cu mămica.)

Tipul meu dintîi, odată ce s-a văzut la volan, a devenit f. vulgar și, tot drumul, s-a amuzat făcînd semne tinerelor femei de pe trotuare. Nu-ți mai spun ce substrat imund aveau semnele lui ! Celălalt tip, individul din spate, s-a purtat în general, la început, spre ușurarea mea, surprinzător de sobru. Era atent să vadă cînd termin o casată și îmi oferea imediat alta, peste umăr, fără a abuza prin gesturi intime nelalocul lor. În schimb, vorbea f. mult, ceea ce, inițial, mi-a dat impresia că îmi făcea curte. Aflîndu-mă, oricum, în mașina lui, ca invitată, îl aprobam formal, zîmbindu-i stereotip, din profil, deși încă nu mă puteam concentra pentru a înțelege ce spune. Însă faptul

Scanned with OKEN Scanner

care m-a surprins cel mai plăcut, ajutîndu-mă totodată să-mi recapăt integral prezența de spirit, a fost că, vizibil, ei nu căutau să mă atragă în afara orașului. Parcurgeam numai incinta Capitalei, artere aglomerate, bulevarde și magistrale cu milițieni în posturile reglementare, și, de asemenea, trecători f. numeroși, fiind ora cînd se intra și ieșea de la vizionarea filmelor. Revenindu-mi astfel din spaima primelor momente, am căutat să înțeleg precis ce voia cu mine individul din spate, pentru a mă orienta în cît mai deplină cunoștință de cauză. Dar, îți spun sincer, îl înțelegeam cu mari dificultăți, dat fiind că bătea cîmpii pe tema arhitecților, sector în care am mai puține relații.

Totuși, un timp, judecîndu-l după mașină și bănuindu-l a fi cineva mare, am continuat să-l aprob, în speranța că voi afla din sursă oficială dacă zvonul despre niște iminente legi pentru restituirea proprietăților imobiliare, zvon care o înnebunea pe mămica în ultimul hal, era sau nu demn de încredere. (Însă nu am siguranță deplină că era la mijloc această problemă, zvonul respectiv fiind probabil mai recent.)

Poate ai auzit și tu, căci prin școală se cam vorbea, deși în condițiile draconice de atunci eu trebuia să neg totul fără șovăire, mămica are două blocuri naționalizate, centrale, a cîte circa 11 apartamente. Aici s-ar adăuga eventual și succesiunea participațiilor lui tăticu la cinci sau șase săli de cinema. Ori, dacă ar veni legi pentru reconsiderarea proprietarilor, cum prevăd textual astăzi atîtea persoane, inclusiv unele din propriul meu anturaj, aceste bunuri ar aparține de drept și de fapt subsemnatei, imediat după moartea mămichii, eu în acest caz fiind prin definiție moștenitoare unică.

El însă, individul, bătea cîmpii cum ți-am spus, cu prostii f.f. gogonate, mai ales cînd le incluzi într-o conversație de flirt, tu adresîndu-te respectivei doamne

Scanned with OKEN Scanner

prima dată, fără a-i fi sondat prealabil ideile, preferințele. N-ar merita să ți le reproduc textual aici, știu, dar Sofi, cînd i-am povestit, m-a sfătuit cu atîta foc să nu stric hîrtia încercînd să-ți scriu așa ceva, încît ți le redau numai în ciuda ei. Așa că n-ai decît să le parcurgi diagonal, n-o să mă supăr. Ea a mers cu impertinența pînă la a se exprima că „în ruptul capului n-aș fi capabilă" să ți le reproduc.

Întîi, individul a ținut-o șnur cu peșterile și grotele, dăscălindu-mă de parcă îl angajasem să mă prepare pentru corijență la istoria ori preistoria din nu știu ce clasă.

Zicea, închipuie-ți, că, din pricina arhitecților, noi sîntem cu toții oameni primitivi și trăim în peșteri.

Eu, sigur, sperînd că glumea, am rîs.

El m-a întrebat de ce rîd.

I-am spus sincer adevărul, că locuiesc în apartamentul mămichii, spațios, ultramodern, cu tot confortul, noi acceptînd în principiu și chiriași, dar numai străini, prin O.N.T., 1.200 lunar. Iar despre peșteri am precizat paralel că nu posed nici măcar o noțiune cît de cît concretă, cunoscîndu-le existența doar de la cinema și din diverse reclame pentru excursioniști, plus, ca junĕ adolescentă, cîteva plimbări romantice în grota giganților din Parcul Libertății, ultima soldîndu-se cu guturai și junghiuri de durată, sub ambii omoplați.

Individul, auzindu-mă, a reacționat catastrofal, vociferînd că, tocmai, blocurile însăși nu sînt decît peșteri suprapuse, mașinile nu sînt decît grotișoare pe roți și așa mai departe. Asta, în timp ce străbăteam lent magistrala Nord-Sud, o splendoare urbanistică extraordinară, cred că știi, apreciată elogios de toți străinii, inclusiv în declarațiile date presei, sau cel puțin Informației Bucureștiului, deși atunci finisarea ansamblului nu era încheiată. Zicea

Scanned with OKEN Scanner

că mai demult, pentru primitivii propriu-ziși, abia ieșiți din peșteri naturale mucigăite, a fost normal să-și facă adăposturi după chipul și asemănarea peșterii. Dar acuma, zicea, venind vremea să punem capăt primitivității, avem de rezolvat problema ieșirii din imitațiile de peșteri în care ne-am vîrît. Și, zicea, arhitecții ne stau de-a curmezișul, ei livrîndu-ne la infinit peșteri surogat, cocoțate una peste alta sistem turn vertical, lungite sistem vagon pe orizontală, peșteri cu lift, peșteri termoficate, peșteri cu balcon sau terasă, peșteri mobile cu motor, însă tot peșteri și iarăși peșteri...

Numai asemenea aiureli ! Iar pe arhitecți, despre care știi ce bine sînt cotați în societate, atît acum cît și înainte, nu-i scotea din „troglodiți", ba chiar „conservatori" și „reacționari". Ceea ce, după toate, împingea inevitabil discuția spre politică, subiect pe care eu, ca și mămica, evit aproape totdeauna să-l discut cu necunoscuți.

Am comunicat aceasta individului, spunîndu-i verde că nu fac politică, nici nu discut așa ceva, propaganda și filosofia în genere depășindu-mă. Speram să-l văd trecînd la alt subiect.

Așa a și făcut, întrebîndu-mă ce părere am despre rai. Însă era o cursă, precum vei vedea imediat.

I-am spus că am o părere excelentă despre rai, dar nu sînt grăbită să mă mut acolo.

Atunci m-a rugat să-i arăt cum îmi imaginez raiul.

I-am spus că la fel ca toată lumea, adică o grădină f.f. plăcut amenajată, unde ai imediat tot ce-ți poți dori mai bun și mai frumos.

El, atunci, pe un ton ironic pînă la obrăznicie, m-a rugat să-i spun sincer și cum îmi imaginez orașele din rai, cîte la număr, cam cîți locuitori, ce fel de străzi, ce fel de blocuri, apartamente, lifturi, autobuze, taxiuri și celelalte.

Scanned with OKEN Scanner

Iritată, i-am răspuns textual că „Domnul meu, sau, stimate tovarăşe, dacă întîmplarea face să mă aflu în maşina dumitale, aceasta nu-ţi dă dreptul să mă ironizezi!“

Şi-a cerut scuze pe loc, susţinînd cu aplomb că n-a vrut să mă ironizeze, ci să-mi dezvăluie un f. mare adevăr. Apoi, imediat, a început iarăşi cu vociferările împotriva arhitecţilor, afirmînd totodată că eu, respingîndu-i ultima întrebare ca pe o ironie inoportună, recunoscusem indirect că visul şi idealul oricărui om, din orice timp, nu este oraşul de peşteri prefabricate montate suprapus, ci grădina prevăzută cu climă, vegetaţie şi colţişoare intime de nivel aşa-zis paradisiac.

Vrînd să-i tai apa de la moară (deoarece, maşina fiind decapotată, lumea de pe trotuare cam întorcea capetele, ceea ce, ca femeie de condiţie, îmi era f. neplăcut) i-am spus verde că nu suport nici propaganda religioasă, aş prefera un subiect mai puţin „aşa-zis paradisiac“, tratat fără vociferări, cu voce strict normală.

Ce crezi? Am turnat gaz peste foc... A vociferat mai departe, susţinînd că toţi oamenii, religioşi ori atei, aşteaptă concediile spre a fugi din oraşe la mare, la munte, prin păduri, unde în intervalul respectiv îşi revin, spre a rezista apoi restul anului, cînd lucrează şi locuiesc grămădiţi în peşterile arhitecţilor.

Arhitecţii, zicea, ne vîră pe gît cărămizi şi betoane ca materiale de construcţie ideale, ne vîră pe gît imitaţii de peşteră ca locuinţe ideale, dar materialul de construcţie modern este... (ghici!)... clima, locuinţa ideală fiind, textual, „grădina universală climatizată ştiinţific“.

Îţi imaginezi, plimbarea în compania unui ins cu asemenea idei fixe reprezenta un adevărat calvar, devenea nu numai f. obositoare, dar, vociferările lui atrăgînd din

Scanned with OKEN Scanner

ce în ce atenţia ambelor trotuare, lua treptat o turnură aproape compromiţătoare pentru însăşi reputaţia mea.

L-am întrebat şoptit pe tipul de la volan într-a cui maşină mă invitase, dar acesta nu mi-a răspuns concludent, neştiind nici el. (Se întîlniseră recent, întîmplător, tusea şi junghiul, în baza afişului de pe parbriz.) Ceea ce ştia sigur era că individul, deşi financiar dispunea din gros, nu lucra nicăieri, petrecîndu-şi în maşină aproape întreaga existenţă, inclusiv nopţile.

Îţi închipui cît de şocată am fost cînd a trebuit să iau notă în ce companie dubioasă mă afişam, chiar dacă nu din iniţiativa mea, înaintea Capitalei întregi, cu magistralele şi bulevardele înţesate pînă la refuz!... Dar bunul Dumnezeu mi-a dat prezenţa de spirit necesară. F. calmă, am privit ceasul, am tresărit cît se poate de natural şi am rostit sec, textual, cu o ironie muşcătoare, „Scuzaţi-mă, domnilor, dar la prima peşteră cu W.C. public eu trebuie să cobor neapărat!".

Au oprit imediat, am coborît prompt, şi, pentru că pe de o parte tipul de la volan ar fi vrut să mă aştepte, iar pe de altă parte eu nu voiam să ofer trecătorilor un spectacol penibil, am procedat cu tact, dînd mîna ambilor, ca şi cum ne-am fi despărţit decent şi amical, însă declarîndu-le cu voce scăzută, iarăşi textual, „Continuaţi voiajul fără mine, domnilor, căci eu după aceea am întîlnire cu mămica, noi fiind programate la croitoreasă!"

Cel de la volan mi-a sărutat mîna corect. Cu individul din spate, în schimb, cît pe ce să-mi găsesc iarăşi beleaua. Căci, înhăţîndu-mi mîna, mi-a scuturat-o violent, pe puţin cinci minute, ridicîndu-se şi în picioare, cu vociferări depăşind nepermis de grav atît decenţa, cît mai ales indecenţa. Zbiera, închipuie-ţi, că va găsi neapărat pe cineva care să scrie, îţi reproduc cuvînt de cuvînt... (ghici

Scanned with OKEN Scanner

ce ?)... chiar aiurelile lui despre arhitecți și peșteri. Un „tratat", zicea textual, „la înălțimea marilor tratate ale antichității, încă neegalate". Și repeta într-una că eu, citind tratatul acela, voi înțelege tot ce n-a izbutit el să-mi explice.

Mă smuceam să scap, să fug, iar el, monstrul, îmi scutura mîna cu forțe mereu sporite, vociferînd să-i dau adresa, deoarece peste maximum cinci ani va trebui să-mi trimită primul volum... Îți închipui, mă simțeam extrem de nelalocul meu în postura respectivă. Mai ales că individul, stînd acum în picioare și agitîndu-se ca un apucat, își răvășea mormanul de boarfe sub privirea trecătorilor intrigați, semnalîndu-li-se totodată și el însuși printr-o ținută total inadecvată. Dat fiind că, deși la prima vedere părea îmbrăcat corect, chiar elegant, acum devenise evident detaliul jenant că dedesubtul vestonului avea numai pantaloni de pijama, ceea ce, cît stătuse pe banchetă, în spatele meu, nu avusesem prilejul sau fericita perspicacitate de a observa.

În sfîrșit, printr-un reflex extraordinar, i-am dat un nume fals, o adresă falsă, mi-am eliberat mîna sub pretextul că îl las să noteze, am străbătut ca un bolid mulțimea înconjurătoare și am luat-o la fugă pe trotuar, în sens invers celui din care mă aduseseră, pentru a nu fi urmărită.

Crezi că am scăpat ? Nu. După f. mică distanță, m-am pomenit, exact ca în filme, cu mașina indivizilor flancîndu-mă în marșarier, ceea ce, pentru locul respectiv, era și contrar legilor circulației. Dar, momentan milițianul corespunzător lipsind, tipii nu se sfiau să acționeze huliganic. Mie îmi venea să mor pe loc, iar bestia, căci așa îl taxam în gînd, vocifera că dacă va muri subit și tratatul va apărea postum, să-l cumpăr neapărat. Numele autoru-

Scanned with OKEN Scanner

lui nu era încă sigur, dar titlul urma să fie ceva f. lung, cu arhitecții, că să abandoneze peștera, să uite cărămida, să renege betonul și metalul, să scoată urbanistica de sub stigmatul grotei, să-și ia în stăpînire materialele construcției moderne, materiale numite climă, vegetație și nu mai știu cum... Mi-a tot strigat gogomănia lui de titlu pînă cînd, ajunși astfel de lîngă catedrala Sf. Iosif pînă vizavi de Sala Palatului, m-am strecurat brusc pe sub colonada blocurilor respective într-o stradelă veche dînd spre Cișmigiu, unde mi-au pierdut urma definitiv. (Pentru securitate deplină, acolo m-am lăsat acostată expre de o brută sportivă, ca fizic aproape urangutan, în rest f.f. cinic pentru anii lui. Dacă tipul cu vociferările reapărea, decis să persiste, ar fi fost redus la tăcere dintr-un bobîrnac.)

Însă, de aici înainte, pentru tine, escapada, și chiar finalul (căci m-am debarasat de insistențele urangutanului în condiții f. comice) nu prezintă interes, partea senzațională fiind alta. Anume, Sofi susține că, indiscutabil, insul cu mașina și pijamaua era însuși tipul ce te interesează medical, *aceeași persoană cu poetul care, acum circa 15 ani, apărea în cenaclul frecventat de elevii școlii noastre, inclusiv eu, tu și ea. Corespunde și numele, balena afirmînd că ambii, fiind unul singur, poartă, integral, numele tipului tău, Teofil Cătună.*

Din nefericire, mai departe, ca și retrospectiv, nu-ți pot relata nimic altceva în calitate de martor ocular, fie pentru că la vremea respectivă nu m-am aflat personal în temă, fie pentru că, memoria neservindu-mă suficient, mă ciocnesc de lapsusuri insurmontabile. (De altfel, am motive f. întemeiate să resping insinuările balenei despre participarea mea la cenaclu, deoarece, știu precis, n-am manifestat niciodată atracție pentru poeți, necum admi-

Scanned with OKEN Scanner

raţie. Mămica mi-a deschis capul de mică, spunîndu-mi o dată pentru totdeauna, cu francheţe absolută, cît sînt de aiuriţi, păguboşi, iresponsabili şi flenduroşi, veşnic ahtiaţi după ciubucuri insignifiante, plus nopţile pierdute sistematic, ades şi beţia, ştiutele încurcături neprincipiale cu femei indiferent condiţia, decesul frecvent prin ospicii etc.)

În orice caz, cu gîndul la interesul tău medical pentru tipul respectiv, am condus discuţia de aşa manieră încît i-am stors balenei şi adresele de care întrebi. Le ai în lista anexată, total 14.

Sofi spune că şcoala noastră trimitea la acel cenaclu 22 inşi. Între timp, unu, Blum Marcel, a plecat (1962, prin str. Grădina cu Cai, stabilindu-se în Izrael). De asemenea, se scade Vera Topciu, decedată acum 11 ani, ca studentă la Istorie, ea suferind de leucemie (caz ereditar, din nefericire, în aproape întreaga lor familie). Rămîn 20 inşi, tu avînd 14 adrese, cu a mea 15, cu a ta 16. A 17-a adresă ar fi a balenei, dar, ştiind ce fel de om este, sînt sigură că vei refuza orice contact cu ea, clasînd-o, ca şi mine, printre emigraţi sau morţi. Despre ultimele trei adrese, Sofi declară că nu le ştie, iar încercărilor mele repetate de a insista le-a răspuns în stilul ei mahalagesc, ţipînd la telefon „să mă ia naiba", deoarece, eu ţinînd-o de vorbă, un plod i-a umplut casa cu nişte căţei culeşi de pe stradă etc.

Am profitat de ocazie, şi, sperînd că numărul adreselor de foşti cenaclişti îţi va fi suficient, i-am trîntit receptorul în nas cu toată forţa de care sînt capabilă.

Şi acum, anexînd lista, închei.

Îţi aştept f. nerăbdătoare răspunsul, rugîndu-te încă o dată să nu neglijezi micul contraserviciu asupra căruia ne-am înţeles, recte recomandarea medicală menţionată.

Scanned with OKEN Scanner

Sărută-ţi din partea mea copiii şi transmite cele cuvenite d-lui Breb, soţul tău.

Te sărut cu sincer dor, nespus de fericită că mi-ai scris.

A ta prietenă şi sinceră admiratoare,
Mia Ursu-Piperea
str. Luminişul Nou no. 88 B, Bucureşti.
(Telefonul, în carte, pe numele mămichii, Ursu Eufrosina Lola.)

P.S. Au survenit mici neplăceri neprevăzute, dar nu te nelinişti, deoarece urmările sînt excepţional de fericite.

Întîi, dînd să anexez lista cu adresele, ia-o de unde nu-i! Am răscolit întreaga casă, inclusiv poşetele toate, dar fără rezultat.

Mămica admite că, într-adevăr, trecînd prin spatele meu cînd scriam, a găsit jos, pe covor, o hîrtiuţă boţită. (Ea aştepta să termin, căci m-a obişnuit de mică să-i dau scrisorile importante spre a mi le corecta ortografic.) Conform relatărilor mămichii, respectiva hîrtiuţă era scrisă de mîna mea, cu creionul, f. grăbit şi ilizibil. Ori, datele corespund perfect, în sensul că erau adresele, notate pe fugă la telefon. Neştiind însă despre ce era vorba, mămica, taxîndu-le drept gunoi, le-a zvîrlit la coşul special din bucătărie. Fiind concentrată asupra scrisului, eu n-am observat nimic.

Între timp, coşul a fost golit de circa trei ori, căci blocul nostru e prevăzut cu jghiaburi în zid, pentru ca locatarii etajelor superioare să-şi arunce gunoiul casnic direct la subsol, unde este ars cu gaze naturale, de două

Scanned with OKEN Scanner

ori pe săptămînă, marți și sîmbătă, într-o boxă nu nume f. macabru, „crematoriu". Astăzi e vineri, așa că, presupunînd adresele ajunse efectiv acolo, ceea ce e ca și sigur, anumite șanse de recuperare rămîn. Însă, pentru moment, mecanicul blocului, un haidamac f. nepunctual, ros pînă în măduva oaselor de viciul beției, este plecat, avînd cheia crematoriului asupra sa. Ori, poate în chiar aceste clipe, alte apartamente aruncă peste adresele în cauză gunoaie de altă natură, gen coji de pepene, și, în acest caz, chiar dacă mecanicul n-ar întîrzia excesiv, orice nădejde va fi spulberată.

Fără a pierde un minut, i-am telefonat din nou lui Sofi, decisă să-ți reconstitui lista. Mi-a răspuns pe un ton f. blazat, și atunci, ca să-i trezesc interesul, i-am citit unele pasaje din ce ți-am scris, pretextînd că m-ar interesa grozav părerea ei. Mai bine zis, i-am rezumat fugitiv esențialul, cu excepția locurilor unde îți expun prea sincer adevărul despre dînsa. Ulterior ar fi urmat să-i comunic și cazul cu dispariția adreselor, complicat prin absența mecanicului. Însă balena, ieșindu-și din toropeală, m-a întrerupt și contrazis mereu, exasperîndu-mă, nu o dată, pînă la pierderea aproape completă a șirului ideilor.

Dar, „tot răul spre bine". Cu acest prilej individa mi-a furnizat noutăți absolut senzaționale, pe care mă grăbesc să ți le comunic aici, pe loc, în timp ce aștept revenirea mecanicului. Căci, de astă dată, Sofi, vei vedea, în privința adreselor s-a eschivat.

Prima și cea mai importantă noutate este că acel tip, Teofil Cătună, era, în momentul cînd m-a plimbat cu mașina, putred de bogat. N-am înțeles precis dacă „era" efectiv sau numai „fusese" pînă recent, dar, din vorbăria prolixă a balenei rezulta clar că el moștenise, undeva prin străinătate, ceva f.f. consistent (de acolo provenindu-i

Scanned with OKEN Scanner

nu numai mașina, dar și sume exorbitante). Însă, cam prin perioada plimbării mele cu el, s-a ruinat brusc, devenind un simplu falit și rămînînd astfel. Așa a ajuns și în provincie. Căci, văzîndu-se cu bani, abandonase cîmpul muncii. Ori, ulterior, ca fost rentier, n-a mai avut cum se reîncadra convenabil în raza Capitalei.

Îți scriu aceasta detailat, însă nu cu intenția să-ți dau sfaturi, ci pentru a te avertiza, părerea mea fiind că, în cazul tipilor de această speță ultradubioasă, e preferabil, înainte de a le acorda interesul tău medical sau altfel, să verifici temeinic, la rece, cu cine ai a face, cîntărind obiectiv perspectivele, riscurile, totul. Sigur, înainte de a stabili măsurile indicate, tu controlează dacă nu cumva povestea moștenirii lui e scornită de Sofi. Cum vei vedea mai jos, am suficiente motive să cred că balena e capabilă de orice, fiind hotărîtă, eventual, să-l sustragă interesului tău cu ajutorul unor asemenea calomnii difuzate prin intermediul meu, spre a ți-l face antipatic. În plus, îmi este aproape imposibil să cred că eu, care atunci, în mașină, am conversat cu dînsul atît de intim, n-am sesizat absolut nimic, iar Sofi, care mărturisește că direct nu i-a vorbit de cine știe cînd, a prins toate dedesubturile existenței lui private de parcă îi făcea inventarul pungii din chenzină în chenzină.

Oricum, sînt sigură că tu ești destul de precaută și, în interesul medical pe care i-l acorzi, nu-i nimic hazardat, nici nu va fi.

Trec la altă schimbare senzațională de macaz, privindu-ne pe toate trei, adică pe mine, pe tine și pe Sofi însăși. Căci, imaginează-ți, acum balena susține că noi trei n-am fost niciodată colege de clasă simultan, eu fiind întîi colegă numai cu ea, apoi numai cu tine.

Balena prezintă lucrurile astfel, exploatînd (în scopuri acum clare, vei vedea imediat) faptul că, efectiv, pe par-

cursul studiilor medii, eu am pierdut trei ani, repetînd anumite clase din motive pur medicale, f. întemeiate, ele silindu-mă în cele din urmă să întrerup şcoala definitiv, spre a-mi desăvîrşi cultura în particular, sub îndrumarea mămichii, ca autodidactă. Mămica păstrează şi astăzi duplicate de pe certificatele respective.

De altfel, recitindu-ţi scrisoarea, văd că, într-adevăr, tu n-ai folosit termenul „doi ani" în legătură precisă cu intervalul cît am fost colege, ci mai degrabă cu timpul cît ai învăţat la şcoala „347".

Dar, îţi dai seama, sper, o prietenie cum este a mea pentru tine n-a putut fi zdruncinată de asemenea infime decalaje, cînd împrejurări independente de voinţa noastră ne-au separat temporar clasele printr-un zid. (Clasele, nu pe noi!)

Trecînd cu intrigile dincolo de orice limită admisibilă, balena mai susţine şi că regretabila mea confuzie de o clipă între tine şi Ludmila Brenn a rămas nelimpezită cum se cade, ea afirmînd textual că nici tu „nu eşti tocmai cîrnă", şi, deci, luînd comentariile mele despre nasul Ludmilei drept critici la adresa ta, mă vei „sictiri cu scrisoare cu tot". Ba, a insinuat că nici tocmai blondă nu eşti, nici bronzată excepţional nu erai, nici colegă de clasă cu vreo Ludmilă, nefiind măcar fata căreia îi strigam „ofticoaso!". Eu, zice balena, te „confund şi te combin" (pe tine!) cu „naiba ştie cîte altele". Fel de a vorbi, fel de a gîndi, în totul demn de Sofi, şi numai de ea!... Balena, biata, nu poate înţelege că, spre deosebire de dînsa, eu nu-mi aleg prietenele, sau chiar simplele relaţii curente, punînd pe primul plan aspectul fizic, ci, totdeauna, nobleţea trăsăturilor sufleteşti. (Acestea atrăgîndu-mă ca un magnet irezistibil şi către tine, fie că erai sau nu blondă, fie că aveai nasul de o conformaţie sau alta).

Scanned with OKEN Scanner

Dar principalul abia vine. Căci, decizîndu-mă să-i curm insinuările și intrigile, i-am cerut apăsat să-mi repete adresele respective. Știi cum a reacționat? Pur și simplu, blocîndu-mi cu voce de stentor orice posibilitate de replică, a declarat că îți va scrie direct, eu fiind o „gîscă patentată".

Această ultimă insultă depășindu-mi răbdarea, și constatînd totodată că avea adresa ta exactă, am formulat cîteva aprecieri f. acide, dorind din toată inima să-ți cruț neplăcerea de a citi scrisul ei, totdeauna de o infamie indescriptibilă. Însă, pe parcurs, indignarea jucîndu-mi o neprevăzută festă, am izbucnit în plîns. Ceea ce s-a dovedit a fi de un efect salutar, căci balena, muindu-se brusc, a dat să mă îmbuneze, comunicîndu-mi pe un ton f. decent, chiar dulce, că tocmai primise și ea o scrisoare de la tine, aproape identică în conținut cu cea trimisă mie.

De aici înainte, din moment ce constatasem că plînsul meu o impresionează, am aplicat metoda respectivă. Concret, mai întîi am somat-o, scîncind, să-mi citească la telefon scrisoarea ta. N-a vrut, invocînd ca pretext tot felul de principii. Cu acest prilej, totuși, mi-a comunicat și cîteva alte noutăți, f.f. importante, chiar capitale.

De exemplu, am aflat că tu (neavînd destulă încredere în mine?) nu i-ai scris numai lui Sofi, ci mai multor persoane, cerînd tuturor aceleași relatări, despre tipul care te interesează medical. Sînt sigură că în scrisoarea următoare îmi vei da explicațiile cuvenite, așa că asupra acestui punct nu insist.

Altă noutate e modul cum pune Sofi pe note relațiile dintre tine și acel falit de care te interesezi medical. Ea susține că îl ai pacient acolo, la spital, pe probleme de ordin osos, consecința unui accident rutier mai vechi, în care a făcut praf și respectiva mașină. Cineva, afirmă

Scanned with OKEN Scanner

Sofi, un medic neurolog coleg cu tine, ar vrea să ți-l ia el sub observație, ca suspect de demență într-o formă f. interesantă. Însă tu, zice Sofi, te opui, considerîndu-l în deplinătatea facultăților sale mintale. Mai multe, Sofi nu spune decît indirect. (Citind continuarea, vei înțelege.)

Adevărul este că balenei, cînd vorbește despre tipul tău, i se întîmplă s-o ia gura pe dinainte nu o dată, spunîndu-i „Teo". Rezultă, deci, că ea, înainte de a deveni oribila obedă de astăzi, probabil și după, a fost f.f. intimă cu dînsul. Astfel se explică și tonul, furibund de gelozie, cu care îmi cerea socoteală pentru grava crimă de a mă fi urcat atunci în mașina lui (a „lor" ? !) și, idem, exagerările cu „ținutul de gît pe Calea Victoriei", caracteristice numai unei geloase cînd își pierde controlul.

Cu onestitatea care mă caracterizează, i-am reprobat aluziv această gelozie nelalocul ei. Dar balena, fără a înțelege nimic, s-a apucat să mi se laude că ea, textual, „pentru Teo a nutrit în vremea cenaclului o adevărată evlavie". Apoi, bîiguind ca din transă, mi-a povestit cum, cenaclistă fiind, a făcut parte dintr-un „colectiv de voluntari", fete și băieți. „Colectivul" ei „mergea în pelerinaj" la „Teo" acasă (un bîrlog imund dintr-o suburbie oarecare). Unii voluntari cărau acolo flori furate din parcuri, alții spălau perdeaua, covorul de trențe și chiar lenjeria intimă a adoratorului lor Teo, ei fiindu-i, cu schimbul, ca și valeți, fete-n casă etc. El, drept plată, „Teo", le spunea poezii și le ținea discursuri.

Balena s-a sfiit să-mi spună verde că în colectivul cu pricina ea figura pe post de amantă a individului, dar din subtext așa rezulta, f. clar. Deci, o mîrșăvie perversă la modul polivalent, nu numai în raport cu disciplina școlară minimă și cu moralitatea proletară sau publică în genere, dar ea avea pe atunci maximum 15 ani, iar el minimum 30 ! Ți-ai fi închipuit așa ceva ? ! ?

Scanned with OKEN Scanner

Îți comunic acest fapt pentru a te avertiza că scrisoarea ei către tine, oricît de afectuoasă în aparență, va fi axată în fond pe gelozia neagră cu care își urmărește și astăzi amantul din copilărie. (Căci ea, sînt sigură, oricît m-am străduit să-i demonstrez pe ocolite teza contrară, bănuiește că interesul tău pentru „Teo" nu este nici pe departe pur medical.)

Oricum, în hotărîrea mea de a-ți dezvălui totul, mai intervine ceva. Anume aș vrea să nu fii surprinsă aflînd într-o zi că, datorită unor circumstanțe pe care acum sînt silită a le tăinui pînă și față de tine, respectivele confidențe ale balenei pe tema amantului său au a juca în viața mea personală un rol capital. Sufăr profund că nu-ți pot spune totul dintr-o răsuflare, dar, aceasta fiind situația, trebuie să amînăm. Sper (sper ! !) că pentru nu prea multă vreme, cînd îți voi scrie detailat.

Ultima noutate senzațională. Din moment ce și-a dat drumul gurii, balena nu s-a mai putut opri, și, pierzîndu-și autocontrolul, a rostit numele celui ce o informează despre tine. E un anume Țambrea Ionel sau Viorel, neam al ei, pătruns în anturajul tău ca pacient, dar, în realitate, spionul balenei. Un ins de care în viitor va trebui să te ferești. Altfel, să știi, nu-ți vei putea adăposti căsnicia, sau relațiile extraconjugale, oricît de pure ar fi, de asalturile balenei. (Ea fiind, se pare, o adevărată profesionistă în domeniul subminării căsniciilor, și chiar prieteniilor simple de orice fel, între oricine. Asta, fie din sadism, fie ca maniacă.)

X xxxx xxxx. xxxxx xxx.
X xxxxxxx

Draga, neprețuita mea prietenă ! Ajunsă cu scrisul aici, ezit de aproape cinci minute, căci, așa cum șterșă-

Scanned with OKEN Scanner

turile precedente o demonstrează, raţiunea îmi cere să închei, inima opunîndu-se. Şi, la mine, inima e totdeauna mai presus de raţiune, indiferent riscurile. Aşa că îţi voi mărturisi totul, cerîndu-ţi doar să distrugi paginile următoare imediat ce le vei parcurge (păstrînd deocamdată secret absolut) însă acordîndu-mi ajutorul minimal solicitat imediat mai încolo. Vei vedea, vei înţelege, vei accepta, n-am nici o îndoială.

Iată. Ţi-am pomenit undeva despre o perspectivă excelentă în care cred cu toate fibrele fiinţei mele, adică un om f. fin, situat strălucit, dar momentan însurat. Ţi-am împărtăşit altundeva şi previziunea că destăinuirile balenei privitor la amantul ei din copilărie, acel Teo, vor juca în viaţa mea personală un rol capital. Acuma, mergînd pînă la capăt, mă confesez total ţie (şi numai ţie !) precizîndu-ţi ceea ce iniţial eram ferm hotărîtă să evit a-ţi preciza. Anume, faptul că persoana cu care mi-am contopit anticipat, dar definitiv şi irevocabil, întreg viitorul matrimonial, se numeşte Mihai T. Griguţ. Eu nu-i spun „Mihai", ci „Grig", nume frecvent în f. numeroase cărţi citite. Adică, omul conţinînd actualmente (da, aşa e !) drept soţul balenei care îi poartă numele, deci al lui Sofi.

Îţi înţeleg surpriza... Nu vreau să-ţi explic nimic, necăutînd justificări înaintea nimănui (nici pentru mine, nici pentru el). Procedăm ambii ca persoane mature şi independente, stăpîne deplin de inimile, trupurile, intelectele şi deciziile lor. Dar, te asigur, dacă ne-ai privi comparativ pe mine şi pe Sofi (ca femei) ai înţelege şi admite totul imediat. Căci, realmente, eu şi Grig sîntem creaţi unul pentru celălalt. Iar dacă el, pînă astăzi, suferea chinuit de ezitări şi scrupule excesiv umaniste, balena vînturîndu-i mereu problema inombrabililor copii, combinată cu ireproşabila ei fidelitate conjugală pe parcursul celor circa şapte ani cît l-a acaparat, acum, cînd din sac

Scanned with OKEN Scanner

du ieşit la iveală urechile acelui Teo, amantul ei din fragedă copilărie, sînt sigură că deciziile lui Grig se vor precipita. Aceasta, inclusiv în interesul copiilor, care, indiscutabil, oricîţi ar fi, vor primi o educaţie infinit mai convenabilă de la o mamă vitregă ca mine (eu fiind aici secondată şi de mămica, dacă mai trăieşte cîţiva ani) decît de mama lor aparent veritabilă, Sofi, denaturată şi imorală în supremul grad, azi deplin cunoscut, chiar din gura ei, cum ţi-am relatat.

Nu ştiu dacă la ura nemărginită a balenei faţă de mine contribuie şi faptul că a aflat ceva ori presimte anumite lucruri. Ceea ce ştiu sigur este că în scrisoarea către tine mă va calomnia nelimitat, înlănţuind minciună de minciună. Căci, trăind sub imperiul poftelor şi ambiţiilor, ea ar vrea, cu siguranţă, să şi-i păstreze atît pe Grig cît şi pe Teo, folosind în acest scop ajutorul tău împotriva mea şi al meu împotriva ta.

Însă, totodată, sînt convinsă că scrisoarea balenei va conţine, parţial în text, parţial în subtext, referiri f.f. preţioase la amantul ei, Teo, căci tu asta ceri prin întrebările tale. Ori, această scrisoare a ei, ajungînd prin intermediul tău în mîna mea, va constitui o probă concludentă nu numai pentru a-l informa conform adevărului pe Grig, dar şi mai tîrziu, în faţa tribunalului care va desface inadmisibila lor căsătorie.

Aşadar, cu aceeaşi sinceritate absolută cu care mai sus te-am rugat să-mi dai respectiva recomandare medicală, acuma te rog din suflet ca, îndată ce primeşti scrisoarea balenei, să mi-o trimiţi recomandat mie, chiar originalul, tu păstrînd oricîte copii doreşti.

Sînt încredinţată că nu mă vei refuza, ştiindu-se din şcoală cît de ataşată eşti ideii de dreptate, umanitate, sinceritate, moralitate etc.

Scanned with OKEN Scanner

Şi acuma gata, pe mine durindu-mă şi degetele de atîta scris. Dacă pînă primesc răspunsul tău se ivesc noutăţi, îţi scriu imediat. Deoarece, după mine, pentru două prietene ca noi, principalul este nu să ţină minte f.f. exact cît timp şi în ce clase au fost colege, nici cum le era în perioada respectivă nasul, părul ori fizicul în genere, ci să se servească reciproc fără precupeţire. Eu, una, cel puţin, aşa înţeleg viaţa, relaţiile, colegialitatea, devotamentul etc.

Te sărut din nou, cu aceeaşi
neţărmurită dragoste,
M i a

11 iulie 1967, ora 3 dimineaţă

P.P.S. Scumpa, nepreţuita mea prietenă din copilăria purităţii noastre nevinovate, ai rămas brusc, în universul meu şi chiar în lumea toată, singurul punct de reazim (ca om în genere) accesibil mie. Singurul element uman necorupt şi, sper, incoruptibil, căruia mă pot adresa cu încredere. Căci, pentru mine, restul lumii s-a prăbuşit, într-un vacarm despre care, spunînd apocaliptic, spun mult prea puţin.

E sîmbătă, 14 iulie, şi încerc zadarnic să mă regăsesc, după douăzeci şi patru ore de coşmar neîntrerupt (trăit cu ochi larg deschişi, căci n-am aţipit o clipă).

În acest interval, mămica m-a somat de repetate ori să rup scrisoarea, să nu ţi-o expediez. I-am făgăduit, dar tăria de a-mi respecta cuvîntul n-o am, oricît mi-ar explica dumneaei, sau şi propria mea raţiune, că, expediindu-ţi-o aşa cum este, risc să mă fac de rîs. Un ultim licăr de încredere în oameni îmi dă credinţa că tu nu vei rîde, ci, dimpotrivă, apreciind reala tragedie a actualei mele situaţii,

Scanned with OKEN Scanner

îmi vei trimite cu maximă urgență acel cuvînt de mîngîiere absolut necesar mie, poate chiar sfatul indicîndu-mi ieșirea din impas.

Sînt, sufletește, într-un asemenea hal, încît nu cred că voi avea curajul să ies în oraș pînă nu primesc răspunsul tău, sfatul tău. Cel mult, mă voi strecura incognito la poștă, cu aceste rînduri, în totalul lor, așa cum sînt. Căci, presimt f. clar, dacă aș rupe paginile precedente, compuse în atmosfera senină și pură de pînă ieri, atunci, în noua atmosferă de astăzi, încărcată peste orice imaginație cu tot ce poate fi mai impur și mai abject pe lume (și de nimic altceva !) n-aș fi capabilă să leg, 'da capo, nici două fraze coerente. Atît îmi e de sfîșiat sufletul !

Dar lamentările nu ajută, trebuie să-ți relatez faptele.

Ieri, încheind P.S.*-ul de mai sus, am predat paginile scrise mămichii, să mi le corecteze. (Ți-am spus, cred, noi așa obișnuim din copilărie.)*

Citind, mămica aproape a leșinat. Dar eu, inițial, n-am acordat gestului ei o importanță deosebită.

Îi ascunsesem atît relațiile cît și perspectivele mele cu Grig, intenționînd să-i pregătesc astfel o surpriză. Era, pe tărîmul respectiv, prima mea inițiativă total independentă de mămica. Deci, îi interpretasem starea drept consecință firească a surprizei, și, ferm convinsă că surpriza mea avea un caracter eminamente fericit, luasem lucrurile în f. ușor, chiar în glumă.

Simțind apoi că mămica își revenise întrucîtva, am întrebat-o ironic, mai bine zis șăgalnic, dacă era contra ca soțul lui Sofi să-i devină ginere. (Știam precis că nu putea fi ea aceea care să se formalizeze, ori să pună pe primul plan diverse scrupule de ordin mistico-religios, atunci cînd miza era însăși realizarea mea deplină ca femeie.)

Scanned with OKEN Scanner

A răspuns că, evident, în principiu nu este contra. Dar apoi, cerîndu-mi și un pahar de apă, a adăugat că, totuși, unele lucruri rămîn de lămurit.

Ulterior, revenindu-și complet, m-a întrebat cu ce scop îți scriu despre Sofi că e grasă, că are un cîrd de copii și celelalte.

I-am răspuns că nu-i vorba despre scopuri speciale, ci despre adevăr.

Aici, ca să ne înțelegi pozițiile, îți dau anticipat unele amănunte cunoscute mie integral abia pe urmă. Anume, eu, avînd în vedere că, din chiar ziua cînd a zărit-o ca elevă, mămica prinsese pentru Sofi o antipatie cvasi maladivă, i-am ascuns convorbirile telefonice postliceale cu ea, pentru a-i menaja nervii. Nesimțindu-mă f. vinovată, dat fiind că, de văzut propriu-zis, pe Sofi n-am mai văzut-o, efectiv, de minimum nouă ani. Pe de altă parte, mămica, întîlnindu-se cu Sofi (întîmplător) și recent schimbînd cu ea cîteva banale formule de politeță (la O.N.T., unde mămica și eu tatonăm de cîțiva ani în vederea închirierii a două camere pentru turiști străini) ba, între timp, primind și pe alte căi ample informații despre individă, mămica mi-a ascuns la rîndu-i de asemenea realitatea, tot spre a-mi menaja nervii, deoarece, îți jur, în relațiile mele cu Sofi, principalul, pentru mine, este că simpla rostire a numelui ei îmi provoacă migrene de lungă durată, rezistente la orice medicație.

Pe scurt, soarta a decis să-mi dea întîia lovitură de măciucă utilizînd însăși mîna mămichii, care mi-a declarat că Sofi nu este grasă, ea avînd maximum 59 kgr., nu 95, cum îți scrisesem ție ieri. Și că deocamdată are un singur copil, de circa trei ani, dar așteaptă altul peste nu știu cîte luni. Și că, deci, teza despre acea separare de corp între ea și soțul ei este ca și caducă. Și că Sofi lucrează la O.N.T. de circa 11 ani, cu deplasări atît în provincie cît și

Scanned with OKEN Scanner

peste graniță. Și că prin bucătărie aproape nu calcă, menajul ducîndu-i-l soacră-sa, care face pentru dînsa totul în casă, poate și cozi la crap (dacă le-o fi trebuind neapărat crap într-una, inclusiv în zilele cînd găsești pește oceanic excelent pe toate drumurile). Etc.

Astfel, sesizînd treptat că, undeva, ceva nu era în ordine, mămica m-a întrebat brusc de ce mă pleoștisem.

La firi ca a mea, presentimentele anticipă totdeauna concluziile rațiunii posterioare. Cu voce nesigură, abia înțînată, i-am răspuns că, deși nu doresc s-o contrazic, totuși informațiile mele despre fizicul lui Sofi din ultimii ani, ca și cele despre modul ei de viață sau gîndire, provin din surse f. autorizate. Adică, parțial cunosc adevărul chiar de la dînsa, căci, ori de cîte ori i-am dat telefon cu intenția să trec pe la ei, balena tocmai pleca să se instaleze la vreo coadă pentru a-și procura crap. Și ori de cîte ori i-am propus să treacă pe la mine, ori să ne vedem altundeva, mi-a declarat că ea, devenind între timp obedă, aproape a renunțat să se miște. Și trista sa condiție mi-a fost confirmată de către soțul ei, Grig, respectiv profesorul Mihai Griguț, universitar, deci persoană incapabilă a minți sau mistifica pe cineva.

Aici, sărind efectiv în picioare, mămica m-a somat să-i mărturisesc de cînd, de unde și grație căror împrejurări îl cunosc atît de intim pe Griguț Mihai.

Scuturîndu-mă din apatia în care mă aruncaseră presentimentele sus-amintite, i-am povestit imediat totul, cu o reală bucurie, căci, povestind, retrăiam clipe de neuitat, reprezentînd, în existența mea, singurele șapte luni cu adevărat fericite, pînă la sublim.

Mămica mi-a urmărit relatările cu încordare vizibilă, fără a mă întrerupe decît la sfîrșit, cînd m-a somat să i-l descriu pe Grig.

Scanned with OKEN Scanner

I l-am descris. Circa 1,80 înălțime, talie de tenismen, ochi ampli, de un albastru ideal, tîmple cărunte, chiar albe, gură senzuală, dinți impecabili, cu zîmbet de o rară strălucire, frunte înaltă, spre creștet bombată, tipic universitară, chiar academică, plus mîinile, tot de intelectual superior etc.

Fapt f. surprinzător pentru mine, mămica a utilizat în replică o formulă care, la ea, prevestește totdeauna vești rele. Adică, a spus „Fetițo, stai jos și ține-te bine !"

A urmat a doua lovitură de măciucă, năucindu-mă infinit mai brutal. Căci mămica, servindu-mi întîi două comprimate „Fenergan" (calmant străin ireproșabil ca eficacitate) mi-a declarat că îl văzuse pe soțul Sofiei în repetate rînduri, întîi la televizor, cu prilejul unui simpozion, apoi la o conferință în cartierul nostru (o mobilizase comitetul de bloc spre a se completa numericește efectivul planificat în sală), ulterior și la braț cu Sofi, pe stradă, în imediata apropiere a palatului fost Cantacuzino. Ori, mămica mi-a declarat textual că Grig al meu nu corespunde, profesorul Mihai Griguț fiind scund (maximum 2 cm. peste Sofi) lat, ca și pătrat, cu mutră tătărască, tuciuriu, ochi f. negri, părul ca smoala...

Nu pot înțelege cum n-am leșinat total. Deoarece, țin minte perfect, în timp ce amețeam progresiv, mămica tocmai spunea, aproape fără menajamente : „Ai călcat, fetițo, într-un pocinog de pomină. Treci imediat în debara !" (Cînd e f.f. supărată pe mine, mămica, încă din copilărie, mă încuie în debara, scoțînd apoi și siguranța respectivă, spre a nu avea lumină.)

Conducîndu-mă spre debara, mi-a cerut să-i spun cum intram în contact cu „așa-zisul Grig". În neștire, i-am indicat totul, adică numărul de telefon (unde, cînd ceream „Cu tovarășul profesor Griguț", mi se răspundea, invariabil, fie „Imediat" !, fie „Așteptați puțin, e cu studenții"),

Scanned with OKEN Scanner

apoi am indicat și locul de parcare a BMW-ului său, și, de asemenea, adresa cuibului nostru special amenajat în Ciorogîrla.

Nu știu cît m-a ținut încuiată, căci infernalele lovituri primite la intervale atît de scurte îmi anihilaseră, ți-am spus, noțiunea timpului. După zgomotul ușilor trîntite, am înțeles că mămica plecase în oraș, decisă a străbate voluntar, pentru mine, calea celei mai groaznice Golgote imaginabile în cazul unei femei de condiție, cale coborînd în adîncurile lumii interlope a escrocilor sentimentali.

A revenit cu informații complete, fiecare dintre ele reprezentînd o nouă lovitură, de-a dreptul în inima mea oricum pe cale de mortificare.

Prima lovitură a fost că persoane ce mi se dăduse drept Grig se numește în realitate Pantelimon Hodoroabă și este, ca meserie, frizer. Are 59 ani, e necăsătorit, locuiește cu cameră mobilată la o fabricantă de borș și murături din Vergu, concubina sa.

Numărul de telefon pe care îl aveam eu răspundea la frizerie, unde, absolut toți salariații respectivi, știind că „nea Pantică" trece înaintea unei doamne drept profesor și drept Griguț, se pretau odiosului joc, răspunzîndu-mi cum ți-am relatat.

Ultimul amănunt, la acest capitol, a fost că proprietăreasa din Vergu nu era la curent cu turismul posedat de concubinul ei, el mergînd acasă în tramvai sau autobuz.

Dar lovitura loviturilor a fost în cuvintele cu care însăși mămica a încheiat, adică „Meseria lui, fetițo, mă lasă rece, fie și frizer, dar, să știi, n-am crezut niciodată că, pentru fericirea ta, aș admite să te văd frizereasă!"

M-aș fi aruncat la picioarele ei spre a-i cere iertare, explicîndu-i totodată că, în condiții atît de radical și ridicol schimbate peste noapte, cînd Grig încetase a fi Grig, fericirea mea alături de el ar fi fost chin tantalic (căci o

Scanned with OKEN Scanner

intelectuală nu se poate realiza aproape niciodată ca femeie cu prețul unei căsătorii prin mezalianță). Dar n-am găsit în mine puterea necesară gestului. Aceasta, parțial din respect, eu neîndrăznind niciodată a o contrazice deschis pe mămica, și, cred, parțial din cauza „Fenerganului", care, la doza respectivă luată pe stomacul gol, calmîndu-te eficient, te și blazează oarecum, pe unii chiar pînă la stare de tîmpenie temporară ca și deplină.

A urmat imediat altă lovitură de măciucă, dat fiind că mămica, sesizîndu-mi gîndurile, m-a somat să termin cu mofturile. Concret, mi-a precizat că Pantelimon Hodoroabă lucrează la o frizerie centrală, cu salariu de bază mic, e drept, dar bacșișuri excelente.

Aici, eu schițînd un involuntar gest de oroare, mămica mi-a explicat că însuși statul acordă prime și indemnizații periodice, legi spre a monopoliza acest gest pe seama cuiva neexistînd. Așadar e normal ca persoanele mulțumite de servicii prestate conștiincios să acorde frizerului, om al muncii ca oricare altul, prime sau indemnizații de cuantum variabil, fără nimic nedemn sau rușinos răsfrîngîndu-se asupra familiei celui ce primește.

Mai mult, mămica a precizat sub jurămînt, că, astfel, venitul net revenind lunar lui Pantelimon Hodoroabă reprezintă în medie aproape dublul cîștigului oricărui profesor universitar, inclusiv al lui Mihai Griguț adevăratul, soț adevărat al lui Sofi. Și, în continuare, mămica m-a somat să mă închipui vorbind la telefon cu Sofi, întrebînd-o cît cîștigă bărbatul ei, apoi comentînd că „Vă descurcați probabil tare greu, deoarece nouă, deși soțul meu cîștigă dublu, tot ne rămîn sectoare parțial descoperite, în primul rînd achiziționarea mașinii noi, plus voiajul meu proxim în Italia..."

Probabil, imaginîndu-mi scena, am zîmbit cu un optimism apreciat de mămica drept exagerat, căci m-a pus

Scanned with OKEN Scanner

imediat în fața unor ipoteze echivalînd, fiecare, cu noi și noi lovituri de măciucă.

Una, poate că P. Hodoroabă nu dorește sincer să-mi devină soț legitim.

A doua, poate că el dorește, dar concubina din Vergu se va opune, apelînd la justiție, furnizînd probe cu martori, invocînd Codul Familiei *etc.*

A treia, poate că el dorește, ea va fi de acord, însă proiectul se va izbi de căsătoria mea formală în curs (ți-am expus cazul).

A patra, poate că toate vor decurge normal, voi deveni doamna P. Hodoroabă, situată din punct de vedere material incomparabil superior doamnei dr. prof. univ. Sofi, dar, după circa doi-trei ani, Hodoroabă fiind pensionat, și pensia calculîndu-i-se după salariul de bază, infim în raport cu actualele aporturi suplimentare, mă voi găsi din nou la baza piramidei, acum și cu tinicheaua respectivă în coadă, ca frizereasă.

Eram, după atîtea lovituri, ca și năucă. La ultimele cuvinte ale mămichii, conținînd de fapt o propunere perfect rațională și satisfăcînd integral convenințele, am reacționat cu desăvîrșire straniu. Anume, mămica a propus să-l acceptăm pe Hodoroabă în calitate de chiriaș, el obligîndu-se pe de o parte a păstra public această aparență, iar pe de altă parte obligîndu-se a preda mămichii, lunar, 80% din venitul real. Această soluție prezintă avantajul că nu impune prealabil desfacerea infernalei mele legături formale, dîndu-ne totodată garanția că, în momentul pensionării, Hodoroabă va fi tratat, inerent, drept chiriaș rău platnic și evacuat legal, prin procuratură (aceasta obținîndu-se infinit mai simplu decît un divorț).

Probabil, totuși, în crizele de la un anumit grad în sus, însuși „Fenerganul" este depășit. Rămîne fapt că modul atît de precaut și rațional în care aborda mămica proble-

Scanned with OKEN Scanner

mele m-a aruncat într-un acces de aproape isterie, cu plins desperat și rostogolire pe covor.

Atunci, și cu aceasta mă apropii de final, înțelegînd că pentru moment nu va obține de la mine decizia conștientă scontată (mi-a și spus-o, textual) mămica m-a încuiat în cameră. (Totdeauna cînd, după ce mă încuie în debara, am astfel de accese, mămica mă încuie în camera mea.)

Iată deci, ce pot însemna 24 ore în viața cuiva de sex feminin !

Acum mă aflu, în propria mea cameră, ca și la închisoare sau ospiciu. Pot ieși pe fereastră, căci, trecînd pe balconul vecinilor și motivîndu-le situația într-un fel oarecare, aș pleca pe la ei, revenind pe aceeași cale. În împrejurări mai puțin tragice, cînd mămica mă sechestrează ca acum, procedez totdeauna așa. De astă dată însă nu voi recurge la acest subterfugiu decît pentru a duce la poștă acest atît de trist mesaj destinat ție și numai ție. Să știi, orice s-ar întîmpla, eu personal nu mă voi angaja pînă la capăt în nici o direcție precisă, pînă nu primesc răspunsul tău, sfatul tău, hotărîrea ta. Ești unica ființă din lume căreia îi mai pot acorda credit moral deplin. (Mămica ar fi a doua, dar la ea pot interveni în orice moment ciudățeniile vîrstei, care, fatal, o degradează treptat.) Totul, prin urmare, depinde de tine ! Și cînd spun „totul", las pe plan secundar recomandarea medicală, principalul fiind acum sfatul și, de asemenea, scrisoarea ce îți va trimite balena (urmînd ca tu să mi-o expediezi mie cu maximă urgență). În noua situație, cred că înțelegi, e mult mai important să mi-o trimiți. După ce am fost mistificată atîta vreme asupra naturei reale a individei (de către acel P. Hodoroabă și de ea însăși) e timpul să cunosc nemijlocit adevărul adevărat despre dînsa, oricît de trist ar fi acest adevăr. Dat fiind că, îți închipui, o ființă de teapa ei, dacă în realitate nu-i țintuită locului ca infirmă prin obezitate, dacă nu-i

Scanned with OKEN Scanner

total acaparată de copii, dacă nu-şi pierde timpul făcînd coadă la crap, atunci este infinit mai periculoasă, ea dispunînd de tot timpul său nedormit, ca şi de toate avantajele fizicului său, în vederea bîrfei, calomniilor şi intrigilor (cum te-ai convins şi din rîndurile mele precedente, cînd ţi-am relatat integral convorbirile mele telefonice cu ea despre tine).

Închei definitiv, pentru a fugi la poştă. Dacă aflu noutăţi despre tipul tău, îţi scriu imediat, necondiţionat.

A ta nefericită prietenă,
M.

14 martie 1968.

Ludmila dragă, nu te supăra, dar am uitat să-ţi expediez precedentele mele elucubraţii romantice. Am trecut plicul, automat, din poşetă în poşetă, timp de opt luni, fără a mai şti ce reprezenta.

De fapt, încurcătura a provenit dintr-o confuzie, eu fiind obsedată de ideea că era mai curînd o scrisoare a cuiva pentru mine, nu a mea pentru cineva. Ori, văzînd-o atît de voluminoasă, iar eu fiind în necontenită criză de timp, ezitam s-o deschid.

Abia astăzi, joi 14 martie 1968, vrînd s-o arunc, mi-a căzut sub priviri, întîmplător, adresa. Observînd totodată că expeditorul de pe verso avea numele meu, scris de mîna mea, am înţeles, mi-am amintit.

A fost deajuns să parcurg prima filă (sau, mai bine zis, să văd data, plasată în acel de mult depăşit, ridicol şi zvăpăiat iulie 1967) pentru a dori să lichidez imediat întreaga poveste. Pentru că nu trebuie, nu mai pot şi nu mai vreau să fiu, indiferent înaintea cui, naiva gîsculiţă sentimentală care eram cîndva.

Scanned with OKEN Scanner

A fi parcurs întreg textul, pagină de pagină, ar fi fost ca și cum aș coborî de bună voie în infernul căruia, o dată pentru totdeauna, i-am dat cu tifla.

Esențialul, totuși, nu l-am uitat. Ești acea Ludmilă Brener sau Bayer, fostă Georgescu, devenită, probabil prin căsătorie, Ana Breb, doctoriță de nu știu ce boli la adresa de pe plic. Mi-ai scris, oferindu-te să-mi recomanzi un ginecolog care te rugase în acest sens. Și te-ai oferit să-mi procuri un anumit document demonstrînd negru pe alb ce se ascunde sub aparenta moralitate a acelei femei, fostă colegă a ta, numită Sofi Albu și măritată cu un tătar pătrat, Mihai Griguț.

Nu te supăra, dar, dacă ai așteptat opt luni, sper că vei mai aștepta cîteva săptămîni. Adresa mea actuală s-ar putea dovedi provizorie. Deci, îți voi scrie, f. curînd, unde să-mi trimiți atît oferta precisă a doctorului și documentul, cît și, bineînțeles, nota de plată pentru osteneala ta. Scrisoarea mea de anul trecut e o pologhie ridicolă, dar, din moment ce am scris-o, ți-o trimit.

Cu aceasta, mulțumindu-ți de amabilitate, am încheiat,

Mia U. P.

P.S., tot 14 martie.

Revin. Îmi dau seamă că risc imens, că fac o prostie inadmisibilă, însă nu pot rezista.

Sunasem baba prin care urma să trimit scrisoarea la poștă, dar lighioana nu s-a prezentat. (E, într-adevăr, lighioană. Toți îi spun „Calul Popii".) Am intrat la masaj cu sinistrele mele confesiuni preistorice în mînă, și, pe cînd maseza mă servea, am răsfoit în neștire, ba ici, ba colo, pe apucate. Reîntîlnindu-mă, astfel, cu mine însămi, așa cum am fost, proastă și sentimentală în ultimul grad. Totuși, emoționîndu-mă ca o idioată. Știu că e tîmpenie curată, știu că nu cadrează cu actuala mea situație și

Scanned with OKEN Scanner

orientare, însă am decis să-ți scriu tot, ție și numai ție, indiferent dacă ești ca fizic acea Ludmilă Breb cum te închipui eu, sau alta. Esențialul fiind să mă descarc, să mă eliberez de întreg balastul trecutului meu romantic, deoarece, simt precis, refularea mi-ar submina existența, echilibrul, ca un inoportun strigoi lăuntric. Va fi ultima dată în viață cînd mă las condusă de sentimentalisme, dezvăluindu-mi, înaintea cuiva, însuși acel vechi subconștient pe care l-am abandonat și depășit. Fără asta, probabil că tu n-ai înțelege nimic, iar eu aș suferi îngrozitor.

Trecînd la fapte, iată adevărul:

Acest interval de opt luni mi-a răvășit întreaga existență și făptură, pentru ca, printr-o minune, să mă redea vieții. Dar nu pe mine, cea care am fost adeseori atît de ușuratică, sau unilateral orientată spre satisfacții imediate, rudimentare, ci, acum, o cu totul altă persoană, de nerecunoscut, calculată, rațională, superioară, în totul cu picioarele pe pămînt.

Parțial, transformarea, echivalînd unei adevărate renașteri, este fructul nenorocirii gustate pînă la fundul paharului. Parțial e și fructul providenței.

Al nenorocirii, a fost la chiar începutul etapei în cauză, deoarece mămica, după o scurtă perioadă de suferințe supraomenești, la care a trebuit să asist ca martor neputincios, a murit subit. Poți verifica în România liberă *de atunci, la mica publicitate, deși anunțul a apărut ulterior înmormîntării.*

Date fiind mentalitatea și sensibilitatea mea din perioada respectivă, am fost, îți închipui, din toate punctele de vedere, ca și desființată. Fără resurse bănești proprii, neștiind să gătesc nici ouă fierte, urînd de moarte sacoșa și drumurile la piață, incapabilă a suporta presiunea lunară a tipilor ce-ți bat la ușă să le plătești apa, lumina, canalul,

Scanned with OKEN Scanner

gazul etc. Iar numerarul lichid și C.E.C. rămas în urma mămichii era aproape infim.

La numai cinci-șase zile după înmormîntarea Scumpei Făpturi (răstimp solicitîndu-mi toată durerea și toate lacrimile de care sînt capabilă, deși nu ajutau nimic nimănui) aripa morții s-a abătut din nou în preajma mea, acum în chip izbăvitor, luînd un bătrîn f.f. nenorocit, cu care, probabil ai auzit din bîrfe, dacă nu ți-am și scris cîndva, contractasem o tristă căsătorie formală, spre a-mi reglementa buletinul de București, după un jalnic episod provincial.

În primul moment (dar acel „moment" pare să fi durat cîteva săptămîni, deoarece groaza, singurătatea bruscă și absolută, durerea paroxistică, te fac să pierzi noțiunea timpului) oricum, în primul moment m-am abandonat soartei, incapabilă de gînduri sau sentimente coordonate în vreun scop.

După nu știu cîtă vreme, cînd mi-am revenit, intervenise pentru prima dată mîna providenței, hotărînd aproape totul fără știrea mea, peste capul meu, în absența mea ca ființă rațională de sine stătătoare.

Căci, ambele înmormîntări succesive avînd loc la aceeași biserică (oarecum suburbană, dar prevăzută cu un modest cavou al familiei noastre) ulterior depusesem acolo, mecanic, seară de seară, lumînările tradiționale, cum îmi ceruse explicit mămica înainte de a muri, lăsînd separat și suma necesară. Astfel, rămînînd în acel loc retras ceasuri de-a rîndul, spre a mă liniști, în ciuda faptului că nu sînt propriu-zis credincioasă, între mine și preotul bisericii se crease, fără a-mi da seamă de absolut nimic, o anumită intimitate intelectuală, el fiind singura ființă care asculta sau ghicea gîndurile, durerile și îngrijorările ce mă sfîșiau.

Propriu-zis, însă, comunicarea conștientă dintre mine și preot s-a săvîrșit numai după ce, întîmplător, m-a iden-

Scanned with OKEN Scanner

tificat, în prezența lui, un alt tip, vag cunoscut mie, frate cu preotul. Eu, în situația de atunci, n-aveam ochi pentru nimeni. El însă, fratele preotului, susține și astăzi că, patru-cinci ani în urmă, i-am acordat compania mea la cîteva filme, pare-se și cofetării sau plimbări, inclusiv, ultima dată, cu o mașină superbă a unui individ excentric (fapt despre care îmi amintesc a fi fost chestionată într-o zi, mai corect spus apostrofată *telefonic, de acea infernală Sofi Albu de la care tu deții biletul compromițător ce urmează a-l achiziționa eu).*

Refuz să retrăiesc faptele, dar țin să-ți precizez, dacă nu știi din bîrfe, că intrigile acestei femei mi-au introdus cîndva în casă, cu titlul de chiriaș, un bărbier f. bădăran, numit insuportabil Pantică Hodoroabă. Aceasta, grație confuziei că individul ar fi fost soțul ei, Mihai Griguț, refugiat la noi prin abandonarea domiciliului conjugal. Minciuni și intrigi ce au mistificat-o pe mămica total, determinînd-o să acorde azil, sinistrului personaj, chiar în apartamentul nostru. Din fericire, între timp s-a rezolvat, el a dispărut, eu am uitat totul. Însă pe Sofi, oricît de radicale transformări aș suferi ca orientare, mentalitate, fire, stare și venituri, n-o pot ierta.

Pentru mine, respectivul tip, fratele preotului, nu reprezentase niciodată nimic. Eu, în schimb, fusesem pentru dînsul imens de mult, el ținîndu-mi minte, de circa cinci ani, fiecare gest, cuvînt sau zîmbet.

Astfel, continuînd a fi în starea inițială, cum ți-am descris-o, s-a întîmplat că, prin intermediul acelui tip, relațiile mele cu preotul, fratele lui, să capete un ce intim, a cărui savoare, poate, în alte condiții, nu m-ar fi lăsat indiferentă.

Ulterior, pierdută fiind în aceeași mortificare psihică aproape absolută, cunoscusem și alt frate al preotului, ziarist f. distins, acesta arătîndu-mi din prima clipă un in-

Scanned with OKEN Scanner

teres extrem de viu, chiar impresionant, deşi eu nu i-l înregistram conştient.

Pe scurt (şi abia aici vei înţelege, parţial, cu ce sens am folosit cuvîntul „providenţă") Mircea, adică acela dintre fraţi care mă cunoscuse mai demult, era în criză acută de spaţiu locativ, deoarece tocmai rupsese legăturile cu cineva care, pînă atunci, îi ţinuse la dispoziţie apartamentul său.

Mircea invita periodic, uneori chiar zilnic, diverşi prieteni, organizîndu-le plăcute ceasuri de relaxare serală, obişnuit prelungite pînă după miezul nopţii, cu picup, băuturi de rafinament ales, maniere întrucîtva libertine intersexe, plus, pentru amatori, o minusculă ruletă şi jocurile curente de cărţi. Cel puţin, mie aşa mi-a explicat. Iar eu, fiind cum eram, am crezut sută-n sută, fără a cerceta, fără a bănui dedesubt nimic mai interesant.

Astfel, cînd m-am trezit din toropeala în care mă aruncaseră suferinţele, m-am pomenit într-o viaţă nouă, asupra căreia dădusem anticipat toate consimţămintele, deşi o făcusem automat, fără a proceda nici o clipă perfect conştient. Practic, îmi închiriasem apartamentul lui Mircea Ghiban, cu ziua, plata înainte, pentru a-şi organiza la mine ceaiurile, cum ţi-am spus. Acel diabolic bărbier dispăruse, dar nu ştiu în ce condiţii (nu m-am interesat, nu vreau să aflu). Mie îmi rămăsese în folosinţă personală numai dormitorul fost al mămichii, inclusiv accesele imediate. Aveam la dispoziţie, şi am, două subrete plus un bucătar, la ceaiuri acesta fiind mai ales barman. (Mircea animă îndeosebi holul, denumit curent şi „cazino".) Ca personal permanent, dormind aici, e o singură bătrînă (acea lighioană, Calul Popii) repartizată mai ales la spălat rufărie şi tacîmuri, plus muncile brute şi eventuale comisioane.

Aici însă, nu te supăra, îţi atrag atenţia că mă bizui orbeşte pe discreţia ta absolută. Distruge aceste pagini imediat ce le citeşti şi abţine-te de la orice comentarii cu

Scanned with OKEN Scanner

voce tare. Astăzi, asemenea mici petreceri intime relaxante, și mai ales organizarea lor se consideră decadență avangardistă, pedepsindu-se foarte sever. Așa că fii foarte atentă la ce spui sau bîrfești, deoarece în caz de complicații ai fi inevitabil implicată și tu. Iar eu, dacă n-aș izbuti să mă sustrag, ori să fiu salvată, risc să rămîn țap ispășitor, dat fiind că în bloc, pentru eventualii amatori a-și vîrî nasul, ceaiurile trec drept oferite de mine, Mircea Ghiban trecînd drept tovarășul George Georgian, logodnicul pe care eu urmăresc a-l îmbrobodi organizîndu-i ceaiuri. Prin urmare, vezi, totul e joc pe marginea prăpastiei, eu fiind cuprinsă în acest vîrtej dintr-o perioadă cînd nu răspundeam conștient de hotărîrile mele. Ceea ce face și mai presantă nevoia de a mă destăinui cuiva, cu toate că, știu, asumîndu-mi riscul, fac o prostie îngrozitoare, trădîndu-mi în mod infam actuala mentalitate și cele mai sfinte legăminte, luate nu numai față de mine, și nu numai în interesul meu.

Ceea ce însă m-a acaparat total, făcîndu-mă să uit a-ți expedia scrisoarea atîta vreme, a fost poate mai ales, cel puțin în primele luni, complexitatea relațiilor instaurate între mine și cei trei frați. Deoarece atît preotul, Filaret, cît și Radu Ghiban, ziaristul, frecventează deseori ceaiurile lui Mircea, vizitîndu-mă din cînd în cînd și între ceaiuri. O complexitate ajunsă, acum circa patru luni, la culmi aproape sufocante. Căci, creîndu-se între mine și ei, pe planuri separate cu fiecare, anumite intimități întrucîtva angajante, la un moment dat a devenit inevitabilă o explicație dramatică, în patru. Criza a fost evitată în ultimul moment, datorită mie, care, inspirată de o persoană literalmente providențială, și nevăzînd nici o altă ieșire, am jucat deschis, cu cărțile pe față. Le-am spus adevărul, verde, arătînd că preferințele mele fizice ar fi mers net, în condiții normale, către preot. Însă ideea unei căsătorii cu el, chiar dacă ar fi fost celibatar, mi-ar repugna din

Scanned with OKEN Scanner

principiu, deoarece starea de preoteasă nu m-a atras niciodată. Pe de altă parte, preferințele intelectuale și atracția unui stadiu social superior m-ar fi călăuzit net, în condiții normale, către Radu Ghiban, ziaristul. Dar, corespondența atracție fizică lipsindu-mi în cazul lui, ar fi fost cruzime iresponsabilă din partea mea să-i impun abandonarea căminului ce și-a creat, cu doi copii mari, cînd știu precis că, mimînd sentimente inexistente, nu-l voi face fericit. În fine, Mircea Ghiban era la curent dinainte, i-o spusesem de mult, el mă atrăgea doar ca aventură, nu ca iubire adevărată și statornică, deci, deși celibatar, n-aș fi acceptat pentru nimic în lume căsătoria cu dînsul.

Puși astfel în fața situației atît de concret circumscrise, au avut toți trei, imediat, bunul simț de a accepta să nu bruscăm nimic, să lăsăm totul în seama spontaneității firești, fără pretenții reciproce absolutizante, eu colaborînd mai departe, sub aceleași condiții, la buna desfășurare a ceaiurilor.

Și, ține seamă, peste toate acestea, trebuia să rezerv cîteva ore pe zi repetițiilor, căci, la ceaiuri, aveam totdeauna, din chiar prima zi, ora mea, balet, domeniu în care, datorită mai ales lui Mircea, parțial și lui Filaret, mi s-a descoperit relativ tîrziu, din fericire nu chiar în ceasul al unsprezecelea, un talent într-adevăr fenomenal. (În intimitate, pentru admiratori, eram și sînt supranumită „Regina Nopții, maestră emerită a striptisului sudesteuropean". Însă cred că se scrie „strip-teis", sau preferabil „stripeteahs", fiind, ca origine, folclor anglo-saxon. Personal, mă produc solo, cu picup, valorificînd mai ales, și, după majoritatea aprecierilor, mai mult decît dumnezeiește, grația gestului coregrafic nud.) Însă repetițiile, gimnastica, îmi ucideau și îmi ucid minimum două ore pe zi, ca profesoară avînd o hoașcă f.f. severă. În plus, maseza, ades nepunctuală, ca să nu-ți mai spun și de capriciile cosmeticianului.

Scanned with OKEN Scanner

Nu ies din casă cu săptămînile ! La început, fiind încă în acea stare depășind prostrația, cînd terminam cu toți acești călăi, eram ca și sfîrșită. Renășteam, întrucîtva, ca Regina Nopții. Căci, contactul cu acel public select electrizîndu-mă încă de atunci, eram, după spusa multora, inegalabilă, superbă, mai ales prin desăvîrșita purtate feciorlenică a artei mele spontane.

Însă Providența propriu-zisă abia aici a intervenit, sub forma unei complicații extrem de fericite, asupra căreia, oricît de legitimă ar fi curiozitatea ta, la concret nu-ți pot dezvălui prea multe. Ideea salvatoare, în cazul lămuririi mele cu cei trei frați, El mi-o dăduse. Dar numele Lui îl vei afla altădată, împreună cu motivele obligîndu-mă deocamdată să ți-l tăinuiesc. Pot declara doar atît, că ultimul bărbat din viața mea este și va fi El. Ultimul și, propriu-zis, unicul ! E cea mai nobilă ființă cunoscută mie, eu datorîndu-i integral actuala mea renaștere, sau regenerare, sau autodescoperire și autovalorificare. Căci abia El, și numai El, cucerindu-mi încrederea, mi-a deschis capul, arătîndu-mi negru pe alb fabuloasele venituri ce realiza Mircea Ghiban, exploatîndu-mi apartamentul, persoana, aspectul și arta, fără a-mi oferi în schimb decît întreținerea, toaletele strict necesare, serviciile personalului, plus, ca meschin bacșiș, acea chirie (de simplă locuință, cînd el îmi folosea spațiul ca local public ultrarentabil, de natură a fi valorificat, sub raportul chiriei, și prin cota risc).

Fusesem prea nevinovată, prea sentimentală. Mămica trăind, luase asupra ei întreg capitolul buget-administrație-regie, crescîndu-mă pînă la treizeci de ani, poate chiar peste, cu mentalitatea radical eronată că, pentru adevărata femeie, totul este latura sentimentală. Dar El, cu tact nespus, fără a impieta întru nimic asupra memoriei mămichii, a izbutit să mă schimbe total, pe nesimțite, demonstrîndu-mi că, de fapt, latura financiară poate oferi

Scanned with OKEN Scanner

satisfacții mult mai relaxante decît cealaltă, cu surprize incomparabil mai excitante (chiar excluzînd aspectul profit material, deși, în practică, acesta trebuie considerat mai întîi). Grație Lui, am verificat personal că la ceaiurile date de Mircea se intra cu invitații a 250 lei bucata, rabat neavînd nici frații săi. Dacă ei îi prestau vreun serviciu, ca, de exemplu, introducerea, sub garanție, a unui client nou important, Mircea le achita comisionul cuvenit, de asemenea fără rabat. La mesele de joc se percepeau separat caniote substanțiale, participarea la numărul meu de balet prilejuind alte taxe, justificate, însă cele mai astronomice, fără ca eu să știu nimic.

Grație Lui, acum exact patru luni am ridicat, franc, fără echivoc posibil, perfect documentată, clauza recunoașterii mele, de drept și de fapt, ca asociată a lui Mircea, cu drept de control asupra gestiunii și participare procentuală precisă la beneficii, uitîndu-se din ambele părți perioada cît mă folosise, în pofida oricăror principii, ca roabă de lux, exploatîndu-mă aproape gratuit. Și am obținut cîștig de cauză, grație argumentelor, absolut de nerespins, pe care El mă învățase a le formula, atît în conținutul logic, cît și în ton sau cifre.

Ți-am dezvăluit acestea, așa, în sine. Cred că m-am eliberat, m-am descărcat. Scrisoarea, mă gîndesc acum s-o rup. Nu știu. Dacă totuși ți-o trimit și o primești, nu-mi răspunde pînă nu-ți reconfirm această adresă, sau ți-o anunț pe cealaltă.

De fapt, dacă distrug scrisoarea, nu văd pentru ce nu ți-aș scrie și restul. Mai ales că tu, în eventualitatea că m-aș răzgîndi și ți-aș trimite-o, ești obligată, cred, dacă îți atrag atenția expre, să-mi încadrezi fiecare cuvînt la secretul profesional medical. (Sper că acesta, printre medicii de onoare, se mai păstrează. Căci Filaret Ghiban, cînd e în civil, cum apare totdeauna aici, este nu numai sceptic în

Scanned with OKEN Scanner

privința păstrării secretului de la spovedania religioasă, dar uneori e chiar cinic pînă la extrema scabrozitate frivolă.)

Adevărul este că (acuma o știu precis, de la El) restituirea proprietăților urbane imobiliare poate deveni fapt din moment în moment. Chiar dacă inițial nu mi s-ar restitui decît apartamentul din care am fost evacuați abuziv, în iureșul acelor naționalizări acum pe cale de reexaminare, acolo aș dispune de spațiu triplu, cu șaisprezece încăperi excelente și două holuri, pe trei nivele. Aici, la Mircea Ghiban, aș rămîne numai cu participarea financiară, într-o formă oarecare, eventual prezentîndu-mi și numărul de balet, în reprezentare. Iar dincolo aș organiza ceaiuri pe cont propriu, în regia Lui, tot El asigurînd și clientela, prin mobilizarea selectă necesară. Acolo condițiile de discreție sînt excelente, cu ieșire la două străzi și posibilități de a pune în valoare anumite comunicări speciale, atît la nivelul podului, cît și la cel al subsolului doi. Mai intervenind chiar și posibilitatea combinării cu un mandatariat absolut legal, mic restaurant sau cofetărioară, cu funcție suplimentară, discretă, de poartă control.

Însă aceste planuri, calcule, tatonări, studii de perspectivă și pregătiri mă acaparează total. (Nu mai răspund, de mult, nici admiratorilor care îmi solicită prezența prin bilete.) Merg cu oboseala, zilnic, pînă la epuizare totală, însă, datorită Lui și noii mele evoluții, am satisfacții imense, realizîndu-mă total. Îmbin arta coregrafică a trupului, cu arta spirituală superioară, nespus de excitantă, a baletului acrobatic financiar. Dar, sper, într-o zi, auzindu-l pe El vorbind despre aceste probleme, vei înțelege mult mai bine ce vreau să spun.

Acestea precizate, mă simt realmente eliberată.

Scanned with OKEN Scanner

Tu, pentru orice eventualitate, pregăteşte-ţi răspunsul, căci, curînd, vei primi adresa mea precisă, probabil alta, poate tot asta, nu ştiu, nu-ţi anticip nimic sigur.

Trebuind să trec la dispoziţia cosmeticianului, te-aş ruga doar, dacă vrei, dacă ai timp şi dacă mai întreţii relaţii directe sau indirecte cu nevasta acelui tătar pătrat, Sofi Albu, să faci aşa fel încît cineva s-o informeze că eu sînt nespus de fericită şi bogată, datorînd totul Lui, unui om care mă iubeşte nespus de mult, consacrîndu-mi întreaga Sa viaţă. Atît. Altceva, îţi interzic formal să-i transmiţi, mai întîi pentru că ea nu respectă secretul medical, ca tine, şi, al doilea, pentru că bestia va plesni de ciudă şi aşa.

Între timp, hotărîndu-mă brusc a-ţi trimite totuşi scrisoarea, şi nevrînd să uit din nou ori să renunţ, am sunat de trei ori. Băboiul, Calul Popii, s-a prezentat, aşteaptă. Închid plicul şi o trimit direct la poştă.

Cred că îl vor încadra în colete,
M.U.P. — Rg. Npţ.

Scanned with OKEN Scanner

TABLA DE MATERII

I SOFI 5

a Subsemnata — presupuneri și certitudini . 8
b Climat 1952 : Ludovic al XIV-lea, Teo și eu . 16
c Cometa misterioasă „C.M.“ 30
d Agenția SPH și espehașurile sale 43
e Tomescu Bonaparte, cu N de la Gulie . . 55
f Paranteză cu Aneta 66
g Tot climat 1952 : cu pionierul mistic Dan Pitaru 69
h Primul pelerinaj cu flori la Teo
sau
Recviem pentru bunica lui Pitaru Dan . . . 84
i Noi, pelerinii, în iureșul minievenimentelor . 98
j Cvartetul „Energia“ 104
k Portretul Fergusonului necunoscut . . . 122
l Pseudodicționar argotic (proiect) 131
m Rădăcina neînțelegerilor lui Teo 172
n Eșecul ultimului rentier de tip antic, miss Egnerian și cosinucigașul lui Montezuma . . . 209

II NAPOLEON TOMESCU 261
III ANETA MINDIRIGIU 267
IV RADU GHIBAN 271
V MUȘAT 289

ADDENDA, ÎN VID, CU MIA 303

Redactor : ELISABETA DONOIU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Dat la cules 17.08.1968. Bun de tipar 12.03.1969. Apărut 1969. Hîrtie tipar înalt tip B. de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 15,89. Coli tipar 22. A. nr. 12454/1968. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 80 638 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner